

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**1954-1957 YILLARI ARASINDA ÇIKARILAN KANUNLAR
VE BU KANUNLARIN ÇIKARILMASI SIRASINDA
YAŞANAN İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİSİ**

Fatih AKKUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019- Fatih AKKUŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

1954-1957 YILLARI ARASINDA ÇIKARILAN KANUNLAR
VE BU KANUNLARIN ÇIKARILMASI SIRASINDA
YAŞANAN İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİSİ

LAWS INTRODUCED BETWEEN THE YEARS OF 1954
AND 1957, AND THE RELATION BETWEEN THE RULING
PARTY AND OPPOSITION PARTIES DURING THE
INTRODUCTION OF THOSE LAWS

Hazırlayan

Fatih AKKUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Fatih AKKUŞ tarafından hazırlanan “1954-1957 Yılları Arasında Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunların Çıkarılması Sırasında Yaşanan İktidar-Muhalefet İlişkisi” adlı tez çalışması 25.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman (İmza)

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Suzan AKKUŞ MUTLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25/07/2019

Fatih AKKUŞ

İmza

ÖZET

1954-1957 YILLARI ARASINDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE BU KANUNLARIN ÇIKARILMASI SIRASINDA YAŞANAN İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİSİ

Hazırlayan: Fatih AKKUŞ

Danışman: Doç. Dr. Veli ÜNSAL

2019 – (x+218)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Dr. Öğr. Üyesi Suzan AKKUŞ MUTLU

Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme hareketleri, bürokrasiyi siyasi kararları ile uygulayan değil, siyasi kararlar alan bir kurum haline getirmiştir. Osmanlı'nın kalıntısı üzerine kurulan Cumhuriyet yeni bir devlet ve yeni bir sistem olduğu halde, devletin yönetim yapısı eski sisteme dayanmıştır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iç ve dış dinamiklerin zorlaması ile çok partili hayata geçmiştir. Çok partili yaşama geçtikten sonra ilk önemli muhalefet partisi olan Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kuruldu. CHP iktidarına karşı ciddi ve güçlü bir muhalefet yürüten Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde iktidara gelmiştir. DP'nin iktidara gelmesi Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı oldu. İktidarının ilk yıllarında büyük hamleler gerçekleştiren Demokrat Parti, 2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde gücünü daha da artırarak iktidarını pekiştirdi. Muhalefet partileri DP'nin takip ettiği siyasete 1955'in sonlarından itibaren şiddetle karşı çıkmaya başlamışlardır. Muhalefetin iktidara yönelik eleştirilerini artırması DP'ye muhalefet üzerinde daha da baskı kurmaya itmiştir.

DP'nin giderek baskılarını artırması muhalefet partilerini birbirine yaklaştırmış ve muhalefet partileri arasında işbirliği süreci başlamıştır. 1957 Genel Seçimlerinden önce muhalefet Partileri bir güç birliği oluşturmaya çalışmış ancak aralarındaki çekişmeler ve DP'nin izlediği politikalar sonucunda bu işbirliği girişimi sonuçsuz kalmıştır. 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde DP'nin oy oranının düşmesi DP'yi daha da hırçınlaştırmıştır. Bu da muhalefet partileri arasındaki işbirliği sürecini hızlandırmıştır. İktidar ve muhalefet arasında kısa süren birkaç bahar havası denemesinden sonra iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler 1958 yılının sonlarından itibaren sertleşmeye başlamış ve cepheleşmeler başlamıştır. Milli Muhalefet Cephesi ve DP'nin Vatan Cephesi arasındaki çekişmeler 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Çok Partili Hayat, Demokrat Parti, İktidar-Muhalefet, Kanun Müzakereleri.

ABSTRACT

LAWS INTRODUCED BETWEEN THE YEARS OF 1954 AND 1957, AND THE RELATION BETWEEN THE RULING PARTY AND OPPOSITION PARTIES DURING THE INTRODUCTION OF THOSE LAWS

M.Sc.Thesis

Preparer: Fatih AKKUŞ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL

2019 – (x+218)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

Jury

Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Dr. Öğr. Üyesi Suzan AKKUŞ MUTLU

Due to the modernization movements in Otoman Empire, bureaucracy has come an institution making political decisions rather than implementing them. Because of this reality, the traditions related to public administration realet to public administration has continued their dominance in period of Turkish Republic.

After second world war internal and external conditions forced Turkey for transition to multi party system. After transition to multi party system foremost opposition party, which had founded in 7 January 1946, was Demokrat Parti. Demokrat parti strongly contravened to CHP government and came to power after election of 14 May, 1950. With accede of Demokrat Parti new period started in Turkey in its years of govern Demokrat Party effectuated important leaps and assured its position in 2 May, 1954. Because of these achievements Demokrat Parti ignored opposition in its some politics.

Oppositionparties deprecated DP's politics after 1955. Before general election in 1957 opposition parties tried to aggregate their forces But conflict between them and DP's politics caused failure of this attempt elections of 27 October, DP's votes declined and DP became oppressor for opposition parties. Relations between governing party and oppositions parties became fierce and this situation escalated struggle. Conflicts between National Opposition Front and DP's Home Front ended with 27 May 1960 coup.

Key words: The Republican People's Party, life in a multi-party, The Democratic Party, Government, opposition, law negotiations.

ÖNSÖZ

1946-1960 yılları arası, Türkiye siyasi hayatında önemli bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan Demokrat Parti, 1946 yılında ilk kez meclise girmiş, 1950 yılında da 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına son vererek siyasi gücü eline almıştır.

1950'de yapılan seçimlerle iktidara gelen Demokrat Parti, 1954 yılında bazı iç ve dış sorunlar sebebiyle siyasî olarak güç kaybetmiş, 1957 seçimlerinden sonra ise kendini, muhalefetin baskıları ile toplumsal çatışmaların içinde bulmuştur.

Demokrat Parti'nin iktidar olmasıyla birlikte Türk siyasi hayatında büyük değişiklikler yaşanmıştır. Türkiye'nin NATO'ya üye olması başta olmak üzere Türkiye'nin geleceğini ilgilendiren birçok kanun bu dönemde çıkarılmıştır. Bu değişikliklerin yaşanması ve verilen yasa teklifleri ise görüş farklılıklarından dolayı muhalefeti rahatsız etmiştir. Bu bakımdan 1950-1954 yılları arası iktidar-muhalefet ilişkisi daha ılımlıyken, 1954-1957 yılları arası, iktidar-muhalefet ilişkisinin zirveye çıktığı ve bu ilişkinin giderek sertleştiği dönem olmuştur.

Siyasi gücü elde etmesiyle, Türk siyasî yaşamında önemli değişiklikler meydana getiren Demokrat Parti'nin, 1954 ile 1957 dönemi ile sınırlı tutulan bu çalışmada, dönemin kanunları ve kanun teklifleri çerçevesinde ele alınan iktidar-muhalefet ilişkisi, mümkün olduğu kadar tarafsız bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada iktidar-muhalefet ilişkileri bağlamında 1954 ile 1957 yılları arasında TBMM'de görüşülen kanun tekliflerine yapılan muhalefet işlenmiştir. Dolayısıyla, çalışmanın adı “1954-1957 Yılları Arasında Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunların Çıkarılması Sırasında Yaşanan İktidar-Muhalefet İlişkisi” olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde “Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi” ve “Araştırmanın Yöntemi” hakkında bilgi verilirken “Konuyla İlgili Araştırmalar” başlığı altında çalışmaya katkı sağlayan önemli eserler sıralanmıştır.

Çalışmanın Birinci Bölümünde, “Muhalefet ve Siyasal Muhalefet Kavramı” başlığı kullanılmış, Muhalefet kavramı, siyasal parti sistemleri üzerinde durulmuş ve özellikle Türkiye'de çok partili hayata geçiş denemeleri hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'de kurulan ilk siyasi partiler hakkında bilgi verilmiş ve son olarak Demokrat Parti'nin kuruluşu üzerinde durulmuştur.

İkinci Bölümde, “*İktisadi Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı seçilerek, 1954-1957 yılları arasında özellikle ekonomi alanında çıkarılan kanunlara karşı yapılan muhalefet üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümde ise “*Siyasi ve Askeri Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı kullanılmıştır. Bu bölümde Kırşehir’in ilden ilçeliğe düşürülmesi de dâhil olmak üzere daha çok siyasi ve askeri alandaki kanunlar ve bu kanunlara karşı yapılan muhalefet ele alınmıştır.

Dördüncü Bölümde, “*Toplumsal Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı ile ele alınmıştır.

Son olarak Beşinci Bölümde “*Dış Politika ile İlgili Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı kullanılmış, Türkiye ile Pakistan arasında işbirliğinin artırılması, Yugoslavya ile Mal Mübadelelerine ait protokol ve Federal Almanya’nın NATO’ya katılması başta olmak üzere dış politikayla ilgili kanunlar ve bu kanunlara karşı yapılan muhalefet ele alınmıştır.

1950-1960 yılları arası giderek gerginleşen iktidar-muhalefet ilişkilerinin perde arkasında birbirleriyle çelişen toplumsal dinamikler vardır. Bu dinamiklere bakıldığında bir yanda Demokrat Parti’yi destekleyen, sosyal ve ekonomik gücü yükselen ticaret-sanayici ve köylüler yer alırken diğer yanda Cumhuriyet Halk Partisi’ni destekleyen toplumsal konum ve statüsü giderek düşen sivil-asker bürokrasi yer almaktadır. Bu şekilde toplumun giderek birbirinden uzaklaşması 1960 askeri darbesinin önünü açmış ve Türkiye demokrasisi askeri müdahale ile kesintiye uğramıştır.

Bu çalışmada bilgi, birikim ve tecrübelerini zaman dilimi fark etmeksizin paylaşan; çalışmamı takip eden, vaktini esirgemeyen çok sevdiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Sayın Veli Ünsal’a ve Prof. Dr. Sayın Yaşar Özüçetin’e müteşekkirim. Ayrıca, çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Ali Dalkılıç’a ve ailesine gösterdiği nezaketten ötürü teşekkürü borç bilirim. Yine bu çalışma sırasında bana katlanma nezaketi gösteren, çalışmamın her aşamasında yanımda olan aileme minnettarım.

Kırşehir-2019

Fatih AKKUŞ

İÇİNDEKİLER-SAYFA

KABUL VE ONAY.....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER-SAYFA.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	4
BÖLÜM 1.....	6
1.MUHALEFET VE SİYASAL MUHALEFET.....	6
1.1 MUHALEFET VE SİYASAL MUHALEFET KAVRAMLARI.....	6
1.2 SİYASAL PARTİ SİSTEMLERİ.....	6
1.2.1. Tek Partili Sistem.....	6
1.2.2. Çift Partili Sistem.....	7
1.2.3. Çok Partili Sistem.....	7
1.3. TÜRK DEMOKRASİSİNDE ÇOK PARTİLİ HAYATA GİDEN YOL.....	8
1.4. TÜRKİYE’DE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ.....	21
1.4.1. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun Kuruluşu ve Cumhuriyet Halk Fırkası Adını Alması.....	25
1.4.2. CHP ve Parti-Devlet Bütünleşmesi.....	27
1.4.3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması.....	29
1.4.4. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Kurulması.....	31
1.4.5. Türkiye Komünist Fırkası.....	34
1.4.6. Diğer Siyasal Parti Kurma Çalışmaları.....	35

1.5. ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞTE ROL OYNAYAN ETKENLER.....	36
1.6. DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU.....	37
BÖLÜM 2.....	43
2. İKTİSADÎ ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET.....	43
2.1. 1954-1957 DÖNEMİ EKONOMİK GELİŞMELER.....	43
BÖLÜM 3.....	112
3. SİYASÎ VE ASKERÎ ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET.....	112
3.1. 1954-1957 DÖNEMİ SİYASÎ VE ASKERÎ GELİŞMELERİ.....	112
BÖLÜM 4.....	154
4. TOPLUMSAL ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLARIN MÜZAKERELERİ ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET.....	154
4.1. 1954-1957 DÖNEMİ TOPLUMSAL GELİŞMELER.....	154
BÖLÜM 5.....	177
5. DIŞ POLİTİKA İLE İLGİLİ ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET.....	177
5.1. 1954-1957 DÖNEMİ DIŞ POLİTİK GELİŞMELER.....	177
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA.....	197
EKLER.....	203
ÖZGEÇMİŞ.....	216

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
Der.	: Derleyen
DP	: Demokrat Parti
Dü.	:Düzenleyen
Haz.	: Hazırlayan
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.B.M.M.Z.C.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Türk siyasi tarihinde 1865'te kurulan "Genç Osmanlılar" ile başlayan muhalefet hareketi "Jön Türkler"le devam etmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ilk kez çok partili hayata geçilmiş olsa da yeni bir devlet kurmanın zorlukları ve İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı şartlar gereği 1923-1946 yılları arasında çok partili siyasi hayat kesintiye uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada esmeye başlayan demokrasi rüzgarı ülkemiz politikasında da kendini göstermiş ve Türkiye'de çok partili hayata geçmek zorunlu hale gelmiştir. 14 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçimlerle birlikte Demokrat Parti iktidara gelmiş, Türk siyasi hayatında önemli roller üstlenmiş, 1954 yılında ise bazı iç ve dış problemler nedeniyle siyasi olarak güç kaybetmeye başlamıştır. 1954-1957 yılları arasında ise Demokrat Parti iktidarı, muhalefetin baskısını daha fazla hissetmiştir.

İktidar - muhalefet ilişkilerinde sürekli olarak bir çatışmanın olduğu bu dönemde (1954-1957) siyasî, askerî, iktisadî, toplumsal ve dış politikada yaşanan olumsuzlukların muhalefet tarafından, artık daha yüksek sesle ifade edilmeye başlanması ise iktidar-muhalefet ilişkilerinde adeta yeni bir siyasal kriz ortamını doğurmuştur. Nitekim dönemin kanunlarında ve de kanun tekliflerinde etkisini açıkça gösteren bu siyasal kriz ortamı, zamanla siyasal tıkanmayı da beraberinde getirmiştir.

Muhalef olmak düşüncesi ve pratiği, Türk siyasal kültürünün yabancı olmadığı bir kavram olmakla beraber buna bağlı olarak çok partili siyasal yaşam kültürünün oluşması ve kurumsallaşması konusu günümüzde dahi ülkenin önemli problemlerinden birisi olarak gözükmektedir. Bu meyanda bakıldığında Demokrat Parti'nin bu süreçteki etkisi oldukça önemli olmakla birlikte incelenmeye ve araştırılmaya değer görünmektedir.

İktidara gelişle birlikte Türk siyasi hayatında önemli değişiklikler meydana getiren Demokrat Parti'nin 1954-1957 yılları arası ile sınırlı tutulan bu çalışmada bahsi geçen dönemin kanunları ve bu kanunların yoğunlaştığı konular çerçevesinde ele alınan iktidar-muhalefet ilişkisini tarafsız bir bakış açısıyla betimlemek ve açıklamak araştırmanın temel problemi olmuştur.

Çalışmada hedeflenen bir başka temel amaç da bu dönem ile ilgili yapılmış diğer incelemelerden farklı olarak, muhalefetin, Demokrat Parti'ye yönelttiği eleştirileri incelerken buna karşılık iktidarın geliştirdiği savunma söylemlerini, dönemin kanunları çerçevesinde ele alarak çalışmanın asıl konusunu teşkil eden iktidar-muhalefet ilişkisine farklı bir pencere açmaktır. Bunun yanında iktidar ve muhalefetin düşünce ve faaliyetlerinin meclisteki yansımalarını, dönemin kanunları perspektifinde ayrıntılı bir şekilde inceleyip, bahsi geçen dönemin genel yapısına ulaşmak olmuştur. Öte yandan Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi durum yansıtılarak, iktidar ve muhalefetin kanun görüşmelerinde ortaya çıkardığı politikalar ile bu politikalar sonucunda oluşan siyasi yapılanma ve toplumsal görüş farklılıklarının günümüzdeki siyasi oluşumlarla özdeşleştirilerek incelenmesi ve günümüz siyasi ve toplumsal hayatına ışık tutması amaçlanmıştır. Başka bir ifade ile ele alınan dönemin iktidar ve muhalefeti arasında var olan sorun ve tartışma meseleleri ile günümüz iktidar-muhalefet sorunlarının kaynakları açıklanmak istenmiştir. Bu meyanda günümüzde iktidarla muhalefet arasında şiddetli tartışmalara sahne olan siyasi, askeri, iktisadi birçok konunun bu dönemden miras kaldığı göz ardı edilemez bir gerçektir.

Çalışmaya konu olan Demokrat Parti Dönemi iktidar-muhalefet ilişkiler ile ilgili olarak yapılan çalışmalara bakılıp literatür taraması yapıldığında daha çok Demokrat Parti Dönemi'nin ilk yıllarını içeren çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar Sema Sönmez tarafından hazırlanan *“1946-1950 Yılları Arasında İktidar-Muhalefet İlişkileri Açısından Demokrat Parti'nin İşlevi”* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1998) ve Abdülkerim Asılsoy'un hazırladığı *“Demokrat Partililerin Hatıralarında İktidar-Muhalefet İlişkileri (1946-1954)”* (Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul 1999) adlı çalışmalardır. Öte yandan yine çalışma konusu ile ilgili olarak Demokrat Parti'nin son yıllarını içeren iki eser vardır bunlar Hakan Bayrı'nın hazırladığı *“Demokrat Parti Dönemi'nde İktidar-Muhalefet İlişkileri (1950-1960)”* (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998) ve İlknur Sarp tarafından yazılan *“Demokrat Parti'nin Son Üç Yılında İktidar- Muhalefet İlişkileri”* (Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1998) tezlerdir. Bu açıdan bakıldığında daha önce yapılan çalışmaların daha çok Demokrat Parti Dönemi'nin ilk ve son yıllarını kapsadığı görülmektedir. Bu

çalışmada ise arada kalan ve üzerinde fazla durulmayan 1954-1957 arası çıkarılan kanunlar kapsamında iktidar-muhalefet ilişkileri üzerinde durularak bu alandaki eksiklik kısmen giderilmeye çalışılmıştır. Öte yandan konuyla ilgili çalışmaların yapıldığı tarihlerin günümüze uzak kaldığı tespit edilmiştir bu açıdan bakıldığında da daha güncel bilgiler ele alınarak çalışma hazırlanmış ve başka bir eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya konu olan bu çalışma, 1954-1957 yılları arasındaki TBMM Zabıt Ceridelerinin taramasını kapsamaktadır. Bunun yanında telif-tetkik eserler incelenmiş ve dönemin gazetelerine de yer vermeye çalışılmıştır.

Çalışmanın planı hazırlanırken, bir “Giriş”ten sonra “beş ana bölüm” olarak düşünülmüş ve tasnifi yapılmıştır: Birinci Bölümde, “*Muhalefet ve Siyasal Muhalefet Kavramı*” başlığı, İkinci Bölümde, “*İktisadi Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı, Üçüncü Bölümde “*Siyasi ve Askeri Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı, Dördüncü Bölümde, “*Toplumsal Alanda Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlığı ve nihayet Beşinci Bölümde “*Dış Politika İle İlgili Çıkarılan Kanunlar ve Bu Kanunlar Çerçevesinde Muhalefet*” başlıkları seçilmiştir. Çalışma boyunca konular ele alınırken “kronolojik” sıra esas alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

X. Dönem 1954-1957 yılları arasını kapsayan TBMM zabıt cerideleri, kanun ve kararnameler; birinci elden kaynaklar olan arşiv belgeleri, ilgili dönemi kapsayan gazete ve diğer süreli yayınlar ile kaynak tarama modeli kullanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu modeller çerçevesinde, konu ile ilgili olaylar kendi koşulları içinde tanımlanmaya gayret gösterilmiştir.

Söz konusu yaklaşımlara uygun olarak konu hakkındaki bilgiler, çeşitli yazılı belgelerinde desteği ile zabıt ceridelerine başvurularak elde edilmeye çalışılmış, bu dağınık bilgiler, incelenen zaman ve mekân göz önüne alınarak bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında, konu ile ilgili kitaplar ve makaleler incelenmiş, internet sayfaları taranmış, olanaklar ölçüsünde dönemin günlük gazetelerine ulaşılmaya çalışılmış, daha önceden konu ile ilgili var olan araştırmalar

ve tezler gözden geçirilmiştir. Ayrıca TBMM Kütüphanesi'nde Meclis Tutanakları ve süreli yayınlar bölümünden, Millî Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, YÖK Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi kaynaklarından da imkânlar ölçüsünde yararlanılmıştır

Söz konusu iktidar-muhalefet ilişkilerinin incelendiği dönem hakkındaki bilgiler, çeşitli yazılı belgelerin de desteği ile gazete kupürlerine başvurularak elde edilmiş, elde edilen bu dağınık bilgiler, incelenen zaman ve mekan göz önüne alınarak bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmaya gayret gösterilmiştir.

Toplanan bütün veri kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler elde edebilmek ve doğru sonuçlara ulaşabilmek amacıyla, toplanan her veri geçerlilik ve güvenilirlik açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuş, eleştirel bir bakış açısı ile analiz edilmiştir. Değerlendirme aşamasında özellikle araştırma konusunun içinde bulunduğu zaman aralığındaki gelişmeler de dikkate alınarak ve karşılaştırılarak verilerin güvenilirliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Başgil (1966) tarafından yazılan “27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri” adlı eserden Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurulması, yönetime karşı muhalefetin oluşması, Demokrat Parti yönetiminin olumlu olumsuz yönleri, Demokrat Parti yönetiminin karşılaştığı güçlükler, Demokrat Parti iktidarının gerilemesi başta olmak üzere 1960 Askeri Darbesi'ne giden sürece dair bilgiler elde edilmiştir.

Avcıoğlu (1976) tarafından yazılan “Milli Kurtuluş Tarihi” adlı eserden başta İngilizler olmak üzere Emperyalist ülkelere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi hakkında faydalanılmıştır.

Eroğlu (1977) tarafından yazılan “Türk Devrim Tarihi” adlı eserden Türk Devrim Tarihi, Türk Devriminin Hazırlık Evresi, Türk Devriminin Aksiyon Evresi, Yeniden Düzenleme Evresi, Fikir ve İdeal Olarak Türk Devrimi (Atatürkçülük), Milliyetçilik, Milli Egemenlik (Milli Hakimiyet), Milli Bağımsızlık (Milli İstiklal), Batılılaşma, Laiklik, Dış Politikaya Hakim Olan Prensipler, Devrimin Uygulama Metodu gibi konularda bilgiler elde edilmiştir.

Bayar (1986) tarafından yazılan “Başvekilim Menderes” adlı eserden dönemin canlı tanığı olan ve Demokrat Parti iktidarı döneminde Cumhurbaşkanlığı

yapan Celal Bayar'ın ağızından Demokrat Parti dönemine ait önemli bilgiler elde edilmiştir.

Okyar (1987) tarafından yazılan “Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fesih Edildi?” adlı eserden Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve fes edilmesiyle ilgili bilgiler elde edilmiştir.

Ahmad (1992) tarafından yazılan “Demokrasi Sürecinde Türkiye” adlı eserden siyasi liberalleşme ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidardan düşüşü, Menderes Dönemi, Demokrat Parti faaliyetleri, Askeri Darbe ve sonrasındaki gelişmeler hakkında yararlanılmıştır.

Mardin (1992) tarafından yazılan “Türk Modernleşmesi (Makaleler 4)” adlı eserden Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki Batılılaşma hareketlerinden, düşünce akımlarından cumhuriyetin kurulması ve sonrasındaki demokrasi gelişmeleri konularında faydalanılmıştır.

Tunaya (1995) tarafından yazılan “Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952” adlı eserden İttihat Terakki Partisi'nden başlamak üzere Türkiye’de siyasi partilerin kurulması ve faaliyetleri başta olmak üzere bu partilere muhalefet grupları hakkında da bilgiler elde edilmiştir.

Lewis (2000) tarafından yazılan “Modern Türkiye'nin Doğuşu” adlı eserden Türk demokrasi tarihinin kaynaklarına dair bilgilerden faydalanılmıştır.

Ahmad (2002) tarafından yapılan “Modern Türkiye'nin Oluşumu” adlı eserden Türkiye’de siyasal yaşam, iktidar-muhalefet ilişkileri ve Türk demokrasi tarihine dair bilgilerden yararlanılmıştır.

Karpat (2010) tarafından yazılan “Türk Demokrasi Tarihi” adlı eserden Osmanlı Devleti'nde reform hareketleri, Cumhuriyet'in kuruluşu ve gelişmesi, Türkiye’de ekonomik ve toplumsal gelişmeler, 1946-1950 yılları arası çok partili hayata geçiş sırasında yaşananlar, 1960'a kadar Türkiye’de kurulan siyasi partiler hakkında bilgiler elde edilmiştir.

BÖLÜM 1

1.MUHALEFET VE SİYASAL MUHALEFET

1.1 MUHALEFET VE SİYASAL MUHALEFET KAVRAMLARI

Siyasal iktidarın var olduğu bir toplumda, siyasetin de bulunması kaçınılmazdır. Muhalefet, en küçük birim olan aileden başlamak üzere toplumsal yaşamın her düzeyinde ve her döneminde görülebilir. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumunu, aykırılığı karşılayan muhalefet kavramının, demokrasi de iktidarın dışında olan parti veya partiler anlamında da kullanıldığı görülür. Şerif Mardin, muhalefetin bir tutum ve davranışa karşı olma, uymama başka türlü olma, karşıtlık gibi kavramlar ile açıklanabileceği gibi, mutlak gücü sınırlama ve alternatifler önerme işlevlerine sahip bir mekanizma olarak da tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle muhalefet en küçük birim olan aileden başlamak üzere toplumun her katmanında karşımıza çıkabilir (Mardin, 1992: 179).

Siyasal muhalefet kavramı ise genel muhalefet kavramının siyasetin perspektifinde ele alınmasından ibarettir. Ancak her zaman iki kavramı birbirinden net olarak ayırmak kolay olmadığı için araya belirgin bir sınır konamaz. Siyasetin toplumsal yapının her alanında yaygınlaşması ve bu yapıyla olan karşılıklı etkileşimi yüzünden, genelde siyaset nitelikte olmayan muhalefetler bile zaman zaman böyle bir nitelik kazanabilirler. Yine de bir ölçüt olarak şu söylenebilir: Muhalefet olgusu ve muhalifler; kendi çevrelerinden çıkıp var olan toplumsal ve ekonomik yapıyı, siyaset rejimi, onun somut öğelerini hedef aldıkları, bunlardan birine, birkaçına veya hepsine yöneldikleri andan itibaren kavram siyaset niteliğe bürünmektedir (İslamoğlu, 2004: 19).

1.2. SİYASAL PARTİ SİSTEMLERİ

1.2.1. Tek Partili Sistem

Bir ülkedeki siyaset hayatının işleyişini ülkede egemen tek partiye bırakan ve başka partilerin iktidar için yarışmalarına izin verilmeyen rejimlere tek parti yönetimi adı verilmektedir. Seçimlerin ve parlamento denetiminin pek anlamının olmadığı bu sistemde, gerçek iktidar, partide olduğu için partinin tüzük ve kararları anayasa ve hukukun üstündedir. Partiye girmek ve parti organlarında görev almak kolay bir iş değildir. Parti üyeleri, üyeliğe kabul edilmeden önce, gençlik örgütünde

veya partinin yardımcı kuruluşlarında çalıştırılarak sıkı bir eğitimden geçirilirler (Turgut, 1984: 4).

Tek parti sistemleri farklı tasniflere tabi tutulmaktadır. Bu tasnifler içinde en çok kullanılanları: totaliter tek parti sistemi, otoriter tek parti sistemi ve hegemonyacı tek parti sistemi şeklindeki ayrımıdır. Totaliter tek parti sisteminde, iktidar bütün toplumu zorlayıcı ve kapsayıcı bir ideolojiye sahiptir ve tek partinin dışında hiçbir partinin varlığına izin verilmez. Otoriter tek parti sisteminde ise, bütün toplumu kapsayıcı bir ideoloji yoktur. Topyekûn kapsayıcılık değil, dışlayıcılık bu sistemin en önemli özelliğidir. Hegemonyacı tek parti sisteminde, birden fazla partinin varlığına izin verilmektedir. Ancak bunlar arasında gerçek anlamda bir yarışma söz konusu değildir (İslamoğlu, 2004: 20).

1.2.2. Çift Partili Sistem

Çift partili sistemden söz ederken bir ülkede iktidar yarısında yalnızca iki partinin varlığı anlaşılmalıdır. Çift parti sisteminde siyasi hayata, iki büyük parti egemendir. Büyük partilerin dışında irili ufaklı başka partiler olsa da, bunların iktidarı etkileyebilecek gücü yoktur. İktidar mücadelesi, iki büyük partiden birinin kesin üstünlüğü ya da koalisyon ortaklığı ile sonuçlanır. İki parti sistemine örnek olarak ABD ve İngiltere verilebilir (İslamoğlu, 2004: 20).

İki parti sistemini de kendi içinde “saf iki parti sistemi” ve “destekli iki parti sistemi” olarak ikiye ayırabiliriz. Saf iki parti sisteminde, büyük partilerden biri, parlamentoda çoğunluğu sağlayabilir ve hükümeti tek başına kurabilir. Saf iki parti sistemi istikrarlı hükümetlere, dolayısıyla da giderek güçlü yürütmeye yol açmaktadır. Bu sistemde yürütme, bir bakıma doğrudan halk tarafından belirlendiğinden buna dolaysız demokrasi de denilebilir (Turgut, 1984: 13).

1.2.3. Çok Partili Sistem

İkiden çok parti siyasi hayatta etkili olmakla beraber bunlardan hiçbirinin iktidarı tek başına kullanabilecek çoğunluğa erişememesi durumunda çok partili sistemden söz edilir (Turgut, 1984: 13).

1.3. TÜRK DEMOKRASİSİNDE ÇOK PARTİLİ HAYATA GİDEN YOL

Muhalefet, kelime anlamı olarak; karşı koyma, engel olma, iktidarda bulunan siyasi güce karşı, açık veya gizli olarak örgütlenerek faaliyette bulunma anlamlarına gelir (Yılmaz, 2001: 403). Türk devlet geleneğinde iktidar muhalefeti tam olarak hiçbir zaman hazmedememiştir (Yılmaz, 2001: 604). Bu nedenle Türk devlet geleneğinde iktidar geleneği kadar güçlü bir muhalefet geleneğinin oluştuğundan söz etmemiz zor görünmektedir. Hele iktidarın, muhalefet tarafından kontrol edildiği ve dengelendiği bir geleneğin izine bile rastlanılmamaktadır (Çetin, 2003: 63). Türk devlet geleneğinde, iktidar hakkını temellendirmek için, tarih boyunca girişilen çabalar olağanüstü bir zenginlik göstermektedir. İktidar hakkını temellendirmek için kullanılan öğeler; ilahi kaynak, soy, efsaneler gibi meşruiyet dayanakları, iktidarın tartışılmasını ve eleştirilmesini zorlaştırmıştır (Çetin, 2003: 66).

İktidarın meşruiyet dayanağı, toplum için hayati olan düzen ve adaletin sağlanmasıdır. Siyasi alanda en korkulan durum, otorite boşluğunun olduğu kargaşa durumudur. İktidarın meşruiyeti de, kendisini zorunlu kılan bu görevi yerine getirme kapasitesi ile ölçülmektedir. Osmanlı siyasi dilinde çok sık geçen “Nizam-ı âlem” tabiri, işte bu yeteneği ifade etmektedir. “Nizam-ı âlem”, asayişin ve güvenliğin sağlandığı herkesin işinde gücünde olduğu düzeni ifade etmektedir. Mevcut iktidarın her alternatifi, toplumun vazgeçilmez önceliği olan güvenliği tehlikeye atma riski taşımaktadır. Yine de iktidarı halkın rızasına dayandıracak, böylelikle iktidar hakkını kuvvetlendirecek, tartışmasız hale getirecek ikinci meşruiyet dayanağı gerekmektedir. Bu kaynak, Türk siyasi kültürü içinde bugün de başat mevkii işgal eden adalettir. İktidarın kaynağının ne olduğu, nereye dayandığı, nasıl ele geçirildiği bu dayanak yanında önemini kaybetmektedir (Çetin, 2003: 63-64). Bu durum adaletle yönettikten sonra fiili iktidarların hepsini meşru kılmıştır. Bu da güçlü bir muhalefet geleneğinin oluşmasını engellemiştir (Okumuş, 1999: 506).

Osmanlı İmparatorluğu’nda, padişahın mutlak otoritesinin çerçevesini çizen kurallar ve değerler vardır; ama onu Batı’daki gibi dengeleyen veya sınırlayan bir feodalite veya kilise gibi rakip yoktur. Bu alanda, potansiyel olarak en güçlü

konumda olan ulema zümresinin, iktidarla çatışma ihtimalinin bulunduğu bölgelere girmediği görülmektedir (Uzun, 2002: 569).

Osmanlı reformcularının Avrupa'nın değişik ülkelerinden etkilenecek uyguladıkları ıslahatlar, planlı ve programlı olmaktan çok, pratik ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikteydi. Zira Tanzimatçılar, şu üç şeyin eksikliğini sürekli hissetmişlerdir. Bunlardan birincisi reformları tespit edecek ve uygulayacak, bilgili ve yetişmiş insanların; ikincisi reformlar için gerekli olan paranın ve üçüncü olarak da, bu ıslahatları soğukkanlı bir şekilde düşünmek ve tatbik alanına koymak için ihtiyaç duyulan zamanın yokluğu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen gerçekleştirilen bu dönem reform hareketlerinde en aktif rolü Hariciye Nezareti ve Meclis-i Vâlâ oynamıştır. Hemen hemen bütün reformlar, Tanzimatçıların öbekleştiği bu iki müessese tarafından planlanmış ve denetlenmiştir. Reformlar genelde hariciyeden yetişmiş ve bu yüzden Batı ile sıkı bir temasta bulunan memurlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Uzun, 2002: 569). 18. ve 19. yüzyıllar da batılılaşma sürecinin hızlanması kalemiye sınıfının öneminin artmasına neden olmuş ve kalemiye sınıfı, modernleşme programının öncüsü ve sahibi olarak ön plana çıkmıştır. Kalemiye ve diğer devlet adamlarının değişimde baş aktörlüğü ellerine aldığı görülen Tanzimat Dönemi'nde doğal olarak değişim, öncelikle devlet katında kendini göstermiştir. Bu durum Osmanlı klasik güç dengelerinin kalemiye sınıfı lehine değişmesine ortam hazırlamış ve kalemiye sınıfı bu sayede iktidarı saraydan Bab-ı Âli'ye taşımıştır (Uzun, 2002: 569).

Türk siyasal tarihinde siyasal muhalefet hareketlerinin geçmişi Tanzimat'la başlatmak mümkündür (Uzun, 2002: 569). Tanzimat ve Islahat Fermanları döneminde sayıları giderek artan batı tarzında eğitim veren kurumlardan yetişen Osmanlı aydınları, batı fikirlerinden ve özellikle Fransız düşüncesinden önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Osmanlı aydınları 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “hürriyet, adalet, eşitlik, toplumsal dayanışma, parlamento” gibi kavramları fikir kategorileri arasına yerleştirmeye başlamışlardır. Tanzimat dönemi paşalarından sultanın yetkilerinin sınırlandırılmasına yönelik bürokratik ıslahatlar isteyenler, anayasaya dayalı temsili bir rejimin devletin yararına olmayacağını düşünmekteydi. Buna karşılık meşrutî idare ve çoğunlukla İslami bir referansla şûrayı ümmet olarak atıfta bulunulan Meclis-i Mebusan Yeni Osmanlılar hareketinin liderleri tarafından savunulmaktaydı (Hanioglu, 2004: 390).

Bu tartışmaların ve Tanzimat'la birlikte yeşermeye başlayan “yasalara dayalı devlet” fikrinin etkisiyle, Osmanlı siyasal hayatında “sistemin değiştirilmesine yönelik” ilk eden ilk iki yıl daha çok fikirlerini yayma ve taraftar toplama düşüncesinde oldu. Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu Avrupa devletlerinde olduğu gibi meşruti bir yönetime geçilmesinde gören Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Agâh Efendi gibi aydınlar ve devlet adamları, çıkardıkları gazetelerle düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. 1867 yılında Bab-ı Âli'ye yürüyerek bir ihtilâl yapmayı düşünen Cemiyet'e karşı Sadrazam Âli Paşa, derhal harekete geçerek cemiyet mensuplarından ele geçirebildiklerini tutuklayarak hapsedmiş, kurtulabilenler ise yurtdışına kaçtılar. Yurtdışına kaçan Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi gibi Türk aydınları çıkardıkları gazetelerle Osmanlı hükümetine karşı muhalefetlerine devam etmişlerdir. Avrupalı devletler ise Osmanlı Devleti'ne karşı bu hareketleri desteklemişlerdir.

1876'da, bir saray darbesi sonucu Sultan Abdülaziz tahttan indirildi ve meşrutiyet yanlısı olan Sultan V. Murat padişah oldu. Sultan V. Murat, amcası Sultan Abdülaziz'in şüpheli ölümü ve Çerkez Hasan Vakasının da etkisiyle akli dengesini kaybetti. Bundan dolayı doksan üç günlük saltanatının ardında 31 Ağustos 1876'da tahttan indirildi. Anayasaya dayalı meşruti bir idare kurmak isteyen ve bu yüzden Sultan Abdülaziz ve Sultan V. Murat'ı tahttan indiren Mithat Paşa ve ekibiyle anlaşan II. Abdülhamid, 31 Ağustos 1876 Perşembe günü tahtta çıktı. Sultan II. Abdülhamid inanmadığı halde Mithat Paşa ve ekibinin baskısıyla 23 Aralık 1876'da Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-ı Esasi ilan etti. Böylece bürokrasinin yeni bir parçasıyla ittifak kuran, yeni bir tarz içinde teşekkül etmiş aydınlar, 1876 yılında anayasal bir yönetim kurmayı başarabilmişti (Küçük, 1988: 217).

Esas itibariyle harici sebeplerin Kanun-ı Esasi'nin hazırlanmasında rol oynadığı söylenebilir. Sultan Abdülaziz'in hal' edilmesi, yerine önce Sultan V. Murat'ın ve ardından Sultan II. Abdülhamid'in geçmesi, Hristiyan tebaanın yoğun olarak yaşadığı Bosna-Hersek'te isyan çıktığı, Bulgaristan'da karışıklıkların arttığı ve bu olayları kendi hâkimiyet alanlarını genişletmek için bahane olarak kullanmak isteyen Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiği bir döneme rastlamaktadır. Sırbistan ve Karadağ'la yapılan savaşın beklenilenin aksine Osmanlı Devleti lehine seyir takip etmesi Rusya'nın müdahalesiyle iki aylık

ateşkes antlaşması yapılmasına ve bölgede Rusya'nın güç kazanma ihtimali üzerine bunu kendi menfaatleri bakımından tehlikeli gören İngiltere'nin Balkanlar'daki ihtilafları görüşmek üzere devletlerarası bir konferansın toplanmasını istemesine yol açtı. Neticede Osmanlı Devleti, İstanbul'da bir konferans toplanmasına razı oldu. Konferansa Paris Antlaşması'nı imzalamış olan devletler (Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya ve İtalya) katıldı. Konferansta Batılı devletleri etkilemek ve Balkanlar'da yabancı müdahalesiyle reform yapmaya gerek olmadığını, Osmanlı Devleti'nin genel bir reform yapmaya esasen istekli ve kararlı olduğunu göstermek için Osmanlı tarihinde ilk defa olarak Kanun-ı Esasi ilan edildi (Küçük, 1988: 217).

1877 yılında Rusya ile çıkan savaş, Osmanlı ordusunun ağır mağlubiyeti ve Ayastefanos Antlaşması ile son buldu. Sultan II. Abdülhamid, Berlin Antlaşması'nı imzaladıktan sonra savaş kışkırtıcılığıyla suçladığı ve yaşanan ağır felaketin sorumlusu olarak gördüğü Meclis-i Mebusan'ı süresiz tatil etti (13 Şubat 1878). Kanun-ı Esasi, böylece bir anlamda askıya alınmış olduğu halde Osmanlı salnamelerinin başında tam metin olarak yayımlanmaya devam etmiştir. Böylece Sultan II. Abdülhamid, 1878'den 1908'e kadar devam edecek olan kendi kişisel egemenliğine dayalı bir yönetim oluşturdu.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum Sultan II. Abdülhamid'e yeni bir siyaset ihtiyacı hissettirmiştir. Sultan II. Abdülhamid içerde dini ve siyasi güç birliğini korumak, dışarıda nüfuzunu genişleterek denge politikası etrafında halifeliği gündeme alarak etkili bir şekilde kullanmaya başladı. Halifelik makamını Osmanlı Devleti'ni güçlendiren bir unsur olarak değerlendiren Sultan II. Abdülhamid iç politikada halkı yönetime bağlamak için yoğun şekilde halifelik makamını vurgulanmış ve dini hususları hiç aksatmadan önemle ön plana çıkartmıştır (Küçük, 1988: 221).

Sultan II. Abdülhamid siyasi açıdan yoğun eleştirilere uğrarken, teknik alanda kendi konumunu zayıflatmaksızın devleti güçlendirebileceğini düşündüğü alanlarda yenilikleri geliştirmeye çalışıyordu. Bu dönemde yurt genelinde eğitim kurumları yaygınlaştırılmıştır. Sultan II. Abdülhamid, ülke içinde denetimi sağlamanın ve sürdürebilmenin yol ve haberleşme ağı ile ilgili olduğunu düşündüğü için ciddi bir demiryolu ve telgraf ağı oluşturmak üzere yoğun bir çaba gösterdi.

Meşrutî idare taraftarları 1878 sonbaharında rejime yönelik muhalefete katılmışlardır.

1895'ten sonra hız kazanan Jön Türk hareketi esas olarak Kanun-ı Esasî'nin yeniden uygulamaya konulmasını talep etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'e karşı ortaya çıkan muhalif hareketler arasında tam bir fikir birliği yoktu ve bu gruplar beraber hareket etmekten çok yönetime karşı olma konusunda birleşiyorlardı. Avrupa'daki bu Jön Türk grupları arasında yaşanan çekişmeler, hareketin kapsamının genişliği, örgütün tek bir düşünce etrafında bütünleşmesini güçleştirmiş, örgüt içinde bölünmelere yol açmıştır. Bu bölünmeler arasında en önemlisi Paris'te toplanan I. Jön Türk Kongresi'nde ortaya çıkan bölünme olmuştur.

Bu kongrede iki grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, Ahmet Rıza Grubu adını alan ve daha sonra İttihat ve Terakki Partisi'ni oluşturan gruptur. Bu grup, güçlü bir merkezîyetçi anlayışı savunmuş ve yönetim karşıtı hareketlerde yabancı müdahalesini kabul etmemiştir. Teşebbüs-i Şahsî adıyla anılan Prens Sabahattin Grubu ise, devletin federatif bir biçimde yapılanmasını, âdemi merkezîyet esasına göre yönetilmesi gerektiğini savunmuş, ekonomide de liberal anlayışı ve yabancı sermaye ile işbirliği görüşünü benimsemiştir. İlk kez açık ve farklı bir siyasal görüşün savunuculuğunu yapan bu grubun ilerideki muhalefet hareketlerinin kökenini oluşturduğu söylenebilir.

İç ayaklanmalar, yeni muhtariyet istekleri, dış politikada karşılaşılan güçlükler, devletin işleyişindeki aksaklıklardan doğrudan etkilenen genç memur ve subaylar arasında tepkiler uyandırdı ve zamanla gizli bir muhalefet cephesi oluştu. Sultan II. Abdülhamid'e karşı cephe almış kurumlar arasında doruğa erişen basındır. Bu, muhalefetini açıktan gösteremeyen birçok çevrenin, basının arkasına saklanarak Sultan II. Abdülhamid'e muhalefette bulunmayı tercih etmelerinden ileri gelmiştir.

Devrin aydınları imparatorluğun kurtuluşu için tek çıkar yolun meşrutîyet olduğuna inanıyorlardı. İttihat ve Terakki Komitesi'nin başı çektiği bu harekette Türk aydınları Ermeni, Rum, Bulgar ve Arap gibi çeşitli unsurlara mensup komitacılarla "ittihat-ı anasır" fikri etrafında anlaştılar. Komşu devletlerin yeni bir müdahaleye hazırlanmaları üzerine Makedonya'da bir araya gelmiş olan bazı Türk

subayları padişahı Kanun-ı Esasi'yi ilan etmeye zorladılar. Sultan II. Abdülhamid, 23 Temmuz 1908'de anayasayı tekrar yürürlüğe koyduğunu ilan etti. Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti için beklenmedik bir başarıydı. Meşrutiyet'in ilanı ile Padişah'ın geleneksel otoritesi yıkılmış ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin saygınlığı artmıştır (Küçük, 1988: 221).

II. Meşrutiyet adı verilen bu olay, beklenen aksine imparatorluğun dağılmasını daha da hızlandırdı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Meclisi'ne üye gönderilmesine engel olmak için 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i işgal etti. Aynı gün Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Bir gün sonra da Girit, Yunanistan ile birleştiğini açıkladı (Küçük, 1988: 221).

Osmanlı Devleti'nin yaşadığı bu ağır siyasi olaylar sırasında meşrutiyet yönetiminin getirdiklerinden hoşnutsuzluk duyan Avcı taburlarına mensup bir kısım asker ve halk İstanbul'da "31 Mart Vakası" olarak bilinen ve 13 Nisan 1909'da meydana gelen bir ayaklanmanın çıkmasına sebep oldular. Volkan gazetesinin başında bulunan Derviş Vahdeti ise bu hareketi tahrik eden yazılar yazmaya başladı. Meşrutiyet yönetiminin tehlikeye girmesi üzerine Mahmud Şevket Paşa'nın komutasındaki Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırdı. Mustafa Kemal Paşa, Hareket Ordusu'nun kurmay başkanlığını yapıyordu (Küçük, 1988: 221).

İttihatçılar bu olayda fena halde sarsılmış, şimdi eski durumlarını kazanmak için ise koyulmuşlardı. İlk olarak 1908 devriminde tahtını koruyan Sultan II. Abdülhamid'i tahttan indirmek oldu (Küçük, 1988: 221).

Yeni padişah V. Mehmet Reşad, iktidarı giderek daha sağlam bir şekilde ele geçiren İttihat ve Terakki'nin yanında sembolik bir mevki kazandı. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı, Yunanistan'ın Girit adasını topraklarına kattığını ilan etmesi, Trablusgarp'ın İtalya'ya bırakılmak zorunda kalınması ve Birinci Balkan Savaşı'nda alınan ağır yenilgi ve bu yenilgide ordu içerisindeki çekişmelerin payının büyük olması halk nazarında Meşrutiyet'e duyulan inancın zayıflamasına, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne duyulan güvenin azalmasına ve kızgınlığın artmasına yol açıyordu. İttihatçılar, Balkan Savaşının kötü seyrinden iktidarı sorumlu tuttular. 23 Ocak 1913'te gerçekleştirdikleri Bâb-ı Âli Baskını ile mevcut

hükümeti devirip idareye el koyan İttihatçılar, Sadarete de tarafsız kabul ettikleri Mahmud Şevket Paşa'yı getirdiler.

Mahmud Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913'te öldürülmesi, İttihat ve Terakki'nin ülkede muhalefeti sindirerek bir tek parti yönetimi kurulmasına yol açtı. Mahmud Şevket Paşa'nın öldürülmesi İttihatçılara son hürriyet kırıntılarını da ortadan kaldırmak bahanesi verdi. O tarihten, 1918'e kadar Osmanlı Devleti, Enver, Talat ve Cemal Paşaların egemenliğinde, fiili bir askeri diktatörlükle yönetildi. İttihatçıların liderlerinden Kurmay Yarbay Enver Bey, general yapılarak Harbiye Nazırı Vekili oldu. Enver Paşa Osmanlı ordusu içindeki İttihat ve Terakki'ye muhalif Halaskar Zabitan grubu mensubu binlerce subayı ihraç edip Harbiyeli İttihatçıların öne çıktığı yeni bir ordu kurdu (Küçük, 1988: 221).

Osmanlı Devleti, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önderliğinde 1914 yılında Almanya'nın yanında savaşa girdi. Osmanlı Devleti'nin dâhil bulunduğu grup, I. Dünya Savaşında mağlup olmuş ve Osmanlı Devleti ağır maddeler taşıyan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı. Bu ortam içerisinde İttihat ve Terakki Cemiyeti son ve aynı zamanda olağanüstü kongresini İstanbul'da toplamıştır. Bu kongrede partinin kesin olarak siyasetten çekilmesi ya da yıpranmamış isimlerle yeni bir parti kurulması, başka bir deyişle partinin ismini değiştirmek şeklinde iki görüş ön plana çıkmıştır. Bu görüşlerden partinin adının değiştirilmesi görüşü ön plana çıkmış ve İttihat ve Terakki Fırkası feshi ve Teceddüde Fırkası adıyla yeni bir fırkanın kurulması oy çokluğu ile kabul edilmiştir (Akbulut, 2004: 142-143).

İttihat ve Terakki hükümeti yerine kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükümeti bir anlamda İttihat ve Terakki'nin eski denetleme iktidarı rolüne dönmesi demektir. Kabinenin kendisi tersini iddia etse de, kamuoyu onu bir İttihat ve Terakki kabinesi olarak tanıyordu. 30 Ekim 1918'de Mondros'ta İngilizlerle mütareke imzalanınca, 1-2 Kasım gecesi Talat, Enver, Cemal, Beyrut Valisi Azmi, eski Polis Müdürü Bedri, Dr. Bahaettin Şakır, Cemal Azmi bir Alman denizaltısı ile ülkeden çıktılar. Bunların ülke dışına çıkmış olması hükümetin durumunu sarstı. Sultan Vahdettin artık istediği gibi davranabilirdi. Sultan Vahdettin, İttihat ve Terakki'den kurtulmak için harekete geçti ve İttihat ve Terakki eğilimli olarak gördüğü Ahmet İzzet Paşa Hükümeti 8 Kasım'da istifa etti.

Sultan Vahdettin, Sadarete dünürü Tefvik Paşa'yı getirdi (Akşin, 1987: 307-308). Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nin istifasından sonra yerine geçen Sadrazam Tefvik Paşa, 21 Aralık'ta Meclis-i Mebusan'ın feshini padişah'tan istemiş, padişah'ta aynı gün meclisi feshetmiştir. Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Osmanlı Devleti fiilen sona ermişti. Mondros Ateşkes antlaşması ile Osmanlı ordusu büyük oranda dağıtılmış, tüm haberleşme ve ulaşım araçlarına itilaf Devletleri'nce el konulmuştu ve önemli stratejik noktaların birçoğu işgal edilmişti. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerinin haksız ve keyfi uygulamaları ile karşılaştı. İtilaf Devletleri, sözde güvenliklerini sağlamak için, Ateşkesin 7. maddesini bahane ederek daha önce aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla kendilerine düşen yerleri işgal etmişlerdir. 15 Mayıs 1919 günü İngiliz, Fransız ve Amerika savaş gemileriyle korunan Yunan ordusu İzmir'e çıktı; şehir ve civar bölgeleri sistematik olarak işgal ettikten sonra doğuya doğru İç Anadolu'ya yöneldi (Lewis, 2000: 215).

Mondros Ateşkes Antlaşması'yla yurdun birçok yerinin haksız bir şekilde işgal edilmesi Anadolu'da yerel direniş gruplarını hızlandırdı. Savaşı kazanan devletlerden İtalya'nın Güneybatı Anadolu'da gözü vardı. İtalya'nın bu isteğine karşı çıkan İngiltere ise, bölgeyi işgal etmesi için Yunanistan'ı kışkırtmaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçmek için uygun bir zaman beklerken, İngiliz işgal komutanlığı Samsun ve yöresinde Pontus çeteleriyle Türkler arasındaki çatışmaların önlenmesini İstanbul Hükümeti'nden istedi. İstanbul Hükümeti de 30 Nisan 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'yı, 9. Ordu Müfettişliğine atayarak, Samsun ve yöresindeki olayları bastırmak, düzeni tekrar kurmak, Müslüman-Hıristiyan çatışmalarını yatıştırmak, bölgede faaliyet halinde olan yarı askeri çeteleri silahsızlandırmak ve dağıtmak, geriye kalan Osmanlı kuvvetlerinin silahsızlandırılmasına ve terhisine nezaret etmekle görevlendirdi. Ordu müfettişliğinin yanı sıra, sivil ve askeri alanda da geniş yetkiler alan Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden bir gün sonra 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Samsun'a hareket etti. 19 Mayıs 1919'da, geriye kalan Türk kuvvetlerinin dağıtılmasını teftiş etmek için İstanbul'dan verilen emirle, Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, ilk iş olarak eldeki kuvvetlerden faydalanarak Samsun ve havalisinde bozulmuş olan asayiş düzeltti (Lewis, 2000: 241).

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra halkı örgütlemeye çalıştı. Bu amaçla Amasya Genelgesi ilan edildi. Osmanlı Devleti'nin İngilizlerin baskısıyla Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a çağırması üzerine Mustafa Kemal Paşa görevinden istifa etti. Erzurum Kongresi ile kurulan Heyet-i Temsiliyye Sivas Kongresi'nde Umumi Kongre ile birlikte ulus adına karar almaya yetkili sayılmıştır. Seçim ve temsil gücündeki eksiklikler kongreyi etkilememiştir. Heyet-i Temsiliye'nin asli olmayan, yani seçimle görevlendirilmiş bulunmayan üyeleri bile kendilerini "milletin mümessilleri" olarak görebilmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa daha sonra 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açmıştır. Böylece Türk siyasi tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Kişisel farklılıkların, yanında ulusal bağımsızlık ve özgürlük inancı etrafında toplanan TBMM bütün farklı görüş ve düşüncelere rağmen vatanın bağımsızlığı konusunda birleşiyordu. TBMM'de bulunan bütün milletvekillerinin ilk hedefi ve amacı milleti kurtarmak ve vatanın bağımsızlığını sağlamaktı. Kurtuluş Savaşı'nı başarıya ulaştıran Birinci Meclis içinde, ulusal bağımsızlık konusunda tam bir görüş birliği olmasına karşın, iç politika konularında önemli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Meclis'te yaşanan görüş ayrılıkları birbirinden çok farklı düşüncelere sahip gruplarında ortaya çıkmasına neden olmuştur (Lewis, 2000: 241).

Mustafa Kemal Paşa, oluşan bu grupların Tesanüt Grubu, İstiklal Grubu, Müdafaa Hukuk Zümresi, Halk Zümresi ve Islahat Grubu olduğunu ifade eder. Meclis içerisindeki bu gruplaşmalar meclisi çalışamaz duruma getirmiştir. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, meclis içinde ve dışında etkili olabilmek için, mecliste 10 Mayıs 1921 tarihinde "Müdafaa-i Hukuk Grubu" ismi altında bir grup kurmuştur. Bu gruba karşı kısa bir süre sonra İkinci Grup olarak anılan bir grup daha meclis içerisinde oluşmuştur. İkinci Grup, bir grup muhalefeti olup iktidara gelme amacı taşımamaktadır. Grup'un muhalefeti, meclisteki bir takım uygulamalara karşı gelmiştir. Grup, yalnızca duyarlı olduğu konularda muhalefet yapmış ve çoğu zaman meclis tartışmalarını belirlemiştir (Lewis, 2000: 241).

Lozan barış görüşmelerine geçildiği bir ortamda Birinci Grup'a karşı muhalefet daha da yoğunlaştı, bunun üzerine Birinci Grup, muhaliflerinin gücünü azaltmak amacıyla 1 Nisan 1923'te Meclis'te genel seçim kararı aldı. İkinci TBMM, Birinci Meclis'e göre daha uyumlu, üyeleri itibariyle birbirine daha yakın

görüşlere sahip mebuslardan oluşuyordu. Bu da meclis içerisinde partileşme olgusunu beraberinde getirdi ve 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası kuruldu. Fakat Cumhuriyet'in ilanı, halifelğin kaldırılması, öğretimin birleştirilmesi gibi önemli inkılâp hareketlerinde tekrar görüş ayrılıkları baş gösterdi.

Bu arada ordunun siyasete fazla karışmasının sakıncalı bulunması sonucu, TBMM'de İntihap Edilen ve Edilecek Olan Bilumum Mensubun-ı Askeriyenin Tabi Olacakları Şeriat Hakkında 19 Aralık 1923 tarih ve 385 sayılı yasa ile Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'nin kabineden çıkartılarak, vekâlet yerine riyaset halinde örgütlenmesini öngören, 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı yasa çıkarılmıştı. Bu olaydan sonra orduda Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet edebilecek hiçbir önemli komutan kalmamıştı. Refet, Halit, Kazım Karabekir, Ali Fuat, Ali İhsan Sabis, Cafer Tayyar Paşa'lar da siyasete atılmışlardı (Ahmad, Modern Türkiye'nin Oluşumu , 2002: 69).

Cumhuriyet Halk Fırkası içerisindeki muhalefet 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına dönüştü. Bu muhalefet hareketinin başını çekenler arasında Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Rauf Bey, Refet Paşa gibi Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın en yakınında bulunmuş isimler de bulunuyordu. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisiydi. Çağdaş bir demokrasinin temel değerleriyle son derece uyumlu olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası halkın hâkimiyetini, demokrasiyi, hürriyeti ve özgürlüğü savunmuştur (Ahmad, Modern Türkiye'nin Oluşumu , 2002: 69). Ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruluşundan kısa bir süre sonra Doğu'da Şeyh Sait İsyanının çıkması Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası için sonun başlangıcı oldu. Şeyh Sait Ayaklanması vesilesiyle Takrir-i Sükûn Kanunu çıkartılarak ülkedeki tüm muhalefet odakları hedef alındı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Haziran 1925'te tamamen kapatıldı (Demirel, 2003: 69).

1925 sonrasında yerleşen tek parça (monolitik) siyasal sistem, lider takımı içerisinde çekişen fikirlerin serbest ve açık şekilde tartışılmasına çok az, halkın toplumsal hoşnutsuzluğu ifade etmesine ise hiç olanak vermemekteydi. CHF temsilcilerinin halka karşı takındıkları tavır halk arasında geniş bir öfkeye neden oluyordu. Ülkedeki bunalım Meclis'teki canlı tartışmalara hiç yansımıyordu. Meclis'te bir muhalefet partisinin bulunmaması nedeniyle iktidarı kontrol eden bir mekanizma da yoktu. Bu da iktidarın yaptıklarının halk tarafından ne kadar

benimsenip benimsenmediğini ve yapılan inkılabların halk arasında memnunluk yaratıp yaratmadığının anlaşılmasını zorlaştırıyordu. Ayrıca Osmanlı borçlarının ödenmesi ile ilgili görüşmeler ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı da bir muhalefet partisinin gerekliliğini hissettiriyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması, ülkenin çağdaş ve demokratik bir yapıya kavuşmasını sağlamak amacıyla bir muhalefet partisinin kurulması gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa, yakın arkadaşı Ali Fethi Okyar'dan bir parti kurmasını istedi. Ancak Fethi Okyar, İsmet Paşa ile karşı karşıya gelmemek için önce kurulacak muhalefet partisinin başına geçmek istemedi. Mustafa Kemal Paşa, Fethi Okyar'a güvence vermiş ve iki partiye de eşit mesafede olacağını ifade etmiştir. Fethi Okyar, Mustafa Kemal Paşa'dan güvence aldıktan sonra 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdu. SHF kısa sürede büyük ilgi gördü. Parti Atatürk muhaliflerinin sığındığı bir yer haline gelmiştir. Partinin İzmir mitinginde istenmeyen olaylar yaşanmıştır. Bu durum karşısında Fethi Okyar, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı karşıya gelmemek ve durumun daha da kötüleştiğini düşünerek 17 Kasım 1930'da partisini feshetti.

Böylece yapay bir girişim olarak Mustafa Kemal Paşa tarafından oluşturulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ortadan kalkmış ve Türkiye yeniden tek parti dönemine dönmüş oldu. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından kısa bir süre sonra 23 Aralık 1930'da Menemen Olayı meydana gelmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinden, iktidarın çıkardığı en önemli sonuç; Cumhuriyet Halk Fırkasının yeteri kadar halka inemediği ve onlarla bütünleşemediği, yapılan yeniliklerin istenildiği ölçüde halka benimsettirilememiş olduğunun anlaşılmasıdır. Öte yandan Serbest Cumhuriyet Fırkası olayı, kuruluşu sırasında hiç umulmayan bir gerçeği de ortaya çıkarmıştır. Halkın iktidara karşı belli bir hoşnutsuzluk içerisinde bulunduğu ve güdümlü de olsa muhalefetin etkinliğini arttırdığı bir toplumda kurulacak muhalif bir örgütün denetiminin mümkün olamayacağıdır (Demirel, 2003: 9).

Atatürk döneminde muhalefetin resmi kanallarla kendisini ifade edebilmesi için iki defa çok partili hayata geçilmeye çalışılmış ancak her iki denemede de bastırılmış muhalefet kendisini ifade edecek bir kanala sahip olunca kendisini coşkun bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için ciddi bir tehlike olarak görülmüştür. Bu yüzden Atatürk döneminde yapılan Terakkiperver Cumhuriyet

Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemelerini kısa sürede sona ermiş ve katı bir tek parti dönemi başlamıştır. Tek parti döneminde parti-devlet birlikteliğinin sağlanması zaten cılız olan muhalefetin daha da cılızlaşmasına yol açmıştır. Ancak dünyanın değişen dengeleri, İkinci Dünya Savaşı, bu savaştan hemen sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin sadık dostu Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yönelik açık tehditleri ve Türkiye'nin iç durumundan kaynaklanan değişimler Türkiye'nin çok partili hayata geçmesine neden olmuştur (Lewis, 2000: 242-243).

Türkiye, başta dış etkenler olmak üzere, var olan sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik zorlukların bir gereği olarak çok partili sisteme yeniden geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonunda, hür dünyaya mensup başka ülkelerin yanı sıra Türkiye üzerinde de parlamenter düzeni benimsetmeye yönelik önemli baskılar vardı. Ancak Türkiye'nin idarecilerinin sırf yabancı bir devletin hoşuna gitmek için hükümet şeklini değiştirmeleri ve iktidarı muhalefete teslim etmeleri, olacak iş değildi. Türkiye'de çok partili hayata geçişte dış etkenler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yenedünya düzeni, güç dengelerinin değişmesi, dünya siyasetinde demokrasi taraftarı devletlerin güç kazanması, Sovyet isteklerinin Türkiye üzerindeki etkileri ve Türkiye'nin çareyi demokratik cepheye dâhil olmakta görmesi etkili olduğu kadar Türkiye'nin iç dinamikleri de oldukça etkili olmuştur.

Parlamentoda hükümeti eleştirmek amacıyla kurulan "Müstakil Grubun" etkili olamaması, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uygulanan ekonomik politikaların halkın ekonomik durumunu düzeltmekte yetersiz kalması, alınan ağır vergilerin halkın durumunu daha da kötüleştirilmesi, tek parti yönetimine karşı halkın tepkilerinin giderek artması, CHP'nin giderek halktan kopması ve İsmet İnönü'nün demokratik yaşama geçmek yönündeki istekleri Türkiye'de çok partili hayata geçişte etkili olmuştur (Şahin ve Tunç, 2015: 36).

CHP içerisinde yaşanan çekişmeler bazı partililerin CHP'den ayrılmasına yol açmıştır. 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan Dörtlü Tahrir'i yayınlayarak CHP'den ayrılmışlardır.

Dörtlü Tahrirciler 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kurmuşlardır. Demokrat Parti'nin kurulmasıyla Türk siyasi tarihinde ciddi manada ilk kez muhalefet iktidarın yanında ayrı bir güç olarak yer almaya başlamıştır. 1946 yılında yapılan genel seçimlerde yapılan yolsuzluklar yüzünden CHP, DP tarafından şiddetle

eleştirilmiştir. 1946 seçimlerden sonra CHP'nin önünde iki yol vardı; ya muhalefeti bastırarak ya da liberalleşme yolunda ilerleyecekti. DP ile CHP arasındaki gerginlik Aralık 1946'da bütçe görüşmeleri sırasında Başbakan Recep Peker'in Adnan Menderes'e "psikopat" demesi ile had safhaya ulaşmıştır. "Psikopat buhranı" denilen bu bunalım giderildikten sonra Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi 7 Ocak 1947'de Ankara'da toplandı. Bu kongre sonunda "Hürriyet Misakı" yayınlanmıştır (Çavdar, 1983: 2067).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın bir soğuk savaşa doğru sürüklenmesi, uluslararası politikada çift kutuplu bir dünyanın daha belirginleşmesi ve Türkiye'nin demokratik cephede yer alması Sovyet düşmanlığını daha da artırmış ve bu ortam içerisinde Türkiye'de yapılabilecek en büyük ve ağır suçlama komünistlik suçlamasıydı. Bu yüzden muhalif görüşler birbirlerini sık sık komünist olmakla suçluyorlardı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Demokrat Parti'yi sık sık komünistlikle suçlaması iki parti arasındaki ilişkilerin gittikçe gerginleşmesine neden olmuştur. Moskova'nın sürekli baskı ve notaları karşısında, Ankara ve Washington yakın ilişkilerinin başlamasına neden olmuş ve bu dostluk 12 Mart 1947'de açıklanan Truman Doktriniyle pekişmiştir. Türkiye'nin dış politikasında önemli değişimlerin yaşandığı bu sıralarda iç politikada siyasi ortamdaki gerginlik her geçen gün artıyordu.

Partiler arasındaki ilişkilerin kopma noktasına ulaştığı bu dönemde sorunu çözmek için İnönü aracı oldu. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 12 Temmuz 1947'de yayınladığı "12 Temmuz Beyannamesi" ile DP'ye ve liberal dünyaya Türkiye'de demokrasinin uygulanacağına dair güvence vermiştir (Şeyhanlıoğlu, 2012: 78).

12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra hem CHP'de hem de DP'de hizipleşmeler görülmüştür. DP'den ayrılanlar 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurmuşlardır. Millet Partisi'nin kurulduğu sıralarda CHP'de de parti içi fırtınalar kopmaktaydı. CHP bu süreçte diğer partilerden daha çok kendi partisi içerisinde yaşanan çekişmelerle uğraşmaktaydı. İsmet İnönü ve Recep Peker arasında yaşanan çekişmeler İsmet İnönü'nün zaferi ile sonuçlanmış ve Recep Peker Türk siyaset sahnesinden çekilmiştir. Böylece CHP içerisindeki aşırı kanat tasfiye edilmiş oluyordu. CHP içinde yaşanan çekişmelerden Demokrat Parti ve Millet Partisi yeterince yararlanamamıştır (Çavdar, 1983: 2067).

1.4. TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

Çok partili siyasal hayata geçiş sürecine etki eden faktörlerin ortaya konulabilmesi için, çok partili dönem öncesi Türk siyasal sisteminin niteliğinin açıklanması gerekir (Teziç, 1991: 336).

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi ve İstanbul'daki son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasına müteakip, 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılması ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelleri atılmıştır. Yeni seçilen ve dağıtılan Meclis-i Mebusan'ın üyelerinden oluşan TBMM, milli egemenlik ilkesi esas olmak üzere, yürütme, yasama ve yargı yetkilerini elinde bulundurmuştur. Kuvvetler birliği esasına dayanan bu siyasi sistemde; bakanlar meclisin üyeleri arasından salt çoğunlukla tek tek seçilmiş, meclis başkanı, aynı zamanda bakanlar kurulu ile devlet başkanlığı görevini de üstlenmiştir. TBMM'de kabul edilen ve 21 Ocak 1921 tarihinde yürürlüğe giren Anayasada meclis hükümeti sistemini öngörmüştür. Cumhuriyet'in Birinci Meclisi, ikinci Grup diye adlandırılan muhalefetin de katkıları ile demokratik bir ortam oluşturmuş, başarılması imkânsız görülen faaliyetleri icra etmiş ve 1 Nisan 1923'te seçime gitme kararı alarak kendini feshetmiştir. Seçimlerde büyük ölçüde Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun gösterdiği adaylar seçildi. İkinci Gruba dâhil milletvekillerinin ise çoğu meclise girememiştir (Çavdar, 1983: 336).

Bu durumun demokratik sistemin vazgeçilmez unsuru olan muhalefetin yokluğuna ve dolayısıyla tek parti yönetimine yol açtığı söylenebilir. Türk siyasal hayatında tek olma özelliği ile bir dönemin belirleyicisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti tiplerinden hangisine girdiği yönünde değişik görüşler ileri sürülmüştür:

Parti sistemleri konusunda ayrıntılı çalışmaları bulunan Magrice Duverger, Türk tek partisini demokratik ideolojiye sahip bir parti olarak nitelendirmektedir. Duverger: “ Türk tek parti sistemi, hiçbir zaman bir tek parti doktrinine dayanmamış; tekele resmi bir nitelik vermemiş; onu, sınıfsız bir toplumun varlığıyla ya da parlamenter çekişmeleri ve liberal demokrasiyi ortadan kaldırma arzusuyla meşrulaştırmaya çalışmamıştır. Sahip olduğu tekelden dolayı daima rahatsızlık, hatta utanç duymuştur” demektedir (Teziç, 1991: 337).

Atatürk'ün, mevcut tek parti konusundaki şu sözleri de Duverger'in ifadelerini doğrular niteliktedir: “Bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir diktatör manzarasıdır. Vakıa bir meclis vardır. Fakat gerek içte gerekse dışta bize diktatör nazarıyla bakıyorlar. (...)Hepimiz faniyiz. Ben öldükten sonra arkamda kalacak müessese bir istibdat müessesesidir. Fakat ben millete miras olarak bir istibdat müessesesi bırakmak ve tarihe o surette geçmek istemiyorum (Ertem, 2013: 351).”

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk siyasi amaçlı örgütler, milli bağımsızlık amacı ile azınlıklar tarafından kurulmuştur. Meşrutiyetten önce, Türkler tarafından kurulan siyasi amaçlı örgütler, parlamentonun ve seçimlerin olmadığı bir ortamda, gizli olarak faaliyet göstermişlerdir. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte, Kanun-i Esasi'de yapılan 1909 değişiklikleri ile dernek kurma hürriyeti kabul edilmiştir. Aynı yıl çıkarılan Cemiyetler Kanunu, herhangi bir cemiyetin, kavim esasına dayanmaması ve gizli olmaması esaslarını getirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise, 1924 Anayasası'nda siyasi partiler konusunda açık bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Ancak 1924 Anayasası, çok partili rejime kapalı bir anayasal düzenleme getirmemekteydi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında CHP dışında iki defa çok partili hayata geçiş için deneme yapılmış olmasına rağmen siyasi ortamın hazır olmaması nedeniyle bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece CHP 1930'dan 1946 yılına kadar tek parti olarak Türkiye'yi yönetmiştir (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 6-17).

Bu dönem açısından önemli olan sadece bir tek partinin varlığı değildir. Daha da önemlisi parti ile devlet arasında bir ayrım olmamasıdır. Bu nedenle birçok durumda partinin il yöneticileri aynı zamanda ilin valileriydi ve neredeyse bütün devlet memurları CHP üyesiydi. CHP'de tek parti yönetiminin mimarı olarak niteleyeceğimiz Recep Peker'e göre, Türk Devleti'nde en büyük ülkü, milî birlikdir. Çünkü dağılan çöker, bu nedenle de daima bir, daima toplu olmak gerekir. Bu birliği de ancak CHP sağlayacaktır (Duverger, 1992: 360).

Türk yönetim sisteminde tek parti olgusu bir anda ortaya çıkmamıştır. Jön Türkler veya Genç Osmanlılar olarak bilinen Türk aydınlarının Osmanlı padişahının otoritesini kısıtlayarak meşrutiyet idaresini getirme çabalarından itibaren başlayan süreç, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Cumhuriyet Halk Partisi adını almasıyla farklı bir sürece girmiştir (Teziç, 1991: 337).

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Hıristiyan azınlıklara reform ve ıslahat adı altında batılı devletlerin de baskısıyla verdiği imtiyazlara Müslümanlardan ilk tepki 1859 yılında geldi. Bu tarihte İstanbul'da kurulan "Fedailer Cemiyeti" adlı gizli bir teşkilat, padişahın Hıristiyan unsurlara tanıdığı eşit haklara karşı çıkıyordu. İlk ciddi ve büyük siyasi kurum ise, 1865 yılında Paris ve Londra'da kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti olmuştur. Yeni Osmanlılar meşrutiyet rejimini savunuyor, bazı reformlara karşı çıkıyordu. Cemiyetin temel amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir parlamentonun kurulmasını sağlamak böylelikle de kuvvetler ayrılığını gerçekleştirmektir. Bu çerçevede yürütme görevini padişah değil, Bab-ı Âli üst bürokrasisi üstlenecekti (Okyar, Üç Devirde Bir Adam, 1980: 393).

Siyasi alanda reform, meşrutiyet istekleri, Yeni Osmanlılık düşüncelerinin gerçekleşmesi, arzusu ve yabancı devletlerin baskısı, 23 Aralık 1876 tarihinde Meşrutiyet'in ilanı ve ilk Osmanlı Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. 1876 Anayasası vatandaşlara bir takım bireysel haklar tanıyor, Mebusan ve Âyan meclislerinden oluşan bir parlamento sistemini öngörüyordu. Ancak, bu ilk Anayasa padişahın egemenlik haklarına hiç dokunmuyordu. Padişah, istediği zaman meclisi toplantıya çağırır, istediği zaman dağıtabilirdi. II. Abdülhamid, kendisine verilen bu hakları kısa sürede kullandı ve meclisi süresiz olarak dağıttı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin ömrü uzun sürmedi, kendi aralarından birinin ihbar etmesi üzerine cemiyet üyelerinin bir kısmı tutuklandı. Bir kısmı ise Avrupa'ya kaçtı. Avrupa'ya kaçanlar mücadelelerine burada da devam ettiler. Bunlar zamanla Jön Türkler adıyla anılmaya başlandı (Okyar, Üç Devirde Bir Adam, 1980: 393).

Jön Türk hareketinin kapsamının genişliği, örgütün tek bir düşünce etrafında bütünleşmesini güçleştirmiş, örgüt içinde bölünmelere yol açmıştır. Bu bölünmeler arasında en önemlisi Paris'te toplanan I. Jön Türk Kongresi'nde ortaya çıkan ayrılımlar olmuştur. Bu kongrede, iki grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, Ahmet Rıza Grubu adını alan ve daha sonra İttihat ve Terakki Partisi'ni oluşturacak olan gruptur. Bu grup, güçlü bir merkezîyetçi anlayışı savunmuş ve yönetim karşıtı hareketlerde yabancı müdahalesini kabul etmemiştir. "Teşebbüs-i Şahsi" adıyla anılan Prens Sabahattin Grubu ise, devletin federatif şekilde oluşmasını, âdemi merkezîyet esasına göre yönetilmesi gerektiğini savunmuş; ekonomide de liberal

anlayışı ve yabancı sermaye ile işbirliği görüşünü kabul etmiştir. İlk defa açık ve farklı bir siyasal görüşün savunuculuğunu yapan bu grubun ilerideki muhalefet hareketlerinin kökenini oluşturduğu söylenebilir (Turgut, 1984: 238-239).

II. Meşrutiyetle birlikte sadece sultanı 1876 Anayasası'nı riayete zorlamak amacını güden İttihat ve Terakki Cemiyeti parlamentonun en etkili gücünü oluşturdu. Parlamentoya egemen olmasıyla birlikte derhal anayasa değişikliklerine giriştiler. Sultan Abdülhamid tahttan indirilmiş olmasına rağmen ters bir tepkiden korkulmaktaydı. Bu nedenle, anayasa değişiklikleri sadece sarayın yetkilerini kısıp, parlamentonunkileri güçlendirmeyi amaçlıyordu. Yeni sultan Mehmet Reşat ise, saray personelini baştan aşağı temizleyen ve oradaki önemli mevkilere kendine yakın adamlarını getiren İttihat ve Terakki'nin kontrolü altına girmiştir.

Cemiyetin gizli kapaklı yönetim modeli, izlediği baskıcı politikalar, cemiyet üyelerinin bazı kötü hareketlerinin neden olduğu tenkitler karşısında Cemiyet, kendi saflarından ayrılanların kurmuş oldukları muhalif partileri yok etmeye kalkıştı. 13 Nisan 1909 günü beliren bir isyan hareketini (31 Mart Vakası) fırsat bilerek, teşvik ettikleri gerekçesiyle Ahrar, İttihad-ı Muhammedi, Fedakâran-ı Millet ve Heyeti Müttefika-i Osmaniye partilerini kapattı (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 15).

31 Mart olayından sonra İttihat ve Terakki, devlet yönetiminde tek söz sahibi oldu. Yasaklamalar ardı ardına geldi. 23 Ağustos'ta yayınlanan Cemiyetler Kanunu ile etnik ve milli gruplara dayanan siyasal derneklerin kurulması yasaklandı. Bununla birlikte, İttihat ve Terakki'nin egemenliği 1911 yılına kadar ciddi bir muhalefetle karşılaşmadı. 1911 başlarında, birçok çevrelerde, olayların gidişatından duyulan hoşnutsuzluk, İttihatçı saflarında ilk büyük ayrılıkta ifadesini buldu.

Cemiyetin izlediği siyasal ve toplumsal politikaları ciddi olarak eleştiren Miralay Sadık ve Abdülaziz Mecdi Bey'in liderliğinde Hizb-i Cedit adıyla bir grup teşekkül etti. Muhalefet, 10 maddelik bir muhtıra yayınlayarak, daha demokratik ve anayasal özgürlüklere uygun bir yönetim talep ettiler. Osmanlı gelenek ve göreneklerine uygun, etnik eşitliğe yönelik bir uygulama istediler. 21 Kasım 1911'de bütün muhalefet gruplarının bir araya gelmesiyle Hürriyet ve İtilaf Fırkası kuruldu (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 15).

İttihat ve Terakki, 1912 yılında kısa bir zaman için iktidardan düştü; bunun başlıca sebebi, subayların kurmuş olduğu tedhişçi, ihtilalci bir grup olan Halaskar Zabitan Grubu'nun baskısı idi. Ocak 1913'de bir hükümet darbesiyle İttihat ve Terakki tekrar iktidarı ele geçirdi ve hemen genel kurulunu toplayarak nihayet siyasi bir parti kimliğini almak kararını verdi. Bu haliyle de 1918 yılına kadar iktidarı elinde tuttu. Almanya ile birlikte katıldığı ve kaybettiği Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda kendisini feshetti (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 15).

1.4.1. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun Kuruluşu ve Cumhuriyet Halk Fırkası Adını Alması

Mustafa Kemal Paşa, milli mücadele hareketinin başladığı tarihten 1921 Anayasası'nın kabul edildiği tarihe kadar geçen dönemde, önce başkanlığını yaptığı Erzurum ve Sivas Kongreleriyle milli direniş hareketini bünyesi altında merkezîleştirmiştir. İttihat ve Terakki adına iktidar mücadelesi girişimlerini engellemiş, direniş karşıtı bir tutum izleyen İstanbul Hükümeti'ne karşı izlediği başarılı politikayla milli direniş hareketinin tartışmasız lideri konumuna yükselmiştir (Yetkin, 1983: 15).

A-RMHC (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti)'nin temsil heyeti adına Mustafa Kemal, olağanüstü yetkilere sahip yeni bir meclisin kurulması için seçim yapılmasını önermiştir. Bu meclis, yeni seçilen üyeler ve İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya gelen vekillerin de katılımı ile 23 Nisan 1920'de açılmıştır. Ancak milli mücadelenin yönetim sorumluluğunu taşıyan bu meclis, sosyal yapı ve anlayış yönünden bir görüş birliği içinde olamamıştır. Zamanla meclis içinde farklı gruplaşmalar meydana gelmiştir (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 19).

Mustafa Kemal Paşa, TBMM'nde mevcut olan bu grupları birleştirmek suretiyle meclise işlerlik kazandırmak istediye de bunda başarılı olamamıştır. Paşa, meclisin büyük çoğunluğundan destek görmeye birlikte, mecliste kendisine yakın mebuslardan bir grup oluşturarak, meclis desteğini örgütlü bir yapı içine sokmayı tasarladı. Böyle bir grup sayesinde meclis çoğunluğuna sürekli hâkim olunacak, atılması planlanan adımlar bu grup kanalıyla sağlanacak çoğunluğun desteğiyle kolaylıkla gerçekleştirilebilecekti. Bunun üzerine, 10 Mayıs 1921 günü Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurdu. Bu teşekkül, Anadolu ve Rumeli

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin meclis grubunu oluşturmuştur. 10 Mayıs tarihli toplantıda grubun iç tüzüğüyle ilgili maddeler ve Mustafa Kemal Paşa'nın hazırladığı A-RMHC'nin amaçlarını gösteren iki temel madde de kabul edildi. Bu maddeler şunlardır:

Grup, Misak-ı Milli ilkeleri çerçevesinde memleketin bütünlüğünü ve milletin bütün maddi ve manevi kuvvetlerini gereken hedeflere yönelterek kullanacak, memleketin resmi ve özel bütün kuruluş ve tesisleri, bu ana gayeye hizmet etmeye çalışacaktır.

Grup, devlet ve milletin teşkilatını teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun koyduğu ilkeler çerçevesinde sırasıyla şimdiden tespitte ve hazırlamaya çalışacaktır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, grup başkanlığına Mustafa Kemal Paşa'yı, başkanvekilliğine de Edirne Milletvekili Şeref Bey'i getirmiştir.

Meclis'in A-RMHC Genel Kurulu yetkisinde olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu durumun, bazı vekillerin gruba alınması bazılarının da alınmaması gibi bir sonucu ortaya çıkarması nedeniyle, grubun dışında kalan vekiller zamanla birleşerek "İkinci Grup" olarak bilinen muhalefet hareketini ortaya çıkarmıştır (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 19).

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da 1922 yılının Aralık ayında gazetelere verdiği demeçte "Halk Fırkası" adında bir siyasi parti kurulacağını açıklamıştır. Halk Fırkası'nın dayandığı iki temel ilkenin "tam bağımsızlık" ve "kayıtsız şartsız millet hâkimiyeti" olduğunu ifade ederek, kurulacak partide bütün milletin temsil edileceğini belirtmiştir (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 19).

TBMM, 1923 yılı Nisan ayı başında seçimin yenilenmesi kararını aldı. Meclisin o dönemdeki bileşimiyle kesintiye uğramış bulunan Lozan Barış Görüşmelerinin sonucunda varılacak bir antlaşma tasarısını kabul etmeyeceğinden endişe duyuluyordu. Aslında TBMM'nin yenilenmesi isteminin altında yatan gerçek nedeninin de bu olduğu söylenebilir. Bu yenileme kararı alınırken dikkati çeken bir diğer nokta da 1921 Anayasası'na göre, ancak üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile alınması gereken bu kararın, basit çoğunlukla alınabilmiş olmasıdır (Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1992: 19).

Bu kararın alınmasından sonra, meclisin dağıtılması ve yeni seçimlerin yapılması kararı Mustafa Kemal Paşa tarafından açıklandı. Bundan birkaç gün

sonra yeni seçim yasası hazırlandı. Bu yasada, milletvekili sayısının azalması, seçmen yaşının yirmi beşten on sekize indirilmesi ve seçim çevrelerinin yeniden belirlenmesi gibi değişiklikler yer alıyordu. Bir hafta sonrada Mustafa Kemal Paşa, dernek başkanı sıfatıyla, meclisteki grubun Halk Fırkasına dönüşeceğini açıklayan “dokuz umde” bildirisini açıkladı. Lozan Barış Görüşmelerinde giderek şiddetlenen muhalefet, meclisi iş yapamaz durumuna sokmaktaydı. Nasıl aynı nedenlerle 10 Mayıs 1921’de Müdafaa-i Hukuk Grubu’nu kurmuşsa, şimdide aynı nedenlerle doğrudan doğruya bir siyasal parti kurma yolunu seçiyordu (Lewis, 2000: 216-217).

Halk Fırkası, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti gibi Misak-ı Milli’de belirtilen amaçları gerçekleştirecek ve devlet teşkilatını 1921 Anayasası’na göre yapılandıracaktı. Fırkanın kurulmasında birçok amaç güdülmüştü. Bunlardan belli başlıları şunlardı: Fırka, meclis içinde muhafazakâr ve kişisel rakiplerden oluşan muhalefete karşı Mustafa Kemal’e destek sağlayacak, parlamentodaki grubun ülkeye yayılmış teşkilatlarla bağlantı kurmasına aracılık edecek, meclis içinde oy verme disiplini gerçekleştirecek ve reformların planlı, düzenli ve kararlı bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla toplumun siyasal ideoloji doğrultusunda eğitilmesi, yönlendirilmesi ve kontrol edilmesini sağlayacaktı.

Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğindeki Halk Fırkasının 1920 ve 1930’lardaki temel hedefi, Türk Devleti’nin kurumsal yapısını batılı ülkelerinkine göre yeniden biçimlendirerek Türkiye’yi modernleştirmek, ona laik ve milli bir karakter kazandırmaktı (Lewis, 2000: 217).

1.4.2. CHP ve Parti-Devlet Bütünleşmesi

Serbest Fırka girişiminin de başarısızlıkla sonuçlanması sonrasında yavaş yavaş çok partili bir yönetim anlayışından vazgeçilmeye başlandığı görülür. Rejim karşıtı unsurların hemen muhalefet partisi bünyesinde yer almasının da bu kararın alınmasında en önemli etken olduğu söylenebilir.

Parti devlet bütünleşmesi ise ancak çok örgütlü sosyal düzen anlayışından vazgeçmekle sağlanabilirdi. Bu nedenle tek örgütlü düzene ulaşmak amacı ile zaten toplumsal farklılaşmadan ötürü cılız bir kurumsallaşmanın ancak gerçekleştiği çok az sayıdaki kurumlar da kapatılmaya başlandı. İlk olarak 1931 yılı başında Türk Ocakları kapatıldı ve CHF’ye katılmaları kararı alındı.

Yetkin, Türk Ocakları'nın kapatılması ve tüm malvarlığının Halkevlerine devredilmesinin, dönemin siyasi yapısı içinde gayet doğal bir girişim olduğunu ifade etmektedir. Neden ilk önce Türk Ocakları kapatıldı? Sorusuna verdiği yanıt ise şöyledir: “Türk Ocakları'nın siyasal bir güç niteliğini kazanmaya başlamış olması, bu sürecin de (Parti-devlet bütünleşmesinin) bu kuruluşun kapatılmasıyla başlamasının temel nedenidir (Yetkin, 1983: 54).”

Benzer bir gelişme ise, Türk Kadınlar Birliği ile Mason Derneği'nin başına geldi. Mason Derneği 10 Ekim 1935 tarihinde malvarlığının, Halkevlerine bağışlanması suretiyle lağvedildi. Türk Kadınlar Birliği ise 10 Mayıs 1935 tarihinde kendini lağvetti. Cumhuriyet kurulduğundan beri, tek partili bir devlete yönelik eğilim güçlüydü ve CHP'nin 1935 tarihli kongresi bu bakımdan önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kongre sırasında partinin genel sekreteri olan Recep Peker parti-devlet bütünleşmesi konusunda şöyle diyordu: “Yeni programın göze çarpan ve kendisini duyuran başlıca özelliği Türkiye’de baştan beri devletle bir ve beraber çalışan Cumhuriyet Halk Partisi varlığının devlet varlığı ile birbirine daha sıkı bir surette yaklaşmasıdır (Lewis, 2000: 217).”

Kongrede ayrıca, CHP'nin devletle aynı seviyede ve devlete hareket kabiliyeti veren bir parti olduğu belirtilmiştir. Kongrede kabul edilen parti tüzüğü de partinin devlet organları ile sıkı ilişkiye geçmesini öngörmekteydi. Tüzük, parti kongrelerine mahallin en yüksek mülki idare amirinin de katılabilmesini ve bu kişilerin kongrelerde açıklamalarda bulunabilmesine olanak sağlıyordu. Parti örgütünde ilişkiler il düzeyinde il başkanları ile valiler arasında kurulacaktı. Gerektiğinde genel yönetim kurulu kararı ve başkanlık divanının onayı ile partinin il başkanları tayin edilebilecekti (Lewis, 2000: 217).

Atatürk'ün 10 Kasım 1938’de ölmesinden bir gün sonra toplanan TBMM, İsmet İnönü’yü, Cumhurbaşkanı olarak seçti. 26 Aralık 1938’de toplanan partinin olağanüstü kongresinde İnönü “Değişmez Başkan” ve “Milli Şef” unvanlarını aldı. Daha sonra, partinin aldığı monolitik biçim, ünlü “Tek Parti, Tek Millet, Tek Lider” sloganıyla en iyi ifadesini buldu (Lewis, 2000: 217).

Cumhuriyet’in kurulmasından sonraki ilk muhalif siyasi parti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmakla beraber, ilk TBMM'nin açılmasıyla birlikte, siyasi parti hüviyeti altında olmaksızın başlayan ve gelişen bir muhalefet hareketinin

olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurmasından önce Erzurum Mebusu Hoca Raif Efendi, Yeşilzade Salih Hoca ve arkadaşları Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'ndan ayrılarak Muhafazaa-i Mukaddesat Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Bu cemiyetin muhalif olduğu konulardan birisi komünist faaliyetlerin artması, diğeri ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde meydana gelen değişiklikler olarak gösterilmiştir. Ancak bu grup partileşmemiştir (Tunaya, 1995: 570).

1.4.3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması

17 Kasım 1924 tarihinde Kazım Karabekir başkanlığında örgütlenen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) kurucuları, Halk Fırkası'ndan istifa eden milletvekilleridir. İstifaların nedeni; Lozan Anlaşması hükümleri gereğince yapılan Rum ve Türk mübadelesi esnasında, göçmenlerin yerleşimleri ve bunlara Rumlardan kalan malların paylaşılmasında yolsuzluk yapıldığı gerekçesiyle mecliste açılan gensorudur (Tunaya, 1995: 270).

Görüşmeler sonunda hükümetin güvenoyu almasının ertesi günü, Halk Fırkası'ndan istifalar başladı. İlk istifa edenler 10 kişiydi. Bunlar arasında, Dr. Adnan(Adıvar), Rauf(Orbay), Refet(Bele), Feridun Fikri (Düşünsel) de yer alıyordu. Bunları takip eden istifalarla, istifa edenlerin sayısı 29'u buldu ve bu bağımsız milletvekilleri 17 Kasım 1924 tarihinde TCF'yi kurdular (Tunaya, 1995: 270).

18 Kasım 1924 tarihinde ise TCF'nin yedi bölümden oluşan programı yayınlanmıştır. Programın ilk bölümde genel esaslar ele alınmıştır. İlk bölümün en önemli maddeleri arasında şunlar yer almaktadır: Türk Devleti halkın hâkimiyetine dayanan bir cumhuriyettir (md. 1), liberalizm ve demokrasi firkanın asıl mesleğidir (md. 2), Yasaların çıkarılmasını, diğer unsurlarla birlikte "halkın eğilimi" belirleyecektir. (md. 3), Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ancak millet izin verirse değiştirilebilecektir. (md. 5). İkinci bölümün en dikkat çekici maddelerinden biri de "fırka düşünce ve din inancına hürmetkârdır" hükmünün yer aldığı 6. maddesiydi. Parti programının ikinci bölümünde iç siyasete ilişkin ilkeler bulunmaktadır. Bu bölümde vurgu, âdemi merkezîyetçilik ve rasyonalizasyon üzerinedir. İkinci bölümün en önemli maddeleri arasında şunlar yer almaktadır: bürokratlar, her düzeyde seçimle işbaşına gelecektir (İstanbul gibi büyük kentlerin belediye

başkanları da dâhil), (14. ve 23. maddeler), Belediye ve köy düzeyinde örgütsel bir yapı oluşturulacaktır (Tunaya, 1995: 270).

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ekonomik konular ele alınmıştır. Bu bölümdeki maddelerden bazıları ise şu şekildedir: küçük sanat sahiplerinin ekonomik gelişmelerini sağlamak için üretim kooperatif teşkilatı kurulmalıdır (md. 34), anonim şirketlere ait kanun ve nizamnamelerin bu şirketlerin daha serbest, daha hızlı, daha müdahaleden uzak olarak teşekküllerini temin edecek surette olması gerekmektedir (Tunaya, 1995: 270). (md. 37)

40 ve 41. maddelerde ise, TCF'nin liberal politika anlayışını gösteren ifadeler kullanılmıştır: ilgili maddelerde, ülkenin sadece kendi kaynakları ve sermayesine dayanarak kalkınması görüşüne karşı çıkmaktadır. Aralık ayı başında TCF başkanlığına Kazım Paşa, genel sekreterliğe ise Ali Fuat Paşa seçilmiş ve böylece TCF Heyet-i Merkeziyeti oluşturulmuştur. Kazım ve Ali Fuat Paşalardan başka Heyet-i Merkeziye üyeleri olarak Adnan Bey, Hüseyin Rauf Bey, Rüştü Paşa, İsmail Bey, Sabit Bey, Ahmet Şükrü, Ahmet Muhtar Bey, Halis Turgut, Necati Bey ve Faik Bey seçilmiştir (Tunaya, 1995: 270).

TCF kurulur kurulmaz aktif bir muhalefet işlevini üstlenmiş ve İsmet İnönü'nün istifasına neden olmuştur. İnönü'nün çekilmesiyle, Fethi (Okyar) Bey başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. TCF'nin, kısa zamanda örgütünü doğu illerine kadar genişleterek, Halk Fırkası'nın nispeten türdeş yapısının tersine çok değişik kesimleri kendi içinde toplamaya başlaması, Atatürk devrimlerine, onun Batılılaşmaya yönelik laik düzeni hedefleyen düşünce ve eylemlerine karşı olan kesimleri hemen bu partinin çevresinde toplamış ve kısa zamanda parti içinde hâkim bir görüş şeklinde ortaya çıkararak muhalefeti amacından saptırarak yozlaştırmıştır.

11 Şubat 1925'te Doğu Anadolu'da çıkan Şeyh Sait önderliğindeki isyan, hükümete ve onun otoritesine karşı bir harekettir. Ordu müdahalesi ile bastırılan bu ayaklanmanın hemen ardından ikinci İsmet İnönü Hükümeti tarafından söz ve yazı özgürlüğünü kısıtlayan ve hükümete olağanüstü yetkiler tanıyan 4 Mart 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmış, biri Ankara'da diğeri isyan bölgesinde olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmuştur (Tunaya, 1995: 619).

İstiklal Mahkemesi savcılarının, bazı TCF taraftarlarının ayaklanmaya maddi ve manevi destek verdiğini hükümete bildirmeleri üzerine 1 Haziran 1945 günü Hükümet, Takrir-i Sükûn Kanunu'na aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle TCF'yi tamamen kapatmıştı (Tunaya, 1995: 619).

1.4.4. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, tek parti dönemindeki ikinci önemli muhalefet denemesidir. Ancak bu parti, kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan hem kuruluş hem de kapanış özellikleri bakımından ayrılmaktadır. Gerçi her iki parti de CHF içerisinden çıkmakla beraber TCF, CHF içindeki doğal bir muhalefet hareketinin partiden ayrılması ile kurulmuş, SCF ise, tamamen bazı şartların zorlaması ile Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda kurulmuş bir muhalefet partisidir (Tunaya, 1995: 619).

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve o ana kadar bakanlık ve başbakanlık yapmış olan Ali Fethi Bey arasında yapılan karşılıklı yazışma ve görüşmelerden sonra parti 12 Ağustos 1930 yılında kurulmuştur. SCF'nin kuruluşu ise şu şekilde gerçekleşmiştir: “Sıcak bir Ağustos akşamı Gazi Paşa, Yalova'daki bir baloda yakın bir dostu olan Fethi Bey ile Başbakan İsmet Bey'i yanına çağırttı. Çok partili rejim formülü gecikmemeli, bir an önce uygulamaya geçilmeliydi. Fethi Bey'den bir parti kurmasını istedi. Hatta adını bile koymuştu: Serbest Cumhuriyet Fırkası. Başbakan ile ilerde muhalefet lideri olacak Fethi Bey'e dönüp, rejimin formülünü de açıkladı: “Ben şimdi bir babayım. Siz ikiniz de benim evlatlarımsınız. İkiniz arasında benim gözümde hiçbir fark yoktur (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 57).”

İkinci bir muhalefet partisini kurmakla görevlendirilen Fethi Bey, TCF'nin kurulduğunu belirten dilekçeyi Yalova'dan telgrafla 12 Ağustos tarihinde İstanbul Valiliği'ne göndermiş, ertesi gün partinin tescil işlemleri bitirilmiş, böylelikle SCF resmen hukuki varlık kazanmış ve ülkenin siyaset sahnesine dâhil olmuştur.

TCF'nin programı iki aşamada oluşturulmuştur. Birinci aşamada, Fethi Bey tarafından hazırlanan on bir maddelik program Gazi'nin onayına sunulmuş, daha sonra bu on bir maddelik metin daha da geliştirilmiştir. Programın temel ilkeleri şunlardır:

Programın ilk maddesinde TCF'nin Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Laiklik esasına bağlı olduğu belirtilmektedir. Ekonomik ve mali konulardaki esaslara ise, programın iki ile yedinci maddeleri arasında yer verilmiştir. İkinci maddede vergilerin hafifletilmesine, üçüncü maddede devlet masraflarında sıkı tasarrufa riayet edilmesine ve israftan kaçınılmasına, dördüncü maddede yabancı sermayeyi kolaylaştıracak önlemler alınmasına ve beşinci maddede özel girişime devletin müdahale etmemesine değinilmiştir (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 58).

Bu maddeler liberal bir anlayış sergilerken altıncı ve yedinci maddelerde devletçilik ön plandadır. Altıncı maddede Ziraat Bankası vasıtasıyla köylü ve çiftçiye ucuz faizle para sağlanmasına, yedinci maddede ise Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun getirdiği himaye ve kolaylıkların uygulanacağına, Sanayi ve Maadin Bankası'nın faaliyetlerinin arttırılmasına ve yerli mahsullerin yabancı piyasalara kolay ihraç edilebilmesi için tedbirler alınmasına yer verilmiştir (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 58).

Programın sekiz, dokuz ve on birinci maddelerinde iç politika hedefleri yer almaktadır. Sekizinci maddede rüşvet ve suiistimalin önlenmesine, dokuzuncu maddede mahkemelerle ilgili düzenlemelerin yapılmasına, on birinci maddede ise tek dereceli seçim sistemi ile kadınlara siyasal haklar verilmesine değinilmiştir. Onuncu maddede dış siyasette Türkiye Cumhuriyeti'nin komsu ve bilumum devletlerle münasebetinin dostluk çerçevesinde sürmesi istenmiştir (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 58).

SCF girişimini yapay kılan, muhalefetin giderek bir iktidar seçeneği olmasının gerçekten göze alınmamış olmasıdır. Parti, kurulduktan kısa bir süre sonra umulanın aksine, geniş halk kitleleri tarafından tanınmış ve desteklenmeye başlanmıştır (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 58).

Partinin gerek kuruluşunda gerekse de kısa bir süre içerisinde halk arasında başarı kazanmasında, ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış şartların önemli rol oynadığı söylenebilir. Gerçekleştirilen reformlar, toplumun ekonomik yapısına dokunmamış, Osmanlıdan devralınan ekonomik ilişkiler aynen süregelmiştir. Uzun

süren savaş dönemlerinin sıkıntısını üzerinden atamamış olan halk, bu kez de 1929 ekonomik bunalımının etkileri ile karşılaşınca daha da kötü duruma düşmüştür.

Başlangıçta Serbest Cumhuriyet Fırkası, yalnızca meclis içinde faaliyette bulunabilecek bir muhalefet partisi olarak tasarlanmıştı. Bu nedenle Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan Serbest Fırka'ya geçecek milletvekilleri bile pazarlık yoluyla belirlenmiştir. Fethi Bey meclis üye tam sayısının üçte biri olan 120 milletvekili istemiş ancak Mustafa Kemal Paşa'nın araya girmesiyle 70 milletvekilinde anlaşma sağlanmıştır (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 59).

İlk aşamada, cumhurbaşkanının seçtiği 15 milletvekilinin Serbest Fırka'ya geçmesine izin verilmiştir. Bu yaklaşımla, yeni partinin yalnızca hükümete karşı bir siyasal rakip olarak kalması amaçlanmış ve iktidar seçeneği olarak gelişmesi önlenmek istenmiştir. Bütün önlemlere rağmen, yeni partiyi kalması istenilen sınırdan tutmak mümkün olmamış, Cumhuriyet'in ilanından beri kendisine temsil şansı verilmeyen kitlelerin desteğini alan Serbest Fırka, zamanla umulanın ötesinde güçlenmeye başlamıştır. Fethi Bey'in İzmir'e yaptığı geziye halkın göstermiş olduğu ilgi, Serbest Fırka'nın yalnızca mecliste kalacak bir siyasal rakip değil, yakın gelecekte ülke düzeyinde bir siyasal güç ve iktidar alternatifi olacağını gösteriyordu (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 59).

Serbest Cumhuriyet Fırkası muhalefetinin güç kazanmasıyla birlikte, iktidara yönelik eleştiriler de artış göstermekteydi. Muhalefetin eleştirileri özellikle ekonomik konularda ve parti programı doğrultusunda kendisini göstermiştir. Bu çerçevede, vergilerin ağırlığından, toplanmasında yapılan yolsuzluklardan, tekellerin kamu yarına değil özel kişilerin yararına çalıştığı ve çoğunun kaldırılması gerektiğinden, iktidarın demiryolu politikasının yanlışlığından ve yabancı sermayenin ülkeye gelmesi için gerekli önlemlerin alınmasının zorunlu olduğundan söz etmişlerdir.

Fethi Bey, TBMM'de belediye seçimleri sırasında fesat ve yolsuzluklarla ilgili olarak, Dâhiliye Vekili Şükrü Bey'e bir gensoru önergesi vermiş ve 15 Kasım'da ateşli tartışmalardan sonra muhalife karşı, meclisin çoğunluğu bakana güven oyuvermiştir. Bu gelişmeler üzerine, muhalefet lideri Fethi Bey, Mustafa

Kemal Paşa'ya karşı muhalefet yapmanın imkânsızlığı gerekçesiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı feshettiğini bildirmiştir (Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi?, 1987: 58).

1.4.5. Türkiye Komünist Fırkası

TKF, Birinci Dünya Savaşı sonunda ve milli mücadelenin ilk yıllarında İstanbul, Anadolu ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist örgütlenmelerin birleşimi sonucu ortaya çıktı. TKF'nin kuruluşu, ilk kez bir gazete (Hâkimiyet-i Milliye) haberi ile kamuoyuna duyurulmuştur. Bu haberde, geçen hafta içinde Türkiye komünistlerini bir araya toplamak, bir program etrafında örgütlemek üzere TKF'nin kurulduğu belirtilmekteydi (Çoker, 1994: 310).

TKF Programı, Türkiye Komünist Teşkilatları Birinci Kongresi'nin 4, 5 ve 6. oturumlarında görüşülerek kabul edilmiştir. Mustafa Suphi tarafından kongreye sunulan program taslağı tamamen Marksist bir görüşle, Türkiye'nin şartları göz önünde tutularak hazırlanmış ve çok küçük değişikliklerle benimsenmiştir. Kongre tarafından kabul edilen TKF'nin programı, hükümetin şekline, dini ve milli münasebetlere, iktisadiyata, köy tasarruflarına, bankalara, vergilere, mesken ve iâşe meselesine, işçilere ait teminata, ordu ve zabıta işlerine, mahkeme, eğitim, sağlık ve kültür işlerine ait olmak üzere 10 maddelik bir giriş; 12 bölüm ve toplam 49 maddeden oluşmaktadır (Aslan, 1997: 244).

Milli mücadelenin sonuna gelindiğinde TKF, legal ve illegal olarak devam ettirdiği faaliyetleri çerçevesinde İstanbul'da Aydınlık Dergisi ile Orak-Çekiç Gazetesi'ni yayınlamakta ve bunun yanı sıra işçilere yönelik propaganda çalışmalarını yürütmekteydi. 1925 yılı başlarında Şeyh Sait İsyanının çıkmasıyla ve İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasıyla başlayan Takrir-i Sükûn dönemindeki baskı ortamında, TKF'den de tutuklananlar oldu. Bu tutuklamalarından sonra, TKF illegal olarak çalışmalarını sürdürdü. Partinin 1926 yılında yeni program ve tüzüğü kabul edildi (Uyar, 1999: 136).

İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Almanya'nın SSCB'ye saldırması üzerine TKF, Refik Saydam Hükümeti'ni destekleme kararı aldı. Ancak Refik Saydam'ın ölümü ve Almanların SSCB içlerinde hızla ilerlemeleri üzerine, TKF hükümete karşı tavır aldı. Çünkü hükümetin tarafsızlık politikası artık yetersiz kalmaktaydı. Bu nedenle TKF, "Kemalizm'in tereddidi etmiş şekline karşı mücadele

sloganını ortaya attı; karşı çıkılan “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesiydi. Hükümetin tarafsızlıktan vazgeçerek, SSCB ve müttefikleri safında yer alması isteniliyordu. TKF'nin yürüttüğü anti-faşist geniş cephe politikası çerçevesinde faşizm ve vurgunculuk aleyhine geniş cephe oluşturulmuş ve 1943 yılından itibaren Türkçü-Turancılara karşı savaş açılmıştı. Bu bağlamda, Fariğ Erman adlı vatandaşın “En Büyük Tehlike” adlı broşürü, Faşizmin memleket için en büyük tehlike olduğunu iddia ediyordu. Aynı yıl, Süleymaniye Camii'nin iki minaresi arasına “Saraçoğlu Hükümeti Faşisttir-Vurguncularla Savaş Cephesi” pankartını asmak isteyen TKF'ye yönelik de tutuklamalar yapıldı (Uyar, 1999: 136).

1.4.6. Diğer Siyasal Parti Kurma Çalışmaları

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendisini feshetmek zorunda bırakılmasından sonra tekrar tek partili siyasal yasama dönülmüştür. Muhalefet hareketlerinin ortadan kaldırılmasından sonra birtakım yeni siyasal parti kurma girişimlerinden de söz edilebilir.

26 Eylül 1930'da Adana'da Abdülkadir Kemali Bey tarafından kurulan Ahali Cumhuriyet Fırkası'nın tüzüğü hükümet tarafından kabul edilerek onanmıştı. Ancak üç aylık ömrü olan ve birkaç güney ili dışında örgütü bulunmayan parti, belediye seçimlerinde de herhangi başarı gösterememiştir. Ahali Cumhuriyet Fırkası 21 Aralık 1930'da Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır (Uyar, 1999: 138).

29 Eylül 1937'de Edirne'de Mimar Kazım Tahsin Bey tarafından Türkiye Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi kurulmaya çalışılmış ise de hükümet tarafından “komünist eğilimli” olarak nitelendirilerek faaliyetine izin verilmemiştir. Tuncay, bu partinin gerçekte Atatürk devrimleri ve Mustafa Kemal'in yol göstericiliğini benimsediğini ve işçi ve çiftçi haklarını koruma dışında tüzüğünün Cumhuriyet Halk Fırkası'na benzediğini belirtmektedir (Uyar, 1999: 138).

Bu dönemde, Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi gibi parti kurma girişimleri ise sonuçsuz kalmıştır.

1.5. ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞTE ROL OYNAYAN ETKENLER

Çok partili hayata geçiş döneminde ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ve bu yapının siyasal sisteme etkileri demokrasiye geçiş sürecini doğrudan etkilemişti. Muhalefetin girişiminin başarıya ulaşmasında, iç ve dış koşulların yanında çok partili demokrasiye ve onun getireceği özgürlükler ortamını ülkesinin gelişmesi açısından yararlı gören aydınların ve siyasilere etkisi de küçümsenmemelidir. Burada özellikle iktidardaki yöneticilerin rolü önemlidir. CHP yöneticilerinin batılılaşma istekleri ve bu doğrultuda giriştikleri çabalar ve Cumhuriyetin temelinde var olan liberal fikirlerin çok partiliğe geçişteki önemine birçok yazar tarafından işaret edilmiştir. Ayrıca; Cumhuriyet Halk Partisi sözcüleri de Türkiye’de “Halk egemenliğinin tanındığını ve rejimin esasında demokratik olduğunu, bu sebeple Türkiye’de demokrasinin Cumhuriyetin ilanından itibaren var olduğunu söylemişlerdir (Karpaz, 2010: 130).

Çok partili döneme geçişte İsmet İnönü’nün kişisel katkısının da önemli bir etken olduğu kesindir. İnönü o dönemde böyle bir karar almamış olsaydı, ülkenin çok partili rejime geçmesi engellenmiş olmazdı, fakat gecikirdi. Nitekim İnönü, 1940’ların ortalarında, CHP içindeki arkadaşları henüz zamanı olmadığını öne sürerek çok partili hayata karşı çıktıklarında onlara şöyle yanıt vermişti: “Çocuğunuzu iyi bir nişancı yapmak isterseniz ona yalnız nazari bilgiler vermekle bu maksada ulaşamazsınız. Eline ateşli silahı verecek, nasıl nişan alacağını söyleyeceksiniz; attığı ilk kurşun, hedefin yakınındaki canlı bir mahlûku öldürebilir. İkinci, üçüncü beşinci kursunlar bir komsunun camını kırabilir yahut bir çatının bacasını yıkabilir. Ama eninde sonunda tam isabet yapacak ve iyi bir nişancı olacaktır. Halkı, demokratik bir düzene alıştırmak için bu usulü kullanmaktan başka bir çare yoktur (Timur, 2003: 29).”

Türkiye’de çok partili rejime geçme kararının verilmesine dış etkenler açısından bakıldığında, kararın o dönemdeki uluslararası koşulların etki ve baskısı ile ve Türkiye’nin uygulamakta olduğu dış politikanın gerekleri doğrultusunda alındığı söylenebilir (Soysal, 1983: 637).

İkinci Dünya Savaşı boyunca Türkiye, üzerinde uygulanan baskı ve çeşitli ikna girişimlerine rağmen savaştan uzak kalabilmiştir. Sürdürdüğü tarafsız politika

ile Almanya, İngiltere, Amerika ve Fransa ile ilişkiler sürdürülmüştür. Türkiye'nin takip ettiği bu denge politikasının iki temeli vardır ki bunlardan birincisi, dış politikada üzerine gelebilecek aşırı baskıya karşı cepheye kayabilme imkânı veren hareket serbestliğine sahip olmasıdır. İkincisi ise ülkesine herhangi bir saldırı olması halinde, mutlaka sonuna kadar savaşacağını gösteren ilkeli ve kararlı tutumdur. Bu tutum savaşın sonunda Türkiye'yi Batılı devletlere yakınlaşmasının yolunu açmıştır (Koçak, 1996: 562).

Türkiye'nin savaş süresince, savaştan kaçınmak uğruna güttüğü tarafsızlık politikası, savaş sonrasında oluşan bloklaşma ortamında yalnız kalmasına neden olmuştur. Gerek bu yalnızlık gerekse demokratik ideolojinin zaferi ve tek partili otoriter rejimlere karşı duyulan kuşkunun motive edici etkisi ile Türkiye tercihini demokrasi yönünde yapmak durumunda kalmıştır (Armaoğlu, 1984: 401).

1.6. DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU

Demokrat Partinin kuruluşu hakkında resmî başvuru, 7 Ocak 1946 tarihinde, arkadaşlarının adına Refik Koraltan tarafından İçişleri Bakanlığına partinin kuruluşuna dair dilekçenin ve tüzüğün verilmesiyle gerçekleşmiştir.

DP'nin resmen kurulmasından sonra, partinin genel merkezinde bir basın toplantısı yapılmıştır. Celal Bayar, gazetecilere, partinin kurulmuş ve faaliyete geçmiş olduğunu söyledikten sonra şunları eklemiştir: “Biz Demokrat Partiyi şimdiye kadar CHP'nin karşısında kurulmuş olan partilerden farklı olarak, aşağıdan yukarıya doğru kurmak istiyoruz. Niyet ve gayemiz, tamamıyla halka dayanmak, bütün kudret ve kuvvetimizi halk sevgisinden almaktır.

Prensiplerimiz ile anayasa arasında hiçbir ahenksizlik yoktur. Anayasanın bütün hükümlerine inanmışızdır. Anayasa, Kemalizm'in tam bir ifadesi, onun kemale gelmiş halidir. Anayasamızda geniş bir demokrasi ruhu vardır (Vatan, 08.01.1946).”

Bir gazeteci, Bayar'a “Partiniz sağ mıdır, sol mudur?” sorusunu yöneltmiştir. Bayar, bu soruya “Demokrattır. Programımızı inceleyiniz. Yerimizi orada bulacaksınız” diye cevap vermiştir. Adnan Menderes, Bayar'ın cümlesi biter bitmez, gazetecinin bu sorusuna, “Siz Halk Partisinin yerini tayin edin. Biz, ona inzimanen yerimizi tayin edelim” (Erer, 1963: 230; Bayar, 1986: 48) şeklinde karşılık vermiştir.

Asım Us hatıralarında, Menderes'in bu sözünü DP ve CHP programları arasındaki farkları ortaya koyarak şöyle açıklamaktadır: “DP tarafından açıklanan programı ile CHP programı arasında bir kıyas yapılıncaya bazı farklar göze çarpıyor. Bu farkı açıklayan Adnan Menderes ‘Demokrat Parti, Halk Partisinden bazı konularda biraz sağda, biraz soldadır.’ demişti. Biraz sol için örnek işçi meselesidir. Gerçekten, DP programı işçi sendikalarını kabul etmiştir.

Bu, sınıf mücadelesine yol açabilecek bir gidiş sayılabilir. Hâlbuki toprak kanununun Meclisteki müzakereleri sırasında DP'yi teşkil eden Adnan Menderes ile Refik Koraltan, toprak işçilerinin toprak sahibi yapılması fikrine karşı sermayenin himayesini üstün tutmuşlardı. DP'nin programında toprağa konan sermayenin korunmasına dair olan fıkrada, yine Toprak Kanununun uygulanmasına karşı DP tarafından vaziyet alınacağını gösterir. Bu da DP'nin CHP'ye oranla iki parmak sağda olduğu bir mesele demektir (Us, 2012: 668)”

Görülüyor ki, Us, Demokrat Partinin işçi konusunda CHP'nin solunda; toprak kanununun uygulanmasına karşı takınılacak tutum konusunda ise CHP'nin sağında yer aldığını düşünmektedir.

Demokrat Partinin kurulduğu gün, partinin merkez yönetimi de kamuoyuna açıklanmıştır. Tüzüğün, “Geçici Hükümler” başlığını taşıyan bölümünde yer alan 3. maddesine göre, Büyük Kongre toplanıncaya kadar Genel İdare Kurulu görevini de kurucular yapacaktır (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1946: 38). Buna göre, Adnan Menderes, DP'nin kurucu üyesi olduğu için, aynı zamanda tüzük gereğince Genel Kurul üyeleri arasında yer almıştır. Parti başkanlığına Celal Bayar seçilmiştir. Bu sırada, Demokrat Partinin başkanı Bayar dışında, diğer üç kurucusu (Menderes, Köprülü ve Koraltan) milletvekilliğini sürdürmektedirler.

1946 yılının Nisan ayında, Belediye seçimlerinin öne alınması gündeme gelmiştir. Seçimi gündeme taşıyan gelişme, Tasvir Gazetesi sahibi ve yazarı Ziya Ebüzziya'nın Celal Bayar'la yaptığı mülakatta, Bayar'ın verdiği özel demeci olmuştur.

Tasvir Gazetesinde 23 Nisan 1946 tarihinde çıkan bu demecinde Celal Bayar, Demokrat Parti'nin “bazı şartlarla” erken bir genel seçime bile hazır olduğunu söylemiştir (Tasvir 27.04.1946). Bayar'ın bu demeci, CHP'liler tarafından muhalefetin erken seçim istediği şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim Falih Rıfkı

Atay'ın, Bayar'ın demecinin yayınlanmasından dört gün sonra 27 Nisan'da Ulus'ta yazdığı başyazı "Yeni Seçimlere Doğru" başlığını taşımaktadır (Ulus, 27.04.1946).

Belediye seçimleri kanunun değişmesinden sonra F. Rıfkı Atay, bu kararın, 1946 Kasım ayından önce, yeni Meclis seçimine karar verilebilmesi ihtimali ile yakından ilgili olduğunu düşünmüştür. Bu arada, 25 Nisan'da da, İnönü, CHP Büyük Kurultayını olağanüstü olarak 10 Mayıs'ta Ankara'da toplanmaya davet etmiştir. 26 Nisan'da ise, CHP Meclis Grubu, bu konuyu görüşmek üzere Saffet Arıkan'ın başkanlığında toplanmış ve Belediye seçimlerinin Eylül ayından Mayıs'a alınması kararı benimsenmiştir (Atay, 1946).

Kanunun kabulü karşısında Demokrat Parti'nin üst yönetiminin, seçimlere katılmama konusundaki aldığı ilk kararının devam ettirilmesi, esas politika olarak belirlenmiştir. Nitekim Bayar Mayıs ayının başında yapacağı açıklamada seçimlere girmeyeceklerini yinelemiştir. Bayar, aynı açıklamasında, böyle bir erken seçim kararının, Demokrat Parti örgütünün ilerlemesine meydan vermemek amacına yönelik bir kanaat taşıdığını ve ayrıca, böyle bir oldubitti karşısında bir buçuk sene sonra, yapılacak Genel Seçimlerinin de erkene alınabileceğini söylemiştir. Gerçekten, Bayar'ın bu açıklamasından birkaç hafta sonra belediye seçimlerinin yapılacak olması ülkeyi genel seçim havasına da sokmuş ve bu durum, özellikle İnönü'nün 6 Mayıs 1946 günü başlamış olduğu Orta Anadolu seyahatinde, bizzat İnönü'nün kendi sözleriyle iyice açığa çıkmıştır. İnönü, Akşehir'de yapmış olduğu konuşmada:

"Memleketin büyük seçimlerde vereceği kararı, varacağı neticeyi ve bunların ehemmiyetini takdir edersiniz. Eğer bizim takip edeceğimiz politikayı tasvip ediyorsanız, bunu seçimlerde göstereceksiniz." demektedir (Ulus, 07.05.1946).

Belediye Kanununun kabulü, dolayısıyla milletvekili seçimlerinin öne alınması anlamına gelmiştir. Özellikle bu durum, İnönü'nün 10 Mayıs'ta Ankara'da toplanan CHP'nin Olağanüstü Kurultayında yaptığı konuşmasıyla kesinleşmiştir. İnönü, kurultaydaki konuşmasında, seçimlerin erkene alınma sebebini iç ve dış politika gereği olarak açıklamıştır. İnönü, ülke yönetiminin bir an önce kararlı kılmak mecburiyetinde kalındığı için seçimlerin normal zamanı olan 1947'de değil de, 1946'da yapılacağını söylemiştir. İnönü, böylece, özellikle Adnan Menderes'in

üzerinde durduğu bir soruya, genel başkanı olduğu parti olan CHP açısından bir cevap vermiştir. İnönü, ayrıca, DP'nin 8 Mayıs tarihli tebliğiyle açıkladığı seçimlere katılmamakla ilgili verdiği karar için şöyle demiştir:

“Millet iradesinin açık bir suretle belli olması için bu kadar dikkat gösterdiğimiz halde partilerin bir bahane bularak seçimlere girmekten kaçınacaklarını farz etmek istemem”.

İnönü'ye göre, seçime katılmamak yabancı devletlere Türkiye'yi kötölemek ve hatta itham etmektir. Ayrıca, vatandaşlara meşru mücadele yolundan ayırmak demektir (Vatan, 14.05.1946).

CHP'nin Olağanüstü Kurultayında İnönü'nün sözlerine karşı, Demokrat Parti 13 Mayıs 1946 tarihinde bir beyanname yayımlamıştır. Bu beyanname, Demokrat Parti, İnönü'yü seçimleri normal tarihinde, yani 1947'de yapılacağına dair verdiği sözü tutmamakla suçlandırılmış ve eğer seçimlerin öne alınması gerekiyor idiyse, bunu muhalefet partilerine danışarak yapması gerektiği ileri sürülmüştür.

Demokrat Parti yetkilileri, ayrıca, İnönü'nün kurultaydaki konuşmasını bir uyarı olarak addetmişlerdir. Bayar'a göre, İnönü, kurultaydaki sözleriyle, herhangi bir sebeple seçimlere girmeyecek bir muhalefet partisinin, “vatan hainliği” ile suçlanabileceğini ortaya koymuştu. Bayar, İnönü'nün, açıkça seçimlere girmeme yolu ile tepki verildiği takdirde, Demokrat Partinin meşru olmayan bir yola girmiş olacağını ve bunun da, İnönü'nün kendi ağzından DP'nin kapatılabileceğinin ilan edilmesi demek olduğunu belirtmiştir (Bayar, 1986: 54-55).

Demokrat Partinin, İnönü'nün kurultay konuşmasına bir beyanname ile cevap vermesi iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. Bu arada, Fuat Köprülünün 14 Mayıs 1946'da New York Times gazetesinde çıkacak bir demeci, seçim öncesindeki gerginliği adeta tırmandırmıştır. Köprülü, demecinde, hükümeti, siyasî partilerinin kurulmasını normal olmayan yollardan önlemeye çalışmakla suçlanmış ve dolayısıyla, ülkedeki demokratik gelişmeleri dış baskıya yormuştur.

Buna karşılık, CHP'liler, DP'lilerin sözlerini Moskova radyosunun yayınlarına benzetmişler ve ayrıca iç işlerinin tartışılmasına yabancıları da katmakla itham etmişlerdir (Karpas, 2010: 243).

Adnan Menderes'in, seçim öncesinde beliren bu gerginlik karşısında parti lideri Celal Bayar ve kurucu milletvekillerinden Fuat Köprülü'den farklı düşünmediğini göstermek istemiştir. Nitekim Menderes'in 19 Mayıs 1946 tarihinde, yani Belediye seçimlerinden tam bir hafta önce, Vatan Gazetesinde çıkacak "Teessür Verici Bir Manzara" adlı yazısında bu konuya değindiğini görmekteyiz.

Menderes, bu yazısında, seçimlerin öne alınmasıyla CHP'nin hoşgörülü bir devreden sinirlilik haline geçtiğini ve erken seçimdeki gerçek sebebin DP'nin gelişmesini önlemek olduğunu şu sözleriyle belirtmektedir: "Seçimlerin öne alınmasının sebebi açıkça bilinmektedir. Demokrat Partinin gördüğü güven ve ilgi sayesinde umulanın aksine, kısa zamanda önemli sonuçlar elde edilmiş olması ilk önceleri oldukça sakin ve müsamahalı görülen Halk Partisini gün geçtikçe sinirliliğe sevk etmiş ve Demokrat Partinin gelişme hızını toptan bir hareketle ve birdenbire durdurmak arzusuna kapılmıştır.(Vatan, 19.05.1946)"

Belediye seçimleri bu tartışmalar arasında 26 Mayıs 1946 günü yapılmıştır. Demokrat Parti, resmî bir açıklamayla, partili ve taraftarı olan seçmenlerine sandığa gidip gitmemekte serbest bırakmıştır. Bu kararın alınmasında, İnönü'nün kurultaydaki sözleriyle, seçime katılmamakla vatan hainliğinin eşdeğer tutulacağı anlamını taşıyan uyarısı etkili olmuştur. Fakat Demokrat Parti gizliden bütün DP örgütlerine seçimlere katılmama çağrısı yapmıştır. Çünkü seçimlere katılma oranının düşük olması, Demokrat Partinin gücünü ortaya koyacaktır. Bunun yanında, DP seçimleri denetlemek için sandık başlarına gözlemciler göndermiş ve onlardan raporlar almıştır. Ayrıca, vatandaşlar da şikâyetlerini DP merkezlerine bildirmeye davet edilmiştir.

Demokrat Parti, seçimlere karşı böylece açık isteksizlik göstermiştir. Diğer muhalif parti Milli Kalkınma Partisi ise, seçimlere 8 Mayıs'ta katılacağını açıklamışken; seçim günü, yani 26 Mayıs'ta İstanbul'da yapılacak bir açıklamayla hükümeti taraf tutmakla ve fesat karıştırmakla suçlandırarak seçimlerden çekilmeye karar vermiştir. Bu durumda, çok partili sistemin ilk seçimlerinde partiler arasında bir anlaşmazlığın ve güvensizlik bunalımının yaşandığı söylenebilirdi.

Belediye seçimlerinin sonuçları, aynı gün alınmış ve beklenildiği gibi iktidar lehine sonuçlanmıştır. Nitekim İçişleri Bakanı Hilmi Uran, 31 Mayıs günü

TBMM’de yaptığı konuşmada, Belediye seçimleriyle ilgili bazı bilgiler vermiş, seçimlere katılımın ülke düzeyinde yüzde ellinin üzerinde olduğunu ve bütün il merkezleri için katılım ortalamasının yüzde 64 olduğunu söylemiştir. Muhaliflere göre, seçimlere katılma oranı bazı yerlerde, özellikle DP’nin örgütlerini kurmuş oldukları yerlerde oldukça düşük olmuştur. Demokrat Parti, seçimlere katılımın düşük olmasını halkın kendisine olan güveni olarak yorumlamıştır.

Sonuç olarak Menderes, seçim kanun tasarısının daha geniş ve daha demokratik bir zihniyetle hazırlanması gerektiği fikrindeydi. Yine de, yeni seçim tasarısı eksik ve hatalarıyla memnunluk veren bir yenilikti. Özellikle, seçimin tek dereceli olması, seçimlerin muhalif partilerin gözlemi altında gerçekleşmesi ve oyların “az çok” gizli olması yönündeki hükümler, bu kapsamda ele alınılabilecek yeniliklerdi. Fakat ne olursa olsun asıl önemli olan, bu seçim kanunun uygulanmasında hâkim olacak zihniyeti ve ayrıca, iktidar partisinin, seçmenlerin günlük hayatında hissettirdikleri her zaman mevcut olan etkisiydi.

Demokrat Parti 7 Ocak 1946’da kuruldu. CHP iktidarına karşı ciddi ve güçlü bir muhalefet yürüten Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde iktidara gelmiştir. DP’nin iktidara gelmesi Türkiye’de yeni bir dönemin başlangıcı oldu. İktidarının ilk yıllarında büyük hamleler gerçekleştiren Demokrat Parti 2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde gücünü daha da artırarak iktidarını pekiştirdi. Ancak bu durum DP’nin izlediği bazı politikalarda muhalefeti dikkate almaması sonucu doğurmuştur (Eroğul, 1990: 12).

BÖLÜM 2

2. İKTİSADÎ ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET

2.1. 1954-1957 DÖNEMİ EKONOMİK GELİŞEMELER

1954–1957 yılları arasındaki dönemde beklenenin aksine ekonomide istenen başarı sağlanamamış, Demokrat Partinin ekonomik anlamda kalkınması Kore Savaşı'nın sona ermesiyle ortada kalmıştır. Savaş Türkiye'nin geleneksel ihraç maddesine olan talebi arttırmış ve dolayısıyla bunların dünya piyasasındaki fiyatlarını arttırırken, savaşın sonuna doğru hem talep azalmış hem de fiyatlar düşmüştür (Çelik, 1969: 168).

Ekonomide bu kötü gidişat ise hükümeti sıkı önlemler almaya zorlamış, bu bağlamda piyasaları daha iyi denetleyebilmek ve “muhtekirlerin ve karaborsacıların şiddetle cezalandırılmalarını” sağlamak amacıyla 6 Haziran 1956 tarihinde çıkarılan “Milli Korunma Yasası” ile ekonomiye önemli kısıtlamalar getirilmiş ve yüksek enflasyon önlenmeye çalışılmıştır. Ancak alınan tüm bu tedbirlere rağmen ekonomik sıkıntı bu dönemde artarak devam etmiştir (Çelik, 1969: 168).

Bu dönem ekonomide özellikle de dış ticarete denge bozulmaya yüz tutmuş ve sonuçta hükümet kaçınılmaz bir biçimde dış borçlanmaya yönelmiştir.

1-5591 sayılı Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Kanununa Ek Kanun

Türk savunma sanayinin temelini oluşturan MKE Kurumu, değişik isim ve statüler altında 15. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar inebilen tarihi bir geçmişe sahiptir. Kurumun çekirdeğini, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulan Top Dökümhanesi oluşturmaktadır. O zamanki adı “Top Asit hanesi” olan Tophane, faaliyetini Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına kadar sürdürmüştür.

Kurum;

- Tophane-i Amire Müşirliği, (1832)
- Tophane-i Amire Nazırlığı, (1908)
- İmalat-ı Harbiye Müdüriyeti Umumiyesi, (1909)
- Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü, (1921)

- MKE Kurumu Genel Müdürlüğü (1950) unvanları altında iktisadi ve ticari faaliyetlerini devam ettiren bir kuruluş olarak günümüze kadar gelmiştir. 17. yüzyıla kadar güçlü bir konumda olan Osmanlı Savunma Sanayi, 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki teknolojik gelişmeleri takip edememiş, I. Dünya Savaşı sonrasında ise etkinliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu nedenle, Cumhuriyetin ilk yıllarında savunma sanayine ilişkin ciddi bir alt yapı yoktur. Bu alandaki tesisler, Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara çevresinde, işgal altında bulunan İstanbul'dan imalathane ve tezgâhların Anadolu'ya nakledilmesi ile oluşan küçük imalathanelerden ibarettir.

Savunma sanayinin, topyekûn sanayileşmenin ve kalkınmanın önemli bir parçası olduğunun bilincinde olan Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştiren kadro, ilk planlı dönemde sanayileşmenin ve dolayısıyla savunma sanayinin devlet eliyle yönlendirilerek geliştirilmesini öngörmüştür. Bu kapsamda 1921 yılında "Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü" kurulmuştur. Savunma sanayinin gelişmesi için Kırıkkale'de bütünleşmiş bir silah sanayinin kurulması hususu, ilk kez İzmir İktisat Kongresi'nde ele alınmıştır.

Bu görüş ve kararlar doğrultusunda başlatılan çalışmalar sonucu;

- 1924'de Ankara'da Hafif Silah ve Top Tamir Atölyeleri, Fişek ve Marangoz Fabrikaları,
- 1928'de Kırıkkale'de Pirinç Fabrikası,
- 1928'de Kırıkkale'de Elektrik Makineleri Fabrikası,
- 1929'da Kırıkkale'de Mühimmat Fabrikası,
- 1931'de Ankara'da Kayaş Kapsül Fabrikası,
- 1931'de Kırıkkale'de Çelik Fabrikası,
- 1935'de Ankara'da Gaz Maskesi üretimi için Mamak Gaz Maske Fabrikası,
- 1936'da Kırıkkale'de Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları,

kurulmuştur. Bu fabrikalar bugünkü MKE Kurumu'nun temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda sadece savunma sanayi alanında değil, sivil alanda da birçok ürünün ilk üretimi Kurum tesislerinde gerçekleştirilmiştir. Örneğin, UĞUR

44, 1950’li yıllarda MKE Kurumu tarafından üretilen tek motorlu ilk Türk Uçağıdır. İlk demiryolu rayı haddeleme, ilk sac mamulleri ve pirinç malzeme, takım tezgâhları, vasıflı çelik haddehanesi, pik ve sfero dökümhanesi, elektrik sayaçları, zirai mücadele aletleri, tekstil makineleri, dişli ve dişli kutusu imal tesisleri, çelik çekme boru, askeri pil imalatları da bu ilkler arasındadır. Askeri fabrikaları faal hale getirmek, nitelikli ürün veren, hem sivil hem de askeri sektöre hitap edecek bir yapıya kavuşturmak, TSK’nin ihtiyacını güvenli ve istikrarlı bir biçimde karşılamak, yüksek teknolojiye sahip, harp silah ve araçlarını yurt içinde üretmek ve bunun için alt yapı oluşturacak üretim tesislerini kurmak amacıyla, 08 Mart 1950 tarihli ve 5591 sayılı (mülga) kanunla sermayesinin tamamı devlet tarafından karşılanmak üzere Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü tüm mal varlığı ile devredilerek Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu kurulmuştur. Kurum, 1950’li yılların ortasından itibaren bu durumun getirdiği olumsuzlukları giderebilmek ve özel sektörün giremediği, güçlüklerle gelişen ve ekonomide darboğaz yaratan sanayi alanlarına da etkin bir müteşebbis olarak girmek gereğini duymuştur. Böylece hem savunma sanayinin belirsizlikten kaynaklanan riskini bertaraf etmek, hem de yeni gelişen ülke sanayisine öncülük etmekle de kendini görevlendirmiş olan Kurum, (bu kapsamda; Türk Traktör Fabrikası, Takmak, Tofaş Otomobil Fabrikası, Tofaş Oto Ticaret, Tügsaş, Nitromak vb. dev sanayi kuruluşlarının kurulmalarına büyük ortak olarak öncülük etmiştir.) sanayimiz için yetişmiş insan gücü ile bir okul, teknolojik gücü ile de bir ekol oluşturmuştur (<http://www.mkek.gov.tr> Erişim tarihi: 09.08.2013).

Bu kanun ile ilgili olarak Demokrat Parti Trabzon milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu:

“...Memleketimizde traktör fabrikasının, özel teşebbüse yardım olarak memleketimizde kurulmakta olduğunu görmekle bahtiyar olduğunu basit görülen bu kanunun Türkiye tarihinde, Türkiye 'in ziraat talihinde bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 24.05.1954: 48).”

Buna ilaveten Demokrat Parti Burdur milletvekili ve Burdur işletmeler vekili Fethi Çelikbaş:

“... Memleketimizde pazarı olan traktör imalâtı bu müessesede yapacak ve hatta mütehassısların tetkikleri veçhile, bu fabrika yakın bir gelecekte

ihraç imkânları dahi bulunacak olan iktisadi bir fabrika olarak vazife alacaktır. ” demiştir (TBMM, Z.C., 24.05.1954: 89-96).

Buna karşılık olarak Demokrat Parti Amasya milletvekili Mustafa Zeren:

“...Bu fabrikayı biz Makine ve Kimya'ya devrederken işçilerin hukuku üzerinde duramamıştık, mevcut mevzuat onu karşılar diye düşündük.” demiş ve özellikle işçilerin hukuku üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir.

Bütün bunlar üzerine Demokrat Parti Erzurum milletvekili Bahadır Dülger söz isteyerek şunları ifade etmiştir:

“...Gayri iktisadi olarak kurulmuş bir fabrikanın iktisadi emeller takip edecek bir hususi, iktisadi teşebbüse devredilmesini bu memleket iktisadiyatına hâkim kılınmış olan yeni zihniyetin muvaffak ilk eseri sayarız. Yalnız, iftihar edilecek olan bu ilk adım ve bu ilk teşebbüs kanunun ikinci ve üçüncü maddelerinin tahlilinde beni ufak bir tereddüde düşürdü. Bu tereddüdü burada anlatmak mecburiyetindeyim. Kanunun ikinci maddesinde bu fabrikaların, Maliye ve İşletme Vekâletleri ve Umumi Murakabe Heyetinden seçilecek üç salâhiyetli zat tarafından kıymet takdir edilmek suretiyle satılacağı ve bu kıymetin de iktisap kıymet metinden farklı olduğunu gösterir.” demiştir.

Demokrat Parti Zonguldak milletvekili Cemal Kıpçak ise:

“...Bu fabrikaların gayri iktisadi çalışmaktadır. Fakat devlet teşekküllerinden ve Millî Müdafaadan birtakım siparişler almıştır. Bu almış olduğu siparişleri yapamayacak taahhüdünü ifa edemeyecektir.” diyerek tepkisini belirtmiştir.

Demokrat Parti İstanbul milletvekili ve Bütçe Encümeni Hadi Hüsrân ise:

“...Eğer işçilerin vaziyetini tayin etmek, bazı haklar tanımak icab ediyorsa, onları İş Kanununda bir hak olarak tanımak ve bir hüküm halinde sevk etmek daha doğru olur. Burada böyle bir maddenin yer alması doğru değildir.” diyerek sözünü tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 24.05.1954: 107).

2-Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 15 inci maddesinin tadili hakkında Kanun

Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı adıyla, hususi hukuk hükümlerine tabi olmak üzere bir banka kurmak için Vakıflar Umum Müdürlüğüne salahiyet verilmiştir.

Bu kanunla ilgili olarak Demokrat Parti Yozgat milletvekili İhsan Aktürel söz alarak:

“...İktisadi Devlet Teşekkülleri memurlarının kendilerine bağlı teşekküllerde bir murakıplık veya meclisi idare azalığı alabileceği yolundaki hükmün de, devlet memuriyetine taallük hâdisemiz ile bir münasebeti yoktur. Asıl mesele Memurin Kanununun 8 inci maddesidir. Malûmu âliniz bu maddede, devlet memurları ticari şirketlerde - kooperatifler müstesna- meclisi idare azalığı ve murakıplık kabul edemezler ve ticaretle iştigal edemezler. Hâdisede banka bir anonim şirkettir. Bunun sermayesinin yüzde ellisinden fazlasının Evkaf İdaresine ait olması, şirketin hukuki mahiyetini değiştiremez. Şu halde Memurin Kanununun 8 inci maddesi muvacehesinde tamamıyla devlet memurları statüsüne tâbi bulunan evkaf memurlarının banka idare meclisi azalığı vazifesini kabul etmeleri bu kanun hükümleriyle kabili gerçi tekaüt sandığı meclisi ileri sürülmekte ise de muhtar idaredir ve devlet statüsü ile bir alâkası yok, fark mühimdir (TBMM, Z.C., 24.05.1954: 48-89).” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

3-Ticaret Kanununun 483 ve 484 üncü Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına dair Kanun

4-Şirketlerin çıkarmış oldukları hisse senetlerinin kıymetinin 50 lira olmasından dolayı, hisse senedi sahiplerinin elinde fazlaca hisse senedi birikeceğinden bu durumun müşkülâtından dolayı kanunda değişikliğe gidilmiştir (Ticaret Kanununun 483 ve 484 üncü Maddelerinde Değişiklik, 1954). Bu hususta;

Demokrat Parti Trabzon milletvekili Emrullah Nutku söz alarak:

“Hisse senetlerinin azami haddinin beş bin liraya çıkarılmış olması karşısında halen bir hisse senedinin kıymeti muharrerresinin azami 50 lira olması, hâmilinin tomarlarla hisse senedini taşıması gibi bir külfet meydana getiriliyor. Bendeniz, birçok kooperatiflerle alâkalı olduğum için bunun müşkülâtını takdir ediyorum. Bu sebeple ve hiç olmazsa kıymeti muharrerresinin 100 liraya çıkarılması suretiyle beş bin liralık 100 hisse senedi yerine 50 hisse senedi taşımak kolaylığını hissedarlara temin etmiş oluruz.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 47-142).

Demokrat Parti Konya Milletvekili ve Adliye Encümeni Reisi Halil İbrahim Özyörük söz alarak;

“Esas itibariyle 483. maddeye mütenazır olmak üzere, oradaki 500 lira beş misli artırılmak suretiyle 2.500 liraya iblâğ edilmiş, 484. maddedeki 5 lira hisse beş misli artırılmak suretiyle 25 liraya çıkarılmıştır. Her ikisinde de nispetin miktar itibariyle muhafaza edilmesini uygun buluyoruz.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 47-142).

5-Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit Ve Teadülüne Dair Olan Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısımına Bâzı Kadroların İlâvesi Hakkında Kanun

Emniyet umum Müdürlüğü kısmındaki derece, görev, adet ve maaşı memuriyetlerin yerine yeni unvan ve maaşların yazılması ile ilgili kanundur (Emniyet umum Müdürlüğü kısmındaki derece, görev, adet ve maaşı memuriyetlerin yerine yeni unvan ve maaşların yazılması, 1954). Bu hususta;

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Agâh Erozan söz alarak;

“Emniyet Genel Müdürlüğünün kadrosuna 250 polisin ilâvesi hakkındaki Kanunun müzakeresi dolayısıyla söz almaktan maksadım, 250 polisin ilâvesini büyük bir memnuniyetle karşılamakla beraber bu miktarın çok az olduğunu da belirtmek isterim. Fakat miktar ne olursa olsun bu ilâveden de yine büyük bir memnuniyet duyuyorum. Bu bakımdan meslek adına, gerek Dâhiliye Vekiline, gerek Emniyet Genel Müdürüne teşekkür ederim.

20 lira asli maaşlı memurluklar için bugüne kadar müteaddit ilânlarına rağmen lise mezunu, ortaokul mezunu polis bulunamamaktadır. En son çare olarak ki, ben buna asla iştirak etmiyorum, ilkokul mezunu polise almıyor. Şahsi görüşüme göre bu, ilerisi için iyi bir netice değildir. Hepinizce malûmdur ki, ilk mektep mezununun, tahsil seviyesi bugün ancak bir okuryazar olmaktan ileri değildir. Hâlbuki demokraside polisin vazife görme şartları daha nizamidir. Kanun ve nizam adamında muayyen bir vasıf aramak zaruridir.

Huzurunuzda Dâhiliye Vekilinden ve Emniyet Umum Müdüründen rica ediyorum. İlk mektep mezunu polis istikbalimizin polisi olamaz. Ben kendilerinden rica ediyorum. Türk polisi hakikaten dünya polisleriyle mukayese edilecek olursa Türk polisine verilen şeref hissesi vardır. Bu kadar az maaşla gördüğü mesaiyi

takdirinize arz ederim. Polis 8 saat vazife görmez. 10 saat, 14 saat vazife görmez, polisin gördüğü vazife saati 18 - 20 hatta icabında bâzı ahvalde 24 saattir, saatle mukayyet değildir.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 128-250).

Demokrat Parti Aydın Milletvekili Namık Gedik söz alarak;

“Elbette bu fedakâr zümreyi Yüksek Meclis takdir, terfi ve terfih etmek ister. Nitekim geçen sene çıkarılmış olan bir kanunla polislerimiz ve emniyet mensuplarımız haklı olarak Meclisi Âlinin takdir ve tatbikine mazhar olmuşlardır. Biz de zaman zaman, imkânlar elverdikçe yüksek huzurunuzda gelecek ve arkadaşımın çok candan olarak burada ifade ettikleri neticeleri istihsale çalışacağız ve sizlerden istirhamda bulunacağız. Bu arada, fazla mesai yapan ve bu yüzden yıpranan polislerimizin de bu yıpranma paylarını dikkate almak suretiyle bir fazla mesai ücreti teklifi hususunda Vekâletimiz hazırlık yapmaktadır. Tekemmül ettiği takdirde yüksek huzurunuzda bunu da sevk edeceğiz.” diyerek sözlerini söylemiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 128-250).

Demokrat Parti İzmir Milletvekili Mehmet Ali Sebük söz alarak;

“Polis mevzuu ile uzun zamandır meşgul bulunuyorum, Avrupa'nın bütün memleketlerinde, bunun nasıl ele alınmış olduğunu ve nasıl başarıldığını yakinen biliyorum. Bu polis mevzuunun memleketimizde esaslı bir şekilde hâlâ neden ele alınmamış olduğunu her zaman kendi kendime soruyorum. Ve bunun hakiki sebebini bir türlü izah edemiyorum.

Failleri meçhul kalmış dosyaların arşivlerde kalmasının sebebi, işte polis adedinin kifayetsizliği ve adlî polis teşkilâtının yokluğudur. Eğer bâzı cürüm ve cinayetlerin faili bulunmuşsa, bunun sebebini, polisimizin şahsi gayret, enerji ve üstün fedakârlığında aramak lâzımdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 128-250).

Mehmet Ali Sebük devamında;

“...Eminim bu teşkilâta, gerekli tahsisatı bu Meclis asla esirgemeyecektir. O zaman memleketimizde; ne faili meçhul cinayet, ne hırsızlık, ne müeyyide zaafı ve ne de suça karşı heves ve arzu kalır. Ve cemiyetimiz mutlak bir huzur ve sükûna kavuşur. İşte maruzatım bundan ibarettir.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 128-250).

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Ağâh Erozan söz alarak;

“Sayın Dâhiliye Vekili arkadaşımızın polisin terfihi yolundaki vaatlerini büyük bir memnuniyetle dinledim, kendilerine teşekkür ederim. Hakikaten davalar ele alındıktan sonra halledilmesi kolaylaşır ve Yüksek Meclisin bu yoldaki yüksek görüşü bendenize meslek hesabına büyük bir huzur vermektedir.” diyerek kanun hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 22.12.1954: 128-250).

6-Kadrodan Çıkarılmış Bulunan Harp Gemilerinden Mecidiye, Bandırma, Bafra, Kemal Reis Gemileri ile Dumlupınar Denizaltı Gemisi, Şimşek, Bora, Kasırga, Yıldırım, HB 8, Doğan, Martı, Tayfun Hücumbotları, Çamur Dubası ve Torpido Takip Motoru ile Zorlu Motorunun Satılmasına dair Kanun

Kanun, Harp gemisi olarak kullanılma kabiliyetlerini tamamen kaybettiklerinden dolayı bunların halen buldukları durumda pazarlıkla satılmasını içermektedir (Kadrodan Çıkarılmış Bulunan Harp Gemilerinden Mecidiye, Bandırma, Bafra, Kemal Reis Gemileri ile Dumlupınar Denizaltı Gemisi, Şimşek, Bora, Kasırga, Yıldırım, HB 8, Doğan, Martı, Tayfun Hücumbotları, Çamur Dubası ve Torpido Takip Motoru ile Zorlu Motorunun Satılması, 1955). Bu hususta;

Demokrat Parti Antalya Milletvekili Burhanettin Onat söz alarak;

“...Bugün demir üzerinde işleyen fabrikalarımız vardır ve demir cevheri istihsali yetişmediği için memleket bilhassa demir masnuatı sıkıntısı içindedir, demir sıkıntısı içindedir. Acaba bunları haraç mezat yok pahasına satacak yerde Hükümet parçalayıp izabe etse de bugün demir ihtiyacına bir raddeye kadar olsun cevap verse daha iyi olmaz mı? Bu husus hakkında Hükümetin izahat vermesini rica ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 25-59).

7-Ankara Üniversitesi 1954 yılı Bütçe Kanunu

Kanun, Ankara Üniversitesinin 1954 yılı içerisindeki gelirler, kadrolar, değişen kadrolara bağlı ücret değişiklikleri, borçlar ve bunların nasıl ödeneceği ile ilgilidir (Kanun, Ankara Üniversitesinin 1954 yılı içerisindeki gelirler, kadrolar, değişen kadrolara bağlı ücret değişiklikleri, borçlar ve bunların nasıl ödeneceği, 1954). Bu hususta;

Cumhuriyet Halk Partisi Tunceli Milletvekili CHP Meclis Grubu adına Fethi Ülkü söz alarak;

“...Anayasamızın 87 inci maddesiyle mecburi ve ücretsiz olduğu taayyün etmiş bulunan ilköğretim davasını halle koyulmadan ortaöğretimi geliştirmeye ve bunun gibi ortaöğretimi tatmin etmeden yükseköğretimi organize etmeye imkân yoktur. Aynı kıyas fikriyle; tesisler meydana getirilirken, lâzım gelen personelin de yetiştirilmesi göz önünde tutulmalıdır. Yani, vekâlet, ileride ne kadar okul açacağını ve bu ihtiyaca yetecek elemanı nereden, ne suretle temin edeceğini bilmeli ve buna programında yer vermelidir.

İlköğretim, tahsil çağının temeli olması ve büyük kitleye hitap etmesiyle Millî Eğitim Vekâletinin çok nazik bir mevzuudur. Anayasamıza göre ilköğretim mecburidir. Anayasanın mecbur ettiği bir hususun hükümetçe ve milletçe ne kadar hassasiyetle ele alınması lâzım geldiği aşikârdır. Hem o kadar ki Anayasa bu öğretimden hiç kimseyi muaf tutmamıştır. Sıhhatli çocukların yanında hasta, sakat ve anormal çocukların da öğretim ve eğitimin yapılması aynı maddenin şümulü içindedir. Gerçi bu mevzuda hizmete girmiş kör, sağır, dilsiz okulları ve yetiştirme yurtları vardır. Fakat bunlar ihtiyacın azameti karşısında sembolik olmaktan öteye geçememektedirler.

Muhtelif vesilelerle okula göndermeyen veya gönderemeyen vatandaşlarla okul idaresinin, bir kelimeyle öğretmenin münasebeti çok zamanlar müşkül safhalara girmektedir. Bu cihetin en uygun şekilde kanuni bir müeyyideye bağlanması pek şayanı temennidir.

Ortaöğretim:

Ortaöğretim ilkokulun devamı durumunda düşünülmesi lazım gelen ortaokullarla liseleri içine almaktadır. Ortaokulun gayesi ilkokul müktesebatını takviye ise de lisenin gayesi öğrenciyi üniversiteye hazırlamaktır. Durum böyle olunca öğretimde- takip edilmesi beklenen tedrisat programı ilkokul bilgisini takviye eder mahiyette lise programlarında üniversiteyi yadırgamayacak şekilde hazırlamak, hatta programlar hazırlanırken karma komisyonlardan faydalanmak düşünülebilir.

Ortaokul ve liselerimizde ana dil yanında yabancı dil tedrisatı ayrı bir önem taşır. Genç ve kifayetli lisan hocalarımızın gayretiyle bu dava günden güne

gelişebilir. Ancak haftalık yabancı dil saatlerinin az oluşu, derslerin malzemesiz yapılışı bugüne kadar beklenen faydaları temine imkân vermemiştir. Yeniden yetkili hoca yetiştirilmesi ve mevcudun kurslar ve yabancı memleketlere seyahatlerle bilgilerinin, görgülerinin takviyesi temin edilmelidir. Çocuklar için de C. î. S. gibi Unesco'ya bağlı beynelmilel teşekküllerden faydalanarak dış memleketleri tanıtmak, yabancı dile heves ve imkânını artırmak çarelerine başvurulabilir.

Bugün için liselerimiz ve birçok yerlerde ortaokullarımız vilâyet merkezlerinde olduğu için çocuklar bu merkezlerde okumak zorunda kalmakta, otellerin veya kiralık odaların bir çocuk için namüsaît havası içinde okuldan faydalanamamakta, hatta birçoklarının karakteri bozulmaktadır. Hususi surette ve ancak kazanç arzusuyla açılmış olan pansiyonlar hem kifayetsiz, hem de murakabesiz oldukları için faydalı olamamaktadırlar. Millî Eğitim Vekâletinin gerekli yerlerde pansiyonlar açması, hiç olmazsa kurulanları maddeten ve manen desteklemesi şayanı temennidir.

Ortaöğretim müesseselerine öğretmen yetiştiren müesseseleri çoğaltmak ve teşkilâtlandırmak lâzımdır. Yüksekokullara, üniversiteye girme imkânlarının çoğaltılması, memleket münevverini çoğaltmak bakımından faydalı olacaktır. Millî Eğitim Vekâletiyle üniversitenin münasebeti değişmez şekilde tayin ve tespit edilmelidir.

Halk eğitimi:

1951 de bu mevzuda seminerler yapıldı. Mütahassıslar raporlar verdiler. Kanun tasarıları hazırlandı. Hatta mevzu ve çalışma tarzı tam manasıyla tebellür etmeden 6 vilâyette de teşkilât kuruldu. Fakat bir türlü kanun teklifi Meclise gelemeydi. Halk eğitiminin Millî Eğitim Vekâletinin ne anlamda ve ne türlü hizmetlerle ilgili olarak kabul ettiğini bu mevzuda çalışacak personelin nasıl yetiştirileceğini öğrenmek isteriz.

Orduda, fabrikada, iş yerinde, hastanede, ceza evinde, köyde halk eğitimi yapılabilecektir. Böylece halk eğitimi muhtelif vekâletlerin şumulüne girer gibi görülmek vasfı ile halk eğitimi teşkilâtının Millî Eğitim Vekâletinden ziyade Başvekâlete bağlanması lâzım gelen bir genel müdürlük olması lâzımdır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 466-574).

8-Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1955 yılı Bütçe Kanunu

Kanun, Devlet Su İşlerinin 1955 yılı gelirler, borçların ödenmesi ve kadrodaki değişiklikleri içeren bütçe düzenlemesini içermektedir (Devlet Su İşlerinin 1955 yılı gelirler, borçların ödenmesi ve kadrodaki değişiklikleri içeren bütçe düzenlemesi, 1956). Bu hususta;

Demokrat Parti Isparta Milletvekili İrfan Aksu söz alarak;

“...Bizde 80 bin lira sarfiyla ikmal edilmiş ve açılma merasimi yapılmış olan köy su tesisleri var. Fakat bu sene bunun hatalı olduğu anlaşıldı. Güzergâh bir mühendis tarafından tayin edilmediği için bunun tekrar sökülüp yeniden tanzim edilmesi mecburiyeti ile karşılaştık.

Türkiye'de 66 vilâyet olduğuna göre bazı mıntikalarda, zaruret icabı, font boru, bâzı mıntikalarda galvanizli boru, bâzı yerlerde demir, bâzı mıntikalarda da eternit borular kullanılmaktadır. Bütün bu ayrı ayrı neviden olan boruların ithalinde Ekonomi ve Ticaret Vekâletince uzun boylu formaliteye tâbi tutulmaktadır. Hâlbuki tahsis edilmiş olan bu 20 milyon liradan bir kısmı ile yukarda bahsedilen borular vekâletçe ithal edilip vekâletin takdiri ile münasip miktarda yukarda arz ettiğim bu kadar çeşitli cinsler mıntikalarına göre vekâletçe vilâyetlere tevzi edilirse her bakımdan hem vekâletin işi görülür, hem de uzun zaman beklemeyi icap ettirmez. Bunun uzun süren döviz muameleleri ve bir de gümrük mevzuu ortaya çıkıyor, bu yüzden zamanında yetişmiyor.

Hâlbuki vekâlet bunları toptan ithal edecek olursa hem zamandan kazanılacak, hem de müteahhitlere ödenecek büyük kârlar vekâlete kalacaktır. Ayrıca eternit boru üzerinde 1951 yılından beri muhtelif vesilelerle ve Bütçe Komisyonunda ısrarla durdum. Vekil Bey de benimle aynı kanaatte olduğunu gerek Bütçe Komisyonunda, gerekse biraz evvel buradaki ifadeleriyle kabul etmiş bulunuyorlar. Memleketimizde bol miktarda amyant bulunduğuna göre, Eternit boruların bir an evvel fabrikasyonunu temin ettiğimiz takdirde, büyük mikyasta döviz sağlanmış olacaktır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 642-645).”

9-Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu

Kanun, Hudut ve Sahiller Umum Müdürlüğünün yatırımlar dışında kalan masraflarının, gelirlerinin, borçlarının ve harcamalarına ilişkin 1955 yılı bütçe düzenlemesini içermektedir (Hudut ve Sahiller Umum Müdürlüğünün yatırımlar

dışında kalan masraflarının, gelirlerinin, borçlarının ve harcamalarına ilişkin 1955 yılı bütçe düzenlemesi, 1955). Bu hususta;

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Hasan Erdoğan söz alarak;

“...Bulaşıcı hastalıklara, bütçeden ayrılan para hakikaten çok azdır. Bugün resmî bültenlerde tifo, dizanteri ve saire gibi bulaşıcı hastalıklar az görülüyor ise de esasen bunun çok üstündedir. Bu cihete azami dikkat edilmesi zarureti vardır. Memleketimizde tifo, para tifo ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmaması için gerekli tedbirler esaslı şekilde alındıkça elbette bunlar gittikçe daha da azalacaktır. Bilhassa su davası halledilmelidir. Sağlık Bakanından bilhassa bir istirhamım olacak, o da, şehir ve köy suları diğer bakanlıklarca ele alınırken Sağlık Bakanlığı tifo ve para tifo gibi hastalıklarının görüldüğü mıntıkalardan başlamak gerekir. Birçok köylerimizde bu bakımdan çok telefata olmaktadır. Tifo ve dizanteri gibi hastalıklarla mücadelede üzülen arz etmek mecburiyetindeyim ki, belediye hekimleri, hükümet tabipleri bulaşıcı hastalıklarla layığı veçhile meşgul olmamaktadırlar. Pazar yerlerinin, sokakların durumu malûmunuzdur. Belediyeler de lâğım boşaltma işlerini gayet iptidai şekilde yapmaktadırlar. Sokaklar kirlenmekte ve bunlar tozlar ve sineklerle muhtelif şekilde etrafa yayılmakta ve tehlikeli bir hal almaktadır. Üzülen söylüyorum, belediyenin ismini söylemek istemem, aynı arazle şehri sulayan ve lâğım boşaltan belediyeler vardır. Bunlarla yakinen alâkadar olunmasını istirham ediyorum.

Memleketin hekime olan ihtiyacı, mütehasıs ve sair hekimler bakımından bunların tayin edilecekleri yerler bakımından birer kategoriye ayrılırsa, en iptidai bölgelerden en yüksek bölgelere kadar kademelere ayrılırsa, ilk çıkan hekim vazifeye birinci kademededen başlar ve ondan sonra kademe kademe yükselir, birinci kademedekilere daha fazla maaş yerilir, hatta barem dışı ücret verilirse, bu mesele daha çabuk halledilebilir, talipler çoğalır ve Bakanlık da bu işten daha az sorumlu tutulur. Hekimin Bakanlığa itimadı artar, lâyük olanlar hakkı olan yerlere tayin edilir.

Hemşirelerden bir kısmı 12 bir kısmı 24 saat çalışmaktadır. Fakat az çalışanla çok çalışan aynı ücreti almaktadır. Bakanlığın bilhassa bu hususu nazarı itibara almasını rica ediyorum. Memleketin hemşireye ihtiyacı çok büyüktür. Bunların dertleri ile yakinen alâkadar olmak lâzımdır. Hastabakıcılar da böyledir.

Bunların çoğu hademelikten gelmiş zamanla yardımcı olmuşlardır. Bunlardan ameliyat yardımcısına, laborantlığa varıncaya kadar mesuliyet yüklenenler vardır. Bilhassa orduda çalışmış olanları kısa kurslarla yetiştirmek artık mektep görmüş hastabakıcı yetiştirmek lâzımdır. Hastanelerimizde bir de hademe derdi vardır. Hastanelerde personel cidden azdır ve kifayetsizdir. Bu bakımdan hastaların bakımı lâyıkıyla olamamaktadır. 80 - 90 hastaya bir tek hademenin baktığını ve bu hademenin zil nöbetlerine dahi yetişemediğini biliyorum. Maalesef çok az ücret alan bu hademelerin kadroları 50 liradan 75 liraya çıkarıldı. Gerek bunu teklif eden arkadaşlarımıza ve 75 lirayı kabul eden Yüksek Meclise teşekkür ederim.

Bugün her yer bir hastane istiyor, tek tek küçük hastaneleri yapmaktansa büyük hastane merkezleri, siteleri meydana getirmek lâzımdır. Bu sayede hem hekimlerden ilmî çalışma ve faydalanma imkânları temin, hasta için de daha iyi ve emin tedavi çareleri elde edilmiş olur.

Memleket bölgelere ayrılarak her bölge için havası ve suyu iyi olan yerlerde büyük çapta hastaneler tesis edilebilir. Buraya koyacağımız hekimler maddi bakımdan tatmin de edilirse memleket için hayırlı bir adım atılmış olur. Şahsi kanaatim bu merkezdedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 81-714). Buna karşılık,

Demokrat Parti Niğde Milletvekili Hasan Hayati Ülkün söz alarak;

“...Arkadaşlar; tereddütsüz herkesin üzerinde ittifak ettiği bir husus vardır; hastanelerin personeli kifayetsizdir. Nereye gitsek, hangi vatandaşla konuşsak bizden doktor, hastane, ebe istiyor. Biz de kendilerinden istiyoruz. Eksik olmasınlar, daima bizi hüsnü niyetle karşılıyorlar. Bu itibarla Bakanlık teşkilâtına teşekkürü vecibe bilirim. Ancak bugünkü teşkilâtımız 3 - 4 sene sonra daha vâsi bir hale ifrağ edileceğine göre bu nevi personelin yetiştirilmesi hususunda hassasiyetle durmak lâzımdır. Doktor yetiştirmek epey zamana mütevakkıftır. Fakat hemşire, hastabakıcı, ebe yetiştirmek kısa bir zamana taallük ettiğinden birkaç sene sonra bu ihtiyaçların artık hâlâ üzerinde bir noksan olarak durulmaması ümit ve kanaatimi izhar etmekteyim.

Bir noktadan daha bahsetmek istiyorum: Birleşmiş Milletler Sağlık - Sosyal Yardım Teşkilâtı Türkiye'de sağlık ve sosyal yardım hizmetini organize etmek için bize müracaat etmiş, iki seneden beri 40 - 50 bin dolar arasında bir tahsisat

Türkiye'ye harcanmak için bekletilmekteymiş. Şimdiye kadar bu ele alınıp tahakkuk etmemiş. Bunun maksadı ev bakımı, aile bakımı hatta büyüklerin yetiştirilmesi gibi hakikaten günlük sosyal hizmetler ele alan bir konu imiş. Bilmiyorum Sayın Bakanlığın bu işte noktayı nazarı nedir? Gazetede böyle bir kanun mevzuunun düşünüldüğü hususunda bir yazı çıkmış olduğunu hatırlıyorum. Böyle bir teşebbüs; varsa memleketimiz için pek faydalı olacaktır. Bu işin bir an evvel tahakkuk edeceğine eminim. Hastanelerin artırılması kadar hastanelerin bir an evvel personele kavuşturulması hususundaki kanaatimi arz ve iblâğ etmek isterim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 81-714).” demiştir .

Demokrat Parti Çoruh Milletvekili Mecir Bumin söz alarak;

“...Sağlık Vekâletinin 1955 yılı bütçesi yekûnu geçen senelere göre kabarık olarak yatımlarıyla birlikte 148 küsur milyona çıkışını memnurlukla arz ederken diğer taraftan bu 148 küsur milyon umumi bütçenin % 4,9'unu geçmemekte olduğunu da ifade ederim. Bizde ölüm nispetinin bin nüfusta 20 olduğu Balkan memleketlerinde 13,5 arasında olduğuna göre hiç olmazsa bu seviyeye düşmesini candan arzu etmekleyim. Bizde çocuk ölüm nispeti istatistiğinin bugüne kadar muntazam tutulmadığını yalnız tutulan Eskişehir, Beypazarı, gibi iki kasabamızda bin çocuğa düşen ölüm nispetinin medeni memleketlerdeki yirmi civarı yerine maalesef 1953'teki istatistiğe göre 129-158'dir. Bu münasebetle bizde de çocuk ölüm istatistiğinin tutulmasını temenni ederiz. Ortalama bu nispetler gösteriyor ki sağlığımızın korunması için sağlık bütçesinin ileri memleketlerde olduğu gibi umumi bütçemizin hiç olmazsa % 10 una çıkarmak yerinde olacaktır.

30 bin küsur yatak göz önüne alınarak ileri devletlerle mukayesede 10 bin nüfusa düşen hasta yatağı sayısı Balkan devletlerinde bile % 20- 50 arasında iken bizde 13'tür ki Dünya Sağlık Teşkilatının iktisaden inkişaf edememiş memleketler için kabul ettiği nispetin üstüne çıkılamamıştır. Bu nispete çıkarılması için Sayın Vekilin hazırladığı projeden bahsedilmektedir; Bu projenin; bir an -evvel tahakkuk; etmesini temenni etmekteyim.

Verem savaşı bütün halkımızı BCG aşısına tâbi tutmak için hamle istemektedir. Bu bakımlardan sıtma savaşının bugünkü vazifeleri ile verem ve emrazı sâriye mücadele teşkilâtlarının vazifelerini göz önüne alarak önümüzdeki yıl bütçesinde ayarlanmış surette gelmesini Sayın Vekilden temenni ederim. Sayın

raportörün teşkilât mevzuundaki vilâyetlerde bulunan sıhhat müdürlüklerinin emrinde bulunan muhtelif teşkilâtın koordine çalışmaları temennisine de ilâveten diğer vekâletlerin sağlık teşkilâtının Sağlık Vekâletiyle sıkı koordine çalışma mevzuatının getirilmesini de Sayın Vekilden istirham ederim. Çok çocuklu annelere verilecek ikramiye mevzuunda: Her sene aynı tahsisatla geldiğinden bir kısım ikramiyeler verilmeyerek teraküm etmektedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 81-714).

Demokrat Parti Ankara Milletvekili Talat Vasfi Öz söz alarak;

“...Geçen devrede kabul edilen 1953 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 170. maddesinin tadiline dair olan 5882 sayılı Kanundan bahsetmek istiyorum. Bu kanun kahvaltılık tereyağların pastörizasyonuna ve kapalı kaplardaki sütlerin pastörizasyonuna taallûk ediyordu.

Bu kanun mevkii meriyette bulunmaktadır. Vekil Beyden rica edeceğim; halkın sıhhati ile yakinen alâkalı bulunan bu kanunun ehemmiyetle tatbiki cihetine gitsinler. Hatta bendeniz birkaç ay evvel bu hususta yazılı bir sual takriri vermiştim. Maalesef bugüne kadar cevap alamadım. Hıfzıssıhha dairesi faaliyete geçer, kurulmuş tesisleri korursa ve yenilerinin de kurulmasına yardım ederse bu memleket yıllardan beri hasretini çektiği arzuya kavuşmuş ve kendilerini de minnetle anmış olur.

Teessürle ifade etmek mecburiyetindeyim ki, Sayın Vekilimizden evvel verilmiş bir kararla maalesef sağlık merkezlerinden yalnız ilçeler çapında mesai talep edilmişti. Hatta buna inanmadım. Vekâletin müsteşar muavini beyefendiden tahkik ettim. Teessürle hakikat olduğunu beyan ettiler. Sağlık merkezlerinin köy hizmetine yönelmiş olduğunu, bu hususta bir talimatname hazırlanmış olduğunu, koruyucu tababette aktif bir şekilde sağlık merkezlerini mesai başında görmenin arzu edildiğini biliyoruz fakat henüz tatbikata geçilmemiştir.

Sağlık sigortaları mevzuunu da en kısa bir zaman zarfında tahakkuk ettireceklerine itimadımı arz etmekle sözlerime son verir, kendilerine canı gönülden başarılar dilerim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 81-714).”

Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman söz alarak;

“...Bugün her bakanlık bünyesindeki sağlık müesseselerine barem dâhilinde değil, bilhassa iktisadi Devlet Teşekkülleri yüksek ücretlerle kendisine eleman

çekmektedir. Bugün terfih ettirememek yüzünden kendi hesabına tıp fakültesinde okuyup çıkan ve bugün vekâlette vazifesi başında kaç kişi vardır? Arkadaşlar, cidden çok acıdır. Bugün kendi hesaplarına okuyan gençlerden sağlık merkezlerine müracaat eden gençler lâ şey mesabesindedir. Buna da sebep, bu gençleri bu meslek mensuplarını diğer meslek mensuplarına nazaran tatmin edecek esaslı bir kadro ve teşkilâtın yapılmamış olmasındandır.

Bir vilâyette sağlık müdürü, hükümet doktoru, sıtma doktoru, belediye doktoru, bütün memleket sağlığına çalışan bu insanların hepsi ayrı ayrı çalışmaktadırlar. Bunları tevhit etmenin zamanı gelmiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 81-714).” diyerek sözlerini tamamlamıştır.

10-İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1855 Yılı Bütçe Kanunu

Kanun, İnhisarlar Umum Müdürlüğünün gelir-giderlerin, fabrika tuzla işletme gibi iş yerlerinde çalışan memurlarda dâhil diğer memurlarla birlikte maaşlarının ödenmesi ve mesai saatleri içerisindeki yemek ihtiyaçlarının teminini içeren 1955 yılı bütçe görüşmelerini içermektedir. Bu hususta;

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Kemal Güven CHP Meclis Grubu Adına söz alarak şu eleştirilerde bulunmuştur;

“...Gerçekten gümrük tarifelerinde geçen yıl yapılan değişiklik; dolambaçlı ithalât rejiminin ithal eşyasında doğurduğu fiyat yüksekliğine muvazi bir surette tesirini gösterdiği gibi tekelleşmelerine son zamanlarda yapılan zamlarda pahalılığın artış temposunu hızlandıran birer unsur olmuşlardır.

Kaçakçılığı önlemek için gerekli ve esaslı tedbirler alınmalıdır. Kaçakçılık bizim için eski ve o derece önemli bir derttir. Döviz sıkıntısı çekilmediği eski devirlerde bu derece hissedilmemekle beraber bugün memlekete normal ticari usullerle mal ithal etmek güçleştiği için cenup hududumuzda kaçakçılık çok genişlemiş bulunuyor. Buna rağmen hükümetin önleyici bir tedbir aldığına inandırıcı her hangi bir teşebbüsüne şahit olmamaktayız.

Kaçakçılığı önlemek için alınacak tedbirler arasında Suriye hükümeti ile hudutta serbest pazar kurma esasını da ihtiva eden ticari bir anlaşma akdi imkânlarını aramak, Cenup hududundaki askerî ve sivil gümrük teşkilâtını seri ve motorlu vasıtalarla takviye hatta bu arada uçaklardan faydalanmak, buğday, et ve sterlin fiyatlarını Suriye'deki fiyatlarla ayarlamak, gümrük muayene memurlarına

geniş bir takdir hakkı tanımak ve kendilerini tatmin etmek gümrük komisyonculuğu yapan kimseler üzerinde hassasiyetle durmak hatta bu müesseseye amme karakteri taşıyan bir hüviyet verilmesi gibi hususları ehemmiyetle kaydederiz. İnhisarlar kısmı, İnhisar İdaresini sadece inhisar gelirleri sağlayan bir müessese olarak telâkki etmek doğru olmaz. İnhisar maddelerinin memlekette gelişmesine ve bunlardan mümkün olanlarına dış piyasalarda pazar teminine de bu idarenin önem vermesi lâzım gelir bir keyfiyettir. İdarenin bu yoldaki gayretlerinin eksik olduğunu müşahede etmek durumundayız.

Çay mevzuu: Cumhuriyet Halk Partisi iktidarları tarafından millî ekonominin önemli bir konusu olarak Rize ve havalisinde çay yetiştirme işi ilk defa ele alındığı zaman çeşitli menfaat gruplarınca ne gibi tenkitler öne sürüldüğü ve işin yürütülmemesinde ne gibi güçlüklerle karşılaşıldığı hatırlardadır. Fakat davadaki isabet ve geçmiş idarelerin azimli hareketleri bu güçlükleri yenmiş bulunmakta bugün çay istihsalı millî ekonominin esaslı bir unsuru olduğu kanaati gittikçe umumileşmekte ve kuvvetlenmektedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).

Bu sözlere karşılık Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak söz alarak şu görüşlerini belirtmiştir:

“...Memleketin türlü vilâyetlerinde mevcut olan türlü işletmeler, türlü istikametlerde çalışmalarını artık müstakar, yeknesak, toplu bir bünye altında ivedilendirilmesinde zaruret olduğuna işaret ediyorum. Bir taraftan meselâ inhisarlar işletmeciliği içerisinde istikrar ifade eden, kıymet ifade eder görünen hususları ele almak, devlet iktisadi teşekküllerinde noksanlığı müşahede edilen hususlarla birleştirmek ve bunların artık toplu bir sermaye mevzuu halinde, iktisadi hareketler olarak devletin sermayedar olduğu mevzular diye vasıflandırır, şeklinde bir hüviyete sokmak zamanının geldiğine kaniyim. Hususi teşebbüs elinde hareket imkânını kazanan türlü iktisadi mevzuların memlekette muntazam inkişafını sağlayabilmesini, devletin resmî hüviyeti ile bu mevzular karşısında rakip durumundan çıkması ile mümkün olacaktır. Bunu da ancak, iktisadi hareketlerin tanı manasıyla hususi hukuk ahkâmı içinde, sırf hususi hareketler olarak toplu birliklerin mevzuu olmadan mütalâa edilmesiyle mümkün olacağına kaniyim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” diyerek sözlerini bitirmiştir.

Müfit Erkuyumcu (Bursa) kanun hakkında şöyle konuşmuştur:

“...Muhterem arkadaşlar; biliyorsunuz, balık memleketin tabii servetlerinin başında gelir. Bizim karasularımızda dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş şekilde balık doludur. Fakat maalesef senelerden beri bu işi teşkilâtlandırmak suretiyle balık servetinden lâıyıkıyla istifade edemedik. Komşumuz Yunanlılar kendi sularındaki balıkların kökünü gayri fenni şekilde avlamak suretiyle tamamen kurutmuşlardır. Şimdi gelip bizim karasularımızda, bilhassa Ege Denizinde kaçak balık avlamayı itiyat haline getirmişlerdir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” diyerek sözlerini bitirmiştir.

Demokrat Parti Hatay Milletvekili Şemsettin Mulsaloğlu söz alıp güney sınırlarındaki kaçakçılığa dikkat çekerek şu konuşmayı yapmıştır:

“...Muhterem arkadaşlarım; cenup hudutlarımızdan, milyonlarca liralık her türlü mahsulümüz, Suriye yolu ile Beyrut limanından, tamamen kaçak olarak «reeksport» yapılmak suretiyle yabancı memleketlere gönderilir. Bilhassa, son senelerde Antep fıstığı bunun en bariz misalidir.

Muhterem arkadaşlarım; bilhassa gümrük bakımından takibi lâzım gelen bir mesele olmakla beraber- aynı zamanda bizim en ziyade sıkıntı hissettiğimiz döviz işimizle de yakından alâkalıdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).

Demokrat Parti İzmir Milletvekili İlhan Sipahioğlu söz alarak daha çok tütün politikalarını ve üreticilerinin beklentilerini ve şikâyetlerini ele alan konuşmasında:

“...İktidarımızın ilk gününden beri tatbik edilen tarım politikası eski günlerin hâdiselerini tarihe gömmüştür. Dün, müstahsil; alıcının arkasından koşarken bugün tüccar müstahsili elde etmeye çalışmaktadır. O kadar ki, piyasa bu sene evvelce tespit edilen tarihten bir hafta önce açılmasına rağmen, tüccar o güne kadar da sabredememiş rekoltenin büyük bir kısmı piyasa gününden önce satılmıştır. Artık müstahsil kendisini müessir bir devlet himayesinde hissetmektedir.

En güç ziraatla uğraşan tütün müstahsilinin birçok dilek ve şikâyetleri vardır. Tütün ekim sahalarının yeniden tespiti, piyasanın varken açılması, karaborsa tabir edilen piyasa dışı alışverişin önlenmesi, tütün alıcılarına teminat gösterme mükellefiyetinin yüklenmesi en başta gelen isteklerdendir.

Malûm olduğu üzere 1947 senesinden beri 682 sayılı ve ona mütenazır koordinasyon kararları ile tütün piyasasının düzenlenmesi maksadıyla kurulacak bir müessesede kullanılmak üzere müstahsilin tütün satış bedellerinden önceleri yüzde beş, bilâhare yüzde dört ve son senelerde yüzde 2 prim kesilmektedir. Bu yolla bugüne kadar 65 milyon lira toplanmıştır. Bu tarzda bir para kesilmesinin ne dereceye kadar demokratik olduğundan sarfinazar, müstahsilin kâr mı zarar mı ettiği nazara alınmaksızın gayrisafi hâsılat üzerinden alınan bu primler zararlı senelerde çok ağır gelmektedir. Bundan başka, anonim şirket olarak tesis edileceği, Ticaret Vekili tarafından bildirilen bu müessesenin kuruluşunun çok gecikmiş olması, haklı şikâyetlere yol açmakta, devlete olan itimadı sarsmaktadır. O kadar ki, imkân olup da bugün bir şahıs çıkararak % 5'lerden müterakim meblâğları yarı bedelle devir almaya hazırım dese, kanaatimce bütün müstahsil bu teklifi tehalükle kabul edecektir. Zira birçok kimseler bu işin bir sonunun geleceğine güvenini kaybetmiştir.

Müstahsil bunun ayını, gününü hatta saatini sabırsızlıkla beklemektedir. Bu kanunun bir an önce Meclise getirilmesini ve bugünden teklifin sevk edileceği tarihin efkârı umumiyeysel duyurulmasını Sayın Vekilden rica ederim.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).

Özetle milletvekili; tütün piyasasını denetleyici bir kurumun kanunu çıkmış olmasına rağmen hala hayata geçirilmemiş olmasını eleştirmiştir.

Demokrat Parti Konya Milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu söz alarak;

“İnhisarlar bütçesinde her sene bir artış görüyoruz. 1954 de 20 milyon 41 000 lira iken bu sene 23 900 000 liradır, arada 4 milyon liraya yakın bir artış vardır. Yatırımlar bütçesi de 15 144 000 lira iken, bu sene 23 milyon küsur liraya çıkmıştır, 8 milyon da burada fazlalık vardır. Hâlbuki biz, hükümet beyannamesine bakarak isterdik ve beklerdik ki, İnhisarlar bütçesi seneden seneye azalsın. Çünkü hükümet beş sene evvelki beyannamesinde, birkaç madde müstesna olmak üzere bütün maddelerin inhisardan çıkarılacağını vaat etmiş ve Meclis olarak da tasvip etmiş idik. Bugüne kadar kibrit müstesna hiçbirisi gelmedi. Ben muhterem Vekilimizden rica ediyorum, bu mevzu daha fazla gecikmesin, gecikmeye tahammülü de yoktur. 1956 bütçesi gelmeden evvel Hükümet beyannamesinde vaat

edilen hususlar yerine getirilsin. Kaldı ki parti programında inhisarların tamamıyla tasfiye edileceğine dair de kayıt vardır.

Tekrar ediyorum, Hükümetimizin vaati olan beyanname hükümleri yerine getirilsin. Gelecek yıllarda bu idareyi yavaş yavaş tasfiyeye doğru gidelim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” derken hükümetin tekel politikasını da eleştirmiştir.

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Cemal Tüzün söz alarak konuşmasına, Tekel Genel Müdürlüğü personelini eleştirerek başlamıştır:

“...Muhterem arkadaşlarım; Tekel, Genel Müdürlüğü camiasında bir teknik şef mevzuu vardır, kadrosu vardır. Şunu arz ve beyan etmek isterim ki teknik şef kadrosunda çalışan arkadaşlar ücret veya maaş olarak 625 liradan 850 liraya kadar aylık almaktadırlar, fakat bu arkadaşların teknikle hiçbir alâkası yoktur. Hatta bunların içinde eksper olanlarını bile göstermek pek az mümkündür. Bu arkadaşlar taşra teşkilâtında başmüdürlük mertebesine, şube müdürlüğü mertebesine erişmiş, işe yaramaz hale geldikleri anlaşıldığından bir odaya toplanmakta, bordrolara imza ederek her ay maaşları verilmektedir.

Daha sonrasında ise Tekel Genel Müdürlüğünün kibritlik tomruk temin ve nakli konusundaki politikasını şu sözlerle eleştirmiştir.

Kibrit fabrikası, kibritin belli başlı metayı olan kavak odununu dâhilden, Orman Umum Müdürlüğünden yılda 5 - 10 bin metre küp olarak her sene tahsis suretiyle alır.

Fakat nakil işlerinde, müteahhitlerle; yaptıkları mukaveleler tamamen tek taraflıdır, tomrukların naklinde bir müddet gecikmeden mütevellit, fabrikanın zararı mevzuubahis olmadığı halde müteahhit arkadaşlara, günlerce, aylarca ve hatta senelerce 100 bin liralara varan navlun bedelleri verilmemekte ve 60, 70, 80 bin lira gibi gecikme cezası tahakkuk ettirdikleri halde, tüccar arkadaşların hiçbirisi bu gecikme cezasını ödememişlerdir. Nihayet, neticede idare hak yoluna gelerek 98 bin liralık ceza 38 kuruşa indiriliyor ve fakat nakliyeciyi vatandaş perişan oluyorsa. Muhterem arkadaşlarım, kibrit fabrikasına nakledilen binlerce metre küp kavak tomruğu üst üste konur ve en sonra gelen evvel sarf edildiğinden ve daha evvel, aylarca hatta senelerce evvel konan kavak tomruğu kullanılmadığından bunlar çürür. Binaenaleyh bu istifleme işinin bir sıraya ve yola konması için emir vermesini Sayın Vekil Beyden istirham ederim.

Gümrük memurları da şüphesiz insandırlar, şerefli ve namuslu kimselerdir. Ancak 15 - 20 lira gibi bir maaşla çalışmaktadırlar. Bu arkadaşlarımızın günlük hayatlarının kontrol edilmesini, oturdukları, kalktıkları, yattıkları yerlerin tetkik edilmesi suretiyle bunların murakabe altında bulundurulmasını bu arkadaşlarımızın içerisinde binde bir de olsa ahlâkî zaafa düşmesi ihtimali olanların bu feci akıbetten korunmasını bilhassa rica ederim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” diyerek gümrük memurlarının maaşlarının ve sosyal şartlarının iyileştirilmesini tavsiye etmiştir.

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Saadettin Karacabey söz alarak kanunun çıkmasının gecikmesinin sebebinin hükümet değil tütüncüler olduğunu belirten konuşmasında:

”... Nihayet Marmara tütüncüleri Bursa merkezinde bir kongre akdettiler. Orada bir noktayı nazara vardık ve bunun bir banka mahiyetinde olmasını istediler. Nihayet bu arzu Ege tütüncülerine de intikal etti. Bir sene sonra Bursa'da bütün Türkiye tütüncülerine şâmil olmak üzere bir kongre toplandı. Bu kongre ittifakla, bir banka mahiyetinde olmak şartıyla bir tütün kanununun hazırlanmasını istedi. Türkiye tütüncülerinden müteşekkil yirmi kişilik bir heyet Ankara'ya geldiler. Hükümetle, Reısicumhur ile temas ettik; nihayet arzularımızı dile getirdik. Bu suretle Ticaret Vekâletine, hükümetçe direktif verildi. Hâdise bu suretle cereyan etmiştir. Binaenaleyh burada hükümetin hiçbir günahı yoktur. Tütüncüler esas mevzular üzerinde anlaşmamışlardı. Münakaşası yapılmış; noktayı nazarlar belirmiş, bu suretle de muamele tekevvün etmiş oldu. Beklediğimiz kanunun çok yakın bir zamanda geleceğini Ticaret Vekili arkadaşımız haber verdi. Hâdise budur (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” diyerek konuşmasını bitirmiştir.

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili İhsan Dai söz alarak, güney sınırlarında ki kaçakçılığın büyük bir dert olduğunu ve bunun neticesinde büyük paraların kaybedildiğini ancak alınacak tedbirlerle bunun önüne geçileceğini belirten konuşmasında:

“Cenup hududunda son zamanlarda kaçakçılık mevzuu hakikaten bir dert halini almış bulunmaktadır. Memleketin bu sahada yalnız kaybettiği dolarların miktarı son senelerde 15 milyona yaklaşmaktadır. Bu 40 milyon Türk lirası eder. Bilhassa bugünkü büyük envestisman plânlarının tahakkuku yolunda döviz

ihtiyacımız ve fabrikaların yedek parçalarını bulmakta zorluk olan bir devrede bu dövizlerin memleket dâhilinde kalmasını temin edecek tedbirlerin alınmasındaki gecikmenin memlekete nelere mal olduğu meydandadır ve açıktır.

Bu mevzuda alınacak tedbirler de güç değildir. Bu işin metodu muayyendir, muayyen büyük sermayedarlar idare etmektedir. Bu sermayedarların miktarları da mahduttur, fakat servetleri muazzamdır. Buna karşı alınması lâzım gelen tedbir ise, her şeyden evvel Türk milletinin en kıymetli varlığı olan dövizlere el uzatanlara, el uzatmaya cüret ve cesaret göstermiş olanlara tatbik edilmek üzere ağır cezai müeyyideler vaaz etmek lâzımdır. Bir kere bunların çalıştıkları, buldukları mıntıkada kaçakçılık yaptıkları tespit edildiği zaman, bunların, memleketin başka taraflarına sürgün edilmesi lâzımdır, ilk alınacak en mühim tedbir budur. Şimdiye kadar maalesef bu hususta tedbir alınmamıştır, üzerinde durulmamıştır. Bunların buldukları mıntikadan uzaklaştırılması her şeyden evvel bütün bu teşkilâtın çalışmaz hale gelmesi için başlıca unsur olacaktır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).” diyerek konuşmasını bitirmiştir.

Demokrat parti Çanakkale milletvekili ve gümrük ve inhisarla vekili emin kalafat söz alarak, yapılan eleştirilere cevap verirken hükümetinde genel gümrük vergisi politikasını da şöyle özetlemektedir:

“...Uzun bir mesai neticesinden sonra 1954 senesi Haziranından sonra Türkiye'de de gümrük tarifeleri kıymet esası üzerine istinat ettirilmiş bulunmaktadır. Eski tarifenin son zamanlarında yeni tarifeye göre lüks mahiyette ve zaruri eşyanın dışında kalan eşyadan alman vergi nispetleri % 10-12 ye kadar düşmüş bulunmakta idi. Kıymet esasına istinat eden yeni tarifemizin tanziminde göz önünde bulundurulan prensipler, memleketin kalkınması ile alâkalı yatırımlarda kullanılan alet, edevat ve makinelerden % 5 gibi gayet cüzi bir vergi alınmasıdır.

Bunu takiben zaruri mahiyet arz eden ve halkın giyimi ile yiymisi ile sıkı alâka ve münasebeti bulunan ve büyük kitlenin büyük ihtiyarını karşılayan maddelerden de % 10 - 15 gibi vergi alınması ve zaruri ihtiyaç vasfından uzaklaştığı ve lükse kaçtığı nispette vergi nispetinin yükselmesi prensibi hâkimdir. Vergi nispetinin umumi vasatısı de %30 - 35 arasındadır. Bütün dünyada olduğu gibi bizim tarifemizin de eşya fiyatlarını takip etmesini, hayat pahalılığının

sebeplerinden biri olarak mütalâa etmek yerinde ve doğru bir mütalâa olmaz.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 717-784).

11-Karayolları Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu

Kanun, Karayolları Umum Müdürlüğünün 1955 yılı içerisindeki masrafları, gelirleri, mevcut olan borçların yapılandırılması ve ödenmesi ayrıca kadro değişikliklerine bağlı olarak değişen maaş ücretlerinde düzenlemeye gidilen bütçe düzenlemesini içermektedir (Karayolları Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu, 1955).

“...Bu sene yatırımlarla beraber, 600 milyon lirayı müteceviz bulunan nafia bütçesi, iktidarımızın geçmiş yıllara nazaran en büyük rakamı olmak vasfını arz etmektedir.

İktidarımızın ilk yıllarında büyük, küçük birtakım yeni mevzuları eline alan Nafia Vekâletinin teşkilatlanma hususunda biraz zamana ihtiyacı olduğunu kabul ediyor ve bu zamanlara ait israf ve ihmalleri mazur görüyorduk. Bütün vaatlere rağmen aradan geçen 4 seneyi müteceviz bir zaman geçtiği halde esaslı tedbirlere başvurulmadığı ve bunlara mütedair teşkilât kanununun henüz çıkarılmamış olduğunu teessürle görmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar, muhtelif vesilelerle gerek kıymetli meslektaşım Zeytinoğlu ve gerekse o zaman Gümrük ve İnhisarlar Vekili bulunan Sıtkı Yırcalı, bilhassa bu nevi heyeti fenniyelerin Nafia Vekâletinde toplanacağını ifade etmiş bulunmaktadırlar. Aradan iki, üç sene geçtiği halde maalesef bu sözleri yerine gelmemiş ve bu heyeti fenniyeler Nafia Vekâletinde toplanamamıştır. Bu yüzden fen elemanı sıkıntısı seçilmekte ve meselâ İnhisarlar Heyeti Fenniyesi İstanbul'da oturmakta, ama öbür tarafta Hakkâri'de, Şark vilâyetlerinde yapılan ceza evleri, hükümet konakları vesair devlet inşaatları kontrolsüz bir vaziyette beklemektedir.

Bu sene tahsisat imkânsızlığı ve kadrosuzluk yüzünden hemen hemen nafia müdürlüklerinin elleri kolları bağlı bir vaziyette bekledikleri bir vakıadır. Bunları söylemekten kastım; aynı vekâletin iki esaslı teşkilâtından birisi Karayolları, bir diğeri Köy ve İl Yolları İdaresidir. Bu nafia teşkilâtları tamamen üvey evlât vaziyetindedirler. Yine aynı teşkilât üzerinde köy yolları, köy içme suları meselesini layık olduğu mertebeye yükselterek tahsisatlarına heba olmasını, israf

olmasını yetkisiz ellerden kurtarmak lâzımdır.” demiş ve sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel’de söz alarak hükümetin personel istihdam politikasını eleştirerek sözlerine şöyle devam etmiştir;

“...Bugün Türkiye’de altı bin kadar yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimar mevcuttur. Ayrıca üç bin kadar da fen memuru vardır. Maarif Vekâletince tespit edilen rakamlara göre bu memleketin bugünkü on beş bin kadar yüksek mühendis, yüksek mühendis ve mimarla ve mimar. Otuz bin kadar da fen memuruna ihtiyaç vardır. Şu halde işlerimizi kırk beş bin arkadaşla görmemiz lâzım iken beş bin arkadaşla görmekteyiz. Tatbikatta da bu beş bin elemanın israf edildiğine şahit olmaktayız. Yani mevcut beş bin elemanla, beş bin elemanın yapması icap eden işleri yapamıyoruz.

Etibank Umum Müdürlüğü, Elektrik Etüt idaresi, iller Bankası, Nafia Vekâletinin su işleri enerji şubesi ve nihayet Nafia Vekâletinin şirket ve müesseseler kısmı beşi elektrik işi yapmaktadırlar. Bunların elinde ayrı ayrı fen adamı, ayrı ayrı eleman ve makineler ve teçhizatı bulunmaktadır. Bunların birleşmesi lâzımdır.

Teknik elemanların yevmiye ve ücretleri de, üzerinde de ısrarla durulmaya değer bir hal almıştır. Bugün 1950 senesinde Nafia Vekâletinin yaptığı iş takriben 200 milyon lira civarında iken bugün kadrosunda artış olmamasına rağmen yaptığı iş 750 - 800 milyon lira civarındadır.

Ben yine vekâletten rica ediyorum, nafia müdürlüklerini; ihya ve gerekli elemanla takviye ederek birer otorite haline getirsinler, bugünkü durumdan kurtarınlar. Az elemanla eksik de olsa birçok işler yapmışlardır. Yine de bu arkadaşlara arzı teşekkür etmek lâzımdır, ihtisasları haricinde olmasına rağmen muvaffak olmuşlardır.

Süleyman Kuranel tam da bu noktada özellikle daha sonra ki yıllarda Türkiye’nin temel problemlerinden biri olacak olan “gecekondulaşma” meselesine hükümetin dikkatini çekerek bu hususta hükümetin şu sözlerle ikaz eder;

Son dört, beş yıl içinde memlekette husule gelen iktisadî, zirai kalkınma neticesi, gayet haklı olarak köylerden şehirlere doğru bir göç başlamıştır. Her gelen vatandaş bulunduğu şehrin civarında uygun bulunduğu yerlere ev yapmağa

başlamıştır. Bugüne kadar plânsız ve programsız devam eden bu gecekondü dâvasının ele alınması ve vatandaşların birer mesken sahibi olmasının kolaylaştırılması ve bununda bir plân ve programa bağlanması lâzımdır. Bu işi başlangıcında ele almaz, tedbirli davranmazsak beş, on sene sonra önüne geçilmez bir hal alır. Vekâletten bu mesele üzerinde hassasiyetle durulmasını rica ederim.

Vekil arkadaşımızdan rica ediyorum, bizim zihniyetimize uymayan bu hususları kâle alarak iyi müteahhitleri himaye, suiniyet sahiplerini tasfiye ederek bir müteahhitlik sicili tutsun.

Natamam olan binaların bir an evvel ikmalini rica ediyorum. Bunlar için döviz mi temin edilecek, eksik kalan yerin keşfimi yapılacak, ne ise bunun hallini bekliyorum. Bu meyanda vasıfları, fennî şartları iyi olmayan binalar vardır. Bunları da ehliyetli bir heyet marifetiyle tetkik ettirsinler, müsebbipleri varsa bunlar hakkında kanuni müeyyideyi tatbik etsinler.

Enerji ve sulama bakımlarından su işleri mevzuunu bir defa daha ele alarak yeni bir program yapılmasını ve o program ve plân dâhilinde çalışılmasını rica ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Denizli Milletvekili Baha Akşit ilk önce karayollarının ülke açısından önemine işaret eder ve konuşmasına şöyle devam eder;

“...Türkiye bildiğiniz gibi, muhtelif iktisadi bölgelere ayrılmış vaziyettedir, iktisadi bakımdan vilâyetlerimiz arasında büyük farklar mevcuttur. Karayolları tarafından yapılmış olan ufak veya büyük çapta yeni yollar vasıtasıyla bu iktisadi bölgeler arasında irtibatlar temin edilmiş ve neticede vilâyetlerin iktisaden inkişafı sağlanmıştır.

Bilhassa bu devirde bir vilâyete gidilememesi, bir kazaya motorlu vasıtanın işleyememesi hepimizi üzüntü içinde bırakmaktadır.

Daha sonra enerji politikası konusunda hükümeti hem ikaz hem de tavsiye niteliğinde konuşmasına şöyle devam etmiştir;

Üç seneden beri memleketimizde Hidroelektrik santralinden enerji istihsali ve hidroelektrik santraline civar köylerin de bundan istifadeleri mevzu bahis edilmektedir. Üç yıl önce 60 - 70 imzalı taktirle yüksek heyetinizin huzuruna bu arzu getirildiği zaman sayın vekil tarafından bu mevzuun bir kongre akdedilmek

suretiyle ele alınacağı ifade edilmiş ve böyle bir kongre de yapılmıştır. O günden bu yana henüz bir faaliyet tespit edilememiştir.

Sonra, bu enerji işinin muhtelif müesseseler tarafından ele alınması ve hepsinin ayrı ayrı idare edilmesi Elektrik Etüt idaresi ile iller Bankasına varıncaya kadar muhtelif şekilde gerek termik ve gerekse hidro - elektrik tesislerinin bir elden idaresi hususunda vaktiyle mevzu bahis edilmiş bulunan Enerji Kurumu veya Enerji Bankası kurulması mevzuu acaba ne haldedir? Bunu ele almak zamanı gelmiştir kanaatindeyim. Bu hususta izahat verirlerse memnun olacağımı arz etmek isterim.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Mehmet Hazer, Horasan-Sarıkamış demiryolu inşasının bir an önce yapılmasına neden ihtiyaç olduğuna işaret eden konuşmasında;

“...Horasan - Sarıkamış arasındaki demiryolu o mıntkasının hakikaten katı bir ihtiyacıdır. Karayolu kışın kapanmaktadır ve karayollarında işleyen vasıtalar o soğuk mıntkalarda ihtiyaca cevap vermemektedir. İklimin ve tabiatın icabı olarak demiryoluna katî bir ihtiyaç vardır. Bunun süratle ikmalini istirham ediyorum. Nafia Vekâleti tarafından ihtisas yapması için ecnebi memleketlere gönderilen birçok elemanın yurda avdetten sonra Nafia Vekâleti kadrolarında kalmamakta, dışarda ve daha tatmin edici sahalarda çalıştıkları bugün bir hakikattir. Bunun sebebi Nafia Vekâleti kadro ücretlerinin az olmasıdır. Onun için dışarıya tahsil için gönderileceklerin meslekine bağlı kimseler arasından intihabı lâzımdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nuri Ocakçıoğlu söz alarak şu konuşmayı yapmıştır:

“ ... Yazıhan, Akçadağ sulama işleri, barajlar hakkında sözlü sorularımız dolayısıyla Bayındırlık Vekilinin Bütçe Encümeninde verdikleri izahattan memnun olduk. Hatta şu kısma da yazılı cevap vermesini, işe büyük bir ehemmiyet verdiği bir delil olmak üzere kabul ediyoruz.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

“ ...Bütçenin heyeti umumiyesi görüşülürken bu kürsüden muhalefetin sesini de dinledik ve anladık ki olanca kuvvetimizle sarıldığımız; yol, köprü, baraj, liman, elektrik tesisi, sulama, kurutma, taşkından korunma ve köy içme suyu gibi

nafia işlerinden her hangi birisinin yersiz ve zamansız olduğuna dair en ufak bir işaret veya telmih yoktur. Böyle olduğu halde dillerine doladıkları bir programsızlık nakaratı vardır.

Ben bunun üzerinde duracağım. Filhakika, böyle muazzam iktisadi hamlelerin; şümüllü, ahenkli, uzun vadeli ve rijit bir programa bağlanması ve bu programın sadakatle tatbik edilmesi çok temenniye şayandır. Böyle bir program; memleketin menfaat ve şartlarına en uygun şekilde hazırlanmış olmalı ve her çeşit nüfuz ve tesirden azade kalmalıdır ki, hem icra organları huzur içinde, rasyonel ve randımanlı çalışma imkânını bulsunlar, hem de kurulacak tesislerden ve yapılacak işlerden faydalanacak bölgelerin halkı ve onun mümessilleri; haklarını ve sıralarını bilsinler de hak arama ve sıra kapma vaziyetinde kalmasınlar... ideal olan böyle bir programın hazırlanabilmesi için; memleketin, topyekûn, bütün imkân ve şartlarını tam ve doğru olarak bilmesi lâzımdır; gerekli istatistik bilgilerin doğru; teknik donelerin eksiksiz olarak derlenmiş olması lâzımdır. Aksi takdirde; eksik ve yanlış malûmata dayanan bir program; hem aksar, hem de bu yanlış ve noksanlar meydana çıktıkça sık sık değişmelere ve dolayısıyla haklı itiraz ve şikâyetlere hedef olur ve tatbik kabiliyetini kaybeder. O hale düşmemek için de akla iki yol gelir: Birisi; böyle bir programın gerektirdiği dökümleri derlemeye koymak ve bu iş tamamlanıncaya kadar tatbikata girişmemek. Bu takdirde en isabetli ve hiç kusursuz bir iş yapma nazari düşüncesine feda edilemeyecek hayati ehemmiyette menfaatler kaybolur. Milletın ve iş organlarının sabır ve tahammülü tükenir, hamle gücü zayıflar. İkinci ve en doğru yol; bir taraftan mevcut malûmatın en az hatalı görülenlerine dayanan kısa vadeli bir program yapıp derhal tatbikine girişmek, bir taraftan da etüt ve projeleri tamamlamaktır.

Yeni iktidar işe başlarken, memleketin bu mevzu ile alâkalı ilim ve fen adamlarını «Büyük Su Kongresinde» topladı. Bu kongrenin fikir muhassalasına göre teşkilatlandı. Vekâletler arası bir komite kurarak mevcut malûmatla mümkün olan programı yaptı. Bir taraftan kısa vadeli olan bu programı tatbik girişirken bir taraftan da yeni etütlere, havza amenajmanlarına, yeraltı su araştırmalarına koyuldu. Tatbik sisteminde en büyük islahı da yaptı. İşleri birer bütün olarak ele aldı. Buna tipik bir misal olarak Seyhan barajını gösterebilirim. Bu barajın inşaatı tamamlandığı zaman taşkından koruma setleri, sulama tesisleri ve hidro-elektrik santral ve tesisleri de bitmiş olarak bir bütün halinde hizmete açılmış olacak ve

bütün maksatlar birden tahakkuk etmiş olacaktır. İşte, muhterem arkadaşlar, umumi ifadelerle tenkit edilmek istenen programsızlık budur. Diğer nafia işlerinin ise daha mükemmel programları vardır. Bence tutulan yol mümkünlerin iyisidir. Bununla beraber; mazinin miras bıraktığı bâzı metot ve sistem bozuklukları, kanaatimce devam etmektedir. Bunların da sırası geldikçe imkân nispetinde düzeltilmesini temenni ediyorum. Bu bozukluklar, iş hızını kesmekte ve neticelerin kemiyet ve keyfiyeti bakımından randımanlarını düşürmektedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Saadettin Yalım söz alarak, özellikle İzmit körfezine neden bir liman gerekli olduğu konusuna açıklama getiri ve konuşmasına şöyle devam eder:

“ ... Karamürsel sahillerinden, karşıdan Darıca sahillerine kadar tabiatın bütün güzelliklerine ve imkânlarına malik İzmit körfezinin her iki sahili iktidarımızın büyük himmetiyle Çatalağzı elektrik enerjisiyle ihya edilmiş ve edilmektedir. Körfezimizin liman yapılmaya elverişli tabii ve iktisadi imkânlarla malik olduğu, senelerdir Kocaelili ve İzmitli annelerin beşikteki çocuklarına ninnilerinde defaetle yavrularına tekrarladıkları ve kulaklarına soktukları bir husustur.

Tabii imkânlar o kadar müsaittir ki, diğer birçok liman inşa edilen merkezlerimizde olduğu gibi hiç istimlâke lüzum yoktur. Geniş büyük bir arazi tamamen belediyenindir. İstenildiği kadar antrepolar, istasyonlar, tesisler rahat, rahat inşa edilecek vaziyettedir.

Muntazam karayolları ile ve demiryolu ile gelen mallar vapurlara yükletilip ihraç edilebilecek ve Türk ve ecnebi bandıralı vapurlarla gelen ithal malları da derhal saniye kaybetmeden tren veya kamyonlara yüklenecek vaziyettedir. Diğer limanlarımızda olduğu gibi tabii imkânlar da bizi zorlamıyor. Milyonlar harcamak suretiyle, dalgakıran yapmaya dahi lüzum yoktur.

Zira bugün dahi Konya, Eskişehir, Ankara hinterlandını içine alan bütün Orta - Anadolu malları İstanbul'dan deniz yolu daha ucuz olduğu için motorlarla veya vapurlarla İzmit'e gelir ve buradan trene yüklenir. Bu suretle Haydarpaşa'dan yapılacak sevkiyat yerine İzmit'ten sevkiyat yapmak suretiyle kara ve deniz yolları arasında tonunda 15, 20 lira deniz yolunda tüccarlarımızın ve halkımızın istifadesi

vardır. Bu mühim iktisadi faktör bu suretle İstanbul'a yardımı noktasından İzmit limanının inşasını zaruri kılmaktadır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).”

Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Milletvekili Şerafettin Ayhan; seçim bölgesi olan Sinop ili içerisindeki ve Sinop’u çevre illere bağlayan karayolu, köprü ve iskele inşaatlarına ilişkin temenni ve beklentilerini dile getiri ve inşaat işinin hızlandırılmasını bakandan rica eder:

Yollar hakkında: Samsun - Gerze ve Sinop sahil yolunun bir an evvel iki vesaitin rahatça geçebileceği bir şekilde ikmalini rica etmekteyiz. Bu yolun devamı olan Ayancık - Türkeli yolu üç sene evvel başlamış olduğu halde henüz üç kilometre yapılmış olduğu bir hakikattir. Bu yolun ciddiyle ele alınarak tamamlanması ve onu takiben Türkeli'nden Paşalıpazarı'na uğrayarak Çatalzeytin - Kastamonu yoluna en kısa bir zamanda birleştirilmesi bir zaruret halini almıştır. Ayrıca (Gerze - Durağan) ve (Ayancık -Taşköprü) yollarına daha fazla gayret ve ilgi gösterilmesini bilhassa Sayın Bakandan rica ediyoruz.

Köprüler hakkında: ... Sinop - Ankara yolu üzerindeki tarihî Kabalı ve Karaca ören köprülerinin betonarme olarak inşası bugün için bir zarurettir.

İskeleler mevzuunda ise; Ayancık, Gerze iskelelerinin ve barınaklarının bir an evvel ele alınması ve Sinop iskelesinin biraz daha uzatılması ricalarımız arasındadır.” demiştir.

Demokrat Parti Erzurum Milletvekili Esat Tuncel söz alarak, köylerdeki binaların depreme dayanıklılığı, köylerin içme suyu hatları konusundaki sıkıntılara işaret ederek konuşmasına başlamış ve konuşmasının son bölümünde ise bayındırlık işlerinin hızlandırılması için ihale kanununun değiştirilmesi gereğine dikkat çeken konuşmasında:

“...Arz etmek isterim ki, çimento boruları imal edecek ustayı her yerde bulabiliriz, çimento temini mümkün bulunuyor. Demir boru ile suyu getirtilmiş köylerin sellerden zarar gören kısımlarını yenilemek için elde yedek boru bulunması icap etmektedir. 5 işimizi mükemmelen görmektedir... Bugün Türkiye'de 40 bine yakın köyümüz vardır. Maalesef hiçbir köyde fennî yapılmış evler yoktur. Ufak bir sarsıntı bu evlerin yıkılmasına ve yüzlerce vatandaşın ebediyete kavuşmasına sebep oluyor. Bunun için köy evlerinin bir an evvel yapılması için tatbiki geçilmesini rica edeceğim.

Tatbik edilen Artırma ve Eksiltme Kanununun birçok noksanları olduğunu görmekteyiz. Bu kanun tasarısının elde bulunduğunu ve Meclise gelmek üzere olduğunu işitiyoruz. Şayet gecikecekse, kanunun mühim bâzı maddelerini süratle değiştirmek ve bilhassa ihaleye ait maddelerini değiştirmek zarureti vardır.

Emanet ve diğer ihale işlerinin bu hadleri değişirse tatbikat daha kolaylaştırılmış olur ve vilâyetlerin yapılacak işleri de çabuk görülecektir. Sözlerime son verirken gündüzünü gecesine katan bütün Nafia mensubuna en küçüğünden en büyüğüne kadar bu kürsüden şükranlarımı sunar, hepinizi saygı ile selâmlarım (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).”

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Ali Ferruh Yücel söz alarak, ilk önce Sarıyar barajı inşaatına ayrılan ödenek konusunda bayındırlık bakanından açıklama ister:

“...Santral inşası diye 794. fasla bir tahsisat vaz' edilmiştir. Hâlbuki geçende inşaat safhalarını gözden geçirmek üzere Etibank'ın davetlisi olarak gittiğimiz Sarıyar Barajı için Nafia Vekâleti kendi hizmetlerinin ifasına karşılık olmak üzere 12 milyon lirayı bir protokolle kabullendiği halde 9 milyonunu vermiş 2 seneden beri bakiye 3 milyon lira için bu seneki bütçede dahi bir tahsisat vaz' etmemişken yeni, hidro - elektrik santral tesisine ayrı bir tahsisat vaz' etmiş bulunmaktadır. Bu vesile ile şunu da kaydedeyim ki Sarıyar Barajına İstanbul 32 milyon lira ile katılmış bulunmasına rağmen şimdiye kadar hiçbir tediyede bulunulmuş değildir. Bunlar hakkında Muhterem Vekil Beyefendiden izahat rica edeceğim.

Daha sonra ise tahsisi olunan ödeneklerin hangi yol ve köprü inşaatları için ayrıldığı konusunda açıklama rica eder ve hükümetin karayolu inşa politikasını takdir ettiğini belirtir.

Karayolları bütçesi yollar ve köprüler faslına 120 milyon küsur lira, makine ve saire için 34 milyon lira, yine makine mubayaası için 36 milyon lira ki, ceman 190 milyon lira tahsisat vaz' edildiğini memnuniyetle görmekteyiz. Yalnız bunlar nelerdir, bu meblâğ mukabili hangi köprüler ve hangi yollar yeniden yapılacaktır? İzahat lütfederlerse bizleri ve umumi efkârı tenvir buyurmuş olurlar.

Karayollarının faaliyeti ve organizasyonunun örnek olarak aldığımız memleketler seviyesinde olduğunu görmüş bulunmanın büyük bahtiyarlığı içindeyim. Bölge müdürlüğü, proje ve şantiyeleri yakinen görmüş ve faaliyetlerine

şahit olmuş bir arkadaşınız sıfatıyla çalışmalarını iftihara şayan buldum. Yalnız unutmamak lâzımdır ki, biz yeni standart tip yollarımıza lüzumu olan yerlerde başladığımız takdirde bu muazzam ve mekanik vasıta ve organizasyonların mahalline masruf faaliyetlerinden bihakkın gurur duymak mümkün olur.

Biraz sonra Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilecek olan bu bütçenin ihtiva ettiği muazzam yekûn tutan nafia tahsisatlarıyla nelerin yapılması lâzım geldiğini bilmek bizim için faydalı olur kanaatindeyim.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Amasya Milletvekili Kemal Eren söz alarak, öncelikle ağır iş makinalarının devletçe temin edilip vilayetlere dağıtılmasını tavsiye eder:

“...Anglodözer, buldozer gibi makineleri vekâletin temin etmesi, (çünkü onun döviz temin etmesi vilâyetlerden daha kolaydır.) vilâyetlere vermesi yoluyla hem standart makine temin edilmiş olacak hem de vilâyetlerin ihtiyacı giderilecektir. Bu hususu bilhassa Sayın Vekilin nazarı dikkatine arz ederim.

Konuşmasına seçim bölgesi olan Amasya’da taşkınları ile zarar yol açan Yeşilirmak’ın vereceği sel taşkınlarının önlenmesi için çalışma yapılmasını talep ederek devam eder.

Yeşilirmak'ın hezeyanlarıyla çiftçimize ne gibi zararlar verdiği malûmdur. Bunu bilen Vekilimiz de buna mâni olacak tedbirlere tevessül edileceğini bildirmişti. Fakat maalesef iki senedir tek bir netice temin edilemedi. Bir ay sonra yine feyezân mevsimi başlıyor. Seçmenlerimize karşı çok müşkül bir vaziyette kalıyoruz.

Son olarak ise hazırlanan yol inşa programlarının değiştirilmesinin gereğine işaret eder.

Vilâyetler, köy ve nahiye yollarını yapmak için bir program tanzim ediyorlar. Fakat bu programlara sadık kalınmıyor. Bunlar sık sık değiştiriliyor ve başlanan yollar yarıda kalıyor. Programlar vekâlete gönderildiğine göre vekâlet bunları sıkı takibe tâbi tutarsa programların değişmeksizin tatbiki mümkün olur.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Rıza Yalçın söz alarak, daha çok seçim bölgesi olan Kars'ın köy yolu, demiryolu, havaalanı, içme suyu ve sulama barajı inşaatlarına ilişkin olarak talep ve teşekkürlerini dile getiren konuşmasında:

“...1. Köy yollarına yapılan yardımın program ve keşiflere dayanarak bilhassa mahrumiyet mıntıkası bölgelerde süratle yapılması icap eder. Bu suretle Kars vilâyetinin 760 köy yolunun ehemmiyetle ele alınması lâzım ve zaruridir.

2. Çok mühim dava olan demiryoluna başlanması muvacehesinde şükranlarımızı ve memnuniyetimizi ifade ederken, inşaatın süratlendirilmesini istemeyi de ilâveten arz ve rica ederim.

3. Sağlık merkezi ve diğer devlet inşaatlarının ehemmiyetle ve itina ile kontrolünü ve mühim inşaatlarda müddetin az konmasını ve inşaatların taahhüt müddetinde bitirilmesinin teminini hatırlatmayı vazife sayarım.

4. Kars hava alanının yapılmasını istemek, yurdun en uzak beldesi olarak Kars'ın evleviyetle istemesinin hakkı olduğunu belirtmeliyim.

5. İçme su mevzuu da; üzerinde ehemmiyetle durulacak bir mevzudur. Bilhassa şarkın Mısır'ı olan ve geniş istihsal bölgesi olan Iğdır köyleri buna muhtaçtır. Halkın sıhhati ve hayatı ile alâkalı olan bu hususun da göz önünde tutularak kısa bir zamanda halledileceğini ümit ederim.

6. Arkadaşlar, Iğdır - Serdarâbâd barajının bu yıl kısa bir zamanda ihaleye çıkarılacağını memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz. Bu dâvayı da kısa bir zamanda halledeceklerine ve memleketin bir bucağını daha feyiz ve berekete kavuşturacaklarına olan imanımı burada tebarüz ettirmek isterim (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Milletvekili Vehbi Dayıbaş söz alarak, seçim bölgesi olan Sinop'ta bir iskele yapılmasının gerekliliğine işaret eden konuşmasında:

“Bâzı mahallî temenni ve ricalarda bulunmak üzere söz aldım. Muhterem arkadaşlar, Sinop Allah'ın bahşettiği bütün güzellikleri cami olmakla beraber ancak tabii bir limana maliktir. İstanbul boğazından çıkan veyahut Hopa'dan dönen vapurlar havanın fena şartlarından korunmak için hep bu limana sığınır. Buna rağmen, bu vasıflarla mütenasip bir iskeleye malik değildir. Bundan başka

Sinop'un batısında bir kaza merkezi olan Ayancık kasabası da muhtaç olduğu kifayetli bir iskeleden mahrum durumdadır. En hafif rüzgârlı havalarda Ayancık'tan vapura binmek çok güç ve tehlikeli şartlar altında mümkün olabilmektedir. Bu sebeple mevcut iskelenin ıslahı bir zaruret halindedir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Demokrat Parti Sivas Milletvekili İbrahim Ethem Erdiñ söz alarak, öncelikle Nafia Vekâletine ait binaların yapılması meselesine dikkat çekerek konuşmasına devam eder:

“...Saniyen arkadaşlarım, milyonlarca lira sarfiyla memleketin muhtelif yerlerinde birçok bina ve sair tesisler yapılmaktadır. Fakat bunların çoğu bakımsız kalmaktadır.

Devlet Demiryollarında bir bakım teşkilâtı vardır. Bu müessese binaları bir sıraya koyarak bakımlarını yapar. Nafia Vekâletinde de böyle bir bakım teşkilâtı kurulmasını ve her vilâyetdeki binalar bu teşkilât vasıtasıyla ve sıraya konularak, muntazam bir şekilde bakımlarının teminini zaruri görmekteyim.

Daha sonra yoğun inşa faaliyeti sonucu ortaya çıkan demir ve çimento sıkıntısına işaret ederek konuşmasına devam eder.

Evvelce çimento fabrikalarımızın istihsal ettiği 400 000 ton çimentoyu nereye sarf edeceğiz diye araştırırken, şimdi ithal edilenlerle beraber 3 milyon ton çimento kâfi gelmemektedir. İşletme, Ticaret ve İktisat Vekâleti ile Nafia Vekâleti arasında koordinasyon bulunmadığı için zamanında ve kâfi miktarda demir temin edilememektedir. Bilhassa 1954 senesinde büyük bir demir sıkıntısı çekildiği malûmunuzdur. Benim bilhassa ricam, bu demir meselesinin halledilmesidir.

Son olarak da seçim bölgesi Sivas'ın problemlerine dikkat çekerek bayındırlık hizmetlerinden daha fazla pay alması gerektiğini vurgulayarak konuşmasına devam eder.

Köy ve il yolları için Sivas'a yapılan yardım, vilâyetin büyüklüğü ile mütenasip değildir. Nafia Vekilinden bilhassa bunun, bu yardımın artırılmasını rica edeceğim.

Sivas'ın zirai durumu: Sivas'ın zirai durumu da mühimdir. Topraklarının verimsiz olması dolayısı ile ancak bire üç, bire beş mahsul alınabilmektedir.

Sivas'ın su işleri de ele alınmamıştır. Bunun esaslı surette ele alınmasını bilhassa istirham eyleyeceğim. Sivas'ta yeraltı sularından da büyük istifadeler sağlanabilir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).”

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili Ve Aynı Zamanda Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu bütün bu konuşmalardan sonra söz alarak eleştirilere cevap veren konuşmasında başlıca şu noktalara temas etmiştir:

“...Müşterek temas edilen mevzulardan, bilhassa teknik eleman meselesi ön plânda gelmektedir. Bu, bir hakikattir, bugünkü iş sahamıza, iş hacimlerimize nispetle kullanmakta bulunduğumuz eleman adedi hakikaten çok noksandır. Fakat bu noksanlığı muhtelif şekillerde gidermek ve telâfi etmek yolunda olduğumuzu, sizleri müsterih kılmak için arz etmek isterim.

Teknik elemanlardan layığı veçhile randıman alabilmek için elbette ki onların aynı müsavi şartlar ve aynı statü içinde bulunması lâzımdır. Bu lüzuma inanarak da bütün teknik elemanların bir merkezde toplanması ve bir merkezden dağıtılması, işlerin bu şekilde topyekûn bir surette ele alınması neticesinde de muhtaç olduğumuz teknik elemanın faaliyet sahasını genişletmek yani randımanı arttırmak şeklindeki bir yolu tutmak mecburiyetinde olduğumuzu kabul ediyoruz. Fakat takdir edersiniz ki sadece bir kanaat ve düşünce meselesi değildir, bir kanun meselesidir. Hazırlamakta olduğumuz teşkilât kanuniyle bunu bilhassa nazarı dikkate almaktayız.

İmar mevzuları üzerinde, gene bâzı arkadaşlarım haklı olarak konuştu ve gerek şehir plânları ve parselasyonlar ve gerekse tip projeler ve diğer imar mevzularımdaki bâzı aksaklıkları ortaya koydular. Hemen sizlere arz edeyim ki önümüzdeki günlerde, bir imar kongresi toplamak için gerekli ihzari çalışmalarını yapmış bulunuyoruz. Büyük şehirlerin belediyelerinden gelen temsilcilerle İmar Kongresinin iptidai çalışmaları temin edilmiş ve bu kongrede konuşulacak mevzuların gündemi de tespit edilmiş bulunmaktadır.

Bir taraftan Devlet Karayolları makine parkının takviyesini sağlamak, diğer taraftan da il yollarından yapımı ikmal edilmiş olanlarının bakımını Devlet Karayolları çerçevesine ithal etmek suretiyle, sizlerin izhar buyurduğunuz bu arzuyu yerine getirmeye çalışacağımızı arz etmek isterim.

Bütçe Encümeninde de mevzuu bahsedildi: Devlet Karayollarının bölge müdürlüklerine mevcut atölyelerden Vekâlete ait veyahut Su işlerine ait diğer makinelerinin bakımını ve tamirini sağlamak suretiyle heyeti umumiyesiniz bir atölye içerisinde düşünmek mümkün olmaz mı?

Bugün gerek Su İşleri Umum Müdürlüğünün, gerek vilâyetlerin ve gerekse Devlet Karayollarının kullanmakta oldukları makine adetleri sayılamayacak nispette büyük ve değişik tiplerde bulunmaktadır. Biz bu makine, tiplerinin değişikliği karşısında Karayolları Teşkilâtımızın bölgelerinde bâzı tasnifler yapmak mecburiyetini hissettik, öyle ki 11 bölgemizin her birisine aynı tip ve vasıfta makineleri göndermek suretiyle atölyelerimizi, o makinelerin tiplerine göre kurmak ve bu atölyelerde çalışan ustaları bu makinelerde mütehassıs eleman olarak yetiştirmek suretiyle azami randıman almaya çalışmaktayız. Bu tipte kurulmuş olan atölyeler diğer teşkilâtın başka markalı makinelerinin sevk ve tamiri çok güç olacaktır.

Vilâyetlere yapılan yardım yalnız nafia müdürlüklerinin, arkadaşımın ifade ettikleri gibi, kısır teşkilâtının ellerine bırakılmamakta, bölge müdürlükleri vasıtasıyla de kendilerine teknik yardımlar yapılmaktadır. “demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu (Devamla):

“...Her vilâyetin, takdir buyurursunuz ki; çeşitli il ve köy yollarında çalışılması işinin, gerek proje ve gerek kontrol bakımından bölge müdürlüklerine tevdi elbette ki, küçük bir iş değildir. Bunları sıraya koymak zaruretinden dolayı belki bâzı gecikmeler olabilir, yoksa nazari değildir. Tamamen talimat ve emir de bu yolda verilmektedir, tatbikat da daima bu şekilde cereyan etmektedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu söz alarak, bazı konularda hükümeti bayındırlık politikalarında eleştirerek konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“...Bizim barajımızın arkasındaki 160 bin dekar arazimizin henüz istimplâk işi bitmemiştir. Halk beklemektedirler. Bilhassa Gübre mıntakası sakinlerinin şikâyet ve ıstırapları henüz dinmemiştir. Bunların bu istimplâklarının bir an evvel yapılarak şikâyetlerine son verilmesini vekil beyden bilhassa rica edeceğim.

Karayolları kendi vasıtaları olduğu halde idarenin Bakanlıklardan Çankaya'ya taşınması müteahhide yaptırtmışlar ve bunun için 40 bin lira vermişler. Kendilerinin ellerinde 30 - 35 vasıta mevcutken bu parayı vermeyi ben doğru bulmadım.

Karayollarının çalışmaları ile memleketin her köşesini âdeta birbirine raptedilmiş bir vaziyete geldi. Fakat bu, pek o kadar verimli olamıyor. Meselâ ufak bir yağmur yağdı mı asfalt yollar bilhassa pek çabuk bozuluyor, âdeta akıp gidiyor. Sonra köy suları ve köy yolları da hemen hemen aynıdır. Bunların kontrollerinin Nafia müdürlüklerine bırakılması doğru değildir.

Sonra İstanbul yolu, 1947 senesinden beri bitmedi. Diğer taraftan birçok imlâlar ve hafirlerle yeni yeni güzergâhlar açıldı. Onlar bir tarafta işlerken, diğer taraftan şimdi Eskişehir'den İstanbul'a gitmek sevdasını gösterdik. Orada yapılan masrafin haddi, hesabı yoktur... Benim kanaatime göre hiçbir vekâlet kendi müfettişlerine kendi dairelerini teftiş ettirmesin. Çünkü onlarla netice çıkmaz. Kaç defa söyledim. Gelin şu vekâletlerin bütün müfettişlerini bir yere toplayalım, heyeti teftişine vekâleti diye bir vekâlet kuralım, ne dersek diyelim, hatta bunları Meclise bağlayalım. Yalnız müfettişleri vekâletlerden ayıralım.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili Ve Aynı Zamanda Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu bütün bu konuşmalardan sonra söz alarak eleştirilere şöyle cevap verir:

“Sinan Tekelioğlu'nun konuşmasına kısaca temas etmek mecburiyetini duydum.

Şimdi, arkadaşımız diyor ki, ellerinde bu kadar vasıtalar var, makineli bir kuruluştur, binaenaleyh neden eşyalar kendi vasıtaları ile taşınmayıp müteahhit vasıtasıyla taşınmıştır?

Şöyle ki: Söyledikleri vasıtaların hepsi şantiyeye gitmiş, harıl harıl çalışmaktadır. Şantiyeden makineleri getirtip sandıkları ve sandalyeleri taşımak her halde tasarruf zihniyeti ile kabili telif olmaz. Bu vesaiti şantiyelerimde çalıştırmak suretiyle onun 3 - 5 mislini temin ederim.

Sonra yine Antalya - Konya yolunun etüdünü yapan mühendisin, müteahhidin veyahut müteahhit mühendisin vaktiyle Karayollarında çalışan bir

mühendis olduğunu söylediler. Bir defa kanun var, kanuna göre istifadan iki sene sonrasına kadar kendi çalıştığı iş sahasında her hangi bir iş alamaz, müteahhitlik yapamaz. Yani kanunen bir mukavele akdi imkânsızdır. Fakat ayrı bir bölgede bulundu ise, meselâ Karayollarının Van bölgesindeki vazifesinden istifa etmiş ise bu tarafta bir iş alabilir, kanun buna müsaittir. Yoksa gayrikanuni bir anlaşma yaparak mukavele akdedilmesine imkân ve ihtimal yoktur .”diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1032).

12-1955 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili Ve Aynı Zamanda Maliye Vekili Hasan Polatkan hükümet adına söz alarak, hem 1955 yılı bütçesi hakkında genel çizgileri ile bilgi verip hem de hükümetin maliye politikalarını açıklamıştır:

“...Bütçe teklifleri üzerindeki umumi müzakerelerin açılması münasebetiyle vereceğim izahat üç kısımda toplanmaktadır. Birinci kısımda, umumi olarak, iktisadi hâdiseler gözden geçirildikten sonra memleketimizde son yıllarda elde edilen yeni tahakkuk yolunda bulunan seri inkişaf ve iktisadi kalkınma faaliyetleri ana hatlarıyla izah olunacak; İkinci kısımda, 1954 yılı bütçe tatbikatı ve neticeleri arz edilecek; Üçüncü kısımda da 1955 bütçe lâyhalarının umumi bir tahlili yapılacaktır. Maruzatıma başlamadan önce, Bütçe Encümeninin iki aylık vukufu ve değerli çalışmaları neticesinde bütçe teklifleri üzerinde yapılan tadil, ilâve ve tenzillere hükümetimizce de iştirak olduğunu arz etmek isterim. Encümence yapılan değişikliklerden sonra, 1955 malî yılı devlet bütçesinin tahsisat teklifleri yekûnu 2 milyar 976 milyon 56 bin 419 liraya, gelir tahminleri de 2 milyar 976 milyon 60 bin 1 liraya baliğ olmaktadır. Mülhak bütçeli idarelere ait bütçelerle birlikte tahsisat teklifleri 3 milyar 98 milyon 17 bin 54 lira, varidat tahminleri de 3 milyar 98 milyon 20 bin 636 liradır. Bu suretle, ilk defa 1954 yılı bütçeleriyle ulaşılmış bulunan denk bütçe esasının gerek devlet hizmetlerinde, gerek bütçe içi yatırımlarda pek mühim yükselmelere ve gelişmelere rağmen 1955 senesinde de aynen muhafaza edilmiş bulunduğunu tebarüz ettirmek isterim. Bu muvaffak neticenin istihsalinde, hükümetinizin iş başına geldiği tarihten itibaren takibine başladığı yapıcı iktisadi ve malî politika ve bu politika sayesinde devlet gelirlerinde kaydedilen emsalsiz inkişaf bilhassa âmil olmuştur.

Milletlerarası politikada, bugünkü nispi istikrar ve emniyet havasını bozacak yeni hâdiseler zuhur etmediği, ani depresyonlar veya ağır enflasyoncu tesirler birtakım huzursuzluklar yaratmadığı takdirde dünya ekonomisinin, hafif temevvüçlerle bugünkü istikrarlı ve muvazeneli seyrini takip etmekte devam eyleyeceğini gösteren kuvvetli sebepler bulunduğu ifade edilebilir... 1950 senesinde iş başına geldiğimiz zaman, ne istihsal kollarında, ne dış ticarete ne de bütün zorlamalara ve ağır istihlâk vergilerine rağmen devlet gelirleri ve bütçelerinde his olunan bir hareket ve inkişaf kaydetmeyen düşük seviyeli ve statik büniteli pek zayıf bir ekonomi devir almış bulunuyorduk.

İş başında bulunduğumuz son dört sene zarfında bütün istihsal kollarında ve her sahada istatistik rakamlarının en az bir misli, iki misli artışlar kaydettiği görülmektedir. Biraz sonra, muhtelif sektörler itibariyle etraflı bir şekilde ortaya konulacak olan bu muazzam kalkınma, bütçelerimizde ve devlet gelirlerinde tahakkuk ettirilen süratli yükselmeleri kâfi derecede izah etmektedir, 1950 den sonra, memleket ekonomisinde kaydedilen seri ilerlemenin teferruatına girmeden ve girişilen geniş sermaye yatırımları hakkında malûmat arzına başlamadan önce bu vadideki çalışmalarımızın; daha evvelki yıllara nispetle ağır şartlar altında ve çetin mücadelelerle yürütüldüğüne ve iktisadi kalkınmamızın derpiş edilen hedeflere emin bir şekilde ulaştırılmakta olduğuna bilhassa işaret etmek isterim. 1950 senesine kadar uzun yıllar hep aynı düşük istihsal ve verim seviyesinde her türlü gelişme ve kalkınma imkânlarından mahrum ve kısır bir ekonominin, birkaç sene gibi kısa bir müddet içinde harekete getirilmesinin ve bütün istihsal kaynaklarının birer birer işletmeye açılmasının arz- etiği müşkülâtı takdir buyuracağınızdan eminim. İstihsal kapasitesi her sahada mahdut; istihsal verimi her sahada noksan, vasıtaları tam manasıyla iptidai, halkının pek büyük kısmı asgari bir gelir ve maişet seviyesinin her türlü mahrumiyetine tam bir tevekküle mâruz bir içtimai ve iktisadi bünyenin, bir hamlede, daha fazla istihsal, daha fazla kazanma şuur ve anlayışına ulaştırılması; ziraatın ve diğer istihsal kollarının modern vasıta ve teknik elemanlarla teçhiz edilmesi; yeni ve çok geniş istihsal kapasitesine sahip kılınması; her vatandaşa tasarruf edebildiği türlü vasıta ve imkânlardan faydalanarak istihsal kudretlerini artırma heyecanının aşılması; durgun ve âtıl bir iktisadi nizamdan dinamik ve yaratıcı bir iktisat sistemine pek kısa bir devrede geçilmesi her devrede ve her cemiyette eşine kolayca rastlanması mümkün vakıyalardan değildir. Bu

muvaffakiyetli neticenin istihsalinde Hükümetinizin, iş başına geldiği tarihten itibaren takip ve tatbikine başladığı yapıcı iktisadi ve malî politika kadar milletimizin emsalsiz hasletlerinin ve halkımızın teşebbüs kudretindeki üstünlüğün hissesi bulunduğunu iftihar ve şükranla kaydetmek lâzımdır.

Memlekette umumi istihsal kudretini süratle artırmak; zengin tabii kaynakları işletmeye açmak; millî ekonomimizi emin bir şekilde geliştirmek; hususi teşebbüsün muhtelif istihsal kollarında giriştiği sermaye yatırımlarını desteklemek ve bu yatırımları geniş mikyasta müsmir kılmak; vatandaşların istihallerini daha iyi bir şekilde değerlendirmek üzere muazzam bir iktisadi cihazlanma programını tatbik mevkiine vaz' etmiş bulunuyoruz. Bunlar, hususi sektörün, devlet sektörünün, İktisadi Devlet Teşekküllerinin, hatta şimdi tadat ve tescili dahi büyük müşkülât arz eden, bütün memleket sathına yayılmış çok geniş tesirli fevkalâde yatırımlarıdır. Böyle bir programın kısa zamanda tahakkuk etmesini temin bakımından hayati bir ehemmiyeti haiz olan yollar, köprüler, limanlar, barajlar, büyük hidro - elektrik tesisleri ve termik santraller, elektrik tevzi şebekeleri, havai hatlar inşaatının bir an önce ikmal edilmesi için lüzumlu makine ve tesisatı hariçten ithal etmek mecburiyetinde bulunan memleketimizin döviz gelirlerine olan ihtiyacına mukabil ihracat kapasitesinin mühim mikyasta artırılmasına rağmen fiyat sükûtları ve ihtiyaçların artması muvacehesinde dış gelirlerin daralmış gibi görülmesinin ihdas ettiği müşkülâtı elbette takdir buyurursunuz. Bu müşkülâta rağmen 1950 senesinden bu yana ve çok kısa bir zaman zarfında madde ve rakam olarak tahakkuk ettirilen geniş istihsal hacmi ve istihsal kapasitesi artışlarını; ziraat, sanayi, maden ve münakale kollarında çiftçi ve müteşebbislerimizin emirlerine tahsis edilmiş bulunan ve geçmiş yıllarla kıyaslanamayacak vüsat ve kıymetteki modern makine ve teçhizatı, kısa zamanda ikmal edilerek işletmeye açılan veya inşa halinde bulunan yeni ve muazzam tesisleri nazarı dikkate aldığımız ve bunların memleket ekonomisine getirdikleri üstün kuvvetleri hesaba kattığımız takdirde hükümetinizin, memleket hizmetinde deruhte ettiği tarihî vazifeleri nasıl bir azim ve muvaffakiyetle ifa ettiği ve hedeflerine nasıl büyük bir süratle isal etmekte bulunduğu daha iyi anlaşılacaktır.

1950'de iktidarı devir alan hükümetinizin 1951 senesinden itibaren hububat ve buğday istihsal ve ihracatını çok geniş mikyasta arttırmaya muvaffak olmasına mukabil 1952 yılından itibaren buğday fiyatları süratle tenezzül ettiğinden ton

başına ancak 60 dolar civarında fiyatlar bulunabilmiştir. Bu gayri müsait şartlara rağmen hububat ihracatından elde ettiğimiz yıllık dış gelirlerin 250 - 300 milyon lira arasında bulunduğunu, bunun önümüzdeki yıllarda daha da artacağını ifade etmek mümkündür.

Muhterem arkadaşlar; elde edilen bu neticeler, Hükümetinizin iş başına geldiği günden itibaren memleketin zengin tabii ve beşeri kaynaklarını faaliyete getirmek üzere takibine başlandığı yapıcı iktisadi ve malî politikanın ilk semerelerini teşkil etmektedir. Bu politikanın mesnetlerini ve umumi istikametlerini şu üç esasta toplamak mümkündür. Bu esaslardan birincisini istihsale, sermaye yatırımlarına ve hususi teşebbüsün geliştirilmesine verilen ehemmiyet teşkil etmektedir.

Bu sebeptendir ki, 1950'den önceki yıllarda çok sert bir şekilde tatbik edilmiş bulunan kısır devletçilik politikasına derhal son verilmiş, buna mukabil, zengin tabii kaynaklarımızı birer birer işletmeye açacak geniş sermaye yatırımları ele alınmış, vatandaşların muhtelif istihsal kollarında yeni yeni teşebbüslere ve yatırımlara girişmeleri bütün vasıta ve imkânlardan faydalanılarak teşvik ve takviye olunmuştur.

Tatbik ettiğimiz iktisadi politikanın ikinci mesnedini istihsale matuf kredilerin artırılması teşkil etmektedir. Filhakika hükümetiniz, iş başına geldiği tarihten itibaren evvelâ zirai kredilerden başlayarak bütün istihsal kollarında, çiftçi ve müstahsillerimizin ve teşebbüs erbabının muhtaç oldukları yatırım ve işletme kredilerinin artırılmasına büyük bir ehemmiyet atfetmiş bulunmaktadır. Bu suretle istihsal faaliyetleri muhtaç olduğu en mühim kaynaklardan birine kavuşturulmuş, müstahsil ve teşebbüs erbabı, kredi darlığının ağır tazyikinden kurtarılarak daha geniş mikyasta istihsal etmek ve mahsulünü değer fiyatına satmak imkânlarına kavuşturulmuştur. Üzerinde ehemmiyetle durduğumuz üçüncü nokta da, malî politikanın ve bütçelerimizin istihsal faaliyetlerini teşvik ve takviye edecek şekilde ayarlanması keyfiyettir. Bu cümleden olmak üzere, iş ve istihsal hacminin inkişafına mâni olan vergilerin ya tamamen ilgası veya hafifletilmesi ve iktisadi faaliyetleri tazyik etmeyecek şekilde ayarlanması yoluna gidilmiştir. Diğer vergi kanunlarının da, iktisadi faaliyetleri teşvik edecek esaslara göre yeniden tadil veya mevcutların yerine yeni gelir kaynaklarının ve vergi usullerinin ikamesini temin edecek çalışmalara başlanmıştır.

Memleketimizin bir ziraat memleketi olarak vasıflandırılmasına rağmen 1950'den önceki yıllarda zirai istihsalimizin komşu memleketlerde dahi kıyaslanamayacak kadar düşük bir seviyede kaldığını ve halkımızın yiyecek ihtiyacını dahi güç karşılayabildiğini göz önünde tutan hükümetiniz, iktidara gelişimizin ilk günlerinden itibaren zirai istihsalı süratle artırmak için elde mevcut bütün kaynakları seferber etmiştir. Bu cümleden olmak üzere çiftçimiz modern teknik vasıta ve makinelerle teçhiz edilmiş, zirai kredi hacmi kısa zamanda birkaç misline yükseltilmiş, toprak ve tohumluk tevziyatı eski senelerle kıyaslanamayacak bir seviyeye çıkarılmıştır. Teknik ziraat bilgilerinin yayımına ve 14965 Ö: 1 suni gübre istimaline ehemmiyet verilmiş, küçük ve büyük su işleri geniş ölçüde ele alınmış, zirai mahsuller müstakar fiyatlı emin pazarlara kavuşturulmuş, istihsal mıntıkları her mevsimde geçit veren yollarla istihlâk piyasalarına ve ihraç limanlarına bağlanmıştır.

Son üç senede gerek ekiliş sahasında ve gerek istihsal veriminde sağlanan ve her biri % 50'ye yakın olan artışlar sayesinde, diğer sahalarda olduğu gibi zirai istihsal sahasında da 1950'den önceki yıllara nazaran adeta ikinci bir vatan sathı elde edilmiş olduğunu göstermektedir.

1950'den bu tarafa, hususi teşebbüsün maden araştırma ve işletmelerine büyük bir alâka gösterdiğini memnuniyetle müşahade etmekteyiz; 1945 senesinden 1950 yılı sonuna kadar hususi müteşebbüslere verilmiş olan maden arama ve işletme ruhsatnamelerinin yekûnu 1,822'den ibaret bulunduğu halde, 1950'den 1954 yılı sonuna kadar ceman 3,883 ruhsatname verilmiştir. Ayrıca 15 bine yakın ruhsatname talebi de tetkik edilmektedir.

Ayrıca, geçen sene Yüksek Meclisin kabul buyurduğu Petrol Kanununun tatbikatından elde edilecek neticeleri büyük bir ümitle beklemekteyiz. Halen sekiz yabancı petrol şirketi memleketimizde jeolojik araştırmalarda bulunmaktadır. Bu araştırmalar ikmal edildikten sonra istihsal ve işletmeye geçilecektir.

Sanayi sahasına vâki yatırımların ziraat sektöründe olduğu gibi kısa zamanda ve ekseri ahvalde birkaç ayda netice verecek neviden olmadıklarını ve yatırımın nev'ine ve vüsatine göre uzunca zamana ihtiyaç arz ettiklerini daima hatırdan tutmak lâzımdır. Diğer taraftan halen inşaları devam eden veya ikmal edilmek üzere bulunanlar yanında 1954 senesinin muhtelif aylarında işletmeye

açılan yeni fabrika ve teşekküllerin temsil ettikleri yüksek istihsâl kapasitelerinin 1954 istihsal endekslerine tesirinin pek cüzi kalacağını da nazarı dikkate almak icap eder. Bu nevi teşekküller, ancak önümüzdeki senelerden itibaren tam kapasiteleri ile çalışır hale gelecekleri için sanayi sahasındaki gayretlerimizin neticelerini asıl gelecek yıllarda idrak etmiş olacağız.

Yüksek gelir seviyeli ve çok geniş imkânlarla sahip, yeni bir Türkiye'nin bütün azametiyle dünya ekonomisinde lâıyk olduğu mevkiî aldığı görülecektir. Nitekim 1950'den bu tarafa girilmiş olan yatırımların pek mahdut kısmı ikmal edilmiş olduğu halde, muhtelif istihsal sektörlerinde daha şimdiden elde edilen neticelerin; 1950 seviyesinin en az bir misli fevkinde olması bunun kuvvetli bir delilini teşkil eder.

1950 senesinde 9 milyon hektarı aşan ekiliş sahasından ancak 63 bin hektar sulanabilmekte idi. O tarihe kadar kurutulan bataklıkların miktarı 30 bin hektar idi. 107 bin hektar arazi ve ancak 16 kasaba veya köy selden korunabiliyordu. Hükümetinizin 1951 yılından itibaren aldığı devamlı tedbirler sayesinde halen sulanan arazinin yekûnu 350.500 hektara, Kurutulmuş bataklıkların sahası 204.250 hektara, Taşkın ve selden korunan arazinin sahası 363.250 hektara, taşkın ve selden korunan şehir, kasaba ve köylerin adedi de 1312'e yükseltilmiş bulunmaktadır. 1955 bütçesiyle teklif olunan tahsisat ile yapılacak işler de nazara alınır; sulanan arazi 550 bin hektara, Kurutulmuş bataklıkların sahası 300 bin hektara, taşkın ve selden korunan arazi 550 bin hektara, taşkın ve selden korunan şehir, kasaba ve köylerin adedi de 160'a yükselecektir. Bu rakamlara, yapılmakta olan beş büyük baraj ile mıntıka hidro-elektrik santrallerine ait barajların, sağlayacakları pek mühim istifadeler dâhil değildir.

Zonguldak kömür havzasının ıslahı suretiyle istihsal kapasitesini artırmak üzere hazırlanan 381 milyon liralık amenajman programının 1954 yılına kadar 223 milyon liralık kısmı ikmal edilmiştir. Bu program tamamen tahakkuk ettirildiği zaman Zonguldak kömür havzasının 1949 senesinde 4 milyon 182 bin ton olan istihsal kapasitesi 1957 yılında 7 milyon tonun fevkine yükselecektir. Ayrıca Garp Linyitlerinin 1949 senesinde 1 milyon 272 bin ton olan istihsal kapasitesini 3 milyon tona yükseltmek üzere tatbikine başlanan 62 milyon liralık ıslahat programının da 34 milyon liralık kısmı fiilen tahakkuk ettirilmiştir. Bu tesisler de

1957 senesinde tamamen ikmali edilecektir. Diğer taraftan Azdavay kömür yataklarını işletmeye açmak üzere lüzumlu hazırlıklara geçilmiş bulunmaktadır.

Son aylarda kurulmuş olan Petrol Anonim Ortaklığı Güney-Doğu Anadolu petrol mıntıkasındaki çalışmalarına ve araştırmalarına hızla devam etmektedir. Yeni kuyular açmak üzere 1950'den bu tarafa sarf edilen paraların yekûnu 20 milyon lirayı mütecevizdir. Bu mıntıkadan elde edilecek ham petrolleri işlemek üzere kurulan ve önümüzdeki aylarda işletmeye açılması beklenen rafineri tesisleri 30 milyon lirası dış finansman olmak üzere 5-6 milyon liraya mal olacak ve yılda 330 bin ton ham petrol işleyecektir. Bu rafineriden istihsal edilecek petrol ve petrol müşterekatinin temin eyleyeceği döviz tasarrufuna zimmetten 200 bin ton da kömür tasarrufu sağlanacağı hesaplanmaktadır.

Hükümetinizin, ziraat ve madencilüğimizin inkişafı yanında, memleketin tabii şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde süratle sanayileşmesine çok büyük bir ehemmiyet atfettiğini bilhassa belirtmek isterim. Zira ancak bu sayededir ki, memlekette bol miktarda yetişen hammadde ve zirai mahsullerimizi işleyerek değerlendirmek, hariçten milyonlarca liralık döviz sarfıyla ithal ettiğimiz birçok sınaî maddeleri memleket dâhilinde imal ederek döviz tasarrufu sağlamak mümkün olacağı gibi millî ekonominin muvazeneli bir şekilde inkişafı, memlekette iş ve istihsal veriminin artırılması, teknik bilgilerin yayılması ve birçok vatandaşlara yeni ve emin iş sahaları yaratılması da kabil olacaktır... Sınai Kalkınma Bankasının faaliyetlerine bir göz atacak olursak, bu bankanın 1951 senesi ortalarından itibaren müteşebbislere açmaya başladığı yatırım kredileri ile alâkalıların kendi kaynaklarından bu kredilere ilâve ettikleri miktarlarla, bu kanaldan sanayi sahasına 400 milyon liralık yeni yatırımlar temin edildiğini görürüz.

Şeker sanayiinin, mühim bir işletme mevzuu olduğu kadar, zirai işletmeciliğimize münavebe imkânlarını, modern ziraat tekniğini getirmesi, çiftçimizin gelir ve refah seviyesini yükseltmesi ve hayvancılığın kalkınmasında mühim faydalar sağlaması bakımından hususi bir ehemmiyeti haiz bulunduğunu izaha lüzum dahi görmüyorum.

Bu itibarla 150 milyon liralık kısmı dış finansman olmak üzere 300 milyon lira sarfıyla memleketin muhtelif mıntıklarında 11 yeni şeker fabrikası inşasına girişmiş bulunuyoruz bunlardan Adapazarı, Konya, Amasya ve Kütahya fabrikaları

ikmal edilerek işletmeye açılmış bulunmaktadır. İstihsal kapasiteleri yekûnu 93 bin ton olan bu dört fabrika 50 milyon lirası dış finansman olmak üzere 103 milyon liraya mal olmuştur. Geri kalan fabrikalardan Susurluk, Burdur, Kayseri fabrikaları bu sene içinde, Erzurum, Erzincan, Malatya ve Elâzığ fabrikaları da 1956 yılında işletmeye açılmış olacaktırlar.

Bu vesile ile kurulmuş ve kurulmakta olan yeni şeker fabrikalarının, mahallî müteşebbisler, millî bankalar ve pancar ekicileri kooperatiflerinin koydukları sermayelerle finanse edilmekte olduğunu ve bu suretle şeker sanayinin kalkınmasının geniş kitlelerin teşebbüs ve alakalarıyla yürütölmekte bulunduğunu memnuniyetle kaydetmek lâzımdır.

İnşaat ve tesisatın genişlemesiyle müterafik olarak memlekette çimento ihtiyaç ve taleplerinin süratle arttığını ve daha büyük süratle artmakta devam edeceğini göz önünde tutan hükümetiniz 1953 yılında 21 çimento fabrikası kurmaya karar vermiş ve derhal lüzumlu teşebbüslere girişmiştir. 125 milyon liralık kısmı dış finansman olmak üzere 250 milyon liraya mal olacağı hesaplanan bu fabrikalardan 3'ü bu sene içinde, 10'u 1956 yılında, mütebakisi de 1957 yılında işletmeye açılacaktır.

Ziraatımızın makineleştirilmesinin yarattığı mühim bir ihtiyacı karşılamak üzere, bir Amerikan firması ile müştereken ve Ankara'daki Motor Fabrikasından istifade suretiyle, traktör istihsal etmek üzere 20 milyon lira sermaye ile kurulmuş olan anonim şirket imale başladığı traktörleri yakında satışa çıkaracaktır. Bu tesislerin her sene 5 bin traktör ve kâfi miktarda yedek parça istihsal edeceği ve bu suretle dövizle karşılanan mühim bir ihtiyacın daha memleket dâhilinden temin edilmiş olacağı hesaplanmaktadır. Yine bu mevzudan olmak üzere bir kamyon fabrikasının derhal faaliyete geçirilmesi hususu da mukaveleye bağlanmış bulunuyor. İlk mamulleri 1955 yılı içinde elde edeceğimizi ümit ettiğimiz bu yeni tesis ve teşebbüsümüzü memnuniyetle haber vermekteyim.

Memlekette yeni kurulan fabrika ve tesisler sayesinde istihsal kapasitesinin süratle artırılmasına rağmen, halkımızın gelir ve refah seviyesinin yükselmesi neticesinde, başta pamuklu olmak üzere, mensucat ithalâtının, 1950 senesine nazaran büyük ölçüde artarak, 1953 senesinde 120 milyon liraya yükseldiği

görülmektedir. Halen inşaları devam etmekte olan yeni tesisler ikmal edildiği zaman bu sahada da mühim döviz tasarrufları sağlanacaktır.

Bu arada Sümerbank'a bağlı kâğıt fabrikalarının yıllık istihsalinin 1950 senesinde 18 bin tondan halen 50 bin tonun fevkine yükseldiğini ve yıllık kâğıt sarfiyatının pek mühim bir kısmının memleket dâhilinden temin edilebilir hale geldiğini ifade edersem hayret edilmemek icap eder. İktisadi kalkınma faaliyetlerinin artışı ile müterafik olarak demir ve çelik istihlâkının de çok geniş mikyasta arttığı malûmunuzdur. Bu ihtiyacı daha önceden nazara alan hükümetiniz Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının istihsal kapasitelerini yükseltmek üzere lüzumlu islahat ve tesislere başlamış bulunuyordu. Bu sayede, 1950 yılında hadde mamulleri istihsali 78 bin ton ve çelik mamulleri istihsali de 92 bin ton iken bu sayede bugün, haddehane istihsali 137 bin tona, çelikhane istihsali de 162 bin tona yükselmiştir.

İngiltere Hükümetinin iyi anlayışı sayesinde bu memlekette 50 küsur milyon liralık bir dış kredi elde edilerek bununla Mersin'de 100 bin, Konya ve Ankara'da 60'ar bin tonluk üç dev silo ve bunların yanında değirmenler ve buğday temizleme tesisleri vücuda getirilmesi temin olunmuş ve mukavelesi bu ay içinde imza edilmiştir. Şurasını kaydedelim ki, Mersin'de yapılacak 100 bin tonluk silo bütün Avrupa'nın en büyük silosu olacaktır. Hayvancılık ve balıkçılığımızın süratle inkişafını sağlamak için 1nci derecede ehemmiyeti haiz bulunan tesisleri kurmak üzere teşkil edilmiş bulunan Et ve Balık Kurumu 58 milyon liralık bir programla Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul'da dört adet et kombinası ve memleketin muhtelif yerlerinde 12 soğuk hava deposu tesisine başlamıştır.

İktisadi kalkınmamızın bir an önce tahakkuk ettirilmesi; istihsal faaliyetlerinin mahallî ve beyti ihtiyaçların dar çerçevesinden kurtarılarak millî pazarlara kavuşturulması ve beynelmilel piyasalarla temasa getirilmesi; istihsal edilen malların değerlendirilmesinin temini suretiyle müstahsilin teşvik ve takviye edilmesi bakımından pek büyük ehemmiyeti haiz bulunan geniş ve emniyetli yol şebekeleriyle yüksek kapasiteli ve her türlü fennî vasıtalarla mücehhez liman tesislerinin kurulması davasının bir an önce tahakkuk ettirilmesi vazifesi de hükümetimize nasip olmuştur.

Hükümetiniz karayolları ve limanları inşaatını büyük bir ehemmiyetle yürütürken demiryolu inşaatını ve mevcut demiryolu şebekesinin ıslahı ile yol ve yolcu taşıma kapasitesinin artırılması işini de ihmal etmemiştir.

Hükümetiniz, hava meydanları inşaatına da büyük bir ehemmiyet atfetmiştir, ilk iş olarak ele alınan 50 milyon lira keşif bedelli Yeşilköy, Esenboğa, Adana ve Trabzon hava meydanlarından Yeşilköy ve Adana meydanları 1953 senesinde ikmal edilmiştir. Esenboğa ve Trabzon meydanları da bu sene içinde işletmeye açılacaktır. Ayrıca 45 milyon liraya mal olacağı hesaplanan 10 muhtelif sivil hava meydanının etütleri üzerinde çalışılmaktadır.

Memleketin istihsal ve dış ticaret hacminde kaydedilen süratli inkişaf müterafik olarak deniz ticaret filomuzu arttırmak ve bilhassa ithalât ve ihracatımızın mümkün merteye geniş kısmını kendi gemilerimizle taşımak üzere büyük gayretler sarf etmekteyiz. Deniz ticaret filomuz 1950 senesinde 467 bintondan ibaret iken 1954 senesinde 592 bin tona yükselmiştir. Son zamanlarda ticari krediler mevzuunda birbirine zıt çeşitli mütalâalar ileri sürülmektedir. Bu mütalâaların bir kısmı, bu kredilerde müessir tehditlere ve tazyiklere lüzum olduğu; bir kısmı da bilâkis daha genişletilmesine ihtiyaç bulunduğu yolundadır. Hükümetiniz; iyi bir şekilde kullanılan kredi kolaylıklarının sermaye yatırımları ve istihsal faaliyetleri üzerindeki faydalı ve müspet tesirlerini bilerek çalışmaktadır. Dar bir anlayışla sermaye yatırımlarının ve istihsal faaliyetlerinin kredi imkânlarından mahrum bırakılması ve yersiz kredi tahditlerine gidilmesi, memleketin iktisadi kalkınmasını yavaşlatmaktan ve istihsal hacmini daraltmaktan başka bir netice vermez ki, bizim inanışımız ve yolumuz bu değildir. Bizim gibi iktisadi kalkınma safhasında bulunan ve bütün iktisadi tesislerini yeni baştan kurmak mevkiinde olan memleketlerde bilcümle kaynakların istihsale sermaye yatırımları ve istihsal faaliyetleri emrine verilmesi ve bu faaliyetlerin her vasıta ve imkândan faydalanarak teşvik ve takviye edilmesi lüzum ve zarureti hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Böyle bir safhada mutlak bir muvazene gayretiyle hareket edilmesi, ağır tehdit tedbirlerine başvurulması, iktisadi kalkınma hamlelerini duraklamaktan ve akamete uğratmadan başka bir netice vermeyecektir.

Bütün millî kaynaklarımız gibi banka kredileri de iktisadi ve içtimai kalkınmamızın emrine tahsis edilmiştir. Bu itibarla başka kredilerin muhtelif istihsal kollarının ihtiyaçlarına ve iktisadi kalkınmamızın icaplarına uygun olarak

tevzi ve en müsmir bir şekilde kullanılmasını temine matuf yapıcı tedbirler üzerinde ehemmiyetle ve ciddiyetle durmaktayız (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1045).”

Muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin, CHP Meclis Grubu adına söz alarak, Maliye Bakanı Hasan Polatkan’ın bu bütçe sunuş konuşmasına şöyle cevap vermiştir:

“... Demokrat Parti demokrasi rejiminin yurdumuzda serbestçe inkişafına mâni olan bütün antidemokratik hükümleri ve gelenekleri bünyemizden bir hamlede ve birkaç ay içinde çıkarmak, vatandaş siyasi kanaat, söz, yazı ve toplantı hak ve hürriyetlerini, kaza kuvvetinin istiklâli ve Devlet memurunun tarafsızlık ve her türlü politik tazyiklere karşı emniyetini en mütakâmil demokrat memleketler seviyesine ulaştırmak taahhüdünde idi ve hatta bu vaadin sağladığı şansla vatandaşın rey ve itimadına mazhar olmuştu. Bu vaat ve taahhüdün sadece parti programında ve propaganda nutuklarında değil hatta Hükümet programında dahi sarahatle beyan ve ifade olunmasına rağmen arkada bıraktığımız 4 sene muhalefetin bu hususlara dair talep ve şikâyetleri, iktidarın ise siyasi hayatımızı ıstıraba sürükleyen ve muhalefeti güçleştiren aksi istikamette tedbir ve icraatı ile geçmiştir.

Kanunun bahsettiği bir hakkı kullanarak muhalif bir listede seçime katılan memurların ve Hükümet icraatını ilim yoluyla tahlil ve tenkit eden profesörlerin tecziyesinden tutunuz da muhalefete oy veren bir beldenin toptan cezalandırılmasına kadar varan muhalefete tahammülsüz bir zihniyet içinde demokrasinin mesnetleri sayılabilecek ayakta kalmış birkaç müessese de yeni hükümetin ilk icraatı meyanında tahrip edilerek memleket tek partinin şartlarından da geriye götürüldü.”

Görüldüğü gibi CHP sözcüsü, hükümeti muhalefette iken söz verdiği demokratikleşme ve temel hak ve hürriyetleri geliştirmemekle, hatta daha geriye götürmekle suçlamaktadır. Konuşmasının devamında ekonomik kalkınma ve maliye politikalarını eleştirmektedir. Öncelikle hükümetin övündüğü zirai üretimdeki artış rakamlarının mevsimsel etkilere bağlı olduğunu, kalıcı olmadığı için övünülemeyeceğini; yabancı sermayenin yerli sermayeye tercih edilmesinin doğru olmadığını vurgulayan CHP sözcüsü görüşlerini şöyle ifade eder:

“Bütçe gerekçesinde “1950’den sonra dünya tarihinin emsalsiz iktisadi faaliyetlerinden birisi tatbik mevkiine konulmuş ve muvaffakiyetle tahakkuk

ettirilmekte bulunmuştur.” deniliyor. Filhakika 1,480 milyonluk 1950 bütçesine nazaran 1955 bütçesinin 3 milyara yükselmiş olması iyi bir alâmettir. Lâkin bu yükselişte paramızın kıymetindeki tenezzül, eşya ve hizmet bedellerinde vukua gelen artışın devlet gelirlerine tesiri, yardımlar ve iç ve dış borçların kabarmasından husule gelen fazlalıkların payı düşünülürse dünya tarihinin bu emsalsiz iktisadi hâdisesinde millî iktisadiyatımızdaki inkişafın hakiki ölçüsü ve payı meydana çıkar.

Kanaatimizce ziraat sektöründe istihsal met ve cezirleri iklim şartlarına bağlı olan bir memlekette hiçbir iktidar bir yılın mahsul fazlalığı ile övünemez. Bu itibarla sık sık tekerrür eden ve devrî olmasından endişe edilen kuraklık tehlikesini mehma emken telâfi için hükümetin esaslı ve geniş bir programla sulama işlerini ön plâna almasında zaruret vardır.

Sermaye terakümü ve kredi hacminin genişlemesi bahsinde istihlâkten arta kalan kazanç bakiyelerinin teraküm etmesi yanında enflasyonist bir kredi ve para politikasının yaratmış olduğu suni para bolluğunun verdiği zahirî imkânları da teemmül etmek yerinde olur kanaatindeyiz. Sanayi sahasında yapılan teşebbüsler izah olunurken yabancı sermayenin de geniş ölçüde yatırımlarda bulunduğu ilâve olunmaktadır. Yabancı sermaye mevzuunda öteden beri serdettiğimiz ihtirazı kayıtları muhafaza etmekle beraber bu sermayenin emniyet şartlarıyla muayyen istihsal sahalarına gelmesini biz de arzu ederiz. Ancak yerli sermaye ile kurulmuş sanayi müesseselerinin himayesiz bırakılarak onların zararına ecnebi sermaye davetinde isabet bulunduğuna kaniyiz. İmkânlarımız iyi hesaplanmak ve programlı olmak suretiyle sanayileşme hareketini can ve gönülden temenni ederiz.”

CHP sözcüsü daha sonra hükümetin dış ticaret açığını eleştirir, bazı iktisadi yatırımların sırf CHP hükümeti başlattı diye ihmal edilmesinin yanlışlığına dikkat çeker. Özellikle hükümeti yatırımları plansız yapmakla eleştirmektedir.

“Yıllık ihracatımız mahsulün bol olduğu yıllarda 1,400 milyon, mahsulün iyi gitmediği yıllarda ise 1,100 milyon civarında döviz sağlamaktadır. Yıllık normal ithalâtımız ise 1,500 milyon liraya yaklaşmıştır. Şimdiden dış ticaret mübadelelerinden mütevellit yıllık 500 milyon liralık bir açık meydana gelmiştir. Bize döviz tasarrufu temin edecek olan tesisler henüz temel halindedir. Mevcut döviz kaynaklarımız ise normal ithalâtımızı bile karşılamıyor. Hükümet yeni tesislerin gerektirdiği dış finansmanları nasıl karşılayabilecektir?

Et kombinalarının ikmali, soğuk hava tesislerinin inşası ve balık servetimizin değerlendirilmesi hususlarında da iktidar ağır hareket etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi hükümetleri tarafından ele alınmış olmasından başka bir günahı olmayan bu hayırlı teşebbüslerin yanlış anlayışlar ve davanın mahiyetine nüfuz edilemeyişi yüzünden sırf eski iktidarın verimsiz sahalara yöneltmiş yatırımları olarak vasıflandırılıp iki yıl yüzüstü bırakılmış olması ne kadar teessürü mucip ise, yanlış anlayıştan ayrılıp işle ilgili kurumun teşkili suretiyle yarıda kalan et kombinaları ve soğuk hava tesisleri gibi teşebbüslerin ele alınmış olmasını görmekte o derece memnunluk duyacağımız tabiidir.

Geçen devrede 4 sene Hükümete program fikrini telkin etmiştik. Biz memleketimizin teşkilât ve kabiliyet ölçülerine bağlı kalarak, Avrupa'nın bir kısım demokrat memleketlerinde gördüğümüz genişlikte plânlar talep etmedik. Hükümetten hâdiselerin ve heveslerin arkasından koşar bir hale düşmemesini istedik. Asgari bir programlı yürüyüşe kıymet verilmesini temine çalıştık ve nihayet rejim bahsinde olduğu gibi Menderes hükümetlerine, Birinci Menderes Hükümetinin program ve vaadini hatırlattık.

1952 ortalarından bu yana artık zorluklar içinde bunaldığı hissedilen Hükümetin günlük tedbirlerle kendisine yol açmaktan vazgeçeceğini, envestisman faaliyetlerini bir disiplin altına alarak muvazene fikrine kıymet vereceğini ümit etmek isteriz. Muvazene fikri dış ticaret açıklarını korkunç göstermeye matuf değildir.”

CHP sözcüsüne göre bu yanlış politikaların varacağı sonuç döviz açığı, dış borçlanma ve ekonomik kriz olacaktır. Özellikle yedek parça ithalinde yaşanan sıkıntı üreticiyi sıkıntıya sokacak boyuttadır.

“Bizim için muvazene fikri imkânlarımızın hududu içinde kalmaktan ibarettir. İmkânlarımız, ihracat, uzun vadeli döviz istikrazları ve nihayet kısa vadeli ticari kredilerden ibaret olduğuna göre, mutlaka bu hudut içinde kalmaya mecbur olduğumuzu unutmamak lâzımdı. İşte Hükümet bu hududu aşmış ve böylece bir dış ticaret buhranı içine girmiştir. Bu buhran iki seneden beri bütün kötülükleriyle hâd bir döviz darlığı şeklinde tezahür etmektedir. Ayrıca dış tediye imkânlarının tehlikeden âri olmayan bir unsuru, yani kısa vadeli ticari krediler fazlasıyla

kullanılarak gittikçe büyüyen dalgalı bir borç yığını altına girilmek suretiyle âti imkânlarımızdan önemli bir kısmı peşinen ifna edilmiştir.

Hususi sanayiimizin yedek parça ve iptidai madde darlığından ne kadar bunaldığı, ziraat alet ve makineleri ve nakil vasıtaları için parça buhranı çekildiği artık kimsenin meçhulü değildir. Aziz arkadaşlarım, bütün bunlar elbette ki bir kapris neticesi değildir. Hükümet Türkiye'de iş başına gelmiş bütün hükümetler gibi en iyi niyetlerle bu memleketin inşası hizmetinde haklı bir muvaffakiyet aramıştı. Fakat ne yazık ki, iyi niyetlerini programsızlığı mahkûm etmiştir. Müstehlik halk gittikçe artacak sıkıntılarla karşı karşıyadır. Türk müstehlike memleketin kalkınmasında fedakârlık kabul etmesini bilmiştir. Fakat hesapsız ve ölçsüz bir idarenin doğurduğu mahrumiyetlerle tahammülünü israf etmekten ve aşmaktan sakınmak lâzımdır.”

Muhalefet sözcüsüne göre; “Bu yanlış maliye politikası aynı zamanda Türkiye'nin ticari itibarını zedelemiş, Türk parasının değerini de olumsuz etkilemiştir. Hükümet bir an önce Türk parasının istikrarını sağlamalıdır.” diyerek sözlerine devam etmiştir.

“Avrupa İş Birliği Teşkilâtında lâıyk olduğumuz yeri alamadığımızı esefle görüyoruz. Almanya gibi, Fransa gibi büyük iktisadi potansiyele sahip memleketler dahi sıkıntılı zamanlarında bu teşkilâtın zihniyeti içinde zorluklarını halletmek imkânını bulmuşlardır. Biz ise 1952 ortalarından beri devamlı suretle dalgalı dış borçlar içine döndükten sonra Avrupa İş Birliği Teşkilâtından faydalanamadığımız gibi bu borçları ödemek için yıllarca alacaklıları bekletmenin mânevi zararına mâruz bırakıldık. Üstelik dış memleketlerde ticari itibarımızı zedeledik. Bu hal dış münasebetlerimizin en teessüf edilir hadisesidir. Son zamanlarda yapılmaya başlanan anlaşmaların verdiği fırsattan faydalanarak hükümetin yeniden itimat telkin eden bir politika hazırlamasını bekleriz. Böyle bir politikanın unsurlarından birisi de Merkez Bankamızın durumunu ıslah olmalıdır. Bu banka israf edemeyeceği besbelli olan ithal lisanslarını kabul etmekten ve harice karşı bütün tediye aksaklıklarının mesulü görülmekten kurtarılmalıdır.

Sağlam bir maliye ve imtinan verici bir iktisadın aradığı müstakar para yerine ortada âdeta koşarak yürüyen bir istikrarsızlığın vücudunu inkâr etmek bugün ne hükümet için ne de bir başkası için mümkündür. İlâve etmeye lüzum

yoktur ki, malî ve iktisadi vaziyetin bu zayıf noktaları üstünde de bütçe gerekçesi sükût etmektedir. Memleket parası fiiliyatta kıymetini zayi etmeye başlayınca mûtaden ithalât teşvik görmeye, ihracat müşkülâta uğramaya istikamet tutar. Mallarımızın dolar sahasına istediğimiz gibi açılmamasına hatta Avrupa Tediye Birliği memleketlerinden kopup yeniden kliringli (takas) memleketlere süratli adımlarla yol almasına paramızın kıymetindeki bu zayıyatı da müessir görmemezliğimiz mümkün değildir. Müstakar para her hangi bir memlekette iktisadiyatın aradığı en başlı emniyet şartlarından biridir. Bilhassa sermaye parada istikrar arar. Yerli sermaye, ecnebi sermaye parada istikrar görmek ister. Paramız maalesef bu istikrardan mahrumdur ve istikrara ne zaman kavuşacağı hakkında ufuklarda en ufak bir işaret de yoktur.”

CHP sözcüsü DP hükümetinin “denk bütçe” gerçekleştirme iddiasını da temelsiz bulmakta ve eleştirmektedir. Hükümetin denk bütçe gerçekleştirildiğine ilişkin görüşlerinin yanlıcılığını şöyle açıklar:

“Aziz arkadaşlarım; gerekçenin 1955 bütçesinin tetkik ve tahliline ayrılan kısımda 1955 bütçesi şu şekilde takdim, edilmektedir. (Uzun yıllar sözü edilmiş olduğu halde bir türlü tahakkuk ettirilemeyen bütçe denkliği prensibini iktidarımızın 1954 yılında gerçekleştirdiği ve bu suretle programa dâhil hususlardan birisini daha tahakkuk ettirdiği malûmdur. Takdim etmekte bulunduğumuz 1955 malî yılı bütçesi de denktir ve iktidarımızın denk bütçesini teşkil etmektedir.) Acaba 1955 bütçesi hakikatte iddia edildiği gibi denk midir? Bütçe denkliği üzerindeki tartışmalar zaruri olarak tahminlerin isabetli olup olmamaları ile ilgilidir. Evvelâ hakiki ve samimî bir bütçede devlete ait veya devlet faaliyetleri ile ilgili olmakla beraber bütçe dışında idare edilen bilumum teşekkül ve müesseselerin sermaye ihtiyaçları bütçeden karşılanmak lâzımdır. Saniyen iş başında bulunan hükümetin iktisadi ve sosyal mülâhazalarla emri altında bulunan devlet teşekkül veya müesseselerine empoze ettiği fiyat ve tarife bedelleri yüzünden bu teşekkül ve müesseselerin uğradıkları zararlar da her yıl bütçeye konulmak icap eder.

Hiç şüphesiz enflasyoncu kuvvetlerin tazyiki altında fiyatların yükselmesine muvazi olarak devlet gelirlerinin zahirî artışına karşı söylenecek bir sözümüz olamaz. Eğer hükümetin gelir mevzuundaki tahminleri hakikaten böyle bir ümide bağlı ise bu yoldan tahakkuk ettirilecek bir bütçe denkliğinin memleket için pek zararlı olabileceğini peşinen kabul etmeliyiz.

İki devreyi ilgilendiren memleket ve dünya şartlarını objektif bir görüşle mütalâa etmekten pek uzak bulunan ve bütçe gerekçesinden ziyade siyasi propaganda edebiyatına birer misal olarak alınması mümkün olan bu iddialar ve mukayeseler üzerinde uzun boylu durarak vaktinizi almak istemiyoruz. Yalnız bu münasebetle şu kadarını ifade etmeliyiz ki, 1950 de iktidarı devir alan Demokrat Parti birinci cihan harbinden ve İstiklâl mücadelesinden maddeten ve manen harap ve takatsız çıkan asırların birikmiş ihmalinin ve talihsizliklerinin bir neticesi olarak her sahada imkânsızlıklar ve mahrumiyetler içinde kıvranan yoldan, köprüden, elektrikten, nakil vasıtasından, mektepten, fabrikadan, limandan, bankadan, sermayeden, teknikten, müteşebbislerden mahrum, mahdut işletmelerini ecnebilerin sömürdüğü ve bütçesinin başlıca varidatı aşardan ibaret bulunan bir vatan teslim almamıştır. ” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 07.11.1955: 1001-1045).

13-6326 sayılı Petrol Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadili ve Bâzı Maddelerine Fıkralar İlâvesi hakkında Kanun

Kanun, Yurdumuzda özellikle petrol arama ve işletmeciliğini geliştirmek ve yurt ekonomisinde ki etkilerini artırmak amacı ile bu Kanun Tasarısı hazırlanmıştır.

Hükümet adına söz alan Demokrat Parti Manisa Milletvekili ve işletmeler vekili Samet Ağaoğlu, genel kuruldan kanun tasarısının bir an önce görüşülüp yasalaştırılmasını talep eder:

“...Memleketimizdeki büyük servetlerin bir an evvel kıymetlendirilmesi için, mevcut kanuna nazaran birçok tadilleri ihtiva eden Petrol Kanunu encümeden çıkmış ve komisyon mazbatasında takaddümden ve müstacelen görüşülmesi yazılmıştır. İstirhamım, bu talebin kabul edilerek tasarının bir an evvel kanunlaşmasının teminidir, Bundan sonra İktisadi Devlet Teşekküllerimizde yeni bir istihale ve ıslahat hareketine başlangıç olmak üzere hazırlanmış bulunan Karabük Demir - Çelik fabrikalarının ve bir de Selüloz ve Kâğıt fabrikalarının İktisadi Devlet Teşekkülleri haline getirilmeleri hakkındaki tasarıların, yaz aylarında daha rahat ve müsait şekilde çalışmak imkânlarını bulmak bakımından, müstacelen ve takdimen görüşülmesinin kabulüne müsaade buyurmanızı bilhassa istirham ederim.” demiştir (TBMM, Z.C., 20.11.1956: 203-241).

Demokrat Parti Sivas Milletvekili Ahmet Özel söz alarak, kanunun neden kabul edilmesinin gerekliliğini, kanunun kabulü halinde petrol üretimi alanında sağlanacak kolaylık ve imkânları açıklamaktadır:

“...Tasarı, sermaye ve safi kârların aynî veya nakdî transferleri, piyasa fiyatı tarifi ve işletme halinde müteşebbislere yüzde elli menfaat sağlanması gibi, başlıca teşvik edici hükümleri ihtiva etmektedir. Buna karşılık devlet, arama risklerine iştirak etmeyeceği gibi petrol ihtiyaçlarımız da kendi kaynaklarımızdan ön plânda temin edilmiş olacaktır. Aynı zamanda temel sanayiın memleketimizde kurulması petrol tekniğinin yerleşmesi, iktisadi hayatımıza getireceği faaliyet ve gelişme imkânları gibi büyük faydaları da mevcuttur... Memleketimizde açılacak petrol kuyuları gaye, kuyulara giden yollar da vasıta. Bu yolların avan projesi olan lâyiha, tasvibinize mazhar olursa definitif ve nihai proje olacaktır. Takdir elbette millî iradenindir, arz ederim.” demiştir (TBMM, Z.C., 20.11.1956: 203-241).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur söz alarak, kanunun sağladığı avantaj bağlamında, işletme ruhsatı alacak yabancı şirketlerin faaliyetlerine dönük tereddütlerini ifade etmektedir:

“...Demek istiyorum ki, ben ve birçoklarımız bu işlerin inceliklerini bilmeyiz, sormak istediğim şey, petrol bulununca derhal işletilecek midir, yoksa yedek olarak kalacak mıdır? Böyle bir tehlike var mıdır? Aydınlatmanızı rica edeceğim.” demiştir (TBMM, Z.C., 20.11.1956: 203-241).

Bu eleştirilere ve sorulara cevap olarak söz alan, Demokrat Parti Manisa Milletvekili Ve İşletmeler Vekili Samet Ağaoğlu:

“Hikmet Bayur'un endişesine ek kati bir ifade ile ancak şunu söyleyebilirim: Petrol bulunduğu zaman muhakkak surette işletilecektir. Böyle bir endişeye karşı, hatta biraz vehim de olsa, hatta gayrimümkün de olsa, kanun tasarımda evvelki kanununda da olduğu gibi yeni tadillerimize gayet esaslı müeyyideler konulmuştur. Allah bir an evvel bize petrolü buldurmak imkânını versin. Arkadaşımız hiç endişe etmesinler.” demiştir (TBMM, Z.C., 20.11.1956: 203-241).

14-Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Kanunu

Kanun, Türkiye demir ve çelik fabrikasının iktisadi devlet teşekkülü haline getirilmesi için gerekli hüküm ve düzeltmeleri içermektedir (Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Kanunu, 1955).

Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak söz alarak, Karabük demir-çelik fabrikaları Sümerbank'a bağlı iken çıkarılacak kanunla iktisadi devlet teşekkülü haline getirilecektir. Buna bağlı olarak bazı devlet fabrikalarının da neden aynı işlemin yapılmadığını sorar. Dahası Sümerbank ve Etibank'ın bir holding haline neden birleştirilmediğini sorar:

“...Bugün şu kısmıyla gelen tasarının bize ifade ettiği mana, İktisadi Devlet Teşekkülleri içerisinde Etibank ve Sümerbank iki müessese olarak, aynı işle alâkalı olduğu için, bunu toplu bir holding haline getirmek yoluna girilmiş olmasından ibarettir. Metinde görüyoruz ki Sümerbank bir finansman müessesesi halinde kalacaktır. Teşekkülle bir münasebeti yok, sadece finansman münasebeti kalıyor. Bu şekil takdir edilir, çok güzeldir. Acaba neden diğer müesseseler için de aynı zihniyet ve aynı düşünce hâkim olmuyor da ayrı ayrı teşekküller yaratmak suretiyle ayrı varlıklar halinde bırakılıyor ve bunların daha müstakil, daha iyi çalışır bir hale getirilmesi yoluna gidilmiyor?

Bu kanun bu şekliyle yalnız Divriği ile Karabük'ün birleşmesi gibi bir neticeden başka bir netice yaratmayacaktır. Bu takdirde de şu husus tezekkür edilebilir: Neden Makine ve Kimya aynı müessese içine alınmasın? Makine - Kimya da bugün kendi formülü içinde mütalâa edilecek olursa birçok kısımlarında bu demir ve çeliğin bünyesine girmesi icap eden teselsülleri, kısımları ihtiva etmektedir. Onu da bu formül içine almak zarureti hâsıl olur. Görüyoruz ki arkadaşlar, mevzu tetkik edildiği zaman, bu kanun nihai istikamet vermek için bir merhale olarak telâkki edildiği takdirde, hararetle kabul edilmesi lâzım gelen bir kanundur. Yok, bizatihi kendi halinde kalacak ve nihai olgunluğa doğru götürmeyecekse o halde kanun metninde işaret ettiğim hususların tashihi cihetine gidilmesinde zaruret vardır. Bu bakımdan Bakanlığın bizi tenvir etmesinde fayda görürüm arkadaşlar (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 57-245).”

Hükümet adına söz alan Demokrat Parti Manisa Milletvekili ve işletmeler vekili Samet Ağaoğlu ise neden böyle bir yasal düzenleme gereği duyduklarını şöyle açıklar:

“...Bir meclisi idare tasavvur ediniz ki; bir umum müdür, muavinleri, şube müdürleri tasavvur ediniz, Sivas'taki Çimento Fabrikasına, Karabük'teki ağır sanayi tesislerine, bilmem neredeki mensucat fabrikasına kadar sevk idare etmek

vaziyetindedir. Böyle bir misal dünyada yoktur. Sümerbank bir holding olmalıdır. Sümerbank'ın sermayesiyle kurmuş olduğu muhtelif teşekküller için bir nâzım idare organı veyahut bir finansman müessesesi olmalıdır.

Cemal Kıpçak arkadaşımız sordu : «Sümerbank'ı, Etibank'ı ayrı ayrı bırakacağımıza, ikisini birleştirip bir finansman müessesesi yapamaz mıyız?» dedi. İstikbalde oraya doğru gidilebilir. Şimdiden arz edeyim ki, kömür teşekküllerimizi, kömür havzasını bir iktisadi devlet teşekkülü halinde mi, yoksa başka şekilde mi? Fakat muhakkak surette Etibank'tan ayrılmak zamanı geldiğine kani bulunuyoruz, havza üzerinde yapılmakta olan ıslahat vardır, bu ıslahat işi tekemmül ettikten sonra bu hususta huzurunuzda bir kanunla geleceğiz. Hikmet Bayur Beyefendinin sualine hulasaten şöylece cevap vereyim: Sümerbank dağılmıyor, Sümerbank kendi kurduğu teşebbüslerin bir holdingi, kendisinden ayrılmış olan diğer iktisadi devlet teşekküllerinin bir finansman müessesesi haline geliyor.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 57-245).

Bakanın bu açıklamasının ardından tekrar söz alan Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak kanun hakkında şunları söylemiştir:

“Bakanın verdiği izahatı büyük bir memnunlukla telâkki ettim. Görülüyor ki, mesele yalnız Karabük'ün ve Divriği'nin birleştirilmesi gibi basit bir mesele değildir, iktisadi devlet teşekkülleri gibi memleketin iktisadi bünyesinde mühim rol oynayan bir varlığın artık bir istihsal safhasına girmesi meselesidir.

Memleketin hususi teşebbüsü yanında devletin iştirak ettiği sınıai hareketlerin müşterek formül içerisinde devletin idare organına tâbi olmasının zamanı gelmiştir. İşte bu kanunu bu hususlara girişilen bir merhale olarak heyecanla telâkki ediyorum ve bakanın verdiği izahatı da bu mânaya alarak seviniyorum. Teşekkürlerimi buradan arz etmeyi zevk telâkki ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 57-245).

15-Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun

Kanun, hangi gayrimenkullerin kiraya verilip verilmeyeceği, kiraya verilen yerlerin özelliklerine göre kira bedeli uygulanacağı ve ödenip ödememe hususunda düzenlemeler içermektedir.

Demokrat Parti Maraş Milletvekili Abdullah Aytemiz söz alarak, kanunla getirilen düzenlemenin iktisadi açıdan yararlarına işaret ederek, kanunun kabulü ile iktisadi hayatta hangi boşluk ve eksikliklerin nasıl doldurulacağına vurgu yapar:

”...Encümenin huzurunuza sevk ettiği bu tasarının ana hatları şunlardır: 1. Gayrimenkul kiralari 1939 senesi kiralariina meskenlerde % 300, ticarethanelerde % 500 zam yapılarak bulunacak miktarı geçemez. 2. 1939 senesinden sonra inşa edilen gayrimenkul kiralari gayrisafi iratları miktarına meskenlerde % 100 ve ticarethanelerde % 200 zam yapılarak bulunacak miktarı geçemez. 3. 1947 den sonra inşa edilmiş bulunanların kirası 12. V. 1953 tarihindeki yazılı ve sözlü mukavelede belli miktarı geçemez. 4. Bu hazırlanan kanunun 6084 sayılı Kanunla serbestîye çıkan, istisna edilen yerlere dahi şamildir. 5. Bu serbestîye güvenerek uzun vâde ile yapılan mukavelenamelerde tayin edilen kira miktarı, eğer bu kanunda gösterilen miktardan fazla ise, kiracıların bu fazlayı istirdada ve takas ve mahsup yapmaya hakları olacaktır.

Hükümetin teklif ettiği lâyhaya gelince; orada gayrimenkul kiralariının serbestîsi kabul edilmiş, ancak mülk sahibi ile kiracı arasında uyuşmazlık hâsıl olursa, sulh mahkemesine müracaatla icar bedelinin tespit edileceği kabul edilmiştir. Şu halde kiracılar, mülk sahipleri tarafından istenilen veya ihtilâf dolayısıyla sulh mahkemesince tespit edilen kirayı vermekte devam ettiği müddetçe mülk sahibinin beş seneye kadar mecburi tahliye ve kiracıyı ihraç hak ve salâhiyeti olmayacaktı. İşte her iki tasarının esasları, ana hatları bunlardan ibarettir... Arkadaşlar, uzun zamanlardan beri bu eski binaların kirası vergisi ile masrafına ancak tekabül etmekte idi ve âdeta bu binalar vakfedilmiş gibi idi. Bu binalar bereket versin ki, tescil edilmediği için kurtuldular. Tescil edilmiş olsa idi vakıf olarak kalacaklardı. Bu gayrimenkul sahiplerinin zararları yalnız icar noksanlığına inhisar etmiş değildir. Bir mülkün kıymeti aynı zamanda icariyle mütenasiptir. Bir mülk ne kadar icar getirirse o nispette kıymeti olur.

Binaenaleyh pek az bir icar getirdiği için bu gibi gayrimenkullerin kıymeti düşük idi. Hatta bâzı mülk sahipleri muattal kalan servetlerini kahırlarından yarı yarıya ucuz bir fiyatla ellerinden çıkardılar. Artık arkadaşlar böyle eski yeni tefrikini zihnimizden çıkaralım. Uzun müddet böyle bir tefrik yapıldı, ama bunun faydası da görülmedi. Mülk sahiplerine büyük zararlar verdi buna hiç şüphe yok. Bu eski binalara bundan daha fazla yüklenmeyelim, sahiplerinin sabrını

tüketmeyelim. Medeni Kanunun, Teşkilâtı Esasiye Kanununun vermiş olduğu tasarruf hakkı ve gene bu kanunların kendilerine verdiği hakları kendilerine iade etmek suretiyle âdil olalım.”

Ancak bu noktada milletvekili, getirilen yasanın doğuracağı bazı olumsuzluklara da işaret etmekten geri durmaz ve bazı değişiklik önerilerinde bulunur.

“Bu tasarıda bir de zam ölçüsü var. Arkadaşlar, bu zam ölçüsü nerelerde hangi memleketlerde tatbik edilecek? Şehirlerarasında büyük farklar vardır. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerin, muhtelif semtlerindeki binaların kiralari arasında büyük farklar vardır. Mutlak surette seviyyen bir usul tatbik edecek olursak her iki tarafı da tatmin etmeyecektir. Menfi ve müspet misaller verebilirim. Bu zam dolayısıyla bâzı yerlerde normalin üstüne çıkacak. Bu takdirde kiracılar mutazarrır olacaktır. Hâlbuki bu kanunun hedefi daha ziyade kiracıları himaye etmektir. Bâzı yerlerde de normalin çok dînunda kalacak Bunda da mülk sahipleri mağdur olmakta devam edecektir.

Arkadaşlar, bu tasarının en sakat ve tehlikeli tarafı müktesep hakları ihlâl etmiş olmasıdır. 6084 numaralı kanunla serbest olan yerlerde de bu kanunun hükmü câri olacaktır diyor. Şu halde bu kanuna güvenen ve uzun vadeli bir mukavelenameye malını bağlayan bir adam; mukavelename bir seneden fazla ise ve bunda tayin edilen bedel bu kanunla tespit edilecek icardan fazla ise kiracıya fazlasını istirdat etmek veya hatta takas ve mahsup yapmak hak ve salâhiyeti verilmektedir.

Muhterem arkadaşlar, bir kanunla iktisap edilen bir hak ondan sonraki kanunla ihlâl edilemez. Müktesep haklar daima mahfuzdur; intizamı âmmeye taallûk eden meseleler hariç. Bu icar işleri iki taraf arasında hususi mahiyet arz eden bir akidden ibarettir. Binaenaleyh ticaret âleminde bazen uzun vadeli akitler yapmak mecburiyeti hâsıl olur. Eğer, ansızın bir kanunla bu alt üst edilecekse ticari, iktisadi nizam da bozulur ve halkın, kanunlara ve bunları yapanlara karşı emniyet ve itimadı kalmaz.

Takdir buyuracağınız üzere, kanunla içtimai nizam ve huzur teminat altına alınmalı ve hakların suiistimaline karşı tedbirde bulunmalı ve fakat hakkın esası hürmet ve riayet görmelidir. Bu sebeple içtimai realiteye, hukuki ve iktisadi şartlara

ve esaslara aykırı gördüğüm muvakkat encümenin metninin müzakereye esas alınmaması ve hükümetin tasarısının müzakereye mevzu kabul edilmesi ricasıyla bir de tahrir sunuyorum. Şüphesiz ki, takdir Yüksek Meclisin olacaktır.” demiştir.

Demokrat Parti İzmir Milletvekili Arif Güngören söz alarak, kanunla 1939’dan önce kiraya verilmiş gayrimenkuller ile 1939’dan sonra inşa olunmuş gayrimenkullere uygulanacak kira zammının kanunla tespitini doğru bulmaz ve bu hükümleri şöyle eleştirmektedir:

“...Muhterem arkadaşlar; bugün kabul olunan esaslara istihsal olunacak netice nedir? Bunun avakıbı ne olabilir? 1939 senesi kontratlarına tâbi olan ticarethanelerle meskenlere muayyen nispetlerde zam yapmak ve 1947 senesinden sonra inşa olunan binaları da mutlak bir tahdide tâbi tutmak doğru mudur? Müsaadenizle bu husustaki noktayı nazarımı kısaca arz edeyim. Evvelâ 1939 kira rejimine tâbi olan meskenlerle ticarethaneler meselesini ele alalım. Bu binalarda muayyen bir müddet için mal sahiplerini de mağdur etmeyecek bir zam yapılması doğru olabilirdi. Fakat komisyonun bu meseledeki hareket noktasındaki hatâ bu zamlardan beklenen faydayı istihsale imkân bırakmamıştır. Bu zammı mutlak ve seyyanen ele almak kabul olunan zam nispetleri itibariyle büyük şehirlerimizin bâzı semtlerine göre mal sahiplerini memnun kiracıları müteessir edebilir. Şu hakikati kabul etmek lâzımdır ki son senelerde devam eden imar ve inşa hamlesi büyük şehirlerimizin bâzı semtlerini büyük bir inkişafa mazhar kılmış ve bu semtlerdeki kiralar emsaline nazaran gayet haklı ve tabii olarak yükselmiştir.

Birinci sınıf caddelerde senede binlerce lira kâr temin eden ticarethane sahiplerinin bugün mal sahiplerine gülünç denebilecek miktarda kira ödedikleri bir hakikattir. Şu halde ne yapmak lâzımdı. Şehrin semt ve mahalleleri esaslı bir tasnife tâbi tutmak şehrin birinci sınıf yerleriyle kâr ve kazançları mahdud olan yerler göz önünde tutularak bunlar mevkilerine göre zamlara tâbi tutulmak gerekliydi. Her yerde belediyeler bu tasnifi yapabilmek iktidarındadır. Meskenlerde şehrin en güzel yerlerinde oturmak iktidarını haiz olanlar malî bakımdan fedakârlığa katlanmalı, olmayanlar da daha müsait semtlerde himaye edilmeli idi. Görülüyor ki zahiren basit gibi görülen bu zam meselesi her iki tarafı da tatmin edecek âdilâne bir hal çaresi olmaktan çok uzaktır.

Muhterem arkadaşlar, bir hukuk devletinde en esaslı nizam mevcut ve mer'î kanunlara riayet ve istikrarı temin etmek müktesep hakları tanımaktır. Bunun hukuk nizam ve kaidelerinde bir kanuna istinaden işlenen her fiil ve icra olunan her hukuki tasarruf bir müktesep hak teşkil eder.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 65-376).

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili ve Muvakkat Encümen Reisi Halil İmre söz alarak, eleştiriler üzerine gayrimenkul kiralarını düzenleyen bu kanun tasarısını hazırlarken neden kiraları serbest bırakmak yerine sınırlamayı esas aldıklarını açıklayıp; yaklaşımlarını şöyle izah ederek tasarıyı savunur:

“...Şimdi vereceğimiz ilk karar, kiraları tahdit mi edeceğiz, yoksa serbest mi bırakacağız? Buna karar verdikten sonra geri kalanın hepsi usul aramaktan ibarettir. Şimdi meseleyi müzakereye başlamış iken evvelâ hangi noktadan başlamak lâzım? Tahdit mi serbest mi? O halde evvelâ tahdit etmeye karar verdikten sonra o tahdidin usulünü elbette bulacağız. Ama serbest bırakalım dersiniz, ne Hükümet tasarısının, ne de arkadaşların teklif ettikleri esasların ve komisyon metninin hiçbir hikmeti vücudu yoktur.

Arkadaşlar, tahdidin bir usulünü ararken nasıl bir usul bulmamız lâzımdı? Kıymet taharrisine ait çalışmalarımız ve kıymetle mütenasip bir gelir aramak yolundaki gayretlerimiz, memleketimizin hususiyetleri dolayısıyla imkânsız bir hale geldi, izah etmekte pek fayda olmayacaktır. Biz bu kira komisyonunun tahdide müteveccih hükümlerini tespit ederken iki şeye hassaten dikkat ettik. Yeni müessese getirmemek ve yeni organ getirmemek. Fevkalâde şayanı dikkattir, arkadaşlar, her yeni müessesenin, her yeni organın getireceği müşkülâtı evvelden tahmin etmek mümkün değildir. Kira hususunda ihtilâf halinde, mahkemelerin, ticaret odalarının, belediyelerin ve mal sahipleri mümessillerinin bulunacağı, yeniden muhdes komisyonlarda takdir yoluna gitmek, şimdiye kadar bu sahayı tanzim eden usullere yepyeni bir usul ilâve etmek demektir ki bunun bizi nasıl bir neticeye götüreceğini tahmin edemeyiz.

Encümenimizin ortaya koyduğu şekil ise, 30 uncu maddenin esaslarını aynen muhafaza etmek suretiyle, eski kanunun 1939 kiraların dondurması şeklinde 1953 kiralarını ele aldığı için, bizi tatbikat bakımından her hangi bir değişikliğe

götürmemekte ve hele yeni bir mekanizma ihdasına mecbur bırakmamaktadır (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 65-376).”

Demokrat Parti Konya Milletvekili Hidayet Aydıner söz alarak, kira bedellerinin sınırlandırılması konusunda hükümetin sunduğu kanun tasarısı lehinde konuşur ve şöyle devam eder:

“...Kira tahdidi Anayasaya, insan haklarına münafi değildir. Fakat bunu ebedileştirmek Anayasaya, insan haklarına münafidir... Ortada iki teklif var. Birisi, Muvakkat Komisyonun teklifi, diğeri hükümet teklifidir. Şimdi bu iki teklifi mukayese edip hangisinin hukuka aykırı olduğunu ve millî menfaatlere muhalif bulunduğunu izah ve ispat etmek zaruriyetindeyiz; ispat etmedikçe dâvanın üzerinde duran bir avukat değiliz demektir. Muhterem arkadaşlar; hükümetin teklifi hukuk esaslarına muvafiktir ve TBMM'nin, Millî Meclisin serbesti hakkında verdiği kararı müeyyittir. TBMM aynı TBMM'dir, iktidar aynı iktidardır. O halde Millet Meclisi olarak millete verdiğimiz serbesti hakkını istirdad edemeyiz. Fakat hakkın suiistimaline, müsaade ve müsamaha da edemeyiz. Hükümet teklifi hakka, hukuka münafi olan halleri önlemektedir.

Hükümet teklifi diyor ki; vatandaş, sen serbestsin; hüsnü rızanla bu kirayı tespit edebilirsin. Ama uyuşmaya muvaffak olamazsan birisi fahiş kira isteyerek hakkın suiistimali halinde mahkeme hakemdir. Bâzı arkadaşlar mahkemenin hakemliğinin yeni bir şey olduğundan bahsile tevahhuş ediyorlar, bundan tevehhüm ediyorlar. Hâlbuki hakkının ihkakını isteyen herkes mahkemeye gider. Burada tevehhüme yer yoktur. Mahkemenin yapacağı şey üç kişilik bir jüri heyeti seçmekten ibarettir.

Arkadaşlar; hükümet teklifi bu kadar hukuka muvafik iken Muvakkat Komisyon teklifi bilakis hukuka aykırıdır. Niçin? Demin arz ettim ki; bütün milletlerde kira tahdidi vardır. Fakat muvakkat zaman için. Komisyon ne yapıyor? Ebedî bir kanun getiriyor. 1939 kirasını esas alıyor, 50 sene sonrasını da 1939 senesine irca ediyor. Makable teşmil olamaz. Komisyon hakkı müktesepi ihlâl ederek tutuyor, şimdiye kadar serbest olan kiralan da 1953 senesine irca ediyor.

Hayatın icaplarına mutabık olan hükümet teklifini müzakereye koyalım. Bu husustaki teklifimi veriyorum, kabulünü rica ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 65-376).

Demokrat Parti Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan İle Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman da kanun teklifindeki kira zamlarının dondurulması hususundaki tereddütlerini dile getirmiştir.

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Emrullah Nutku söz alarak, kanun hakkında hükümetin teklifini karmaşaya yol açacak bir teklif olarak görür ve bu kanaatinin nedenlerini şöyle açıklar:

“Bu mevzu üzerinde, her türlü detaylar dahi nazarı dikkate alınmak suretiyle, uğraşmakta olan bir arkadaşınızım. 6084 sayılı Kanun esasında kiralari serbest bırakmaktadır. Eğer serbest rejime gideceksek burada konuşmaya lüzum yoktur. Komisyon bu kanunu geri alsın. 1 Haziranda kira serbesttir. Ancak bu serbestîden doğacak neticeyi mebus olarak belki hepimiz iyi karşılayabiliriz. Fakat vatandaşın büyük kütlesi nasıl karşılayacaktır? Ne gibi ihtilâflar, ne gibi anarşik durumlar doğacaktır?

Şimdi aziz arkadaşlarım; serbesti ile tahdit rejimi arasında birçok kademeler vardır. Yani bir, dondurmak suretiyle tahdit vardır. Bir de, muayyen ilmî metotlu prensiplere ve kıymetlere dayanan âdilâne şekilde tanzim edilmiş kanunlar vardır. Elimizdeki tasarıda biliyorsunuz, muhtelif teklifler var. Kanunlar arasında birbirine zıt olan Hükümet tasarısı ile Karma Komisyonun getirdiği dondurma suretiyle tahdit kanunları meyanında daha âdilâne tahditler yapan kanunlar mevcuttur.

Aziz arkadaşlarım, Hükümet tasarısı, benim noktayı nazarıma göre, serbest bırakmaktan daha büyük komplikasyonlar yaratacak bir kanundur. Eğer Yüksek Meclisiniz serbest rejime temayül edecek olursa, istirahat ederim, 6084 sayılı Kanun elinizdedir, bir Haziranda mer'iyete girecektir, binaenaleyh o kanun varken artık başka bir kanun üzerinde görüşerek ihtiyarı zahmet etmemeniz lâzımdır. Şimdi arkadaşlar, komisyonun getirdiği kanun maddeleri üzerinde konuşabiliriz, nispetleri üzerinde tâdiller yapabiliriz, arkadaşların ileri sürdükleri hususlar üzerinde geniş konuşabiliriz. Fakat eğer tahditli bir kanun çıkaracaksa, bakınız ne kadar feragat gösteriyorum, benim teklifimi değil, komisyonun teklifini kabul ediniz.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 65-376).

Cumhuriyet Halk Partisi Bursa Milletvekili Raif Aybar söz alarak, kira bedelleri artırma meselesini kiracı gözüyle başka, kiralayan gözüyle başka

görüldüğüne vurgu yapar ve o da muvakkat komisyonun tasarısına karşı çıkar ve şöyle devam eder:

“...Varlığını kabul ettiğimiz meselenin aslı şudur: Bugün bu memlekette serbest kazanç sahasında çalışmayıp da dar ve sabit gelirlili işler sahasında çalışan vatandaşların kazançlarından mesken ihtiyaçlarını bu kazançlarının azami % 20 - 25 ile karşılamalarına imkân bulabilecekleri bir seviyede tutmaya maalesef muvaffak olamıyoruz. Böyle olduğu içindir ki, ekseriyeti kiracı olan bu nevi vatandaşlar kitlesi sıkıntıya düşüyor ve haklı olarak sızlanıyor ve gayrimenkul sahiplerini toptan bir çeşit muhtekir durumunda görmeye temayül ediyor. Bunun karşısında gayrimenkul sahipleri de ellerindeki gayrimenkullerin iktisadi hayatımızın seyri içerisinde günlük değer baha halinde bulunan kıymetlerine uygun bir servet geliri temin etmesini haklı olarak talep ediyorlar.

İktisadi şartlarımızın, bir neticesi olan bu realite muvacehesinde emniyetli bir plasman sahası olması meselesi de nazarı itibara alınmak takdirinde kiralık gayrimenkuller sahasında umumiyet itibariyle ithama değer bir ihtikâr hali mevcut değildir. O halde bu alanda yeni bir nizam vaz'ına giderken şahsan doğru olduğuna kani bulunduğum bu teşhisin ışığı altında hareket etmek yani yapacağımız kanunda çıkış noktamızla varış noktamızı soğukkanlılıkla göz önünde tutmak durumundayız. Her âzası, arz ettiğim bu hususların cümlesini benden çok daha iyi mütalâa edebilecek halde bulunan kıymetli arkadaşlarımızdan müteşekkil Muvakkat Komisyonun aylarca süren mesaiden sonra bize getirdikleri tasarı ise maalesef tatminkâr bir metin olamamıştır. Neden böyle olmuştur? Bana göre ve esbabı mucibe vazifelerine rağmen anlaşılması kolay değildir. Sezişim odur ki; komisyon müzakeratı fikir ve teşhis tehalüfleri bakımından çok zikzaklı birtakım müzakere yollarında epeyce vakit kaybettikten sonra meseleye kestirme bir hal sureti vermek azminin tesiri altında metindeki neticelere varıvermiştir.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 65-376).

16-3491 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine dair Kanun

Kanun, Toprak Mahsulleri Ofisi kanunun; ofisin her türlü işlerini yapmak için şirketler kurabilmesi (9. madde), ofisin sermayesinin nelerden terekküp edeceği (12. madde), Buğday alımında uygulanacak sistemin (14. madde), tekeline

bulundurduğu malların hangi fabrikalarda satılabileceği (20. madde) maddelerinin değiştirilmesini içerir.

Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu söz alarak, İktidar partisine mensup olmakla birlikte yapılan yasa değişikliği ile TMO'nun sermayesinin artırılmasına ve özellikle Genel Müdür'ün yetkilerinin artırılırken yönetim kurulunun yetkilerinin artırılmamasının sakınca doğuracağına işaret eden konuşmasında şunlara değinmiştir:

"...T.M. Ofisinin Meclisi idaresinin hiçbir salâhiyeti yoktur. Vekil bey de buradadır, bu salâhiyetin olmadığını ben bu kürsüden ispata çalışacağım. Bir tek adama 600 milyon liranın sarfına izin vermiş oluyorsunuz. Şu halde bir umum müdüre böylece bir salâhiyet verecek olursak, o halde Devlet İktisadi Teşekküllerinden olan bu idarenin meclisi idaresini de tamamıyla Ofise yakın kılacak bir kanunun getirilmesini rica ediyorum. Evvelâ bu kanun gelsin. Çünkü burasını bir umum müdür doğrudan doğruya kendisi idare ediyor. Bu tahsisatın idaresi şekli umum müdürün elindedir ve aynı zamanda onun yapacağı işler de tadat edilmiştir. Binaenaleyh bu işleri görebilmek için Umum Müdürün, yeniden bu salâhiyetle bir teşkilât kurması lâzım gelecek ve 600 milyon lirayı bir sene zarfında sarf edecektir.

Bu idareye yüklediğimiz iş çok ağırdır. Bunun altından kalkamadığı takdirde yine zararı devletin sırtına vurursanız onu da siz bilirsiniz. Yalnız verilen bu vazife çok ağırdır. Toprak Ofis bu yükün altından kalkamaz, ilerde, şimdi yapıldığı gibi, gene bu zararları devletin sırtına vurursunuz. Siz bilirsiniz arkadaşlar. Ben vicdani vazifemi yapmış oluyorum." demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Ve İktisat Ve Ticaret Vekili İbrahim Sıtkı Yırcalı söz alarak; Sinan Tekelioğlu'nun bu eleştirilerine cevap vererek kurumun sermayesinin niye artırıldığına, bunun ne gibi yararalar sağlayacağına açıklama getirir:

"...Halen takip edilmekte olduğu hububat politikası bakımından toprak ofis, 800 küsur milyon liralık bono çıkarmak ve bu suretle bu mubayaaları yapmak salâhiyetini haizdir. Gerek Bütçe Encümeninde ve gerekse bütçenin heyeti umumiyesi konuşulduğu sırada ikazlarınız ve tenkit ve temennilerinizden cesaret

arak bu defa biraz evvel kabul ettiğimiz Merkez Bankası Kanunu hükümlerine dayanarak büyük hacımda iş gören ve sermayesi sadece 30 milyondan ibaret olan bir teşekkülün sermayesini kanunen yeni kaynaklar bulmak suretiyle 600 milyon liraya çıkartmış bulunmaktayız. Bu suretle şimdiye kadar ancak bonolar yolu ile görmekte olduğu işleri aynı zamanda sermaye yolu ile de temin etmenin imkânları hazırlanmış bulunmaktadır. Halen Toprak Mahsulleri Ofisinin 140 milyon küsur liralık sabit tesisleri bulunduğu gibi mukaveleye bağlanmış olan 200 küsur milyon liralık hububatın muhtelif yerlerde saklanabilmesi, planlanabilmesi için çelik ve sair siloların siparişi verilmiş bulunmaktadır. Arkadaşımızın ifade ettiği gibi, Meclisi idarenin muayyen bir salâhiyeti yoktur, ifadesi yerinde değildir. Ve bu kanunun, izhar edilen bir arzuyu yerine getirmek suretiyle binalarını tevsi ve sadece bir miktar buğday mubayaa eden bir müessese halinden çıkararak sermayesini yükseltmek suretiyle kendisine imkânlar sağlamaktayız. Bu salâhiyeti almak üzere de işbu kanun Yüksek Heyetinize sevk edilmiş bulunmaktadır.

Bu üç prensip ile yüksek huzurunuzda kanun lâyihası sevk edilmiş bulunmaktadır. Meclisi idareye iştirak eder. Meclisi idare reisi değildir. Müstakil meclisi idare reisi vardır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu söz alarak, hala T.M.O genel müdürüne verilen yetkinin fazla olduğu konusunda ısrarlıdır:

“Toprak Ofis Umum Müdürü Meclisi idarenin hâkimidir, reisidir. Öyledir, isterseniz tetkik ediniz. Bir şahsa bu kadar salâhiyet verilirse elimizdeki kanunla ne kadar zarar ettiğini görüyoruz. Bunu tekrar tecrübe etmenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Ben verilmesin, yapılmasın demiyorum. Yalnız Meclisi idarenin salâhiyetinin Umum Müdürün fevkinde tutulması lâzımdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili ve Maliye Vekili Hasan Polatkan söz alarak, Sinan Tekelioğlu'nun kanun hakkındaki endişelerinin yersiz olduğunu, TMO ile ilgili kanunun aynı zamanda daha önce kabul edilen Merkez Bankası kanunu ile bütünlük gösteren bir çalışma sonucu hazırlanmış olduğuna işaret eder:

“...Biraz önce kabul buyurduğum Merkez Bankasına ait kanun ile şimdi müzakeresi yapılmakta olan Toprak Mahsulleri Ofisine ait kanun tasarısı birbiriyle

ahenkli dir. Merkez Bankası Kanunu Meclisin komisyonlarında ve heyeti umumiyeside muhtelif vesilelerle üzerinde hassasiyetle durulan ve bir konsolidasyona tâbi tutulması hükümete tavsiye edilen Toprak Mahsulleri Ofisinin hazine kefaletini haiz bonoları meselesini halleden bir kanundur.

Muhterem arkadaşım dan; Hükümeti, böyle bir kanun tasarısı getirdiği için tebrik etmesini beklerken; işi Toprak Ofisin idare meclisi reisinin salâhiyetine döktü ve bu güzel kanun teklifini bu mecraya çevirdi. Muhterem arkadaşım vaktin geciktiği bir sırada bu kanunların gelmesinden endişe etmesinler, gelen bu kanun teklifleri büyük titizlikle hazırlanmış, her ikisi de Hükümeti tebri ke değer kanunlardır.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Enver Güreli söz alarak, o da Sinan Tekelioğlu'nun kanun hakkındaki endişelerinin yersiz olduğuna şöyle karşı çıkar:

“...Umum müdür, idare meclisinin azasıdır. Fakat asla reisi ve idare meclisinin üzerinde bulunan bir varlık değildir ve her sene bu teşekkülün hesap ve muamelâtı genel kurul olarak Devlet İktisadi Teşekkülleri Umumi Heyetinde rüyet edilmektedir. Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraat Bankası, Etibank ve Sümerbank gibi bir İktisadi Devlet Teşekkülüdür. Ve bu halde çalışmaktadır.

Muhterem arkadaşım, burada Toprak Ofisin zararlarından bahsettiler. Hakikaten raporlarda görüyoruz: Bugüne kadar 316 milyon lira zarar etmiştir. Fakat derhal söylemek lâzımdır ki, bu Toprak Mahsulleri Ofisine Hükümetin tahmil ettiği işlerden mütevellit bir borçtur... Toprak Mahsulleri Ofisi bir kâr müessesesi değildir. Toprak Mahsulleri Ofisi, mahsulün bol olduğu zamanlarda müstahsili, kıt olduğu zamanlarda müstehlike himaye eden bir teşekküldür.

Hükümetimizi huzurunuzda tebriki bir vazife bilirim. Umarım ki, arkadaşımız kararını böylece tashih etmiş olur.” diyerek sözlerini bitirmiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu söz alarak; hala ikna olmadığını, çünkü çıkarılacak kanunla TMO'ya verilen yetki ve yüklenen sorumluluğun kurumun boyutlarını zorladığı düşüncesindedir. Bu yüzden kanunun kabulünde aceleci olunmamasında ısrarcıdır:

“Toprak Ofisi, Enver Güreli kendisi teftiş etmiştir, teftişinin neticesini şurada Heyeti Umumiye önünde açıklayabilir mi? Ne zaman olursa olsun,

kurulduğu zamandan beri. Nihayet kendisi teftiş etmiştir, teftiş neticesini burada arz edebilirler mil Sonra, ben demiyorum ki, Toprak Ofis iş görmüyor, ben demiyorum ki, Toprak Ofise bunu vermeyin. Yalnız bu kanunu böyle karışıklık esnasında çıkarmayın diyorum. Gelecek seneye kalsın diyorum. Herkes konuşsun, mütalâasını dermeyan etsin diyorum; Sonra, bu 600 milyon lirayı vereceğiz, fakat bununla beraber daha birçok işleri de bu müessesenin sırtına vereceğiz. Binaenaleyh bunun için birçok teşkilât da kurulacaktır. Bu teşkilâtın kurulması faydalı mı, değil mil Buna komisyon karar vermiş ama biz de konuşalım. Karar tabii sizindir, nasıl isterseniz öyle olur.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Ve İktisat Ve Ticaret Vekili İbrahim Sıtkı Yırcalı tekrar söz alarak; çıkarılacak kanunla TMO’ya yüklene yükümlülük ve sermaye artırımının doğru bir adım olduğu konusundaki görüşünü yineler:

“...Getirmiş olduğumuz kanunla, tahassul etmiş olan muayyen borçların, kaynaklarını göstermek suretiyle tasfiyesini temin etmek yoluna gitmiş bulunmaktayız. Ortada kurulmuş veya kurulacak bir teşkilât mevcut değildir. Çünkü yeni zirai politikamıza muvazi olarak kendisine tahmil ettiğimiz vazifelere rağmen Toprak Mahsulleri Ofisinin sermayesi 30 milyonda kalmış bulunmakta ve buna mukabil Hazine kefaletiyle çıkardığı bonolarla vazifesini görmekte idi. Bu borçlarına tekabül edecek muayyen kaynaklar bulmak suretiyle sermayesini 600 milyona çıkarmış bulunmaktayız.

Binaenaleyh yapılan bu iş şimdiye kadar takip edilen bir politika neticesidir. Binaenaleyh bu bakımdan arkadaşımın hiç de endişelerine mahal yoktur. Bütün hesaplarım açıktır. Bu hesaplar bu suretle bir kere daha konsolide edilerek, muayyen kaynakları daha normal hale getirmek için yapılmış olan bir operasyondan başka bir şey değildir.” demiştir.

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Ali Enver Güreli söz alarak; Sinan Tekelioğlu’nun kürsüye davet ederek endişelerini gidermek istemiştir:

“Muhterem Sinan Tekelioğlu beni kürsüye davet etti ve dedi ki, kendi yaptığı teftiş ve murakabenin neticesini bu kürsüden açıklasın. Evvelâ şunu söyleyeyim ki; bu manada bir telâffuz her hangi bir anlaşmazlığa meydan verebilir. Bahsettiği hâdise 1942 - 1943 senelerine aittir. Toprak Ofis 1938 senesinde 3460 sayılı Kanunla kuruldu. Kuruluşundan bir yıl sonra ikinci Cihan Harbinin çıkması

ve memleketin iâşe vaziyeti ve diğ er unsurlar, teşkilâtın takviye edilememesi hakikaten Toprak Mahsulleri Ofisinde büyük bir keşmekeşliğ e yol açtı. Ve gene aramızda bulunan Hamit Koray'ın zamanına kadar devam etti. Ondan sonra Toprak Ofisin muamelâtı normal seyrini takip etti. Sonra bizim iktidarımız zamanında da Toprak Ofisin bütün muamelâtı her türlü ş aibeden azade olarak bugüne kadar milletin gözü önünde cereyan etmiştir. Binaenaleyh 1942 senesinde şöyle bir hâdis e olmuş diye bugün emin ellerde bulunan Toprak Ofise, efendim vaktiyle şöyle olmuştu ve halen de olur diye herhangi bir bühtanda bulunulmasını ben doğru bulmam.” demiştir (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 266-466).

17- 5423 sayılı Esnaf Vergisi Kanununun Kaldırılması ve 5421 sayılı Kanunun Bâzı Maddelerinin Tadili ve Bâzı Maddelerine Fıkralar ilâvesi hakkında Kanun

Kanun, 5421 sayılı gelir vergisi kanununun 10.'nuncu maddesinin 2 ve 3 numaralı bentleri bir takvim yılı içerisinde alınan, satılan, imal edilen malların belirli bir miktara göre yapılmasını içermektedir.

Demokrat Partisi Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biber oğlu söz alarak; yapılacak kanun değiş ikliğ i ile aynı kazanca sahip vergi mükellefleri arasında farklı kazanç vergisi vermekten kaynaklanan haksızlıkların giderilebileceğ ini şöyle açıklar:

”... Mevcut Esnaf Vergisi Kanununun tevlid edegeldiğ i haksızlık ve adaletsizlikler bunlardan da ibaret değ ildir. Bu kanunda asgari geçim indirimi de kabul edilmemiş bulunduğ undan yıllık hakiki kazancı asgari geçim haddi civarında olan bir esnaf vergisi mükellefi, ailesinin asgari seviyede olan rız kından keserek devlete vergi ödemekte olduğu halde aynı miktarda kazancı olan bir gelir vergisi mükellefi vergiden muaf bulunmaktadır. Diğ er taraftan esnaf yanında ç alış an müstahdemler, götürü kazanç takdiri usulüyle teklif edilmekte olduklarından bâzı ahvelde bunların ödemekte oldukları vergi, patronu durumunda olan iş sahibinin ödemekte olduğu vergiden daha fazla bir miktara baliğ olmaktadır, iş te esnaf vergisi kanununun yürürlükten kaldırılması ile bütün bu mahzurlar ve aksaklıklar bertaraf edilmiş ve mevcudu 350 bine varan büyük sayıda esnaf ve küçük sanat erbabı vergiden muaf kılınmış olacaktır. Müzakere etmekte olduğ umuz tasarının getireceğ i hayırlı hizmetleri böylece ş ukranla vaad ettikten sonra, tamamen şahsi ve

nâçiz görüşüme göre yeni tasarının tenkide değer gördüğüm bâzı esaslarına ilgili maddelerin müzakeresi sırasında temas eylemek ve gerekirse tadil teklifleri sunmak üzere huzurunuzdan ayrılıyorum (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 121-470).”

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Mehmet Hazer söz alarak; kanunla tespit olunan vergi mükellefliği konusunda adaletsizlik yapıldığına dair endişeleri vardır. Bu endişelerin ve yasanın düzeltilmesi hususundaki beklentilerini şöyle dile getirir:

“...Tasarıya göre, iradı 19 lira olan bir dükkân ile yanı başında iradı 180 lira olan diğer bir dükkânda icrayı ticaret eden iki mükelleften birincisi tamamen vergi dışında kalacak, diğeri defter tutarak Gelir Vergisine tâbi olacaktır. Aynı suretle vergi dışında kalan tüccar veya sanatkârın yanında çalışan işçi de ona tebaan vergiden muaf tutulacak, buna mukabil 180 lira iratlı yerde çalışan ve bu yüzden Gelir Vergisi mükellefiyetine giren tüccar veya sanatkârın yanında çalışan işçi veya çırak da vergiye tâbi olacaktır. Böyle bir durumu vergi adaleti prensipleriyle bağdaştırmaya imkân olmayacağı tabîdir. Bunun mükellef vicdanında uyandıracığı namüsait tesiri de vaazı kanun olarak hesap etmek mevkiinde bulunduğumuza kaniyim. Ciro haddinin, ticaret ve sanat nevelerine göre değişmekle beraber, kazanç ile münasebettar olduğu inkâr edilemez. Ancak bunun tespit ve tâyininde müşkülât çok büyüktür. Faraza tasarıya göre, yıllık satışı 23 bin lirayı aşan bir bakkal veya yılda aldığı ücret 3 bin lirayı aşan bir marangoz Gelir Vergisine tâbi tutulacaktır. Doğrudan doğruya müstehlike yapılan bu satışlar ne suretle tespit olunacaktır? Gelir Vergisinden muaf olan esnafa defter tutturamadığımızı göre esnafın bu haddi aşıp aşmadığını ancak kendi beyanına göre tayin edeceğiz. Bunun hüsnüniyet sahibi vatandaşlarla vergiden kaçınmaya gayret edecekler arasında bir ikilik yaratması tabîdir. Çok seyyal ve tespiti güç olması dolayısıyla bu ölçünün vergi idaresi ile mükellefler arasında tükenmez ihtilaf sebebi olacağını da hesaba katmak icap eder. Tasarı, aynen kabul olunduğu takdirde bu esaslar vergi sistemimize yeni adaletsizlikler getirecektir. Eğer maksat, hakikaten geliri az olan vatandaşları vergi dışında bırakmak ve vergi yükünün mükellefler arasında âdil ölçülerle tevzini temin etmek ise huzuruza gelen tasarının bu maksadı gerçekleştirecek surette tadil ve ıslahı gerekir. Mevzuun ehemmiyetine binaen, arz ve işaret eylediğim husus da nazara alınmak üzere tasarının komisyona iadesi muvafık olacağı kanaatindeyim.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 121-470).

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Saadettin Yalım söz alarak; tasarımı olumlu bulmakta ve bu görüşünü ve takdirini şöyle dile getirmektedir:

“Hükümetimizin ve iktidarımızın getirmiş olduğu bu lâyihadan dolayı ben yalnız mebus olarak değil, temsil etmekte bulunduğumuz bu işle müştakil bütün vatandaşlar adına Büyük Meclise şükranlarımı arz ederim. Bu hususun kısa zamanda tahakkuk etmiş olması, bu işle iştigal eden esnaflar arasında büyük tesir uyandırmıştır. Maddelerde bir iki ufak itirazımız olacaktır. Hükümete ve Maliye Vekâletinin alâkasına teşekkür eder, memlekete hayırlı olmasını temenni ederim (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 121-470).”

Demokrat Parti Antalya Milletvekili Burhanettin Onat söz alarak; kanunu olumlu bulmakla birlikte hükümetin bu girişimini şu sözlerle takdir etmektedir:

“...Gerek seçim mütalaalarımızda, gerek yurdun diğer mütalaalarında seyahat ederken mebus olduğumuz anlaşıldığı vakit çok defa bâzı mahzun bakışlarla karşılaştık. Bunlar hakikaten ağır yük altında ezilerek güçlük ve alın teriyle nafakasını temine çalışan küçük esnafın bakışları idi. Bu kanunla onların üzerindeki ağır yükün kalkması cemiyet içinde büyük bir yekûn tutan bir vatandaş küntlesinin birden bire ferahlığa kavuşması kadar, karşılarında çok defa verilecek cevap bulamayan biz mebusları da büyük bir ferahlığa kavuşturmuş olacaktır (TBMM, Z.C., 02.05.1955: 121-470).”

BÖLÜM 3

3. SİYASÎ VE ASKERÎ ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET

3.1. 1954-1957 DÖNEMİ SİYASÎ VE ASKERÎ GELİŞMELER

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerle Türkiye’de yirmi yedi yıllık tek parti devri sona ererken yeni bir dönemin de ilk adımları atılmıştır. 8,5 milyon seçmenin katıldığı 1950 seçimlerinde Ulus gazetesinde belirtilen muvakkat rakamlara göre DP 4,5 milyon oy alırken, CHP ise 4 milyon oy almıştır (Ulus, 17.05.1950).

22 Mayıs 1950’de Meclisin açılmasıyla Celal Bayar Türkiye Cumhuriyetinin üçüncü Cumhurbaşkanı olarak seçilirken, hükümeti kurma görevi de Adnan Menderes’e verilmiştir. Böylece Türk siyasî tarihinde on yıla damgasını vuran “Menderes Dönemi” başlamıştır (Eroğul, 1990: 43).

Bütün bu başarılarla karşın Başbakan Adnan Menderes’in parti içindeki konumu ve bakanlar kurulu karşısındaki durumu, yeteri kadar güçlü görünmüyordu. Parti içindeki istifaların da günden güne artması üzerine de 8 Mart 1951’de hükümet istifa etmiş ve yeni hükümeti yine Adnan Menderes kurmuştur (Eroğul, 1990: 63-64).

19 Mayıs 1952 yılında yaşanan önemli bir siyasî gelişme ise Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık’ın genel başkanı olduğu Türkiye Köylü Partisi’nin kurulması idi (Tökin, 1965: 87).

1953 yılına gelindiğinde ise DP iktidarı ile muhalefet arasındaki gerginlik giderek artmıştır. Demokrat Parti gerici aleyhine başlattığı kampanyanın ilk hareketi olarak 22 Ocak 1953 tarihinde Milliyetçiler Derneği’ni kapatmıştır. Bu önemli siyasî gelişmeyi ise 24 Ocak 1954 Millet Partisinin kapatılması takip etmiştir. Millet Partisinin kapatılmasına CHP büyük tepki gösterdi ve yayınlanan bir bildiri ile de “bir partinin yargı kararı olmaksızın kapatılması” eleştirilmiştir. Bu bildiriye karşı büyük bir tepki gösteren Demokrat Partililer CHP’yi gerici bir partiye destek olmakla suçlamışlar ve “CHP’nin bütün mal varlıklarına el konmasını” öngören yasayı, 9 Aralık 1953 tarihinde TBMM’ye sunmuşlardır (Albayrak, 2004: 215).

DP İktidarının 1954 seçimleri öncesi dış politikada ve iç politikada elde etmiş olduğu büyük başarılar ise 1954 seçimleri öncesi halkın iktidara karşı sevgisini artırmıştır. TBMM 12 Mart 1954 tarihinde aldığı bir kararla, genel seçimlerin 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmasını uygun görmüş ve yeni seçimlere gidilmiştir (Albayrak, 2004: 263).

Demokrat Partililer ilk olarak kendilerine muhalefet eden kesimleri etkisiz halde getirmek amacıyla 30 Haziran 1954'de "Kırşehir İlini İlçe" haline getirmiş ve muhalefete oy veren iller cezalandırılmıştır. 30 Haziran'da ise 6498 sayılı Seçim Yasası kabul edilmiştir. Bununla da yetinmeyen iktidar, yüksek yargı organları ve üniversitede öğretim üyelerinin 60 yaş ve 25 yıllık hizmetini tamamlamış olanların zorunlu emekliye sevk edilmesini öngören ve adına "Tasfiye Kanunu" denilen yasayı kabul etmiştir (Tahran, 1982: 94-95).

DP'de istifaların devam etmesi üzerine Üçüncü Menderes Kabinesi, 30 Kasım 1955 tarihinde istifa etmiş ancak; Başbakan yerinde kalmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise 1 Aralık 1955 günü yeni kabineyi kurma görevini yine Adnan Menderes'e vermiştir (Ahmad & Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Hayatın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), 1976: 43).

Muhalefet partileri (CHP-Hür Parti-CMP) getirilen kısıtlamalar ve zorluklar üzerine ise güç birliği etme kararı almıştır. İktidar bu arada 1957 seçim hazırlıklarına çoktan başlamıştır. İlk olarak 12 Haziran 1957 tarihinde Kırşehir tekrar il yapılırken 11 Eylül 1957'de çıkarılan "Seçim Yasası" ile de Milli Muhalefet cephesinin seçimlere ortak liste halinde katılması engellenmiştir (Albayrak, 2004: 293).

1-İdare-i Umumiye Vilâyet Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun

Kanun, vilayet encümenlerinin ayrı kazalardan olması şartını getirmektedir. Ayrıca vilayet umumi meclis seçimlerinin de dört senede bir yapılması şartı getiren kanun, yapılacak seçimin hangi şartlarda gerçekleştirileceğini de içermektedir (İdare-i Umumiye Vilâyet Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1954).

Demokrat Parti Niğde Milletvekili Ali Ulvi Arıkan söz alarak; kanun teklifinde vilayet umumi meclisi adaylarının asıl ve yedek olarak tespit ve

seçiminde takip edilecek usul hakkında getirilen düzenlemeye şu şekilde karşı çıkar:

“Teklif edilen ek 3’üncü maddeye göre namzetlerin, partilerin iç yoklamalarında asıl ve yedek olarak ayrılacaklarını ve aynı bir listede asıl ve yedeklerin teklif edilmek suretiyle, aldıkları rey adedinin miktarı ne olursa olsun seçim neticesinde asıl gösterilenlerin asıl meclisi umumi azası, yedek gösterilenler ise yedek meclisi umumi azası olarak seçilmiş olacaklarını ifade etmiştir. Bu şeklin, evvelâ siyasi partilerin kendi bünyesinde yoklama yolu ile seçilen namzetlerin bir hakkını arz edeceklerini, teşkilât içinde arzu edilmedik ihtilâflar yapılmasının muhtemel gözükmemekte olduğunu eklemiştir. Ayrıca mahallî seçimlerin, yedeklerden sarfinazar, mürettep azanın dört fazlası ile seçilmesinin kanunlaştırılmakla gelecekteki mahzurları önlemek yönünden faydalı olduğunu, takdir ve tasvip bulursa bu mevzuda yedeklerden sarfinazar etmek, sadece asılları seçmek mevzuundaki bir takririni Riyaset divanına sunacağını belirtmiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 48-90).”

Demokrat Parti İzmir Milletvekili Ve Dâhiliye Encümeni Mazbata Vekili M. Pertev Arat söylenenlere karşılık söz alarak:

Eski kanuna göre encümenlerin senenin sonunda seçildiğini, bunun için tatbikatta bazı mahzurları görüldüğünü, verdiği öneride vilâyet umumi meclisi seçimlerinde yedeklik müessesesinin kaldırılmasını istediğini belirtmiştir. Bu metnin hazırlanmasında konunun komisyonda uzun boylu konuşulduğunu eklemiştir. Kaldırıldığı takdirde sık sık vaki olacak boşalmalar dolayısıyla vilâyetlerde sık sık seçim yapmak gerekeceğini, bunun da büyük masrafı ve işlerin aksamasına sebep olacağını bu yüzden kanunu kabul etmediklerini belirtir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).

Demokrat Parti Niğde Milletvekili Ali Ulvi Arıkan tekrar söz alarak şöyle devam etmiştir:

“...İdarei Umumiye Vilâyet Kanununun bir maddesine göre meclisi umumiler ekseriyetle toplanır, nisabı yarısı teşkil eder. Bu şerait içinde kanuni mazeret, sıhhi bir mazeret bulunmadıkça meclisi umuminin yarısından fazlasını dört yıl zarfında kaybetmesi ihtimali akla gelmez.” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).

Demokrat Parti Ankara Vekili Mehmet Atf Benderlioğlu söz alarak:

“Yedeksiz olarak seçilecek olursa süratle vaki olacak inhilâller dolayısıyla bendeniz Pertev Arat arkadaşımızdan daha realist olarak söyleyeyim ki, her 16 günde bir vilâyetler belediye ve meclisi umumi seçimlerini yapacaklardır ki, bu yüzden seçimde bir huzursuzluk meydana gelecektir. Biz bu mahzurları göz önünde tutarak kanunun esas ruhunu muhafaza etmek mecburiyetini duyduk. Ali Ulvi Bey arkadaşımızın teklifinin kabul edilmemesini ve encümeninden geçen şeklin kabul edilmesini arz ve teklif ederim.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).

Demokrat parti Trabzon milletvekili Mahmut Göloğlu’da söz alarak:

“...Maddede şöyle demektir: Siyasi partiler tarafından; belediye meclisine seçilecek üye sayısı miktarınca asıl ve bir misli yedek aday ayrı ayrı gösterilir. Bağımsız adaylarda, asıl veya yedek üyelikten hangisi için adaylıklarını koyduklarını bildirmeye mecburdurlar. Asıl ve yedek adaylar aynı oy pusulasına ayrı ayrı yazılır. Asıl adaylardan en çok oy kazananlardan beldenin çıkaracağı üye sayısı kadarı asıl üyeliğe ve yedek adaylardan en çok oy alanlardan beldenin çıkaracağı üye sayısı kadarı da yedek üyeliğe seçilmiş sayılırlar. Şu kadar ki, yedek üyelikler için aday gösterilmiş bulunanların aldıkları oy miktarı ne olursa olsun yedek üyeliğe seçilmiş olurlar. Asıl ve yedek üyelere kendi aralarında eşit oy kazananlar bulunursa kura çekilerek adı önce çıkan sırada öne alınır. Şimdi yukarıdaki ifade o kadar sarıh ve açık ki, onu teyide lüzum yok. Yani aşağıdaki fikraya lüzum yok. Kaldı ki; illâ bunu daha sarahatle teyit edelim diye bir de tabiri konmuştur ki, bu, tamamen tersine bir mana ifade etmektedir. Bu ifade tarzı yanlışdır, bence. Onun için okuduğum bu ifadeyi tamamen çıkaralım, fikra vuzuh peyda etsin. Çünkü bu tabire hiç de lüzum yok.” sözlerini ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).

Demokrat Parti Ordu Milletvekili Osman Refet Aksoy söz alarak:

“...Oy alanların aldığı oy miktarına göre vaziyet tespit edileceğini, yedekte ise ne kadar oy almışsa yedek, asilde ise ve ne kadar oy almışsa asıl olarak seçileceğini söylemiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).”

Cumhuriyet Halk Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu söz alarak:

“...Eski kanuna göre, mevcut üye sayısından bir misli listeye aday olarak dereceli olduğunu, seçmenin bunlardan münasip görürse takdirini kullanabileceğini, en fazla oy alanların asil üye olabileceğini ve parti kimi yedek üye göstermişse o, yedek, kimi asil üye göstermişse, asil onun olacağını belirtmiştir. Ayrıca bunun bir nevi millî iradeyi veto etmek gibi bir şey olduğunu, bunu seçmenlerin takdirine bırakmanın daha doğru olacağını, siyasi partilerin takdiri yerine seçmenlerin hükmünü kabul etmenin daha isabetli olacağını söylemiştir. Ayrıca seçmenin, yedeğinin daha ehil görüldüğünü, Meclise asil olarak girmesinin istendiğini, hâlbuki bu kanunun buna mâni olduğunu söylemelerinin doğru olmadığını ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).”

2-Belediye Kanununa bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun bâzı maddelerinin kaldırılmasına dair olan 5669 sayılı kanunun ek 1 ve 4’üncü maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Bu kanunun amacı, belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir (Belediye Kanununa bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun bâzı maddelerinin kaldırılmasına dair olan 5669 sayılı kanunun ek 1 ve 4’üncü maddelerinin değiştirilmesi, 1954).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay söz alarak;

“Okunan madde ile dağıtılan metin arasında bariz fark olduğunu elindeki metne göre: Belediye meclisinin dönem sonundan önce herhangi bir sebeple inhilâli veya belediye meclisi üye sayısının, yedeklerinde getirilmesinden sonra mürettep üye adedinin yarısından aşağı düşmesi hallerinde belediye başkanlığına haber vermeye mecburdur diye yazdığını belirtmiştir. Okunan metinde ise, belediye başkanı seçim kurullarına haber vermeye mecburdur, denmektedir. Yani esas kanun metnine göre, inhilâl halinde veya her hangi bir sebeple belediye meclisi toplanamıyorsa dönem sonundan evvel belediye başkanı seçim kurullarına haber vermeye mecburdur. Bundan evvelki kabul ettiğimiz kanun da böyledir demiştir. Verilen metinde, «Belediye başkanlığına haber vermeye mecburdur.» tabiri bulunduğunu belirtmiştir.

Devamla şunları söylemiştir: “Kabul ettiğimiz kanunda, «inhilâl veyahut meclis üye sayısının» denilmektedir, burada ise «inhilâli veya belediye meclisi üye

sayısının» denmektedir. Kanunları tedvin ederken ibareleri aynı şekilde kullanmak hem kolaylık hem de kanun tekniği bakımından iyi olur. Binaenaleyh burada da öteki kanunda geçtiği gibi şekilde kabulü lâzım gelir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265).” şeklindeki itirazı ile yapılan düzenlemeye değil de yazılı kanunun tasarısı ile Meclis Genel Kuruluna okunan metinlerdeki tutarsızlıklara dikkat çekmiş, metinlerin aynı ifadeleri taşımasına vurgu yapmıştır.

3-Malatya vilâyetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Kanun

Adıyaman eski medeniyetlerin yatağı olan bir yerde kurulmuştur. Önceleri Malatya’ya bağlı bir ilçe iken, 1954 senesinde Malatya’nın iki idari bölüme ayrılmasıyla il olmuştur (Malatya vilâyetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Kanun, 1954).

Demokrat Parti Aydın Milletvekili Ve Dâhiliye Vekili Namık Gedik söz alarak, hem Adıyaman adıyla yeni bir il kurulmasının hem de yeni nahiye teşkilatlarının oluşturulmasının sebeplerini de açıkladığı konuşmasında; bu düzenlemeyi daha çok coğrafi şartlara bağlı olarak merkeze uzak birimlerin devlet hizmeti almada yaşadıkları sıkıntıları açıklamaktadır:

“...Halen 17 milyona yaklaşan vatandaş kitlesinin sakin olduğu 34.369 köyden 18.079’u doğrudan doğruya vilâyet veya kaza merkez nahiyelerine, 16.290 tanesi de mülhak nahiyelere bağlı bulunmaktadır. Gerçi bunlardan birinci kategoriye dâhil olanlar bağlı buldukları vilâyet veya kaza merkezlerinde müracaat edebilecekleri tütün idare teşkilâtı mevcut ise de, bu köylerden bir kısmı vilâyet veya kaza merkezlerine uzak mesafelerde bulduklarından bilhassa arızalı mntikalarda yaşayanlar bu uzun mesafeleri meşakkatle kat etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. İkinci kategoriye dâhil olan 16.290 köyde oturan vatandaşlar ise daha zor bir durumda bulunmaktadır. Bu köylerdeki vatandaşların müracaat edebilecekleri en yakın idare kademesi olan nahiyelerin çoğunda bir nahiye müdürü ile jandarma karakolundan başka devlet teşkilâtı yoktur. Bu vatandaşlar, basit bir iş için evvelâ nahiyeye uğramak, sonra da bazen aksi istikamette olan kaza veya vilâyet merkezine geçmek gibi güç bir durumda bulunmaktadır. Bu itibarla, bu geniş vatandaş kitlesinin Hükümetle ilk temas yeri olan nahiyelerimizin, coğrafi durum ve malî imkânlar nispetinde, mahdut sahalı ve tam teşkilatlı olmasında

zaruret görülmektedir. Bu zaruretle tam teşekküllü nahiye kurulmasına ehemmiyet verilmiş bulunmaktadır. 1950 senesinden bu yana hükümetçe tam teşkilatlı 71 nahiye kurulmuş bulunması, işte bu ihtiyacın mahsulü ve bu istikamette gelişen hükümet tatbikatının bir neticesidir. Diğer taraftan, nahiyelerimizden iktisaden inkişafa mazhar olan ve coğrafi durumları itibariyle bağlı oldukları kazalarla münasebetleri gayritabiî vaziyette bulunanları kaza haline getirmekte fayda görmekteyiz. Bu sebeple yine aynı tarihten şimdiye kadar 62 kaza teşkil edilmiş bulunmaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Demokrat Parti İçel Milletvekili Hüseyin Fırat söz alarak şöyle demiştir:

“...Malatya Vilâyeti, Antitoroslarla ikiye bölünür, halen 13 kazası bulunan Malatya Vilâyetinin ortasında kışın Antitoros dağları 1000 -3000 metre arasındadır. Kış mevsimlerinde buralara iki ilâ beş metre kar yağdığından mevcut yollar tamamıyla tıkanır. Kuzeyde bulunan dört kaza halkının yedi ay, Malatya Vilâyeti ile ticari ve iktisadi bakımdan irtibat temin edebilmesi için Gölbaşı denen istasyona kadar ovayı kat etmek suretiyle gider ve oradan tekrar Malatya'ya dönmek suretiyle 300 kilometrelik bir mesafeyi kat etmek mecburiyetinde kalınır. Kaldı ki, Adıyaman, Besni ve Kâhta ovaları 4,5 milyon dönüm genişliğinde tarihî Mezopotamya ovasının başlangıç, madenleriyle, tarihî eserleriyle meşhur ve son yapılan tetkiklerde çok zengin petrol membalarının bulunduğu sabit olan geniş bir ovadır. Bendeniz bu mıntıkayı yakinen bildiğimden, Hükümetin bir kanun tasarısı ile Büyük Meclisin huzuruna Adıyaman'ın vilâyet haline kalb edilmesi için bu kanun lâiyhasını getirmesini şükranla karşılar, Muhterem Heyetinizden Adıyaman'ın vilâyet olması hakkındaki kanunu kabul buyurmamızı arz ve istirham ederim.” sözleri ile kanunun kabul edilmesini istemiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Buna karşılık Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin söz alarak;

Kanunun, Malatya'nın ikiye bölünmesini, bundan alınan bazı kazalarla bir yeni vilâyet teşkil edilmesini hedef tutmakta olduğunu ancak, meseleyi dar bir bölgecilik zihniyetiyle değil, memleketin inkişafı bakımından ve prensipler zaviyesinden mütalâa ederek Hükümetin getirdiği bu lâiyhayı tasvip ettiğini ifade etmiştir. Kâhta ve Gerger kazaları hakkında gerek hükümetin esbabı mucibesi gerek

dolayısıyla Dâhiliye Vekiline tamamen iştirak ettiğini, yalnız Dâhiliye Vekilinin konuşmasında bu iki kazanın ismini zikrettiğini, lâyhada bir de Besni kazası olduğunu söylemiştir. Besni kazasının Adıyaman Vilâyetine bağlanmasının mütalâa edildiği zaman diğer kazaların olduğu şartları haiz bulunmadığını Adıyaman kazasının 54 bin nüfuslu, Besni kazasının ise 60 bin nüfuslu olduğunu. Adıyaman kazasının 6, Besni kazasının 8 nahiyesi olduğunu, ayrıca Besni kazasının coğrafi, zirai ve iktisadi şartlar itibariyle de Adıyaman'la ilgi tesisine imkân vermeyen, dolayısıyla Gaziantep 'e iktisaden bağlı olan bir bölge olduğunu ifade etmiştir. Bu itibarla Malatya'dan ayrılması coğrafi bakımdan zaruri ise de Gaziantep'e bağlanması daha yakışık alır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Seyhan vekili Sinan Tekelioğlu da Besni kazasının Adıyaman vilayetine bağlanmasına karşı çıkmış Gaziantep'e bağlanmasını uygun görmüştür (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Kars milletvekili Mehmet Hazer ise “Adıyaman’ın bugün vilâyet olduğu takdirde vatandaş beklediği hizmet kadrolarını belki bulacaktır, fakat tesis ve vasıtaları kısa zamanda bulamayacaktır. Bunun için vilâyet ve kaza teşkiline giderken hiç olmazsa vasıta ve imkânları da hazırlamak lâzım geldiğini” ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel söz alarak bu kanunla ilgili şunları söylemiştir:

“...Gerek Dâhiliye Vekili ve gerekse Dâhiliye Komisyonu Reisi arkadaşım bütün müdafaalarında bu mesafe mefhumunu öne sürmüşlerdir. Gaziantep ile Besni arası, yeni yapılan yolla 94 kilometreye inmiştir. Besni ile Adıyaman arası ise 54 kilometredir. 40 kilometre bir mesafenin bir vilâyet kurulurken kazaların durumuna tesir etmemesi lâzımdır” diyerek o da Besni kazasının Gaziantep'e bağlanması gerektiğini savunur (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Demokrat parti aydın milletvekili ve Dâhiliye vekili Namık Gedik söz alarak, Besni kazasının neden yeni kurulan Adıyaman vilayetine bağladıklarına şu açıklama ile cevap verir:

Sadece iktisadi bakımdan Besni ile Adıyaman'ın, Adıyaman vilâyeti dâhilinde mütalâa edilmesinin gerektiğini 15 milyon gibi portesi olan bir meselenin

Bayındırlık Bakanlığının etütleri arasında bulunduğunu ifade etmiştir. Besni'yi Adıyaman'ın zirai karakterinde ve vahdeti içinde mütalâa ederken bunu mücerret bir mütalâa olması gerektiğini söylemiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili İhsan Dai buna cevaben şunları söylemiştir:

” ...Bir kazanın diğer bir vilâyete bağlanması meselesinde iktisadi mevzu, olsa olsa istihsal ettiği metaların en kısa ve en emin yoldan satıldığı yer olması iktiza eder. Eğer bir kazanın istihsal ettiği emtia, bir vilâyette satılamamakta ise o feza iktisaden o vilâyette bağlı addedilmemek iktiza eyler. Halen Besni'nin istihsal ettiği mal Gaziantep'te pazara arz edilmekte ve satılmaktadır, Adıyaman'a götürülmemektedir. Bundan başka, Antep Vilâyetinin Besni'ye olan mesafesi 140 kilometredir. Antep'in' merkezi ile şimal hududu arasındaki mesafe 90 kilometre olmakla beraber arada bir tek kaza mevcut değildir. Yani Antep'in şimal hududuna doğru bir hat çizildiği takdirde aradaki 90 kilometre mesafe üzerinde bir tek kaza mevcut değildir. Adıyaman vilâyet olduğu takdirde, etrafında 30 - 40 kilometre mesafelerde kazalar olduğu iddia edilirken; beri taraftan 90 kilometre mesafe dâhilinde bir tek kazanın dahi mevcut olmaması Yüksek Heyetinizce nazarı dikkate alınacak bir nokta olsa gerektir.” diyerek kanunla ilgili görüşlerini belirtmiş o da Besni'nin Adıyaman'a değil de Gaziantep'e bağlanmasını savunmuştur (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 164-189).

Görülüyor ki yeni bir vilayet kurulurken milletvekilleri buna temelden karşı çıkmamakta; sadece belli kazaların hangi gerekçelerle hangi vilayete bağlı kalması gerektiği gibi bir konu tartışılmaktadır. Hâlbuki ki olay basit bir idari düzenlemeden ibaret değildir. CHP'nin kalesi olan Malatya vilayeti bölünürken ve yeni bir il kurulurken bu işin sadece “idarede kolaylık sağlamak” adına yapıldığını kabul etmek zordur.

4-Kırşehir vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair Kanun

1954 seçimlerinde iktidardaki Demokrat Parti ile DP lideri Menderes'in sürekli muhalefet ettiği Osman Bölükbaşı'nın Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) arasında, Bölükbaşı'nın memleketi Kırşehir'de sıkı bir rekabet yaşanır. Ama DP tüm iktidar olanaklarını seferber etmesine rağmen “yaptığı konuşmalarla başbakan

Menderes'in tüylerini diken diken eden" Bölükbaşı'nın küçük partisini Kırşehir'de geçemez. Türkiye genelinde DP yüzde 58, CMP yüzde 4,9 oy alır. Kırşehir'de CMP yüzde 43,5'le birinci olur, beş milletvekilinin tamamı CMP'lidir (htTKF://www.milli-tarih.blogspot.com/ Erişim tarihi 21.09.2013).

Bunu bir türlü içine sindiremeyen DP iktidarı seçimlerin üzerinden iki ay bile geçmeden, 30 Haziran 1954'te 200 bin nüfuslu Kırşehir'i ilçe yaparak cezalandırmaya karar verir. "Kırşehir Vilayetinin Kaldırılması Ve Nevşehir Adıyla Yeni Bir Vilayet Kurulması Hakkındaki Kanun" 259 kabul ve 39 red oyuyla kabul edilir. 237 milletvekili oylamaya katılmaz. Kırşehir, eski ilçeleri Avanos, Kozaklı, Mucur ve Hacıbektaş'la birlikte bir gün öncesine kadar Niğde'nin ilçesi olan yeni il Nevşehir iline bağlanır. Kırşehir'in ilçelerinden Kaman Ankara'ya, Çiçekdağı ise Yozgat'a bağlanmıştır. Başbakan Menderes kararın siyasi nedenlerle alındığını saklamaz: "Bu kanunun siyasi maksatlı olduğunu bir an için farz edelim. Kırşehir vilayetinin içtimai ve siyasi bünye itibarıyla bir anormallik göstermekte olduğunu da inkâr etmek kabil değildir. Evet, biz açık konuşuruz (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 216-265)."

DP, 1957 seçimlerinden önce Kırşehir'i tekrar il yapmaya karar verir. 12 Haziran 1957'de Meclis'te görüşülen kanun tasarısının gerekçesinde, Kırşehir'in tarihi, içtimai, kültürel, ekonomik ve coğrafi bakımlardan büyük önem taşıdığı, bu nedenlerle il merkezi haline getirilmesi gerektiği belirtilir. Olaylı oturumun ardından Kırşehir il olur, ama eski ilçelerinden Avanos, Kozaklı ve Hacıbektaş'ı Nevşehir'e kaptırmıştır.

Kırşehir'i yeniden il yapmak iktidara beklediği puanı kazandırmaz, önceki seçimde Kırşehir'de yüzde 43,5 oy alan CMP, bu kez yüzde 63 oy alıp dört milletvekilliğinin hepsini kazanır.

27 Mayıs darbesinin ardından kurulan Yassıada Mahkemesi'nde "Kırşehir'in siyasi sebeplerle kaza haline getirilmesi", DP yöneticilerinin yargılanıp idama mahkûm olduğu anayasayı ihlal davasındaki yedi suçlamadan biri olur. Menderes savunmasında Kırşehir'in ilçe yapılmasının fahiş bir hata olduğunu söyleyecektir (htTKF://www.milli-tarih.blogspot.com/ Erişim tarihi 21.09.2013).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili CHP Meclis Grubu adına söz alan Sırrı Atalay, bu kanun teklifinin tamamen siyasi cezalandırma anlayışına dayalı yanlış bir karar olduğunu şu sözlerle eleştirir:

“...2 Mayıs seçimlerini takip eden günlerde muhalefete oy veren Kırşehir ilini ilçe haline getirileceği şayiası bir kasırga gibi amme vicdanı üzerinde esti. İşte bu hazin hikâye şimdi huzurunuzdadır. Siyasi kanaatini izhar eden oy sahibi vatandaş cezalandırılmaktadır. Demokratik hayat, hürriyetle kabili telif olan her nevi hakka ve haktan doğan her nizamda müsait davranır. Demokratik eşitliğin gizli oy, aleni tasnif ve serbest kanaat sahibi olmanın anahtarı budur. Demokrat Parti kendisine rey vermeyen vatandaş ve beldeleri Kırşehir'in şahsında cezalandırarak bütün bu esasları yıkmaktadır.

Biz Nevşehir'in il olmasına muarız değiliz. Biz amme hizmetlerinin süratle ve suhuletle vatandaş ayağına götürülmesine taraftarız. Bu hususta alınacak karar ve tedbirlerin hararetle müdafiyiz. Karşımızda bu neviden bir mesele mevcut değildir. Kasıtlı iddiaya bürünmüş siyasi bir ceza ve tehdit mevcuttur.” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu söz alarak:

Başkanın Kırşehir'i orta Anadolu'nun en iyi şehri yapacağına söz verdiğini, fakat hükümetin siyasi ve hissi sebeplerden dolayı bundan mahrum bıraktığını söylemiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı'da teklife karşı çıkmış ve:

“...Demokrat Parti iktidara geldiği günden beri amme hizmetlerinden, vatandaşların suhuletle istifadesi gayesiyle birtakım köyleri nahiye, birtakım nahiyeleri kaza, birtakım kazaları vilâyet yaptığını burada ifade etmiştir. Fakat şimdiye kadar bir vilâyet ilga edilmemişti.

Soruyorum size, yolu yok, irtibatı yok, neden Nevşehir İlçesinin kurulması için 2 Mayıs seçimlerinden sonra bu kadar istical ediliyor? Meselede hissî bir sebep yok, politik bir sebep yok da neden bu kadar ısrar ediliyor? Diyecekler ki, 1952'de Nevşehirli müracaat ettiler. Müracaatın hududu mu var, herkes müracaat ediyor.

Bir arkadaşımızın Bütçe Encümeninde de dediği gibi, reyini bir muhalif parti lehine kullanan bir vilâyet, iptidai devirlerde olduğu gibi, toptan cezalandırılmak yoluna gidilecek olursa, bu memlekette seçim emniyetinden, rey serbestîsinden bahsedilemez.” demiş ve sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Ve Başvekil Adnan Menderes, bütün bu eleştiriler karşısında söz alarak:

“...Söylediklerine bakarsanız, Kırşehir parçalanıyor, Kırşehir mahvediliyor. Muhterem arkadaşlar, bu vaveylaları dinlediğiniz zaman Kırşehir'i idam ediyorlar zannedersiniz. Kırşehir'i kaza yapmak, Kırşehir'in içinde oturan bâzı kimseler için olabilir ki katiyen muhtemel olan kazançlardan, emlâk kıymetlerinin yükselmesinden, mahrumiyetten mütevellit bir telâş mevzuubahis olabilir. Bu suretle işi siyasi bir istismar mevzuu yapmak isteyenler bulunabilir.

Kırşehir'in, kazalarının hiçbirisinde orta mektep yoktu. Hepsini yapıyoruz. Lisesi yoktu; lise yapıyoruz. Şusu yoktu, busu yoktu. Bu yapılanlar Kırşehir'in merkezine değil vilâyet olarak kazanımlarıdır. Bunlar yine kaza ve köy olmakta devam edecek ve Hükümetin merkezden yardımları buralara oluk gibi akacaktır. Ömürlerinde, görmedikleri devlet hizmeti nimetlerini, devlet yardımlarını görmekte devam edeceklerdir. O halde bu vaveylaya sebep nedir? Hakikaten birisi kalktı, Encümende, bu Lehistan'ın taksimine benziyor, dedi. Bu benzeyiş nerede? Üç devlet bir devleti aralarında taksim mi ediyor? Kırşehir Türkiye'nin tâbiyetinden başka bir tâbiyete 'mi geçiyor?’” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Demokrat Parti Aydın Milletvekili Ve Dâhiliye Nazırı Vekili Namık Gedik söz alarak, Kırşehir'in kazaya dönüştürülmesi teklifine karşı çıkanların eleştirilerine şöyle cevap verip düzenlemenin doğruluğunu şöyle savunur:

“...Bu tasarının günlerden beri Büyük Millet Meclisinde müzakereleri sırasında bilhassa muhalefette bulunan arkadaşlarımız tarafından çeşitli şekilde isimlendirildiğine maalesef şahit olduk... Nevşehir'in ebetteki bir vilâyet olması bir emri tabii ve zaruri idi. Sayın Başbakanın buyurdıkları gibi merkezi 50 - 60 bin nüfuslu kazalarımız dururken bugün vilâyet halinde 80 bin nüfuslu olarak Kırşehir'i bırakmak imkânsızlığını Yüksek Heyetiniz takdir eder. Bu vaziyetle tahaddüs eden ve yeniden kurulan Nevşehir'i Mucur'u, Kırşehir'i ve Konaklı'yı beraber mütalâa

ederek tasarı bu şekilde Yüksek Heyetinizin huzuruna getirilmiş bulunmaktadır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Mehmet Mahmutoğlu söz alarak:

Kırşehir'in, Orta Anadolu'da ve Kızılırmak vadisi üzerinde kazaları ile kademelenmiş Kaman'a 50, Mucur'a 26, Hacıbektaş'a 46, Avanos'a 90, Çiçekdağı'na 69 ve Kozaklı'ya da 85 kilometre mesafede olduğunu; Ankara, Yozgat, Kayseri ve Niğde vilayetleriyle çevrili 12.500 metre murabbalık bir saha işgal eden 190.000 nüfuslu, doğuyu batıya bağlayan üzerinde ve Kılıçözü Çayının iki tarafında meyve ve sebze bağ ve bahçeleriyle sıralanmış 17 kilometre devam eden yemyeşil bir vilâyet merkezi olduğunu ifade etmiştir.

Ayrıca dört kazası ile birlikte Kızılırmak vadisi üzerinde kademelenmiş ve toprağının kuvvetli ihbariyesi ve coğrafi durumu itibarıyla Orta Anadolu'nun bir zahire ambarını teşkil etmekte olduğunu, Kırşehir'in bu zirai bakımdan bir vahdet teşkil eden Kaman, Mucur, Hacıbektaş, Avanos, Kozaklı ve Çiçekdağı kazaları manzumesinin tam merkezinde olduğunu ilçe yapılmaması gerektiğini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Tahir Taşer söz alarak diğer milletvekillerinin sözlerine benzer şekilde Kırşehir'in kaza haline dönüştürülmesine şu sözlerle karşı çıkmıştır:

”...Kırşehir ilga edilmiştir deniliyor. Biz Kırşehir Vilâyetinin ilgasına taraftar değiliz. Esasen Kırşehir Vilâyetinin ilgasının sebebini Başbakan buradan açıkça söylediler. Hissi, siyasi sebepler olduğunu söylediler ki, bundan çok memnun olduk.” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Ancak bütün bu eleştiriler netice vermeyerek Kırşehir Resmi Gazete'nin 30.06.1954 ve 6429 sayılı kanunla ilçeye düşürülüp Nevşehir'e bağlanmıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

5-Bağlı Buldukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun

Teklif olunan kanuna göre hükümet, adliye ve askeri sınıfa mensup olanlar dışında kalan devlet memurlarını gerekli gördüğü durumlarda açığa almak suretiyle

görevden uzaklaştırma yetkisine sahip olacaktır. Böyle bir yetki hakikaten hükümeti memur sınıfı üzerinde geniş bir yetki ve hatta baskı uygulama hakkına sahip kılan önemli bir düzenleme idi (Bağlı Buldukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun, 1954). Bu nedenle kanun teklifi TBMM’de eleştiriye uğrar.

Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin söz alarak, tasarıda şu noktaları eleştirir:

“1. Alelumum memurların hiçbir sebep ve lüzum iradesine hacet kalmaksızın neticesi azle, tasfiyeye müncer olacak tarzda işten el çektirilmeleri ve bu muameleye karşı hiçbir kaza merciine müracaat edememeleri;

2. Altmış liradan aşağı maaşlı hâkimlerin diğer memurlardan farklı durumlarının izalesi;

3. Üniversite muhtariyetinin ilgası, gibi üç önemli teklifi ihtiva etmektedir. Teklifi huzurunuzda getiren arkadaşlar ve encümen mazbatasını bu kanun ile takip edilen gayenin idarede ıslahat olduğunu söylüyorlar. İdarede ıslahat gayesini güden bir kanunun Hükümet tarafından değil de milletvekilleri tarafından teklif edilmiş olmasındaki tezat ve garabet yüksek nazarlarınızdan kaçmamıştır. Eğer gerçekten idarede ıslahat hedefi güdülüyorsa bu ıslahatı gerektiren zaruretleri ve düşünülen tedbirleri açıklayan bir gerekçe ile teklifin Hükümetten gelmesi icap ederdi (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 385-467).”

Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin, burada özellikle teklifin hükümet tarafından değil de bir grup tarafından sunulmuş olmasını eleştirir ve yanlış bulur. Eleştirilerine ise şöyle devam eder:

“Devlet memurunu ehliyet ve liyakat bakımından tasfiye yetkisini hiçbir murakabeye tâbi olmadan icra makamının emrine vermek tatbikatta tasarıda ileri sürülen faydayı değil tam aksini intaç eder. Zira kırtasiyecilikle mücadele tembelliği önlemek, vatandaşa iyi hizmeti sağlamak elbette gayedir. Lâkin getirilen kanun teklifi bu neticeyi ararken hem aradığını bulamayacak hem de son otuz yıl içinde çok hayırlı bir tarzda geliştirilmiş güzel bir esasını yıkacaktır.

Esasen çok korkarız ki, bu şartlar altında devlet kadrolarına kifayetsiz, dirayetli ve faziletli memur bulmakta da bundan böyle hükümetler güçlük çekecektir.

Bugün hususi teşebbüsü en geniş bir ölçüde kabul eden hiçbir memlekette misline rastlanmayan bu tek taraflı ve egoist politika da sosyal adalet hisleri ile taban tabana zıttır.

Biz Büyük Millet Meclisi kürsüsünü yabancı hukuk sistemlerinin mukayese yeri addettiğimiz için burada bu noktalar üzerinde fazla durmayı lüzumsuz buluyoruz. Yalnız şuna işaret edelim ki, demokratik memleketlerde memurlara maddi, manevi huzur ve refah sağlamak amme hizmetlerinde verimliliğin esaslı bir şartı sayılmaktadır. Demokratik memleketlerde memurların teminatı hukuki müeyyideler yanında ve onun kadar mühim olarak meslekî şekillerin de vikaye ve sıyaneti altındadır. Bizde ise memurlar meslekî teşekküllere sahip olmak şöyle dursun, böyle bir teşekkül kurmak hakkından dahi kanunen memnurlar. Binaenaleyh tek teminatları kanun ve kazai tercilerdir. Bu kanunla bu da ellerinden alınınca memurlar işçilerimizin sahip olduğu teminat kadar teminattan dahi mahrum bırakılmaktadırlar.

Teklifte 60 liradan aşağı derecedeki hâkimlerin de aynı tasarı ile istihdaf edilmiş olması ve komisyon raporunda Hâkimler Kanununun 82. maddesinin değiştirilerek 60 liradan yukarı derecedeki hâkimlerin de vekâlet emrine alınmalarına yol açılması gerektiğine işaret edilmiş bulunması durumun ağırlığını artırmaktadır.

Hâkimlerin Adalet Bakanı tarafından emekliye ayrılması veya vekâlet emrine alma adı altında arz edilebilir olmaları Türkiye'de yepyeni bir devir açmaktadır. Bu yeni devir bilhassa muhalefeti adalet teminatından büsbütün mahrum bırakan bir devir olmak istihdamındadır. On gün önce çıkan kanunla 25 yılını dolduran Temyiz üyelerini vazifede tutmak veya emekliye ayırmak yetkisi Adalet Bakanına verildi. Şimdi bu tasarı ile maaşı 60 liraya yükselmemiş olan hâkimler büsbütün teminatsız duruma düşürülmek isteniyor. Vekâlet emrine alındıktan sonra Danıştay'a başvuramayacaklar ve altı ay sonunda emekliye sevk edilerek fiilen azledilmiş olacaklardır." demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Başvekil Adnan Menderes Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin'e cevaben:

Her şeyde olduğu gibi bu tasarıda kürsüde konuşan arkadaş memlekette âmme hizmetlerinin iyi görülmesi düşünülmekte bulunulmasına ve Devlet memurunun politikadan uzaklaştırılması gayesi takip edilmekte olmasına rağmen, bunu tamamıyla bir rejim meselesi yapmak ve Demokrat Partiye birtakım muzlim fikir ve niyetleri isnat etmek hevesi ile yaptığı konuşmanın sadece bu noktasına cevap vereceğim demiş ve devam etmiştir:

“1945’e kadar diğer partilerin kurulmasına, dünyada demokratik zaferin tahakkuk etmesine kadar Türkiye’de hiçbiriniz vicdanlarınızda ret ve inkâr edemezsiniz ki, memleketimizde çok esaslı bir tahakküm idaresi kurulmuş oluyordu. Bu tahakküm idaresi nasıl işliyordu? Hâkimin, memurun teminatı yok mu idi? Memurun teminatı vardı, hâkimin teminatı da vardı. Yani beyefendi arkadaşımızın söylediği teminatların hepsi mevcut ve üniversite muhtar bulunduğu halde tabutluklarda vatandaşlar işkence altında tutulmaktan ve kitle halinde vatandaşlar kurşuna dizilmekten geri kalınmıyordu. Ondan sonra hiçbir gazetede belediyenin edna hatalarını dahi tenkide edebilmek imkânı mevcut değildi. Müstakil mahkemeler, o muhteşem muhtariyete sahip üniversite ve bütün, dedikleri insan haklarını koruyan müesseseler dahi ne İstiklâl Mahkemelerinin havasını kaldırabilmiş, ne Tahriri Sükûn Kanununun tesirini, ne vatandaşların tabutluklarda işkence edilmelerini bertaraf edebilmiş ve ne de kitle halinde kurşuna dizilmelerini önleyememiştir.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382). Anlaşıyor ki başbakan Adnan Menderes’i memurları politika dışında tutmak niyetiyle çıkardıkları bu kanunun memurların temel haklarına dokunmak niyeti taşımadığı görüşünde ısrarlıdır.

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Taner Taşer söz alarak, muhalefet hükümeti samimi bulmamakta ve bu düzenlemenin memur kesimi baskı altına almak, tasfiye uygulamak için yaptığı düşüncesindedir. Nitekim Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Taner Taşer’de aynı kanaatlerle tasarıya karşı çıkar.

“...1950 den beri Orman Kanununu çıkarmaya muvaffak olamayan iktidarın memurlarının tasfiyesiyle alâkadar bir kanunu üç günde Meclis huzuruna getirmesini hayret ve endişe ile karşıladığını söylemiş, bütün memurların şahsi nüfuzu altına almak ihtirasıyla azil hakkını elde etmek yolunda olan Hükümetin

teklifini doğrudan doğruya getirmeyip de dört mebus vasıtasıyla getirmesi de şayanı dikkat bir keyfiyet olduğunu” belirterek şöyle devam etmiştir:

Bu teklifin gayesi mucip sebep lâyihasına göre şöyle sıralanabilir:

1. Kırtasiyeciliğin itiyatlarını kaldırmak.
2. Halka hizmet duygusunu yaratmak.
3. Bürokrasiyi kaldırmak.

4. Memurlara teminat namı altında verilen imtiyazı mahsusunu kaldırmak.

İtiraf ederiz ki, Türkiye'mizde yukarıda sıralanan kötü itiyat ve akıbetlere çare bulmak çok yerinde bir temennidir. Fakat ne çare bu güzel gaye ve maksatlar tamamen aksine bir netice verecek bir (azil) salâhiyetinin Hükümete verilmesi için basamak yapılmaktadır.

DP programında Devlet memurlarının durumu üzerinde çok esaslı hükümler bulunmaktadır. Nitekim programın 23'ncü maddesinin A fıkrasında memurların hal ve atilerinin emniyet altına alınması, (B) fıkrasında memurların tayin, terfi, cezalandırılmaları hususlarının takdirden ziyade objektif usullere bağlanması kabul olunmuştur. Binaenaleyh Başvekilin devlet memurlarını şahıs ve zümrelerin emir ve arzularına tâbi olmaktan kurtarılması yolunda mesul bir başvekil sıfatıyla yaptığı açık vaat ve genel başkanı olduğu partisinin programında mevcut sarîh hükümlerle şimdi müzakere mevzuu olan kanun teklifini nasıl bağdaştırabiliriz? Memurlar üzerinde mutlak bir hegemonya tesisini hedef tutan kanun teklifi hukuk devleti zihniyeti ile de kabili telif değildir.

Teklif sahiplerinin esbabı mucibesinde Batı devletlerinin bazılarında da idareye memuru mutlak surette azil etmek salâhiyetinin verildiği belirtilmektedir. Hayır, arkadaşlar, Garp demokrasisi böyle bir usule asla müsaade etmez. Bu iddia tamamen mesnetsizdir. Bilâkis batı demokrasilerinde memurun kanuna aykırı keyfî, gareze müstenit partizanca veya iftiraya müstenit muamelelere maruz kalması ihtimalini önlemek için hükümetçe memurlar hakkında alınacak tedbirler son merci olarak bir mahkemeye murakabe ettirilmektedir. Medeni memleketler bu yolda hükümler vazederken Türkiye'de ve bilhassa DP'nin iktidarı zamanında tamamen aksi bir istikamete yönelmiş olması derin hayretle müşahede edilmektedir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Demokrat parti İzmir milletvekili Pertev Arat söz alarak, muhalif milletvekillerinin bu eleştirileri özellikle “iktidar memurları baskı altına almak ve tasfiye etmek istiyor” eleştirilerine şu sözlerle karşı çıkar ve yasayı savunmuştur:

“...Bu kanun teklifi muhalefet yıllarınızda 1950 - 1954 senelerinde milletçe çekilen bir ıstırabın ifadesi olup uzun uzadıya yapılan tetkikatlar neticesinde hazırlanmak suretiyle getirilmiş bir lâyiha olduğunu, Demokrat Parti tarafından getirilmiş bir teklif olmasının, milletvekilleri olarak milletin bir ıstırabına cevap verilmesi manasını ifade ettiğini, kanun teklifinin esas gaye ve hedefini bu sebeplerin teşkil etmekte olduğunu söylemiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).”

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay söz alarak kanun teklifini eleştirir:

“...Başbakan dediler ki, memur statüsünde basit bir değişiklik yapıyoruz, bu hususta her hangi bir endişeye lüzum yoktur. Bir değişiklik mevzuubahistir. Ama haddizatında basit bir şey değildir. Memuru kapı dışarı edeceksin fakat onun idari kazaya veya adlî kazaya başvurma yollarını kapayacaksın. Teşriî organlar, parlâmentolar kendileri kanun yapıcıdırlar. Burada ise bu vazifelerinin devamı olan kazai organın vazifelerinden bir kısmını alıp icranın emrine vermektedir. Burada doğrudan doğruya Anayasa hukuku ile karşı karşıyayız.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz. Ama burada kontrol ve teminata dair ne bir hüküm ve ne de bir müessese vardır. Diğer taraftan icranın, kanunlara ve hukuka aykırı hareket etmesi halinde teşri organının bunu teminata bağlaması lâzımdır. Şimdi bu teklifle icra kanunlara ve hukuka mugayir hareket etmişse teminat mevcut mudur? Hayır! Teminat bu kanunla kaldırılıyor. Farz edelim ki, bir memur haksız ve keyfi bir şekilde vazifesinden uzaklaştırılıyor. Misal vermiyorum, objektif olarak anlatıyorum. Şimdi icranın böyle bir şeye karar vermesi karşısında haksızlığa ve mağduriyete uğrayan bir memur teminata bağlanmış bir müesseseye müracaat edebilecek mi? Yani gidip Şûrayı Devlete dava açabilecek mi? Hayır! Hiçbir şekilde kazai mercilere müracaat hakkı olmayacaktır. O halde icranın kuvveti karşısında bu memur haksızlığa ve adaletsizliğe uğrayacaktır. Bunun aksini hiç kimse iddia edemez, bir tek istisna dahi olsa. Bu yol açık bulunmaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 25.6.1954: 202-382).

Sırrı Atalay'ın bu eleştirileri hukuki açıdan dikkate değer eleştirilerdir. Hükümetin bir kanun ile hem anayasa hükümlerinin üstüne çıkmaya hem de kendini yargı organı yerine koymaya kalkmasının yanlışlığına dikkat çekmesi, hükümeti uyarması önemlidir. Ancak bütün bu uyarılara rağmen teklif 5 Temmuz 1956 tarihinde kabul edilip 6435 sayılı kanun olarak yürürlüğe girecektir.

6-Belediye Kanununa Bâzı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Bası Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Olan 5669 Sayılı Kanunu Tadil Eden 6424 Sayılı Kanunun Değiştirilmesine Dair Kanun

Getirilen kanun değişikliği şu şekilde idi:

MADDE 1. — 1580 sayılı Belediye Kanununa 5669 sayılı Kanunun birinci maddesiyle eklenip 6424 numaralı Kanunla değiştirilen ek birinci madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ek madde 1. — Belediye meclisleri seçimi her dört senede bir Haziran ayının son pazarına rastlayan günde yapılır. 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre kurulacak olan ilçe seçim kurulları belediye meclisleri seçimini yaptırmak ve seçim işlerini tanzim ve idare etmekle görevlidirler.

Belediye meclisinin dönem sonundan önce her hangi bir sebeple inihâlî veya belediye meclisi üye sayısının, yedeklerin de getirilmesinden sonra mürettep üye adedinin yarısından aşağı düşmesi hallerinde belediye başkanı derhal mahallin ilçe seçim kurulu başkanlığına haber vermeye mecburdur. Bu haber üzerine ilgili ilçe seçim kurulu oy verme gününü en az bir ay evvelinden belirtir ve ilân eder (Belediye Kanununa Bâzı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Bası Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Olan 5669 Sayılı Kanunu Tadil Eden 6424 Sayılı Kanunun Değiştirilmesi, 1954).

Görüldüğü gibi kanun teklifi, belediye meclisi seçimlerinin 4 yılda bir ve haziran ayının son Pazar günü yapılmasını veya üye sayısının yarıdan daha aza inmesi halinde seçime gidilmesini öngörüyordu.

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Mehmet Hazer CHP Grubu adına söz alarak,

“...Kanunların icrasının yeni bir kanun tesis olunmaksızın hükümet kararına istinaden durdurulması ve ihmal edilmesi hususunda icra uzvunun kendisini

salahiyetli görmesi izaha lüzum olmadığını, Anayasaya mugayir bir keyfiyet olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Kanunların tatbik edilmeden sık sık değiştirilmesi ve yürürlükten kaldırılmasının vatandaşın kanunlara olan güvenini de zayıflatacağı kanaatinde olduğunu söylemiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 3-117).”

7-İdarei Umumiye Vilâyet Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan 6423 Sayılı Kanunun Tadili Hakkında Kanun

Kanun, İl Genel Meclisi seçimlerinin dört yılda bir eylül ayının son Pazar günü yapılmasını öngörüyordu. Ayrıca üye sayısının yarıdan daha fazlasının boşalması halinde de yine seçime gidilmesi öngörüyordu (İdarei Umumiye Vilâyet Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan 6423 Sayılı Kanunun Tadili Hakkında Kanun, 1954).

Demokrat Parti Gümüşhane Milletvekili Halis Tokdemir söz alarak, teklife temelden karşı çıkmamış ancak:

”...Bu kanunun tadil teklifinin ek birinci maddesinde Hükümet teklifi ile Dâhiliye Encümeni teklifi arasında bir ayrılık vardır. Hükümet teklifinde «Vilâyet Umumi Meclis seçimleri her dört senede bir Haziran ayında.» Diğerinde «Kasım ayında yapılır» diyor. Kasım ayında yapılacak Genel Meclis seçimlerinin mahzurlu olduğu kanaatindeyim. Çünkü Kasım ayı Türkiye'de kışıdır. Bilhassa Şark tarafları karlarla veya kar olmayan yerlerde çamurlarla kaplıdır. Bu seçimler köyde yapılacağına göre memurlar köylere gidip, sandıkları götürdüklerine ve bâzı köylerden diğer köylere gidilip rey verileceğine göre vatandaş beyhude bir zahmete sokmuş olacağız kanaatindeyiz.” diyerek (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121) meclise sunulan yasa teklifinin ilgili maddesi hakkında meclis işçileri komisyonu teklifi ile hükümet teklifi arasındaki çelişkiye dikkat çekmiş, seçimlerin haziran ayında yapılması yönünde görüş belirtmiştir.

Demokrat Parti Sivas Milletvekili Ercüment Damalı söz alarak:

“...İl Genel Meclisi ile belediye meclisi seçimlerinin her ikisinin de aynı günde veya birbirine yakın günlerde yapılmasının memleketi müşküle düşüreceğini belirtmiştir. Devamında, ayrı ayrı sandıklar koymak mecburiyeti vardır. Diğer taraftan bu sandıkların hangisinin belediyeye ait olduğunda, hangisinin il genel seçimlerine ait olacağına müşkülâtle karşılaşılabılır. Öbür taraftan bir misli fazla sandık kurulları, bir misli fazla sandık üyeleri ve bir misli fazla parti müşahitleri

bulundurmak icap edecektir. Hâlbuki malûmu ihsanınız, birçok yerlerimizde kanunun emrettiği sandık kurullarının teşkili hususunda dahi müşkülât çekilmektedir. Bundan başka, bilirsiniz ki; propaganda 45 gün evvel başlar ve üç gün evvel biter. Bu seçim tarihleri birbirine yakın olursa karışıklıklar olur ve propaganda yapılmış mıdır, yapılmamış mıdır, 45 günlük müddete dikkat edilmiş midir, edilmemiş midir gibi birtakım mevzular üzerinde birtakım ihtilâflara sebebiyet verebilecektir. Haziran da, Kasım da, memleketimizin genel durumu muvacehesinde işin az olduğu ve havaların en müsait olduğu zamanlardır. Ama Şarkta bâzı mıntikalarda, ahvali fevkalâdeden, şiddetli havalar olabilir. Fakat bu umumi olmamakla beraber, o mıntikalarda dahi bütün bu müşkülât yenilerek seçimleri yapmak daima mümkündür. Bu mütalaalarımıza her halde komisyon iştirak ve icap ederse Heyeti Umumiye'di tenvir edecektir meselenin halli uygun görülmüştür.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).

Demokrat Parti İzmir Milletvekili Dâhiliye Encümeni Mazbata Muharriri Pertev Arat bu kanunla ilgili:

“...Encümenimizde yapılan müzakerelerde belediye seçimlerinin, hükümetçe hazırlanan şekilde Haziran ayının son Pazarında yapılması esası kabul edildi ve bu tasarı biraz evvel kanuniyet kesbeymiş oldu. Fakat idare-i umumiye vilâyet seçimlerinin de belediye seçimlerinin yapıldığı aynı günde yapılmasının bâzı mahzurları üzerinde duruldu. Bunların bir kısmını Encüment Damalı arkadaşımız izah etmiş bulunuyorlar. Bu mahzurların zapta geçmesi için bizim tarafımızdan da izahı icap etmektedir.

Belediye seçimleri Haziranın son pazar günü yapılacağına göre, İdare-i Umumiye Vilâyet seçimlerinin bundan bir hafta evvel yapılması teklifi üzerine şu mahzurlar karşımıza çıktı: Bir defa, seçim kütüklerinin hazırlanması, yoklama müddetinin beklenmesi Haziranın 15-20 sine kadar uzun bir muameleyi intaç etmekte bu da haziranın üçüncü haftasında seçimlerin yapılmasını mümkün kılmaktadır. Temmuzun ilk haftalarında yapılması ise memlekette iş ve tatil hayatının başladığı bir devreye rastlamasından dolayı muvafık görülmemiş ve özellikle ziraat işlerinin nispeten azaldığı Kasım ayında yapılması komisyonca uygun mütalâa olunmuştur.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).

Demokrat Parti Maraş Milletvekili Mazhar Özsoy söz alarak, bu görüşe karşı çıkmış, o da kasım ayında yapılacak bir seçimin, doğu bölgelerini iklim şartları nedeniyle doğru olmayacağı kanaatinde. Bu nedenle:

“...Doğu mıntıkası gibi yüksek yerlerde bu mevsimde gezmenin imkânı olmadığını, bu sene muhtar seçimlerinin muvaffakiyetle neticelendiğinden bahsetmiştir. Ayrıca geçen sene bu mevsimde birçok yerlere kar yağdığını, Her sene havanın böyle müsait olacağını kim temin edebileceğini ifade ederek kanunla ilgili tepkilerini belirtmiştir. Bundan başka Meclisin faaliyet zamanının başladığını, Milletvekillerinin de kendi mıntıklarında çalışacaklarından fakat bu kanunun bu imkânı da kaldırdığından söz etmiştir. Ayrıca;

Bu sebeple cidden Halis Tokdemir arkadaşımızın mütalâasına iştirak ediyorum. Değiştirilmesi lâzımdır. Onun için hiç olmazsa Kasım ayının ilk haftası şeklinde değiştirilmesi kanaatindeyim.” demiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).

Demokrat Parti Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu söz alarak, İl Genel Meclisi seçimlerinin kasım ayında yapılmasına karşı olduğunu ama İl Genel Meclisi ile Belediye Meclisi seçimlerinin aynı tarihte yapılmasına karşı olmadığını şöyle açıklar:

“...Meclisi umumi seçimleri ile belediye seçimlerinin aynı günde yapılmasında hiçbir mahzur yoktur. Bilâkis fayda vardır. Bir kere belediye seçimi bütün köylerde yapılmıyor. Şehirlerde, kasabalarda ve bâzı nahiye merkezlerinde yapılıyor. Oraya iki sandık konur, hem vatandaş iki defa seçim külfetine katlanmaz, hem de daha tasarruflu olur. Bu itibarla meclisi umumi seçiminin Haziran ayının son haftasına yani belediye seçimiyle aynı güne bırakılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyim.” diyerek kanun hakkındaki görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).

Demokrat Parti Gümüşhane Milletvekili Halis Tokdemir söz alarak,

“...İki seçimin aynı günde yapılmasını, Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlere karışabilmelerini teminen ve hem de Büyük Millet Meclisinin tatil olduğu bir zamanda, mevsim de müsait olduğu için, seçimlerin Eylül ayının son haftasına alınmasının münasip olacağını uygun olduğunu söylemiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).”

Demokrat Parti Trabzon milletvekili Sabri Dilek söz alarak,

“...5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre, Eylül ayının son haftasının milletvekilleri seçimi günü olduğunu, bu kanunu kabul ederken bu hususun nazarı itibara alınması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 22.11.1954: 4-121).”

Sonuçta, bu tartışmaların ardından İl Genel Meclisi seçimlerinin ne bazı milletvekillerinin savunduğu gibi haziran ayında ve Belediye Meclisi seçimleri ile aynı günde ne de kasım ayında yapılması kararı çıkar. Ortalama bir yol olarak bu seçimin eylül ayının son Pazar günü yapılması kararlaştırılmıştır.

8-Jandarma Kanununun 5061 sayılı Kanunla Değiştirilen 12’nci Maddesinin Tadili hakkında Kanun

Kanun teklifi, temelde jandarma sınıfına mensup subayların terfilerinin diğer sınıf subaylarının terfilerindeki esaslara göre yürütülmesini öngörüyordu (Jandarma Kanununun 5061 sayılı Kanunla Değiştirilen 12’nci Maddesinin Tadili hakkında Kanun, 1955).

Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Milletvekili Şerafettin Ayhan kanun tasarısı lehine söz alarak:

“...Kadrosuzluk yüzünden terfi müddetlerini doldurdıkları halde terfi edemeyip mağdur olan jandarma sınıfı subaylarının mağduriyetlerinin bu tasarının kabulü ile son verilmiş olacağını bütün arkadaşlarının da lehte karar vereceklerini zannetmekte olduğunu ifade etmiştir.

Devamında, 1943 senesinde kabul edilen ve o gün 25 lira bedel tahsis edilen memleketin inzibatına memur bu vatan evlâtları hâlâ aynı 25 veya 30 lira para ile iâşelerini temin etmeye çalışıyorlar. Kanunun ikinci maddesinin Vekiller Heyetine vermiş olduğu salâhiyetle bir aylık iâşe bedeli olan 25 liranın derhal bugünkü rayice göre mümkünse en aşağı üç misli artırmasını Huzuru Âlinizde Vekiller Heyetinden rica ve istirham ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 155-153).

Cumhuriyet Halk Partisi Tunceli Milletvekili Arslan Bora söz alarak:

“...1930 senesinde meriyete konulan 1706 sayılı Kanunun 12nci maddesine göre bir jandarma subayının terfihi için piyade kıtalarında en az altı ay hizmet etmek zorunda idi. Bu maddenin tadili içinde 1947 senesinde 5061 sayılı Kanun

çıkarıldı ki, bu madde ile altı ayı bir seneye çıkarmış oldular. Bir sene gibi uzun bir müddetle asıl sınıfından ayrı düşen bir jandarma subayının muhakkak ki bu vazifesi birçok aksaklıklara sebep olacaktır. 5061 sayılı Kanunun 12'nci maddesinin yeniden tadiliyle huzurunuzda gelen kanunun kabulü ile eski kanunla mağdur vaziyete düşen jandarma subaylarının bu mağduriyetleri tamamen ortadan kalkmış olacaktır." demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 155-153).

9-Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Ku'ulus ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve 4258 sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cetvellerinin Değiştirilmesine dair 4862 sayılı Kanuna Bağlı (3) ve (2) sayılı Kadro Cetvellerine İlâveler Yapılması hakkında Kanun

Kanun; birinci sınıf köy ebeleri ve köy sağlık memurları, 5129 sayılı kanunun 1'inci maddesi gereğince, köy öğretmenleri gibi aylık alırlar. Ancak bunların aylıklarının artırılması için, öğretmenlerde olduğu gibi ders yılı hizmet yılı olarak sayılır.

Köy enstitülerinden mezun olan köy sağlık memurları, askerlikleri halinde, köy enstitülerinden mezun öğretmenler gibi 3803 sayılı kanunun 9. maddesi hükmüne tabidirler.

Birinci sınıf köy ebeleri ve köy sağlık memurları 3803 ve 4274 sayılı kanunlarla köy öğretmenlerine temin edilen her türlü haklardan da faydalanırlar.

İkinci sınıf köy ebeleri, birinci sınıf köy ebeleriyle sağlık memurlarının bu haklarından faydalanamazlar.

Birinci sınıf köy ebesi ve sağlık memuru olacakların 3803 sayılı kanunun beşinci maddesi gereğince Maarif Vekilliğine karşı taahhüt ettikleri mecburi hizmet, tahsillerinin bitiminde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğine devredilmiş sayılır. Mecburi hizmetlerini yapmayanlar hakkında adı geçen maddedeki müeyyideler aynıyla tatbik olunur.

Köy ebe mekteplerine enstitü dışından alınıp parasız tahsil görerek yetiştirilen ikinci sınıf köy ebeleri dört sene müddetle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğinin göstereceği yerlerde köy ebeliği yapmaya mecburdurlar. Bu mecburiyeti yerine getirmekten kaçınanlardan kendileri için yapılan masraf nizami faiziyle birlikte aynen ve Tahsili Emval Kanununun hükümlerine göre tahsil olunur

Köy ebeleriyle sağlık memurları Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince tespit edilecek esaslar dâhilinde memur oldukları köy ve köy gruplarında doğum yardımı yapmak, gebelerin sağlık durumunu takip etmek, çocuk bakımı işleriyle uğraşmak ve diğer sağlık işlerini görmeye mükelleftirler. Bunlar yapacakları bu hizmete mukabil halktan ücret alamazlar.” hükümlerini içerir (<http://www.mevzuat.gov.tr/> Erişim tarihi: 11.09.2013) .

Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Milletvekili Muhit Tümerkan söz alarak:

“...Meclisimizin İhtisas Encümeni olan Sağlık Encümeni, Sağlık Bakanlığının teklifini aynen kabul ediyor. Teklif Bütçe Encümenine geliyor. Bütçe Encümenimize bir sitemde bulunacağım. Encümendeki bir kısım arkadaşlar - Encümende olmayanlar üzerinde bir nevi velayet ve vesayet hakları bulunduğu şeklinde bir kanaatleri mi vardır bilmiyorum? Bu arkadaşlar, - bu kanunun mevzuu ile hiç de ilgili olmadığı halde içine yeni birtakım mecburi asistanlık hizmeti hükümleri koyuyorlar. 30 liralık asistanlık kadroları da kabul ediyorlar. Bunu ekseriyetle kabul ederek huzurunuzda getiriyorlar. Bu asistanlar sadece kendi tahsil sahalarında yetişme ile vazifeli değildiler, bunlar aynı zamanda hizmet gören ve emeklerinin, memurluklarının hakkını yarım alan vazifelilerdir. Bunlara mecburi bir hizmet tahmil edilmesini anlamak zordur. Umarım ki, Sağlık Vekili, bu hususta evvelce geçmiş tecrübelerle dayanarak, açıklamada bulunacaktır. Bu teklif, usule aykırı olduğu kadar, realitelere ve hizmetin icaplarına da aykırıdır.

Bir ihtisas encümeninin verdiği karara karşı birkaç rey farkla Bütçe Encümeni arkadaşlarımızın verdikleri ekseriyet kararı yerinde değildir. Hem Bütçe Encümenindeki bazı arkadaşların verdikleri muhalefet şerhine hem de Sağlık Encümenine rağmen teklifin kabul edilmesi büyük üzüntü doğuracaktır. Hakikaten, meselelerin ayrıca bir mecburi hizmet mevzuu olarak tetkiki lüzumlu sanılıyorsa, bakanlık bunu yeniden tetkik etsin, durum yeniden etüt edilsin, ihtisas Encümeninden geçsin ve yeniden münakaşa edilsin.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Ve Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Hâdî Hüsman söz alarak bu eleştiriye şöyle cevap verir:

“...Tümerkan'ın beyanları gibi bir mecburiyet, umumi mânada, evvelce konduydu, kalktıydı dediği manada mecburî bir hizmet hükmü değil, orada Tıp

Fakültesini bitiren her doktora evvelâ Devlete bir hizmet kabulü prensibi konulmuş ve bu vazifeyi yapmadan hiçbir dairede, hatta İktisadi Devlet Teşekküllerinde vazife almamak gibi hakikaten üzerinde durulması lâzım gelen, faydalar yerine, arkadaşımızın dedikleri gibi tatbikatta mahzurlar doğuran hükümlerdi. Fakat burada öyle değil arkadaşlar. Burada sadece asistanlık mevzuudur.

Asistanlık kadrosu, asistanlık fonksiyonu, bugün Devlet memurundan ileri bir şey değildir. 30 lira maaşla 3 sene Devlet memuru gibi asistanlık yapacaklar, ihtisas sahibi olduğu günün ertesi günü istifa edip ayrılmaması için hiçbir hüküm ve müeyyide yoktur. O halde dedik ki; asistanlık müessesesi bir hizmet yeri midir, yoksa bir ihtisas yaptırma yeri midir? O zaman düşündük; mademki hükümet bu ihtiyacını karşılamak için bu kadroyu getirmiştir. Mademki bu münhalleri nazarı dikkate alarak, oraya mütehassis yetiştirmek için bunu teklif etmiştir. Müsaade edin, o halde ihtisas yaptığı müddet kadar bana hizmet etsin, ondan sonra istifa hakkı tanıyalım. İhtisasını yaptığı müddet kadar bana hizmet etsin, ama yalnız asistanlık kadrosunda çalışan kimseler için. Bu, yanlıştır, doğrudur, tekniğe uyar uymaz, bunu siz takdir edeceksiniz. Bizim aklımız bu kadar erdi. İcap ederse bunu Sağlık Komisyonu alır, tetkik eder. Ama şunu bilelim ki hükümetin teklif ettiği kanunla boş olan kadrolara mütehassis yetiştiremeyiz. Serbest piyasaya mütehassis yetiştirmiş oluruz.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti Denizli Milletvekili Baha Akşit de asistanlara mecburi hizmet konulmasına karşıdır ve bu görüşlerini ve eleştirilerini şöyle ifade eder:

“...Hem 30 lira asli maaşla çalışıyorsunuz, hem arkasından mecburi hizmet yükleniyorsunuz. Bu olmaz arkadaşlar. Asistana bir hastanede ihtiyaç var mıdır? Yoksa yalnız ihtisas almak için midir? Ben tabip olan arkadaşlarımla Vekil arkadaşıma soruyorum; asistansız bir hastane işleyebilir mi, çalışabilir mi? Ne operatör ameliyat yapabilir, ne dâhiliyeci. Bu tehacüm karşısında ne iş görebilir. Ne de bakteriyolog icap eden muayenesini yapabilir.

Hastanenin işlemesi için asistana ihtiyaç vardır. Onun için bunlara mecburi hizmet tahmil etmek doğru değildir. Bu usul eskiden kalmış sakim bir sistemdir. Filân yere mütehassis gitmiyor, bunun sebeplerini araştıracağımız yerde, bu asistanlara mecburi hizmet tahmiline gidiyoruz. Falan sağlık merkezine doktor

niçin gitmiyor? Sebebi aşikâr. Bugün bir hekim altı sene devam eden tıp tahsili yaptıktan ve senelerce mahrumiyet bölgelerinde çalıştıktan ve ihtisas yaptıktan sonra 40 lira asli maaşla, tayin edilirse oraya hekim gitmez.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Görülüyor ki Baha Akşit, mecburi hizmet usulünden daha çok uzman hekimlere ödenen maaşın azlığı konusuna dikkat edilmesini ister ve uzman hekim maaşlarının iyileştirilmesine taraftardır.

Demokrat Parti Bursa Milletvekili İbrahim Öktem de mecburi hizmet usulüne hekimlerin ihtisas süresi kadar mecburi hizmetle yükümlü tutulmalarına karşı çıkar. Dahası böyle bir uygulamanın yurt dışına beyin göçüne yol açacağı endişesini taşır:

“...Bundan evvel mecburi hizmet kanununun kaldırılmasında âmil olan mucip sebepler hâlâ bugün de mevcuttur. O halde yeni bir mecburiyet sistemine gitmek dünkü tecrübeden istifade edilmediğini ifade eder. Eski mecburi hizmet kanunu, çıktığı zaman ortaya atılmış bâzı düşünce ve iddialar vardı. Bu düşünce ve iddialar, yabancı memleketlere ihtisas yapmaya giden Türk hekimlerinin bir kısmının hariçte vazife bulduğu ve orada yerleştiklerine dair bir tenkidir. O halde bugün koymak istediğimiz bu mecburi hizmet de, hariçte ihtisas yapılmasına rağbeti artıracak, binaenaleyh bizi üzüntüye sevk eden sebep ortadan kalkmamış olacaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti Diyarbakır Milletvekili Yusuf Azizoğlu söz alarak şunları söylemiştir:

“...Arkadaşlarımın da arz ve izah ettikleri gibi, daha evvel geçmiş müteessip haklar göz önünde tutulmadan, alınacak eleman her ne derecede olursa olsun 30 lira gibi bir dereceden başlamak suretiyle müteahhas hekimleri getirmek mümkün değildir. Onun için bu işi programlı olarak ele almak ve yüksek ücret vermek suretiyle, 400 – 500 lira ücretle ve her sene bütçeye konacak muayyen kadrolarla, 250 şer kadro ile bu işi sağlık merkezlerine münhasır olmak üzere beş altı senede derde deva bulabiliriz. Arz ettiğim çeşitli mahzurları ve ihtiyaçlar için lâzım gelen müeyyideleri ve hükümleri talep etmek imkânları hissetmiş olarak Sağlık Bakanlığının hazırlayacağı bir kanunla bu, mümkün olabilir. Hâlbuki kadro kânununda, inceden inceye bir tetkike tâbi tutulmak imkânı hazırlanmadan, bir

ihtiyacın zorlaması neticesi olarak böyle bir teklife gidilmiş olması isabetli yol değildir. Bu itibarla meseleye esas olmak için teklifi Sağlık Encümenine iadeye gitmeden Sağlık Bakanlığı, sağlık merkezlerinin bu ihtiyaçlarını tamamen ve esaslı olarak ele alması temennisi ile Bütçe Encümeninin koymuş olduğu bu müeyyidenin tayımı istirham ederim (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).”

Yusuf Azizoğlu da mütehasıs hekimlere getirilecek mecburi hizmet yükümlülüğüne karşı çıkmakta, konunun etraflıca ele alınmasını, uzman hekimlerin maaş durumlarının iyileştirilmesini; mecburi hizmetin bundan sonra getirilmesini önermektedir.

Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman söz alarak:

“...Arkadaşlar, bin değil, on bin kadro ihtiyacı karşısında 100 kadro getiriyorlar. Eğer yapabilirsek bu kadroyu toptan reddedelim arkadaşlar. Zira Sağlık Bakanlığı biraz uyansın, kendi içinde revizyona başlasın. Arkadaşlar, iktidarımıza ayak uyduramayan bir bakanlık varsa o da Sağlık Bakanlığıdır. Bugün meslekten olmayan vatandaşlardan kulağımıza geliyor, doktorlarımız vatanperver değilmişler, Amerika'ya kaçmışlar, parayı çok sevmektedirler, çok para kazanmaktadırlar (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).”

Konuşmasında Zeki Erataman aslında genel olarak Sağlık Bakanını ve Sağlık Bakanlığı'nın personel politikasını eleştirir. Bu; iktidar partisi içinden ve hükümete yönelik bir eleştiri olarak dikkat çekicidir. Bir DP'li milletvekili, hükümetin bir parçası olan bir bakanı ve onun başında bulunduğu bakanlığın personel politikasını onaylamamakta, Bakanlığı ilgilendiren bir teklifi red ile tavır konulmasını istemektedir.

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Ve Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Hâdî Hüsman söz alarak:

“...Biraz evvel asistanlık müessesesi hizmet müessesesi midir, yoksa ihtisas müessesesi midir diye sorduğunuz zaman bunun ihtisas müessesesi olduğunu söylemişlerdi, dedim. Bazı arkadaşlar itiraz ettiler, çok şükür arkadaşım burada bir kere daha beni teyit etti. Şu halde asistanlığın bir ihtisas müessesesi olduğunu kabul ettikten ve meseleyi böylece vaz' ettikten sonra buradan çıkanlardan istifade etmenin müemmen olmadığını söylemek yerinde olur. Mütehasıs olduktan sonra isterse bana gelir, isterse gelmez. Mesele bu suretle asistanlığın bir ihtisas

müessesesi olması şeklinde kabul edilince fahrî asistanlarımızın, yani her hangi bir doktor vatandaşımızın mütehassıs olmasını temin edecek organizasyonumuz, usullerimiz mevcuttur. Eğer ondan istifadeyi ilerde sureti katiyete beklemiyorsa onların da mütehassıs olmasını temin edecek tedbirlerimizi almış' bulunuyoruz.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti Elazığ Milletvekili Hüsnu Göktuğ söz alarak ihtisas yapan hekimler lehine bir düzenlemenin gerekliliğini şöyle savunur:

“...ihtisasa gelen arkadaşlar şüphesiz ki hem kendi hesaplarına, hem de memleket hesabına bir yükseliş göstereceklerdir. Bunlara bu ihtisası bir hak olarak vermeliyiz. Bu suretle ast ve üst kademeler teşekkül etmesi de mümkün kılınmış olacaktır. Bu bakımdan ihtisas yapmak isteyen arkadaşlara her halde bir az müsamaha etmemiz lâzımdır. Bunların mutlaka ihtisas yapmalarını temin etmek memleket için büyük bir kazanç olacaktır (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).”

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Müfit Erkuyumcu ise konu hakkında özellikle hükümetin görüşünü bilmek gerektiğini, bu anlaşıldıktan sonra konunun müzakeresinin uygun olacağını ifade ile hükümeti açıklama yapmaya davet eder:

“...Teklif Hükümetten geldiğine göre, Hükümetin bu ek madde hakkında ne düşündüğünü, noktayı nazarının ne olduğunu bilmek gerekir. Sağlık Vekili lütfen noktayı nazarını Hükümet namına beyan etsin, Hükümetin noktayı nazarını öğrenelim, ondan sonra işin esasına girelim, Meclisin kanaati tebellür etsin Bu bakımdan bendeniz kifayeti müzakere takriri reye konulmadan evvel Sağlık Bakanının söz almasını ve Hükümetin noktayı nazarını izah etmesini rica edeceğim.” diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Hasan Erdoğan söz alarak ülkedeki hekim ihtiyacına işaret ettikten sonra bu açığın kapatılmasının yolunun ihtisas yapan zorunlu hizmet getirmek değil daha başka yollar olması gerektiği ifade ile “zorunlu hizmet” şartına şu sözlerle karşı çıkar:

“...Böyle konuşmakta da haklıdırlar. Memlekette muazzam bir hekim davası vardır. Hastane yapmakla mesele halledilemez. Esas mesele buna ruh veren hekim bulmaktır. Umumi olarak başka memleketlerle mukayese edilirse bizde hekim azdır. Hastanelere, sağlık merkezlerine hekim bulamıyorsak, bunun sebeplerini tahlil etmek, bunun tedbirlerini düşünmek icap eder. Bütçe

Komisyununun, para veriyoruz, diye bu şekilde hal yoluna sapması doğru değildir. Bu husus dâvayı halletmez alevlendirir. Memleketin mecburi hizmet görecek hekime ihtiyacı var ise burslu talebe adedini çoğaltmak, onları ihtisas yapmadan memleket hizmeti görecek bir hale getirmek, bunun tedbirlerini almak lâzımdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti Rize Milletvekili Mehmet Kemal Balta ise hem ihtisas yapan hekimlere zorunlu hizmet getirilmesine hem de bu konuda ki kanun teklifinin bütçe komisyonu tarafından hazırlanmış olmasına karşı çıkar:

“...Biz ecnebi memleketlerinde ihtisas yapıp memlekete dönenlerin hizmetlerini affederken memleket içinde hizmet yapan bir mütehassıs doktorun mecburi hizmet yapması ihtisas yapmaması demektir. Ben ihtisas yapacağım ama ihtisas vesikam verilmeyecek, kayda tâbi tutulacak, demektir. Şimdi hangi meslekte böyle takyidat vardır? Bu, doktorları ihtisas yapmamaya teşvik eder.

Bütçe Encümenindeki arkadaşlarımıza benim itimadım var. Ama onlar kendilerinde bir imtiyaz görüyorlar. Esef edilecek şey işte budur. Bizim Anayasamıza göre bütün kanunlar Bütçe Encümeninde müzakere edilir. İngiliz Anayasasında bütçe ait olduğu komisyonlarda görüşülür. Bizim Bütçe Komisyonu imtiyazlıdır, ya parayı geri alır veyahut vermez. İnşallah Anayasa değişirse her ihtisas komisyonu bütçesini kendisine göre müzakere eder ve bu imtiyaz da onlarda kalmaz, hakkı kelâmları alınmış ölü.” diyerek sözlerini bitirmiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

Demokrat Parti Gümüşhane Milletvekili Zeki Başağa da kanun tasarısının bütçe komisyonunda da oybirliği ile kabul edilmemiş olduğuna dikkat çekip getirilecek düzenleme ile ihtisas yapacak hekimlerin maaş kaybına neden olacağını, bunun da ihtisası cazip olmaktan çıkaracağını belirtir:

“...Esasen bu kanun Bütçe Komisyonunda görüşülürken ittifakla bir karara varılmış değildir. Birçok muhterem arkadaşlarım, muhalif kalmışlar ve zayıf bir ekseriyetle bu madde geçmiştir. Diğer bir arkadaşımız çok mühim bir noktaya, Cumhuriyet Gazetesindeki ilâna temas ettiler. Üniversitede asistanlık bir hakkı mükteseptir. Doktor Üniversiteye hangi maaşla gelirse o maaş onun için hakkı mükteseptir. Hâlbuki Sıhhat Vekâleti 30 lira maaş verir, onu da ya kadrosunda vardır, verir veya yoksa vermez. Bu vaziyette Üniversite asistan bulamazken Sağlık

Bakanlığı nasıl bulur, aşikârdır, çok sakat bir şey olur. Onun için vaziyet tavazzuh etmiştir. Reye vaz'mı ben de rica ve istirham ediyorum” demiştir (TBMM, Z.C., 31.01.1955: 81-710).

10-Zabitan Ve Askerî Memurların Maaşları Hakkındaki Kanuna Ek 3661 Sayılı Kanunun İkinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun

Bu Kanun, yapılan düzenleme ile bazı askeri personelin bir üst dereceden maaş almasını mümkün kılıyordu; ancak bu personelin bir üst dereceden maaş almasının üst rütbeye terfiinin söz konusu olmadığı da yüne bir madde ile kayıt altına alınıyordu (Zabitan Ve Askerî Memurların Maaşları Hakkındaki Kanuna Ek 3661 Sayılı Kanunun İkinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun, 1955).

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Sami Orberk söz alarak, kanun tasarısı lehinde yaptığı konuşmada böyle bir düzenlemenin hangi olumlu katkıları sağlayacağını şöyle açıklar:

“...4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 3ncü maddesinde de şöyle diyor : «Tuğgeneralliğe ve daha üst rütbeye terfi ettirilecek subaylarla kurmay subaylarının terfileri, üst rütbeye terfi liyakatleri tasdik edildikten sonra Genel Kurmay Başkanlığının muvafakati ile Millî Müdafaa Vekâletince yapılır. » Yani birinci 3661 sayılı Kanun, üç şartı haiz olanlara bir defaya mahsus olmak üzere bu maaşı verir, diyor. Fakat. 4273 sayılı Kanun gereğince bunu Erkânı Harbiye Umumiye Reisinin tasvibine bırakıyor. Eğer albay bu şartları haiz olsa da Erkânı Harbiye Umumiye Reisi muvafık görmezse terfi edemiyor. Yani üst rütbe maaşı alamıyor. Böylece 1942 den bu yana 13 seneden beri aynı şartları haiz olan subaylarımız bu maaşı alamamaktadır. Şimdi hükümetin getirmiş bulunduğu bu kanun bu üzüntülü adaletsizliği ortadan kaldırmaktadır. Yalnız, bu lâyhada bir şartla karşılaşmaktadır. Deniyor ki : «Ben sana üst rütbe maaşını veririm ama bunu bir şartla veririm: Bu maaşı almış olmanızdan dolayı da üst rütbeye her hangi bir hak iddia edemezsiniz. Ben sizi terfi ediyorum, bu sizin için ancak bir terfihtir, bu size başkaca bir hak vermez.» Bu kanun lâyihası bizim Millî Müdafaa Encümenine geldi, encümen lâyihayı kabul etmedi. Sebep olarak diyor ki: Personel Kanunu gelsin, müzakere edelim, o kanun çerçevesinde bu iş de hal olunsun. Sayın arkadaşlarım, Personel Kanunu henüz üzerinde çalışılan bir kanundur, hazırlanmış, lâyiha halinde Meclise verilmiş değildir. Hazırlanacak,

Heyeti Celilinize gelecek ve müzakere edilecek ki, üzerinden uzun bir zaman geçmesi icap edecektir. Personel Kanununun çıkması uzun bir zamana mütevakkıf olduğundan bin netice bu adaletsizlik devam edecek ve yine bu arada yaş haddine uğrayacak olanlar bundan büsbütün mahrum kalacaklardır. Bu teklif, terfi edemeyen, yani general, amiral veya eşiti olamamış subaylar için bir üst rütbe maaş vermesi hükümetin bir atıfetidir. Bendeniz, bu kânunun kabulünü sizden istirham ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 27.04.1955: 341-425).

11-Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesi ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılması hakkındaki 5669 sayılı Kanunu Tadil Eden 6437 sayılı Kanunun Değiştirilmesine dair Kanun

1580 sayılı Belediye Kanununa 5669 sayılı kanunun 1’inci maddesiyle eklenip 6437 sayılı kanunla tadil edilen ek 1 inci madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ek madde 1- Belediye meclislerinin seçimi her dört senede bir Kasım ayının 2’nci Pazarına rastlayan günde yapılır.

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre kurulacak olan İlçe Seçim kurulları Belediye Meclisleri seçimini yaptırmak ve seçim işlerini düzenlemek ve idare etmekle vazifelidir. Belediye Meclisi’nin dönem sonundan önce her hangi bir sebeple dağılma veya belediye meclisi üye sayısının yedeklerin de getirilmesinden sonra toplam üye adedinin yarısına düşmesi halinde belediye başkanı durumu derhal mahallere İlçe Seçim Kurulu başkanlığına haber vermeye mecburdur. Bu haber üzerine ilgili ilçe seçim kurulu oy verme gününü en az bir ay evvelinden belirtir ve ilân eder.

Madde 2- 6437 sayılı kanunun muvakkat maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Muvakkat madde- Mevcut belediye meclislerinin kanuni süresi 16 Kasım 1955 tarihine kadar devam eder (Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesi ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılması hakkındaki 5669 sayılı Kanunu Tadil Eden 6437 sayılı Kanunun Değiştirilmesine dair Kanun, 1955).

Demokrat Parti Muğla Milletvekili Nuri Özsan söz alarak, öncelikle kanunun hemen görüşülmesini istemiş bunun gerekçesini de şöyle açıklamıştır:

“...Riyasetçe bastırılarak mebus arkadaşlara dağıtılmış bulunan bu tadil teklifinde belediye seçimlerinin Eylül sonuna tehiri de derpiş edilmiş bulunmaktadır. Şayet bu tehir teklifi Yüksek Meclisçe de mazharı tasvip olduğu takdirde eski kanuna göre yapılması gerekli seçim hazırlıklarının alâkalı bakanlıkça tehir edilmesi gerekmektedir. Bu suretle mühimce sayılan masraf beyhude yere ihtiyar edilmiş olacaktır. Muvakkat Komisyonca takdimin ve müstacelen görüşülmesi teklifi olan kanun tadilinin gündeme alınarak bugün konuşulmasını Muvakkat Komisyon adına arz ve teklif ederim.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay CHP grup adına söz alarak, öncelikle belediye seçimlerinin bir kez daha ertelenmesini gerektiren bu teklife şöyle itiraz eder:

“...Muhalefet ve ısrarımıza rağmen çoğunluk belediye seçimlerinin 1955 Haziranının son haftasına tehiri kararını verdi, öğreniyoruz ki, yeni bir kanun teklifi ile belediye seçimleri üçüncü defa tehir edilmek üzeredir.

Memleketimizde henüz seçim sosyolojisi üzerinde ciddi tetkikler yapılmamış, seçim neticelerinin tahlili yoluna gidilmemiştir. Umumiyetle seçim mevzuu birbirinden farklı, dört kısımda toplanabilir.

Birincisi, seçmeye, seçilmeye, oy vermeye, oy tasnifine seçim, öncesi ve seçim sırasıyla seçim sonrasına ait ameliyelere ait olup, oy serbestliği, oy samimiyeti ve oy eşitliğini içine alan; umumi oy prensibidir ki bilhassa 2 Mayıs seçimlerinden sonra Seçim Kanununda yapılan değişiklikle bu prensibin zedelendiği aşikârdır.

İkincisi, ferdî kanaatlerin ifadesini sağlamak, vatandaşın reyini hakkiyle değerlendirmek ve gerçekleştirmek olan seçim usulüdür.

Üçüncüsü; seçim muamelelerinin dayandığı seçmen kütüklerinin muntazam ve derli toplu olmasıdır. Seçim kütüklerimiz bir nizama bağlı değildir.

Dördüncüsü; seçim zamanı; ister umumi, ister mahallî bütün seçimlerin muayyen zamanlarda ve muntazam fasılalarla yapılması icap eder. Halk kanunla tespit edilmiş muayyen zamanlarda belli 'bir süre için kendisini idare edecekleri ve 'belde hizmetlerini yapacakları seçer.

Seçim Kanunu kıyas yoluyla mahallî seçimlerde kabul edildiğini ve Seçim Kanunu seçimlerin tehiri için Anayasa muvacehesinde ayrı bir şart koşamayacağından ve koşmadığından tehir keyfiyeti ancak 13'üncü maddenin 3'üncü fıkrasındaki «imkânsızlıkla» caizdir. Aksi takdirde her ne sebep ve bahane ile olursa olsun seçimin tehiri her şeyden önce anayasaya açıkça mugayirdir.

Muayyen zamanlarda seçime gidilmesinin hem koruyucu hem de cezalandırıcı mahiyeti vardır. Koruyucudur, çünkü idare edenlerin seçmenlerden çekinmelerini temin eder. İdare edenlerin ellerindeki salâhiyeti makul bir şekilde istimaline sevk eder; cezalandırıcıdır, çünkü idare edenler muntazam ve belli fasıllarla yapılan seçimlerle kazanamayıp seçilmekten mahrum kalacaklarını ciddi olarak düşünürler. Muayyen fasıllarla seçimler yapılmazsa seçim bu iki vasfını kaybeder.

Seçimlerin tehiri için ileri sürülen sebepleri şöylece hulâsa etmek mümkündür. Yaş haddinde birlik husule getirmek daha münasip bir zamanda seçimleri grup halinde yapmak. Her iki sebep de evvelden bilinen yeniden vukua gelmeyen iddialardır. Seçmen yaşının 18'den 22'ye çıkarılmasının hukuki izahı sadece ahenk ve tenazur teminidir.

Seçimler için Haziran ayının müsait olmadığı iddiası ise istatistiğe, tetkike, tahlile memleket realitelerine dayanmayan, mücerret beyanat mahiyetinden başka bir şey ifade etmez.”

CHP sözcüsü genel seçimler ile belediye seçimlerinin aynı günde yapılmasına da şu sözlerle karşı çıkıp; seçimin ertelenmesi gibi bir beklenti oluşturmanın yanlışlığına dikkat çekerek iktidarı uyarır.

“Seçimlerin grup halinde ikisinin aynı günde yapılması teklifi karakter ve vasfı ayrı olan iki seçimin adaylık ve propaganda gibi temel haklarını ve ayrı zamanda yapılırsa ayrı ayrı ikisinde de adaylığını koyup çalışma imkânlarını yarıya indirmek, diğer tarafta seçim kütüklerindeki nizamsızlığı ise iki ile zarp etmek olur. Esbabı mucibe de ve komisyon raporunda milletvekillerinin mahallî seçimlerle alâkasını temin külfetleri azaltmak için iki seçimin aynı günde yapılması ileri sürülmektedir. İki ayrı amme ve belde hizmetinin Seçim Kanununda teminat altına alınan birçok haklarını ve adayların seçmenlere kendi fikirlerini benimsetme,

seçmenlere de adaylar hakkında sağlam fikir edinme zaman payını bu teklif yarıya indirmiş olacaktır.

Seçimlerin geri bırakılması teklifi ve bu teklifin hükümet tarafından tasvibi, seçimlerin yapılıp yapılmayacağına bir tereddüt husule getirmiştir. İmkânları dar ve mahdut olan muhalefeti seçime bir ay kadar az kalmış bir zaman içinde dahi tereddüt ve şüphe içinde bulundurmaya iktidarın hakkı yoktur ve olmamalıdır. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu olarak belediye seçimlerinin gecikmiş de olsa halen tespit edilen ve ilân edilen haziran ayı içinde yapılmasına taraftarız, bu sebeple teklifin aleyhinde olduğumuzu kesin surette beyan ve mütalâa ederiz (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).”

Demokrat Parti Ankara Milletvekili Atıf Benderlioğlu söz alarak, belediye seçimlerinin haziran ayından güz aylarına ertelenmesine olumlu bakar. Ancak hem iki seçimin birleştirilmesine hem de seçmen yaşının değiştirilmesine şu gerekçelerle karşı çıkar:

“...Haziran ayının son pazarında yapılması lâzım gelen belediye seçimlerinin vatandaşların belediye hudutları içinde daha kesif bir şekilde ikamet ettikleri güz aylarına tehiri bakımından teklif sahibi arkadaşlarımızla hemfikir olmakla beraber, bunun meclisi umumi seçimleriyle birleştirilerek yapılmasına taraftar değilim.

Belediye seçimlerine büyük ölçüde seçmen kitlesinin iştiraki, o belde sakinlerinin kendi meclislerini seçmek hususunda her zaman göstere gelmekte oldukları alâka ve hassasiyete uygun bir yol olacağı cihetle 1580 sayılı Belediye Kanununun 23’üncü maddesinin tadilinden sarfı nazarla 18 yaşın aynen muhafaza edilmesi muvafık olacağı mütalâasındayım.

Aynı günde yapılan iki seçimin doğuracağı yorgunluk ve manevi üzüntü daha çok olacaktır. Hatta birçok yanlışlıkları da tevlid edeceği ihtimalden uzak değildir. Bu sebeple seçimlerin tevhidinden doğacak mahzurların yorgunluk sebebinden daha evvel mütalâa edilmesi lâzım geldiği kanaati ile tevhide ait teklifi de yerinde görmüyorum. Daha büyük mikyasta ve daha kolaylıkla vatandaş kitlelerinin iştirakini sağlamak bakımından şehir ve kasabaların büyük ölçüde boşaldığı Haziran ayında yapılması mahzurlu görülen belediye seçimlerinin, yukarda arz ettiğim sebeplerle meclisi umumi seçimiyle tevdiden yapılması da

büyük mahzurlar tevhit edeceğinden 5545 sayılı Kanunla muayyen olan 45 günlük seçim devresi müddetinin tedahülünü de önleyecek olan bir zamanda ve meselâ Kasım ayının ikinci pazarına rastlayan günde yapılması uygun olacağı mütalâamdayım.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Mehmet Hazer haklı olarak yakın bir tarihte kabul edilen bir kanunla belediye seçimlerinin Kasım ayından Haziran’a çekilmesine rağmen şimdi bir kez daha güz aylarına ertelenmesi teklifin, seçmen yaşının 18’den 22’ye çekilmesine ve iki seçimin birleştirilmesine karşı çıkar:

“...Seçimlerin tehiri için ileri sürülen sebeplerin hiçbirisi makbul, makul ve kanuni değildir. Bundan birkaç ay evvel Kasım ayında yapılması gereken seçimlerin tehiri ve Haziran ayında yapılmasının uygun bir ay olup olmayacağı üzerinde gerek encümende ve gerekse Umumi Heyette müzakereler yapılmıştır ve seçimin Haziranda yapılması karar altına alınmıştır. Haziran ayı şimdi seyahat ayı, yayla ayı, hasat ayı olarak vasıflandırılıyor. Üç ay evvel aynı Meclis aynı hükümet Haziran, aynı seçime en müsait aydır diyor, üç ay sonra namüsaittir diyor.

Otuz seneden beri devam eden ve on sekiz yaşını ikmal edenlerin siyasi haklarına sahip olmasını kabul eden Cumhuriyet rejimi aradan geçen bunca sene zarfında seçimlerin memleket idaresine müessiriyeti nazara alarak daha çok vatandaşın iştirakini temin için rüşt yaşı olan on sekiz yaşı kabul etmiştir. Şimdi bunu yirmi ikiye çıkarmakla ortalama bir hesapla iki milyon vatandaşı siyasi haklarından mahrum etmiş olacağız.

Bir günde bir sandıkta ve bir zarf içinde iki seçimi yapmaya imkân yoktur. Getirilen tasarıyı tetkik edemedim. Fakat Muvakkat Encümende yapılan müzakerelerden edindiğim kanaate göre seçimler bir günde aynı zarfla aynı sandıkta yapılacaktır. Belediye seçimleri ile mahallî idarelerin diğer bir şubesi olan il genel meclisi seçimleri malûm olduğu üzere ayrı ayrı maksatları ve ayrı ayrı vasıfları olan heyetlerin seçimleridir.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat parti Erzurum milletvekili Abdülkadir Eryurt söz alarak, seçmen yaşında yapılması düşünülen değişiklik teklifinin gerekçesini açıkladığı konuşmasında bu konuya şöyle açıklık getirmektedir:

“...Teşkilâtı Esasiye'nin 10'uncu maddesine dayanarak yaş mevzuunu getirdik, daha doğrusu asıl sebep 1580 sayılı Belediye Kanununun esbabı mucizesidir. Bunda denir ki: Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10'uncu maddesindeki seçme yeterliği yaşı 18 olarak kabul edildiğinden belediye seçiminde de bu yaş kabul edilmiştir. Malûmdur ki, bu kanun bizim zamanımızda da yapılmış bir kanun değildir. Teşkilâtı Esasiye Kanunu 1934'teki tadilâtıyla seçme yeterliği yaşı 22 ye çıkarıldığı halde' Teşkilâtı Esasiye'nin tadilinden evvelki maddesine dayanan Belediye Kanunu eski hükmü meriyetten kalkmış ve temelsiz bir bina halini almıştır. Biz bu kanunu teklif ederken bu ciheti düşündük ve buna bir mucip sebep bulmak için sevk ettik.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Sadettin Yalım söz alarak; seçimlerin ertelenmesinin anayasa hükümleri ile çelişip çelişmediğine dikkat çekerek yapılacak düzenlemeye bir başka açıdan yaklaşır:

“...Tehir, ancak Anayasanın 12'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında ifade edildiği üzere, Büyük Millet Meclisinin imkân olmadığı takdirde yapabileceği bir şeydir. Bu, öyle yaş haddiyle, çiftçilik işleriyle, falanla izah edilebilecek bir şey değildir. Bu imkânsızlık, maazallah, bir hara olabilir, büyük bir felâket olabilir. Yoksa Anayasanın 12'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında tasrih edilen imkânsızlıkla şimdiki esbabı mucibe mukayese edilemez, buna imkân yoktur. Arkadaşlar, bu sarihtir. Vatandaş reyini dört yıl için izhar etmiştir. Bu müddetin hitamında yeni seçime gidilmediği takdirde, muayyen müddeti aşan zaman için vatandaşın iradesi lâhik değildir. Bu itibarla hâlihazırdaki mevcut belediye meclisleri, ona rey veren vatandaşların iradesine dayanıyor mu, dayanmıyor mu? Dayanmıyor arkadaşlar. Buradaki hukuki rabıta, dört yıl için reyini izhar etmiş bulunan vatandaşın, seçmenin reyine değil, siyasi çoğunluğun takdirine dayanmaktadır (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).”

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yusuf Muammer Alakart söz alarak, muhalefetin tarzını ve yaklaşımını eleştirir:

“...Mühim ve siyasi bir kanun, iktidar tarafından Büyük Meclise teklif edildiği zaman muhalefetin elbette kendi noktayı nazarına bunlara itiraz etmesi ve beğenmediği hususları Büyük Millet Meclisine ve büyük millete arz etmesi hakkıdır, vazifesidir. Fakat biz geçen devreden beri müteaddit defalar şahit

olmaktayız iki, muhalefet bu hususlarda kendi noktayı nazarlarına ve 'hangisinin memleket menfaatlerine uygun, hangilerinin olmadığı hakkındaki mütalâalarını beyan ederken ikide birde «Bunlar Anayasaya uygun değildir, bunlar Atatürk rejimine uygun değildir» gibi, meselenin hakikati ile alâkası olmayan birtakım noktayı nazarlar serdede gelmektedirler.”

Konuşmanın devamında muhalefetin “seçimlerin ertelenmesi anayasaya aykırıdır” tezini şu ifadelerle çürüterek iktidarın erteleme teklifinde anayasa bakımından yaklaşık olmadığını şöyle açıklar:

“Evvelâ Anayasada, belediye seçimleri şu veya bu zamanda yapılacaktır, diye hiçbir hüküm mevcut değildir. Saniyen belediye seçimleri ve il genel meclisi seçimleri millî hâkimiyeti tecelli ettiren seçimler değildir. Millî hâkimiyet ancak Büyük Millet Meclisinde mündemiçtir ve mütesellidir. Mahal 1: idareler seçim zamanlarının tayini millî hâkimiyetin mümessili olan Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti ve vazifeleri içerisine dâhildir. Binaenaleyh mahallî idarelerin şu zamanda, bu zamanda seçileceği, salâhiyetlerinin bu kadar olup olmayacağı meselesi, millî iradenin yegâne mümessili olan B. M. Meclisinin vazife ve salâhiyetleri dâhilindedir. Bu kadar açık ve aşikâr olan bir hakikati bırakıp da Anayasaya muhaliftir, demek muhalefetin dahi menfaati dâhilinde değildir.

Acaba Atatürk zamanında bu şekilde, serbest seçimler yapılmadığı için mi, acaba Atatürk'ün hayatı müddetince bu şekilde serbest seçimler sonunda vazife başına getirilmeleri imkânı olmadığı için mi bunu Atatürk rejimine mugayir görüyorlar? Atatürk rejimine mugayirdir şeklindeki iddialarım bu şekilde manalandırmaya imkân yoktur. Eğer böyle ise, kendilerinin fikir ve maksatları bu ise o zamanlarda bu şekilde samimî, açık seçimler yapılmamasının mesuliyeti hiçbir zaman Demokrat Partinin omuzlarına yükletilemez.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay, iktidar partisi milletvekilinin “muhalefet memleketi değil kendini düşünüyor” eleştirilerine CHP’li Kars Milletvekili Sırrı Atalay şiddetle itiraz eder ve teklife karşı çikmalarının gerekçesini şöyle açıklar:

“...Muammer Beyefendi derki; muhalefetin memleket meselesinde ölçüsü kendi menfaatine göredir. Hayır, arkadaşlar, şiddetle reddederim. Muhalefetin ve

burada Meclis Grubu vazifesini üzerine alan arkadaşlarınız her şeyden önce memleket menfaatini, memleketin yüksek menfaatini düşünüyor ve bunu birinci plânda nazarı itibara alıyorlar.

Biz diyoruz ki Milletvekilleri seçimleri Kanunu Belediye seçimleri Kanunu içinde kıyas yoluyla tatbik edilmektedir. Yani Seçim Kanununun adaylık müstesna, muhtarlık seçiminde ve diğer bölümleri belediye ve meclis umumi seçimlerinde bütün fasıllarıyla beraber Milletvekilleri Seçimi Kanunu kıyas yolu ile tatbik edilmektedir. Yalnız belediye seçimleri için usulü mütedair bir kanun mevcut değildir. Şu halde seçimin bütün şekil ve şartlarını Milletvekilleri Seçimi Kanunu tayin etmektedir. Bu kanunda ise seçimlerin tehiri hakkında hiçbir kayıt mevcut değildir. Bu tehir Anayasanın 13'üncü maddesine dayanmaktadır.

Ve tehir keyfiyeti sadece imkânsızlık şartıyla mümkün görülmektedir. Burada imkânsızlık da olmadığına göre, ileri sürülen sebepler hukuka, Anayasaya aykırı ve siyasidir. Dâhiliye Vekili geliyor buraya teklif Anayasaya yüzde 100 uygundur diyor. Ben de diyorum ki yüzde 100 Anayasaya mugayirdir. Ve diyoruz ki; bu hareket Anayasaya yüzde yüz mugayirdir. Çünkü mesele hukuki olmaktan ziyade politiktir, hukuki ve zaruri değildir ve Anayasaya da mugayir ve muhalif olduğuna göre mesele doğrudan doğruya politiktir.

Onun için iktidar bize bütün vuzuhuyla hukuki delillerini getirip ispat etsin ve izahta bulunsunlar biz de tatmin olunursak kendilerine iştirak etmekten çekinmeyiz. Buyurun izah edin.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat Parti Denizli Milletvekili Yusuf Hamdi Sancar söz alarak, seçmen yaşı üzerinde niçin değişiklik yapılmak istendiğini açıklayan konuşmasında konuyu şöyle özetlemektedir:

“...Şöylece arz edeyim ki, 1929 senesinde Belediye Kanunu tadilatı yapılırken, o tarihte mer'i bulunan Anayasanın 10'uncu maddesinde umumi seçim yaşı, seçim ehliyeti 18 olduğu için, bu esbaba binaen, Belediye Kanununda da 18 yaş kabul edilmişti. Ahiren 1932 senesinde Anayasa değiştirildiği halde, aynı esbaba müsteniden Belediye Kanununun 23'üncü maddesinde kabul edilen yaş, Abdülkadir Eryurt arkadaşımızın da anlattığı gibi, yerinde olduğu gibi kalmıştır. Diğer taraftan muhterem muhalefetin iktidarda bulunduğu sıralarda tedvin ve tanzim edilen Milletvekilleri Seçimi Kanununun tedvininde esas tutulan ilmî heyet

raporunda, Anayasanın 23'üncü maddesinde yaş ehliyeti, umumi bir hüküm mahiyetinde kabul edildiği noktayı nazarına dayanarak bu fikri ileri sürmüş idik. Bizim bu teşebbüsümüzün Anayasa ile olan alâkasını hiçbir suretle hatır ve hayale getirmiyorlar da bu defa tehir mevzuunda muhterem arkadaşlarımız, Anayasa mevzuunu tamamen bir mütehasıs edası ile ileri sürmüş bulunuyorlar. Netice olarak şunu arz etmek isterim ki; bizim teklifimizin ne gençlerin rey hakkı ile ne de iddia ettikleri gibi Anayasaya muhalefetle asla bir alâkası yoktur. Belki samimî bir şekilde Anayasayı hususi kanunlarımızla ahenkli kılmak endişesinden mülhemdir. Buna rağmen yapılan teklife iştirak ediyoruz.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yusuf Muammer Alakant da yapılacak değişikliğin anayasaya aykırı olduğu yolundaki muhalefet görüşüne karşı çıkar ve devamında:

“...Şimdi, muhterem arkadaşlar; mütemadiyen Halk Partisi karşımıza gelmektedir ve bize Anayasa hükümlerini ihlâl ettiniz demektedir. Demokrat Parti, Anayasa hükümlerini tatbik etmekle şeref duyan bir partidir. DP Meclis Grubu, DP umdelerine sadık olarak, daima millî hâkimiyeti en büyük bir gaye ittihaz eden bir grup olarak çalışmaktadır diyoruz. Şimdi, bütün mazide Anayasa hükümlerini bir tarafa koymuş olan onun dışına çıkan Halk Partisi bugün memlekette millî hâkimiyetin bayraktarlığını ele almak istemektedir. Hâlbuki bu, Demokrat Partiye nasip olmuş bir mazhariyettir. Nasıl İstiklâl Mücadelesi bizim babalarımıza nasip olmuşsa millî hâkimiyetin mücadelesi şerefi de DP'ye nasip olmuştur. Allah bir kere daha bu memleketi İstiklâl Mücadelesi mecburiyetini göstermesin. Allah bundan sonra hiçbirimize, bizim ağabeylerimize, babalarımıza nasip olan İstiklâl Mücadelesi gibi bir şeref uğruna mücadele zaruretini tahmil etmesin. Yine Allah bundan sonra bu memleketin diktatör partileri ve millî şefleri meydana getiren haller karşısında bırakıp da millî hâkimiyeti temin ve tesis uğrunda tekrar mücadele mecburiyetinde de bırakmasın.” demiştir.

Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak da “anayasaya aykırılık” iddiasını samimi bulmaz ve muhalefetin bu konuda ki çelişkili tutumunu şu örnekle açıklar:

“...Muhalefet sözcüsü evvelâ diyor ki, seçimlerin tarihini değiştirmek Anayasaya aykırıdır. Ondan sonra diyor ki, seçimlerin tarihi öne alınsaydı kabul edecek idik; tehiri Anayasaya aykırıdır. Şimdi bu birbirini nakzeden noktayı nazarlardan sonra diyor ki; bu hususta karar alınması politiktir.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat Parti Muğla Milletvekili Ve Muvakkat Encümen Reisi Nuri Özsan kanun teklifi hakkında söz alarak, teklifin ne getirdiğini özetleyerek komisyon olarak niyet ve amaçlarının ne olduğunu şöyle ifade eder:

“...Konuşulmakta olan kanun teklifi üç esaslı noktayı ihtiva etmektedir. Bunlardan biri, seçimlerin tehiri, ikincisi, meclisi umumi seçimleriyle tevhide, üçüncüsü, yaş ehliyetinin 18’den 22’ye çıkarılması. Muhalefetin seçimlerin tehirine sureti katiyete itiraz etmeden bunun Anayasaya muhalefeti iddia etmektedir. Hâlbuki biz komisyon olarak seçimlerin tehirinin Anayasaya muhalif olduğu değil, bilâkis tehir edilmemesinin antidemokratik ve Anayasaya muhalif bulunduğu kanaatindeyiz. Arkadaşlar seçimleri en gayri müsait zamanda yapmak suretiyle birçok vatandaşların seçim hakkının ihlâl edilmiş olması antidemokratiktir.

Bunun sebeplerinin politik olduğu iddialarına gelince; birkaç ay tevhürün nasıl bir mülâhaza ile politik olduğunu ileri sürüyorlar? Bunu kestirmek mümkün değildir. Arkadaşlar her seçim arifesinde her nedense Halk Partisi birtakım vehimlere kapılır ve seçimlerin hepsini kazanıverecekmiş zanneder.

Yaş meselesi, daha etraflı tetkikatı icap ettirir bir mevzudur. Binaenaleyh Belediye Kanununun yapıldığı sırada bu iş mülâhaza edilebilir. Bu yaş üzerinde komisyonca büyük bir ısrarımız yoktur. Gerek yaş ve gerekse tevhide dilmemesi teklifine komisyon olarak iştirak edebiliriz.” demiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

Demokrat Parti Ordu Milletvekili Mehmet Cemil Bengü de söz alarak, diğer iktidar milletvekilleri gibi muhalefetin kanun teklifine karşı çıkma gerekçelerini tutarsız bulur ve yapılacak değişikliğin anayasaya aykırı olmayacağını savunur ve seçimin güz aylarına ertelenmesini olumlu bulur:

“...Sırrı Atalay arkadaşımız buyuruyorlar ki, Belediye Seçimi Kanununda tehir hakkında hiçbir hüküm mevcut değildir. Bu kanunda meskût bulunan hususlarda Milletvekilleri Seçimi Kanununun kabili tatbik olduğu hükmünü, yani

kıyas yoluyla bu kanuna atıf yapılacağını derpiş etmektedir. Yine buyuruyorlar ki; Milletvekilleri Seçimi Kanunu da tehir hakkında hiçbir hükmü ihtiva etmemektedir. Tehir hakkında hüküm ihtiva eden yegâne madde, Anayasanın 13'üncü maddesidir, diyorlar. Böyle iddiada bulunarak bir neticeyi çıkarıyorlar ve diyorlar ki, biz Belediye Seçimleri Kanununda 'bir hüküm mevcut olmadığına ve Milletvekilleri seçimi kanununa da atıf yapılmakla beraber, bu kanunda da bir sarahat bulunmadığına nazaran, yegâne sarahati ihtiva eden kanunun anayasa olduğu ve anayasaya kadar gitmek mecburiyetinde kalındığı vefakâr anayasanın 13'üncü maddesi şartları da mevcut olmadığından, belediye meclisi seçimlerinin tehirinin anayasaya aykırı olduğunu kabul etmek lüzumu vardır, diyorlar.

Hâlbuki mesele böyle değildir, her hukukçu arkadaşım kabul ve takdir eder ki, hiçbir zaman kıyas bu kadar1 uzatılamaz. Kıyasın da bir hududu vardır ve nihayet atfın da o sarahat dâhilinde kullanılmak mecburiyeti' vardır. Evet, Belediye Meclisi Seçimi Kanununda, Milletvekilleri Seçimi Kanununa bir atıf vardır. Fakat ondan ötesine atıf mevcut değildir ve eğer böyle, bir atıf hudutsuz olarak tevali ettirilirse belki nihayet iş Orman Kanununa kadar da dayanabilir. Yahut her hangi bir yerde başka bir husus bulabiliyorsak, bu hükümleri tevali ve temadi ettirmek suretiyle arzu ettiğimiz takdirde işi oraya kadar götürebiliriz. Bu itibarla bu kıyas noktası da hiçbir suretle hukuken muteber sayılabilecek bir kıymeti haiz bulunmamaktadır.” demiş ve kanun müzakereleri bitmiştir (TBMM, Z.C., 29.05.1955: 341-484).

BÖLÜM 4

4. TOPLUMSAL ALANDA ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLARIN MÜZAKERELERİ ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET

4.1. 1954-1957 DÖNEMİ TOPLUMSAL GELİŞMELER

Bu dönemde CHP iktidarının sürekli olarak grev hakkına karşı çıkmasına rağmen, DP sosyal ve toplumsal alanda önemli adımlar atmıştır. Programında işçilere yönelik önemli ve olumlu ilkelere yer veren ve sürekli olarak işçilere grev hakkının verilmesi gerekliliğini savunan Demokrat partililer bu tutumlarına uygun olarak da, 20–25 Haziran 1949 tarihinde Ankara’da toplanan DP İkinci Büyük Kongresi’nde parti programında yaptıkları değişiklik ile işçilere grev hakkının yanı sıra, ücretli haftalık ve yıllık izinler verilmesi gibi hakların tanınmasını kabul etmiştir (Albayrak, 2004: 404).

9 Ağustos 1951 tarihinde 5837 sayılı kanunla işçilere “Ücretli hafta sonu tatili” hakkı (İşçilere Hafta Tatili Ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun, 1951) vererek işçilerin beklentilerine hitap eden DP, 31 Temmuz 1952’de de “Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun” kurulmasını sağlamıştır. 1952 yılında kurulan Türk-İş Sendikası’nın kuruluş amaçları ücretlerin hayat pahalılığına uydurulması, işsizlik sigortasının kurulması, yaş, ırk ve dine dayanarak farklı ücret uygulamasının önüne geçilmesiydi (Albayrak, 2004, 404).

Demokrat Parti bu dönemde işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek için çaba göstermekle birlikte, programında vaat ettiği grev hakkını ise işçilere tanımaktan ısrarla kaçınmıştır.

1-Malatya vilâyetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Kanun

Adından da anlaşılacağı üzere kanun tasarısı, Malatya iline bağlı Adıyaman kazası merkez olmak üzere yeni bir ilin teşkilini öngörüyordu. Adıyaman eski medeniyetlerin yatağı olan bir yerde kurulmuştur. Önceleri Malatya’ya bağlı bir ilçe iken, 1954 senesinde Malatya’nın iki idari bölüme ayrılmasıyla il olmuştur. Bu kanun çerçevesinde:

Demokrat Parti Aydın Milletvekili Ve Dâhiliye Vekili Namık Gedik, neden yeni bir oluşturma gereği duyulduğunu açıklarken öncelikle hedeflerinin kırsal

alandaki yaşayan vatandaşların devlet hizmetlerini daha rahat alabilmesi için onlara bu hizmetleri götüren ilk basamak devlet kurumu olarak nahiye teşkilatını geliştirmek olduğunu şöyle açıklıyordu:

“...Halen 17 milyona yaklaşan vatandaş kitlesinin sakin olduğu 34.369 köyden 18.079’u doğrudan doğruya vilâyet veya kaza merkez nahiyelerine, 16.290 tanesi de mülhak nahiyelere bağlı bulunmaktadır. Gerçi bunlardan birinci kategoriye dâhil olanlar bağlı buldukları vilâyet veya kaza merkezlerinde müracaat edebilecekleri bütün idare teşkilâtı mevcut ise de, bu köylerden bir kısmı vilâyet veya kaza merkezlerine uzak mesafelerde bulduklarından bilhassa arızalı mıntikalarda yaşayanlar bu uzun mesafeleri meşakkatle kat etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. İkinci kategoriye dâhil olan 16.290 köyde oturan vatandaşlar ise daha zor bir durumda bulunmaktadır. Bu köylerdeki vatandaşların müracaat edebilecekleri en yakın idare kademesi olan nahiyelerin çoğunda bir nahiye müdürü ile jandarma karakolundan başka devlet teşkilâtı yoktur. Bu vatandaşlar, basit bir iş için evvelâ nahiyeye uğramak, sonra da bazen aksi istikamette olan kaza veya vilâyet merkezine geçmek gibi güç bir durumda bulunmaktadır. Bu itibarla, bu geniş vatandaş kitlesinin hükümetle ilk temas yeri olan nahiyelerimizin, coğrafi durum ve malî imkânlar nispetinde, mahdut sahalı ve tam teşkilatlı olmasında zaruret görülmektedir. Bu zaruretle tam teşekküllü nahiye kurulmasına ehemmiyet verilmiş bulunmaktadır. 1950 senesinden bu yana Hükümetçe tam teşkilatlı 71 nahiye kurulmuş bulunması, işte bu ihtiyacın mahsulü ve bu istikamette gelişen hükümet tatbikatının bir neticesidir. Diğer taraftan, nahiyelerimizden iktisaden inkişafa mazhar olan ve coğrafi durumları itibarıyla bağlı oldukları kazalarla münasebetleri gayritabiî vaziyette bulunanları kaza haline getirmekte fayda görmekteyiz. Bu sebeple yine aynı tarihten şimdiye kadar 62 kaza teşkil edilmiş bulunmaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Bakan’a göre yeni bir il kurmaktan amaç ta yine devlet hizmetlerini zor alan bazı kaza ve nahiyeleri yeni bir il oluşumu altında toplayıp bu hizmetlerden vatandaşın daha kolay yararlanmasını sağlamaktır.

Demokrat Parti İçel (Mersin) Milletvekili Hüseyin Fırat kanun teklifi lehinde söz alarak yapılacak işin isabetine şöyle vurgu yapar:

“...Malatya Vilâyeti, Antitoro'larla ikiye bölünür, halen 13 kazası bulunan Malatya Vilâyetinin ortasında kışın Antitoros dağları 1000 -3000 metre arasındadır. Kış mevsimlerinde buralara iki ilâ beş metre kar yağdığından mevcut yollar tamamıyla tıkanır. Kuzeyde bulunan dört kaza halkının yedi ay, Malatya Vilâyeti ile ticari ve iktisadi bakımdan irtibat temin edebilmesi için Gölbaşı denen istasyona kadar ovayı katletmek suretiyle gider ve oradan tekrar Malatya'ya dönmek suretiyle 300 kilometrelik bir mesafeyi katletmek mecburiyetinde kalınır. Kaldı ki, Adıyaman, Besni ve Kâhta ovaları 4,5 milyon dönüm genişliğinde tarihî Mezopotamya ovasının başlangıç, madenleriyle, tarihî eserleriyle meşhur ve son yapılan tetkiklerde çok zengin petrol membalarının bulunduğu sabit olan geniş bir ovardır. Bendeniz bu mıntıkayı yakinen bildiğimden, Hükümetin bir kanun tasarısı ile Büyük Meclisin huzuruna Adıyaman'ın vilâyet haline kalb'edilmesi için bu kanun lâiyhasını getirmesini şükranla karşılar, Muhterem Heyetinizden Adıyaman'ım vilâyet olması hakkındaki kanunu kabul buyurmamızı arz ve istirham ederim.” diyerek kanunun kabul edilmesini istemiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Buna Karşılık Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin söz alarak:

Kanunun, Malatya'nın ikiye bölünmesini, bundan alınan bazı kazalarla bir yeni vilâyet teşkil edilmesini hedef tutmakta olduğunu ancak, meseleyi dar bir bölgecilik zihniyetiyle değil, memleketin inkişafı bakımından ve prensipler zaviyesinden mütalâa ederek Hükümetin getirdiği bu lâiyhayı tasvip ettiğini ifade etmiştir. Kâhta ve Gerger kazaları hakkında gerek Hükümetin esbabı mucibesi gerek dolayısıyla Dâhiliye Vekiline tamamen iştirak ettiğini yalnız Dâhiliye Vekilinin konuşmasında bu iki kazanın ismini zikrettiğini, lâiyhada bir de Bensi Kazası olduğunu söylemiştir. Bensi Kazasının Adıyaman Vilâyetine bağlanmasının mütalâa edildiği zaman diğer kazaların olduğu şartları haiz bulunmadığını Adıyaman Kazasının 54 bin nüfuslu, Bensi Kazasının ise 60 bin nüfuslu olduğunu. Adıyaman Kazasının 6, Bensi Kazasının 8 nahiyesi olduğunu Ayrıca Bensi Kazasının coğrafi, zirai ve iktisadi şartlar itibariyle de Adıyaman'la ilgi tesisine imkân vermeyen, dolayısıyla Gaziantep 'e iktisaden bağlı olan bir bölge olduğunu ifade etmiştir. Bu itibarla Malatya'dan ayrılması coğrafi bakımdan zaruri ise de

Gaziantep'e bağlanması daha yakışık alır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Seyhan vekili Sinan Tekelioğlu da Malatya vilayetinin Adıyaman vilayetine bağlanmasına karşı çıkmış Gaziantep'e bağlanmasını uygun görmüştür (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Kars milletvekili Mehmet Hazer ise “Adıyaman'ın bugün vilâyet olduğu takdirde vatandaş beklediği hizmet kadrolarını belki bulacaktır, fakat tesis ve vasıtaları kısa zamanda bulamayacaktır. Bunun için vilâyet ve kaza teşkiline giderken hiç olmazsa vasıta ve imkânları da hazırlamak lâzım geldiğini” ifade etmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel ise Besni kazasının nereye bağlanacağı konusunda ilgili olarak:

“...Gerek Dâhiliye Vekili ve gerekse Dâhiliye Komisyonu Reisi arkadaşım bütün müdafaalarında bu mesafe mefhumunu öne sürmüşlerdir. Gaziantep ile Besni arası, yeni yapılan yolla 94 kilometreye inmiştir. Besni ile Adıyaman arası ise 54 kilometredir. 40 kilometre bir mesafenin bir vilâyet kurulurken kazaların durumuna tesir etmemesi lâzımdır” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Demokrat Parti Aydın Milletvekili Ve Dâhiliye Vekili Namık Gedik, Besni kazasının Adıyaman iline bağlanması konusunda, Besni'nin sadece iktisadi açıdan Adıyaman'a olan irtibatı ile Adıyaman'a bağlanmadığını, meselenin Bayındırlık Bakanlığı etütlerine bağlı olarak da ele alınmadığını belirten konuşmasında:

“...Sadece iktisadi bakımdan Besni ile Adıyaman'ın, Adıyaman vilâyeti dâhilinde mütalâa edilmesinin gerektiğini 15 milyon gibi portesi olan bir meselenin Bayındırlık Bakanlığının etütleri arasında bulunduğunu ifade etmiştir. Besni'yi Adıyaman'ın zirai karakterinde ve vahdeti içinde mütalâa ederken bunu mücerret bir mütalâa olması gerektiğini söylemiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).”

Demokrat parti Gaziantep milletvekili İhsan Dai buna cevaben şunları söyleyerek Besni'nin Adıyaman'a bağlanmasına itiraz ederek:

“ ...Bir kazanın diğer bir vilâyete bağlanması meselesinde iktisadi mevzu, olsa olsa istihsal ettiği metaların en kısa ve en emin yoldan satıldığı yer olması

iktiza eder. Eğer bir kazanın istihsal ettiği emtia, bir vilâyette satılamamakta ise o kaza iktisaden o vilâyette bağlı addedilmemek iktiza eyler. Halen Besni'nin istihsal ettiği mal Gaziantep'de pazara arz edilmekte ve satılmaktadır, Adıyaman'a götürülmemektedir. Bundan başka, Antep Vilâyetinin Besni'ye olan mesafesi 140 kilometredir. Antep'in merkezi ile şimal hududu arasındaki mesafe 90 kilometre olmakla beraber arada bir tek kaza mevcut değildir. Yani Antep'in şimal hududuna doğru bir hat çizildiği takdirde aradaki 90 kilometre mesafe üzerinde bir tek kaza mevcut değildir. Adıyaman vilâyet olduğu takdirde, etrafında 30 - 40 kilometre mesafelerde kazalar olduğu iddia edilirken; beri taraftan 90 kilometre mesafe dâhilinde bir tek kazanın dahi mevcut olmaması Yüksek Heyetinizce nazarı dikkate alınacak bir nokta olsa gerektir.” diyerek kanunla ilgili görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 164-189).

Bu görüşmelerin ardından 14.06.1954 tarih ve 6418 sayılı kanunla Adıyaman ilinin kuruluşu kabul edilir (Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir Vilâyet kurulması hakkında Kanun, 1954).

2-Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun

Yasa tasarısı, belli bir yaş sınırına gelenler ile 25 hizmet yılını dolduranları hükümetin isterse re'sen emekliye sevk edilmesini öngörüyordu. Yine kanuna göre idarenin yapacağı re'sen emeklilik işlemlerine karşı yargı yolunu kapatıyordu (Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1954).

Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Milletvekili Nuri Sertoğlu re'sen emekli edilme hükmüne karşı çıkmış, bunun sakıncalarına dikkat çekmiştir:

Hükümet tarafından emekliye ayrılmak tehdidi altında bulunan yüksek dereceli hâkimlerin selâmetle ve vicdani kanaat dairesinde hüküm ve karar verebilmek için gerekli asgari teminattan mahrum bırakılacaklarını, üniversite profesörlerinin de durumunun aynı olduğunu, tasarının kabul edilmesiyle yüksek kaza mercilerinin, bilhassa Yüksek Seçim Kurulu müessesesinin teminattan mahrum kalacağını belirtmiştir. Üniversitenin bilim ve fikri sahasının hiç

edileceğini bu yüzden memlekette hukuk teminatı ve siyasi emniyet geniş ölçüde zedelenmiş olacağını belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).”

Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu, Meclis Grubu adına söz alarak, getirilen düzenlemenin emekliliği hak eden memura mükâfat vermekten çok hükümetin istemediği bürokratları tasfiye etmek amaçlı bir düzenleme olduğu görüşündedir ve devamında:

“...Görülüyor ki hükümeti bu karara sevk eden sebepler seçim devresinde cereyan eden hâdiseler ve tekrar iktidarda kalmanın kendisine bütün mukavemet noktalarını bertaraf etmek hususunda verdiği cesarettir. Bu itibarla hükümeti, hakiki maksadını açıkça ifadeye davet ediyoruz. Haddizatında hizmetin bir karşılığı ve mükâfatı olan tekaütlük müessesesi gitgide tehlikeli bir hal alan bir tecziye, tasfiye ve baskı müessesesi haline getirilmektedir...” demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255) ve devamında şöyle konuşmuştur: “...Kifayetsizlikle hizmet senelerinin 25 ilâ 30 oluşu arasında akli ve mantıki bir irtibat tesisi esasen imkânsızdır. 5, 10 veya 15 sene hizmeti olan bir memur da pekâlâ kifayetsiz olabilir. Hizmetin selâmetini düşünen bir hükümet bu mevzuu esaslı bir tetkike tâbi tutarak Meclisin karşısına daha şümüllü tasarı ile gelebilirdi. Bu da gösteriyor ki; hükümet itiraf edemediği bir gaye takip etmektedir. Bu maksadın siyasi hak ve hürriyetlerin olduğu kadar, ferdî hak ve hürriyetlerin de en müessir ve nihai teminatını teşkil eden Temyiz Mahkemesi ve Devler Şûrası gibi kazai mercileri iktidarın nüfuz ve tesir sahasına ithal etmektir. Elde edilecek kanuni imkânla en yüksek kaza mercisi olan Temyiz Mahkemesi ve dolayısıyla Adalet cihazı, muhtevası bizce meçhul olan hükümetin demokratik zihniyete intibak düsturuna göre hareket etmeye mecbur edilecektir.

Başta hükümet olmak üzere bütün idari organların tasarrufu hakkında iptal hükümleri verecek olan ve Temyiz Mahkemesi azalarıyla birlikte icabında Cumhurbaşkanı, Başvekil ve bakanları muhakeme edecek olan bu zevatın hükümet tarafından tekaüde sevk edilebilmeleri Anayasanın ruh ve maksadına tamamıyla aykırı ve çok tehlikeli bir hareket teşkil eder.” sözleriyle kanun hakkındaki görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay ise:

“...Hükümet lâyihasını ile Muvakkat Encümenin mazbatasını dikkatle okuduğunu belirterek söze başlamıştır. 5434 sayılı Kanunun 39’uncu maddesinin B. fıkrası 6422 sayılı Kanunla değiştirken 40’inci maddeye dokunulmadığını, gelen teklifle 40’inci maddenin ele alındığını Muvakkat Encümen mazbatası ve Hükümet lâyihasında iki noktaya işaret etmekte olduğunu söylemiştir. Birincisinin; devlet memurları arasında hizmet müddetlerini bitirme noktası nazarından, müsavâtı temin bakımından bir aykırılık mevcuttur. Bu dört müessesenin mensuplarının emekliye ayrılma müddetlerini de diğer memurlarla müsavi bir şekilde getirmek olduğunu, İkincisinin ise; amme hizmeti görmekte olan bu dört müessese mensubu içinde kifayetsizler bulunmakta olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca konuşmasına şu sözleri de eklemiştir: Encümen mazbatasında denmektedir ki, hukuki manasında bir tasfiye kanunu değildir. Fakat hakiki manada bir tasfiye kanunudur.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur kanun ile ilgili söz alarak:

Kanunun iki kısmı olduğunu birisinin, gereken bir yaşa gelince görevlinin emekliye ayrılması, diğerinin de 25 hizmet yılını dolduranları, Hükümetin, isterse, emekliye sevk etmesi olduğuna işaret eder. Bu Emeklilik Kanununun, “henüz genç olan bir kısım insanları vaktinden evvel işten alıyor denmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Kanunun gerekçesinde deniliyor ki, bu kanun eşitlik temin ediyor.” denmesinin de yanlış olduğunu bir defa birçok mesleklerde, aynı meslek içinde eşitlik olmadığını, tabur komutanı, alay komutanı ve ordu komutanı başka başka yaşta emekliye ayrıldığını fakat gerekçe yargıç da, memur da, profesör de aynıdır demeye vardığını ifade etmiştir. Ayrıca Yargıcın, icabında hükümetin üstünde bir kuvvet olduğunu, yani bir işte hükümet davacının olabileceğini veya dava edilen olabileceğini söylemiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).”

Daha önce de bu kanunla ilgili söz alan Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu bu konuda muhalefet ederek:

“...İktidar partisinin Anayasadan yanlış bir anlam çıkardığını hâkimlere ayrıca bir yetki vermek istediğini söylemiştir. Yeni mektepten çıkmış olan bir hâkimle 40 sene valilik etmiş bir adamın bir olamayacağını, kanun nazarında bir

olduğunu ama hâkim olunca yapılan bir kanunla ona yüksek bir mevki verildiğini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).”

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Osman Turan söz alarak, yapılan girişimlerin bir programsızlık içerisinde yapıldığını ve dış politikadan bihaber hareket edildiğinden bahsederek:

“...Bugün Avrupa medeniyetine girmek için yapılan hamlelerin henüz bir programı ve ilmî izahı bile yapılmış değildir. Bundan sonra da yapılacak, programlanacak yani Türkiye'de doğu ilmi, doğu medeniyeti yerleşinceye kadar yapılacak hamlelerin bir program ve izahının yapılması icap eder.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Ve Muvakkat Encümeni Reisi Halil İmre, Osman Turan'ın konuşmasına muhalefet ederek:

Hukuk Devleti, hukuka bağlılık devletidir. Bilinen hakikat budur. Hukuka bağlılık hukukun kaynaklarının başında kanuna bağlılıktır ve bizim de yaptığımız, üzerinde hassasiyetle tetkik ve tedvin yoluna devam ettiğimiz sahada hakikaten evvela hukuk yapmak, müspet hukuk yapmak, kanun tedvin etmek ve kanun tedvini sırasında da dışarıdan daha ziyade memleketin ihtiyaçlarına tevcihi nazar etmek, hukuk malzemesini bu memleketin ihtiyaçlarından derlemeye çalışmaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Ankara Milletvekili ve Adliye Vekili Osman Şevki Çiçekdağ ise bu kanun hakkında şunları söyleyerek, hükümete tanınan re'sen emeklilik yetkisini şöyle savunmaktadır:

“...Yüksek huzurunuzda gelen Emeklilik Kanununun 39'uncu maddesinin B fıkrası hükmü, Temyiz Mahkemesi Reis ve azaları ile Devlet Şûrasının Reis ve azaları ve Baş müddeiumumi, Başkanın Sözcüsü, Divanı Muhasebat Reis ve azaları ile müddei umumisi, üniversite profesör ve ordinaryüs profesörlerinin emeklilik hakkına taallûk etmektedir. Emekli Sandığı Kanununun bu maddesinin tadilini tazammun etmektedir. Halen mer'i kanunda hakikaten bu zümre istisna edilmiş bulunuyor. Siz, hükümet olarak 25 sene hizmet etmiş olan bir ağır ceza reisini, bir asliye ticaret mahkemesi hâkimini ve reisini, şayet hakikaten çalışabilir bir durumda değilse, şayet kendi camiasına feyiz ve hayat verebilecek bir durumda değilse, ona hizmet edememek mevkiinde ise, haiz olduğunuz vicdani takdirinizi

kullanarak tekaüde sevk edebilirsiniz.” cevabını vermiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahattin Karayavuz söz alarak, 60 yaş ve 25 sene hizmet esasının kabul edildiğine ve tekaüt etme hakkı Hükümete verildiğine göre bütün bu yıkılmaların vatandaşın hukukuna tecavüz etmek olduğunu belirtmiş ve devamında şunları söylemiştir:

Yani bir Şûrayı Devlet âzasının, bir temyiz âzasının 60 yaşına kadar bir iş yapamaz da beş senede mi yapar? Bu beş seneden arkadaşlarımız niçin benim kadar ürküyorlar, anlamıyorum.

İlaveten, Bir arkadaşımız çıkar da derse ki, «Şûrayı Devlet azasını falan profesörü şimdiye kadar kanunun şumulünden hariç tuttunuz da Devletin birinci derecede memuru olan Müsteşarları ve Umum Müdürleri niçin bu kanunun dâhilinde görüyorsunuz ?» O zaman bir teşriî adam sıfatıyla veya bir vatandaş sıfatıyla bu suale cevap verebilir miyiz? demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Ordu Milletvekili Osman Refet Aksoy, re’sen emekliliği gelenlerin haklarını hukuk yoluyla aramasındaki neticesizliğini şöyle açıklamaktadır:

“...25 hizmet yılını doldurmuş olanların dairelerince re'sen tekaüde şevkleri hakkındaki evvelki hüküm, Devlet Şûrası kapısını açık bulunduruyordu. Bu hükme istinaden tekaüde sevk edilenler Devlet Şûrasına müracaat ettiler; tevali eden bu müracaatlar karşısında gerek Sözcü, gerek Hadi Bey arkadaşlarımızın buyurdıkları veçhile bir tefsir karam ile bu kapı kapandı. Ama bu iş bu şekilde re'sen tekaüde sevk edilenlerin haklarını aramak hususunda ayrı, bir kapı aramalarına saik oldu, ne oldu? Meclise müracaat ettiler. Büyük Millet Meclisine vâki olan müracaatlardan birkaç tanesi dokuzuncu devrenin kapanmasından evvel Dilekçe Komisyonunca nazarı dikkate alınarak bunların tekaütlükleri üzerinde dairelerince verilmiş olan kararlar reddedilmiştir. Binaenaleyh bu keşmekeşi tamamıyla bertaraf etmek için bendeniz de İhsan Bey gibi düşünüyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili ve Maliye Vekili Hasan Polatkan konuşmasında şunlara değinmiştir:

“...Devlet Şûrasının, Divanı Muhasebat azalarının ve reislerinin, Meclisin intihap ettiğini, onu tekaüde sevk için, tayin ve intihaba yetkili makam ve merciden yani Meclisten tekrar karar almak lâzım geleceğini ifade etmişti. Ayrıca profesörleri tayin edenin hükümet olduğunu, fakat onları seçenin senato olduğunu, bu profesörü tekaüde sevk için senatoya gidileceğini, o takdirde bu kanunun bu şekilde çıkmaza gireceğini söylemiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).”

Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak konuşmasında, re’sen emekliliği gelmiş kişilerden bazılarının karara itiraz etmekte mantıklı sebepleri olduğunu ve başvurularında sonuca ulaşamadığını şu sözlerle açıklamıştır:

Şûrayı Devlete gidemeyen insanların, milletvekillerine başvurduğunu ve haksızlığa uğradıklarını ve bunların içinde hakikaten, mantıki esbabı mucibeye dayananların olduğunu söylemiştir. Haksızlığa uğrayan bu gibi vatandaşların Arzuhal Encümenine gitmiş olduğunu encümenin bu hakkı teslim ettiğini, fakat mebuslardan bir arkadaş bu karara itiraz edince tekrar komisyona gittiğini müzakere için mesele Meclis Heyeti Umumiyesi’ne geldiğini, daha sonrada Meclis dağılınca bu işin kaldığını söylemiştir. Bu gibi hâdiselerin tekrar Meclise gelebileceğini ve Mecliste müzakere edileceğini, bunu katı karara bağlamak, yani lüzumu takdirinde mi denecek, denmeyecek mi, ne olacaksa bir şekil vermek lâzım olduğunu ayrıca “vatandaşın bir yere müracaat hakkı zedelenemez” diyerek görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.06.1954: 162-255).

Bu tartışmalardan sonra kanun re’sen emekli edilenlere yargı yolunu kapayarak çıkmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1954).

3-İnhisarlar Umum Müdürlüğüne Yaptırılacak Sak Tütün Bakım Ve İşleme Evleri İçin Gelecek Senelere Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki 5113 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

Kanun ile yaprak tütün ve bakım işleme ev ve ambarları yaptırmak veya satın almak üzere Gümrük Ve İnhisarlar Vekâletine yıllık ödeme miktarı 5.000 lirayı geçmeyecek şekilde 34.000 liraya kadar taahhütlere girme; yine Maliye Bakanlığı Ve Gümrük İnhisarlar Bakanlıklarının izni ile gümrük genel müdürlüğünün bono çıkarmasına izin yetkisi tanınıyordu (İnhisarlar Umum Müdürlüğüne Yaptırılacak Sak Tütün Bakım Ve İşleme Evleri İçin Gelecek

Senelere Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki 5113 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1955).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel kanunla Genel Müdürlüğe tanınan 5.000 liraya kadar taahhütte girme hakkının yetersiz kalabileceğine dikkat çekerek bu noktadan şu itirazda bulunur:

“...Bütçe ve Tekel encümenlerinin ihtisasları dışı olan bu iki komisyondan geçen lâyiha da, öğrendiğimize göre, katî bir hesaba dayanmadan takdiri olarak bu inşaat hesabı yapılmıştır. Zannediyorum, takdiri olarak yapılan hesaba göre, bu dokuz milyon da kâfi gelmeyecekti. Binaenaleyh lâyihanın, ihtisas encümeni olan Nafia Encümenine verilmesini ve hakiki hesaplarının orada tetkik edilmesini arz ve teklif ediyorum.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 94-108).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili ve Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Hâdî Hüsman söz alarak, bu itiraz üzerine tasarıda belirtilen miktarın takdiri olmadığını, hükümetin hesap-kitap yaparak tespit ettiği bir rakam olduğunu şöyle ifade eder:

“...Kanunun neşri tarihindeki rayiç bedel ile bugünküler arasında farklar vardır. Hükümet programına göre bâzı binalar yapılmıştır ve halen bu noktaya geldiği zaman idare görmüş ki, elinde kısmen başlanmış, kısmen başlanmamış mevzular var. Bir kısmı da ikmal edilmiş. Tahsisatını da tetkik etmiş, elinde daha, bir kısım inşaatın da sarfınazar etmek suretiyle, “34 milyon olursa bu işi yaparım” demiş. Hükümetin teklifi bu mealdedir. Bu esbabı mucibeyi encümeniniz de muvafık gördüğünden Yüksek Heyetinize arz etti. Yalnız vaktiyle bu 25 milyon liralık kanun lâyihası da Nafia Komisyonundan geçmemiştir. O esbabı mucibe ile olacak, Başkanlık Divanı, bir de mülhak bütçe olması dolayısıyla Nafia Komisyonuna göndermemiştir. Biz, Bütçe Komisyonu olarak hükümet teklifinin bir komisyondan daha geçmesinden fayda mülâhaza ederiz.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 94-108).

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Saadettin Yalım ise yapılan işin uzun süredir düşünülen ancak kanunlaştırılmamış bir kanunu neticelendirilmesi olduğundan bahisle:

“...Bakanlık bu hususta harekete geçmiş, sekiz seneden beri uzayan bu dâvayı huzuruza getirmiştir. İstenilen 9 milyon lira verilmek suretiyle hem bu iş

ikmal edilecek ve hem de birçok vatandaşları sıkıntıdan kurtaracaktır ve bu sayede birçok iş yerleri yapmamız imkânı hâsıl olacaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 94-108).

4-İstanbul Kapalı Çarşısının Tamir Ve İhyası Hakkında Kanun

Kanun tasarısı; 1954 yılında vuku bulan yangından tahrip olan Kapalıçarşı'nın tamiri konusunda Nafia Vekâletini (Bayındırlık Bakanlığı) yetkili kılıyordu. Kanunla; Bakanlık, Kapalıçarşı'da imara aykırı oluşumları yıkmak ve istimlak ile de yetkilendiriyordu. Kanuna göre; tamirat ve tadilat amaçlı yapılacak masraflar mülk sahiplerinden tahsil olunacaktı (İstanbul Kapalı Çarşısının Tamir Ve İhyası Hakkında Kanun, 1955).

Demokrat Parti Yozgat Milletvekili İhsan Aktürel söz alarak, temel hükümleri bu şekilde olan kanun tasarısındaki dükkânların kiraya verilmesi konusunda gayrimenkul sahiplerine getirilen sınırlamaya şu ihtarda bulunuyordu:

“...Burada diyoruz ki, biz bu malı tamir edeceğiz, meselâ senin dükkânın yüz bin liraya mal olursa bunu senden on taksitte alacağız. Fakat sen, kiraya vermek hususunda bugün cari mevzuattan diğer vatandaşlar gibi istifade edemeyeceksin. Buna hakkımız yoktur, arkadaşlar. Bu nokta Teşkilâtı Esasiye Encümeninde tetkik edilmiş değildir. Kaldı ki, bunlar ve diğer birçok hususa tatbikatta birçok ihtilâf doğuracaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Ve Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Hâdî Hüsman söz alarak bu eleştiri üzerine şu açıklamalarda bulunur:

“...Mütalâa istediğimiz husus şu idi; gerçi tasarının heyeti umumiyesini gönderdik fakat Encümenimizde mucibi tereddüt olan nokta şu idi; bu çarşığı Hükümet eliyle tamir ettireceğiz, tamir ettirirken de alâkalının evvelden müsaadesini istemeyeceğiz, sonradan kendisine, senin dükkânın için sekiz bin lira sarf ettik, bunu sen bize on senede ödeyeceksin, diyeceğiz. Fakat düşündük ki, gayrimenkul sahibi bize; ne hakla benim dükkânımı tamir ettirdiniz, benim muvafakatim lâhik olmayan masrafı ne diye benden istiyorsunuz? Diyebilir. Bu ihtimali varit gördük. Bu vaziyette mülkiyet hakkına taarruz olur mu, diye lâiyhayı Teşkilâtı Esasiye Encümenine gönderdik, Encümen işi, tetkik etti ve dedi ki, bu bir amme işidir, bunda amme menfaati mevcuttur. Devlet eliyle toptan tamir edilmesi

mümkündür, lâzımdır, doğrudur, ancak Anayasanın alâkalı hükümleri bakımından muhtemel bir şüphe ve tereddüdü dahi bertaraf etmek için alâkalıya tebligat yapılsın ve muhayyer bırakılsın, ya bu tarzda hareketimi kabul et veyahut kabul buyurduğunuz gayet âdilâne rayiç esası üzerinden istimlâk edeceğim, denilsin. O takdirde menafî umumiye için istimlâk hakkı mevcut olduğu için Anayasa bu hükümlere muhalif düşmez.

Mevcut Millî Korunma Kanununa göre 1.222 dükkânın yangını dolayısıyla 1.222 tüccar salaşlarda kalacak, devlet eliyle ve bütçesiyle tamir edilen 1.222 dükkânın sahibi serbest kira ile yeni kiracılarını buraya koyacaktır. Realite budur. Bunu kabul edeceksek hiç mesele yoktur. 1.222 dükkânın kiracıları salaşlarda icrayı ticaret edecek ve burada bu çarşıda icrayı ticarete başlayacaktır. Encümeniniz şuna kanî oldu ki, bu, doğru bir hareket olamaz. 1.222 vatandaş, mademki, dükkânlar hükümet eliyle, parasıyla ve amme mülâhazasıyla tamir ediliyor, açıkta kalmasın buraya gelsinler ve yerleşsinler. O salaşlarda bırakılmasınlar. Peki, bu vaziyette kiralar ne olacak? Farz edelim ki, bunların 1939 yılı kira bedelleri 10 liradır. Sonradan yapılan % 200 zamlarla bunlar 30 liraya çıkmıştır, yine aynı para ile mi verelim? Hayır. Mal sahibine bu, gadirdir. Bunun için komisyonda üç şekil hatırımıza geldi. Yanmasaydı mal sahibi kiraları % 200 üzerinden almaya devam edecekti. Yandığı için bunların tamir masrafı ne oluyor? Bunlar yeni baştan yaptırılacaktır. Şu halde kiracı 10 senede bu masrafı ödesin ve mal sahibi bir şey vermesin. Teknik dairenin verdiği rakamlara istinaden arz ediyorum; bu dükkânlar 3.250 veya 4.000 lira bir masrafla yapılacak ve mal sahibi, bunu borçlanacaktır. Dört bin liradan hesap edilirse senede 400 lira eder ve bunun da aylık taksiti 30 liradır. Demek ki, kiracı ayda 30 lira fazla ödeyecektir, kiracılar buna çoktan razıdırlar. Fakat bunu mal sahibi aleyhine gördük. Dedik ki: Bugünkü kira bedeli bir misli tezyit edilsin. 1939 senesi kirasını 100 lira farz edersek halen 200 ilâvesiyle 300 ödenmektedir. Bir misli 600 olur. Yani 1939 yılı kirasına % 500 zam demektir. Bu, bütün mal sahibinin tekabül ettiği, borçlandığı paranın kiracıya yükletilmesinden çok fazladır. Yani çok daha mal sahibinin lehine olan bir hükümdür (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).”

Cumhuriyet Halk Partisi Bursa Milletvekili Raif Aybar söz alarak; kiracı konumundaki esnafın yürürlükteki mevzuat çerçevesinde belirlenecek miktarda kira ödemesi hükmüne şöyle itiraz eder:

“...7’nci maddede bir cebrî icar var. Birinci fıkra ile mal sahiplerine bir cebrî icar mükellefiyeti verilmektedir. Cebrî icar, Teşkilâtı Esasiye bakımından, mülkiyet hukuku bakımından elbette Teşkilâtı Esasiye çerçevesi içinde mütalâaya şayan bir mevzudur. Ama cebrî icar olur mu, olmaz mı? Büyük amme menfaatlerinin mevzu bahis olduğu yerde mülkiyet hukukunun takyidi mevzu bahistir.

Bu meselede amme menfaatine mümas olan noktalar, dükkânları yanmış da açıkta kalmış bulunan on, yüz, bin vatandaşı dükkâna kavuşturmak noktası değildir. Bunu bir amme menfaati kanunu olarak ele aldırın şey, bir külliyyat, bir abide vasfında bulunan Kapalıçarşı'nın bütün hususiyetleriyle tamir ve ihyasıdır. Tamir ve ihyanın ancak böyle bir kanun içinde formüle edilebilmesi bu noktaya matuftur. Binaenaleyh yanmış bir dükkânın içerisinde, o dükkânın şu veya bu sebeple, şu veya bu zamandan beri oturma gelmekte bulunan müstecire devamlı hak tesisi, başka amme menfaatini başka bir mülâhaza ile derpiş etmiş bulunan bir kanun içerisinde, mal sahipleri ve mülk masuniyeti aleyhine olarak bir cebrî icar müessesesi koymak, cidden Meclisi Âliyi düşündüren bir mevzudur.

Bu itibarla bu son anın son şekline kadar bu tasarı yedinci madde mevzu bahis olmadan tekemmül edegelmiştir. Bayındırlık komisyonundan, Bütçe Encümeninden, Anayasa Komisyonumuza havale edilirken bu şekilde gelmemiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).” demiştir.

Demokrat Parti Yozgat Milletvekili İhsan Aktürel tekrar söz alarak; çarşı ve bedestanların tamirine ilişkin kanunlar varken, Kapalıçarşı'nın tamirine dönük özellikle bir kanunun niçin gündeme getirildiğini şöyle açıklayarak kanunun, hem önemine hem de bir an önce çıkarılmasında umulan yarara işaret ediyordu:

“...Arkadaşlar, eğer hakikaten çok titiz davranırsanız bu kanunu çıkarmak zorlaşır. Çünkü bu kanun Kapalıçarşı ehemmiyet hususiyetine dayanılarak hazırlanmıştır. Böyle olmasaydı zaten huzuruza böyle bir kanunun gelmesine lüzum yoktu, çünkü mevzuatımız bunu halletmişti. Belediye Kanununun 115’nci maddesine veya 642 numaralı Kanuna dayanılarak bu işi ele almak mümkün idi. Bilhassa 115’inci madde sırf Bedesten ve çarşı içindir. Bunların tamir ve ihyası içindir. Yani millete mal edilmiş olan bu kabil yerlerin imar ve ihyası keyfe bırakılmamıştır. Muayyen müddet zarfında ve belediyenin projesi dairesinde sahibi

tarafından tamir ve ihya edilmeyen yerleri belediye tamir ve ihya edecek ve bedelini de resen ve cebren tahsil edecektir, öyle ise bu kanuna ne lüzum vardır? Bunu vaziyetin hususiyeti icap ettirmiştir; Teşkilâtı Esasiye Encümeni mazbatasında bu cihet tebarüz ettirilmiştir.

115'inci madde muvacehesinde bu yola gitmemizin sebebi işin müstaceliyeti ve hususiyetidir. Çünkü hissedarları bulmak mümkün olmayacaktır. Mer'i istimplâk usul ve kaidelerine gitmek çarşının ihyasını senelerce sonraya bırakmak olurdu. Asıl şu nokta üzerinde duracağım. Teşkilâtı Esasiye Encümeninden geçen ve talep üzerine tarafımızdan formüle edilen maddelere hiçbir itirazımız yoktur.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Müfit Erkuyumcu ise söz alarak, Kapalıçarşı'daki dükkânlardan kiracı-kiralayan hali bulunanların tamir sonrasındaki münasebetinin nasıl tesis edilmesi gerektiği meselesine şu açıklamayı getirerek kira bedelinin kanunla sınırlandırılması maddesine karşı çıkıyordu:

“...Borçlar Kanununa göre icar akdi yangın ile münfesi olur. Bir mülk yandığı takdirde sahibinin tasarruf hakkı avdet eder. Kiracının kiracılık hakkı kalmaz. Umumi hükümlere göre kiracı ancak tazminat talep edebilir, verdiği bedeli icarı isteyebilir. Bu bakımdan bu madde Borçlar Kanununun umumi hükümlerine aykırıdır. Kaldı ki ikinci fıkrası itibariyle yine şayanı kabul olmayan Borçlar ve Millî Korunma kanunlarına aykırı hükümleri muhtevidir. Yüksek Heyetinizin malûmudur ki, tahliye edilen binalarla yanan binaların yerine yeniden yapılanların kiralari Millî Korunma Kanunu gereğince serbesttir. Şimdi, her hangi bir vatandaşın bir malı yandığı ve yerine yenisini yaptığı zaman nasıl dilediği bedelle kiraya veriyorsa burada da aynen kaidenin tatbik edilmesi lâzım gelirken diyoruz ki; hayır, Kapalıçarşı'da yanan binaların kirası serbest değildir. Böyle şey olmaz arkadaşlar. Bu hukuk kaideleriyle kabili telif bir noktai nazar değildir.

Sözü uzatmamak için tamamen, konuşan arkadaşlara iltihak ettiğimi arz eder ve 7'nci maddenin tasarıdan çıkarılmasını bilhassa istirham ederim (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).”

Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Saadettin Yalım ise kiralaların serbest bırakılması görüşüne küçük esnafı korumak adına karşı çıkar:

“...İstanbul'un büyük ve tarihî çarşısındaki esnaf, bilhassa küçük esnaf senelerden beri babalarından, dedelerinden gelen mesleklerini intikal ettirmektedirler. Tarihin büyük bir cilvesi onları harap etmiş, yakmış. Kendilerinin sunu taksiri olmadığı halde büyük bir kütle halinde yanmış. Hükümet yardım elini, bu tarihî çarşının tarihî esnafına, çoluk çocuklarının perişan olmamaları için bir an evvel, uzatmak üzere icap eden tedbirleri huzuruza getirmiştir. Bu mevzuda bu tarihî esnafın bilhassa küçük esnafın bir an hallerini düşününüz. Kira rejimini serbest bıraktığımız takdirde bugünkü icaplara göre ananevi sanatlarını idame eden insanlar aç ve perişan olacaktırlar. Para hâkim olacak ve üç yüz liralık yer üç bin, beş bin liraya çıkmış olacaktır. Bu vaziyeti istismar edecekler çıkacaktır. Hükümet on milyon lira yardım yapıyor. Bu yardımı siz veriyorsunuz. Bu mevzuda bizim de hüküm vaz'etmemiz zannederim ki yerindedir.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti Yozgat Milletvekili İhsan Aktürel bu eleştiri üzerine söz alarak; kira bedellerinin kanunla sınırlandırılmasına sırf anayasaya aykırı olacağı gerekçesi ile karşı çıktığını, hissi kararlarla hukuk kuralları oluşturmanın yanlışlığına şu sözlerle dikkat çeker:

“...Bu maddenin Teşkilâtı Esasiye Kanununa aykırılığını ileri sürmek kanunu he-yeti umumiyesini kabul etmemek mânasına alınamaz. Maddenin Teşkilâtı Esasiyeye aykırılığı yoksa müdafaa edilir kabul edilir mesele kalmaz. Biz Teşkilâtı Esasiyeye aykırılığı vardır iddiasındayız. Bu bir kanaattir. Eğer tasvib ederseniz ya encümene havale edersiniz veya kani iseniz doğrudan doğruya kabul veya reddine karar verirsiniz. Binaenaleyh bunu şahsi münakaşaya dökmek, ağızdan hususiyetle çıkan bâzı beyanata istinad ederek işi hukuki cepheden hissi cepheye intikal ettirmek suretiyle burada gözyaşından bahsetmek hukuka bir fayda vermez ve hukuki bir kıymet ifade etmez.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti Siirt Milletvekili Mahmut Daim Süalp söz alarak, Anayasa komisyonunda kira bedellerini sınırlamanın Anayasa'ya aykırı olup olmayacağı konusunda Anayasa komisyonunun bir kara alamamış olmasının bu tartışmayı doğurduğunu, bunun önemli bir eksiklik olduğunu vurgulayıp; maddeyi ya tasarıdan çıkarmak ya da kara vermek üzere Anayasa Komisyonuna göndermeyi teklif eder:

“...Bir tasarı encümenine havale edildiği zaman encümenin ilk vazifesi tasarının Anayasaya aykırı olup olmadığını tezekkür etmektir. Kendileri bu tasarının Anayasaya aykırı olmadığına kanaat getiremedikleri içindir ki, Anayasa ihtisas Komisyonunun mütalâasına lüzum görmüşlerdir. (Mülkiyet hakkı tahdid edilir endişesiyle) Ben de diyorum ki; tasarının ilk şeklinde bu endişeyi duyan komisyon yapmış olduğu ilâve ile bu endişeyi artırmıştır.

Nitekim Teşkilâtı Esasiye Encümeni sözcüsü ve diğer aza arkadaşlar konuşmalarında diyorlar ki: Biz bütün mütalâamızı tasarının ilk şekline göre yürüttük. Eğer bu madde bize gelecek olsaydı bu görüşümüz ve raporumuz değişebilirdi. Onlar bu endişeyi izhar ettiklerine göre, bizim yapacağımız şey, Teşkilâtı Esasiye Encümeni olmadığımız ve mülkiyet hakkının tahdidi üzerinde şüpheler ileri sürüldüğüne göre, bu maddeyi tayyetmek veya maddeyi Teşkilâtı Esasiye Encümenine havale etmektir.” demiş ve sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti Tokat Milletvekili İhsan Baç söz alarak; yapılacak düzenlemeden her ne kadar mülkiyet hakkına müdahale olsa da daha geniş bir kamu yararı açısından ve tarihi bir eserin ayağa kaldırılması gibi bir gerekçe ile bunun göze alınmasını gerektiği görüşündedir:

“...Buradaki amme menfaati, bir abide olan, tarihî bir abide olan Kapalıçarşı'nın yeniden ihyasıdır. Bu ihyada oradaki esnafın işlerine de devam etmesi şeklindedir. Buna lüzum vardır. Elbette bu tahdidat mülkiyet hakkına karşıdır, hukuk kaidelerine aykırıdır. Ama burayı haliyle bırakmak istiyoruz. Esnafın himayesi mecburiyeti vardır. Bu himaye de hukuk kaidelerine ister aykırı olsun, ister olmasın, kabul etmek mevkiinde olduğumuzu sayın arkadaşlarıma hatırlatırım. Hepinizi hürmetle selâmlarım (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).”

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Müfit Erkuyumcu tekrar söz alarak; sonuç itibarıyla Kapalıçarşı'da faaliyet gösteren esnafın ihtisas esnafı yani özellikli illerde üretim ve ticaret yapan esnaf olduğunu, tamirat sırasındaki Kapalıçarşı'daki dükkânların yine bunlar tarafından kiralanacağını, dolayısıyla kiralarnın serbest bırakılıp bırakılmaması hükmünün çokta önemli olmadığını işaret eder:

“...Çarşı içindeki esnafın ticari menfaati, amme menfaatidir denirse böyle bir iddia katiyen kabul edilemez. İçindeki esnafın ticari menfaati amme menfaati

değildir. Filvaki devlete vergi veriyorlar, fazla kira verseler de gene vergi verirler. Eğer noktayı nazarlarını vergi bakımından ileri sürdülerse bu da varit değildir. Nihayet Kapalıçarşı'daki esnaflık işi ayrı bir ihtisas işidir. Bu bakımdan Kapalıçarşı'nın ihyasından sonra kiralar serbest de bırakılsa gene eski esnaf oradaki dükkânları kiralayacaklar ve işlerine devam edeceklerdir. Maruzatım bundan ibarettir.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özçoban konu hakkında; ortalama bir yol bulmak hem Kapalıçarşı'nın tamiri ve mevcut esnafın önceden gelen haklarını korumak hem de anayasaya aykırı hüküm çıkarmamak adına şöyle bir teklifte bulunur:

“...Arkadaşlar, amme menfaati uğruna şahsi menfaati, hususi menfaati feda etmek gayet tabiidir ve bu da hukuki bir kaidedir. Ancak ne zaman feda edilir? Yine Anayasanın bahşettiği salâhiyete istinaden, istimlâk kanunları çıkarmakla ve bu istimlâk kanunlarına göre hususi hukuk bertaraf edilir. İşte iki muhtelif tezin bağdaşamadığı nokta burasıdır. Bir kısım arkadaşlar diyor ki bu abidenin ihyası amme menfaatini icap ettirdiğine göre, bu abidenin içinde senelerce oturan esnafın da himaye edilmesi lâzım gelir. Tez, bir bakıma hakikaten çok kuvvetlidir. Bu şekilde ileri sürülen tezi biraz hissi şekilde, hatta millî bir hisle karşılasak ister istemez bu tezin içine gireriz. Arkadaşımız, hukuk diyor. Bırakınız hukuku kapalı çarşayı ihya etmek istiyoruz, esnafı himaye etmek suretiyle bunu devam ettireceğiz diyoruz. Ama düşünüyoruz ki, bir arkadaşımızın söylediği gibi, bugün memlekette bir kanun vardır, bu kanuna göre mülk sahiplerinin hakları, hareket tarzları tayin edilmiştir ve yanan apartmanlarda, dükkânlarda müstecir hakları korunmamıştır da burada niçin korunuyor? Arkadaşlar, sizlerden çok rica ederim Anayasaya muhalif bir harekette bulunmadan ortalama bir yol bulmak lâzımdır. Bunun için de yedinci maddeyi ya kaldıralım yahut da devlet, belediye burayı mal sahiplerinden istimlâk suretiyle alsın ve müstecir haklarını ondan sonra korusun.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili ve Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Hâdi Hüsman; bu görüşe daha önce kabul edilen madde hükümleri ile çeliştiği için karşı çıkar:

“...Yanan dükkânları devlet istimlâk etsin, yapsın, kiraya versin, demek istiyorlar. Hâlbuki yukardaki maddeler istimlâk esasını prensip olarak kabul etmemiştir. Mal sahiplerinin gayrimenkullerini borçlandırmak suretiyle tamir etmek ve mülkiyet haklarını muhafaza etmek esasını kabul etmiştir. Yüksek Heyetiniz bu maddeleri kabul etti. Bu itibarla ne benim ve ne de kendilerinin böyle bir takrir vermelerine maddeten imkân kalmamıştır (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).” demiştir.

Demokrat Parti Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş söz alarak; yapılacak düzenlemenin sadece Kapalıçarşı esnafını ilgilendirmeyeceğini, konulacak kanun maddesi ile kiralayan ilişkilerine yeni bir biçim veren yepyeni bir hukuk kaidesi ihdası olacağına dikkat çekiyordu:

“...Burada mevzuubahis olan mülk sahibinin, kiracının sübjektif hakkı değildir. Burada bugünkü mevzuatımız karşısında yepyeni, objektif bir hukuk kaidesi koymak keyfiyeti mevzuubahistir ki, kiracının, mülk sahibinin haklarının maverasında mevzuubahis olan bu hukuk nizamıdır. Eğer bu madde gelecek olursa memleketin bugünkü hukuki mevzuatı, Anayasa ve içtimali nizamların temelleri itibariyle sarsılacaktır.

Kira Kanununa göre buraya girecek kiracılar, başka memlekette gelecek kimseler değildir, onlar da vatandaşlardır. Bu bakımdan hukuki tedbirlerimizi alalım. Kanunları çıkarırken, tek, tek şahısların haklarını tesis etmek isteyecek adalet tabii olarak toplaldır; o zaman adaleti müzmahil ederiz (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).” demiştir.

Demokrat Parti Siirt Milletvekili Mahmut Daim Süalp ise ilgili maddenin kanun metni Bütçe Komisyonu tarafından ve sonradan eklendiğinden, dolayısıyla ilgili komisyonlarda görüşülmemiş olmasından bahisle kanunun tekrar görüşülmesi için komisyonlara iadesini teklif eder.

“...Tasarı ihtisas komisyonu olan Bayındırlık Komisyonunda görüşüldüğü zaman bu madde mevcut değildi deniyor. Bütçe Encümeni Anayasaya mütalâa sorduğu zaman da yine yoktu. Sonra kendiliğinden Bütçe Encümeni bunu ilâve ediyor ve huzurunuzda getiriyor. Başka komisyonlarda bu madde üzerinde müzakereler geçmemiştir. Bu itibarla ne lehte ne aleyhte konuşmadan tayyimi talep

etmeden evvel, mademki sonradan ilâve edilmiştir, Anayasa Komisyonuna gitsin diyorum (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).”

Demokrat Parti Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş tekrar söz alarak; bir kez daha madde ile getirilecek kiracı-kiralayan ilişkisinde ortaya çıkacak hukuki duruma dikkat çeker:

“...Millî Korunma Kanunu sosyal maksatları düşünmek suretiyle sevk edilmiştir. Yanan binaların ihyası halinde kiracı ile mülk sahipleri arasındaki münasebetin münkati oluşu umumi hükümler icabı olarak burada devam ettirilmek istenmektedir. Aksi takdirde mülk sahibi mülkünün sahibi olamamaktadır. Oradaki hükme rağmen mal sahibi mülkünün sahibi olamamaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 232-365).

5-Baraj İnşaatı Dolayısıyla Sular Altında Kalacak Kasaba, Köy Ve Arazi Hakkında Kanun

Kanun, inşa olunmakta olan Seyhan Barajı tamamlandığında oluşacak baraj gölünü altında kalacak arazilerin istimlak edilmesi ve buralarda meskûn yurttaşların yeniden iskânı konusunda alınacak önlemler konusundadır (Baraj İnşaatı Dolayısıyla Sular Altında Kalacak Kasaba, Köy Ve Arazi Hakkında Kanun, 1955).

Demokrat Parti Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel söz alarak; barajın yararlarına kısaca değindikten sonra zamanında istimlak işi çözülmediği takdirde yalanacak sıkıntılara işaret edip, özellikle yeni baraj inşa işine girişmeden bu tür istimlak işlerinin de öncelikle proje kapsamında çözülmesini şu şekilde ifade eder:

“...Yurdumuzun imar ve kalkınmasında büyük bir rol oynayacak olan Seyhan barajı 1953 senesinin 17 Temmuzunda müteahhidine ihale edilmiştir. Barajın inşa bedeli 50 milyon lira civarındadır. Bu baraj bittikten sonra Çukurova'yı selden kurtaracak, sulama işi hallolacak ve aynı zamanda o mntıka bol ve ucuz enerjiye kavuşacaktır. Barajın göl hacmi takriben 1 milyar 500 milyon metre mikâptır. Bu suların istilâ ettiği saha ise 125 bin dönüm civarındadır. Ben, bu kısa izahatı arz ettikten sonra asıl maksada geçmek istiyorum: Şimdi, 125 bin dönüm arazi sular altında kalacağına göre bu sahanın istimplâki icap etmektedir. İşte bu istimplâk gayesiyledir ki bu kanun Yüksek Meclise sunulmuştur. Bu 125 bin dönüm

arazinin sahibi olan 15 köy halkını teşkil eden 10 bin insan bu sahadan alınarak başka yerlere iskân olunacaktır.

Mayıs ayı içinde kırk kadar olan sahaya suları bırakacağız ki, bu yerler de ekilmiştir, hâlbuki Mayıs ayı içinde de su bırakılması mecburidir. Bu mecburiyet karşısında; istimlâk yapılmadan ve vatandaşın rızası alınmadan bunu yapacak olursak vatandaşların durumu ne olacaktır, Köyler su altında kalacaktır, vatandaşa çıkın desek, çıktıkları zaman eşyalarını, zirai vasıtalarını, hayvanlarını nereye koyacaklardır? Bunların hepsi düşünülmesi lâzımdır. Bundan maada Mayıs ayında sular bırakıldığı zaman birçok şikâyetler olacaktır. Bunlar nasıl bertaraf edilecektir? Bundan sonra, Seyhan Barajındaki vaziyeti diğer Hirfanlı veya Gediz barajlarında tekrarlamayalım. Mademki, büyük bir hamle içerisindeyiz, barajlar yapıyoruz. Bu gibi mühim istimlâk işlerini de, projeleri etüt edilirken, barajlar ihale edilirken bununla beraber yürütelim. Ben, Nafia Vekilinden rica ediyorum, yapılacak diğer barajlara ait kanun tekliflerini daha önceden meclise getirsinler ve bu suretle birtakım vukuu muhtemel sızlanmalara meydan vermesinler. Maruzatım bundan ibarettir.” demiştir (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 180-442).

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili ve Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu söz alarak; bu eleştirel teklif üzerine şu açıklamayı yaparak cevap verir:

“...Bahsettikleri, ihmal edilmek suretiyle geç getirildiğini ifade buyurdıkları şu kanun bizim getirmeye mecbur olduğumuz bir kanun değildir. Çünkü halen mer'i bulunan bir İstimlâk Kanunu esasen vardır. Biz barajı ihale etmişiz ve yapıyoruz. Bu arada elimizde mer'i olan İstimlâk Kanununa göre muamele yapmak salâhiyetini haiz olduğumuz halde, acaba başka şekiller içerisinde istimlâk edilecek yerlerin sahipleri hakkında daha müsait şartlar temin edebilir miyiz, edemez miyiz, onları vilâyet dâhilinde arazi sahibi yapabilir miyiz, yapamaz mıyız diye vazifemizin üstünde bir hizmet ifası için biz bu kanunu getiriyoruz. Bu sebeple arkadaşımızın doğrudan doğruya ihmalden bahsetmesini yerinde ve insafılı görmüyorum. Arz ettiğim gibi hükümet olarak biz bu kanunu getirmeye mecbur değildik, mevcut istimlâk Kanunu ile istimlâkimizi yapar ve barajı ikmal edebilirdik. Bunu bilhassa tebarüz ettirmek isterim (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 180-442).”

Demokrat Parti Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu Bakan Kemal Zeytinoğlu'nun ardından söz alarak, istimlak işinin daha önce ele alınmamış olmasını, bu gecikmeden dolayı bölge halkının karşılaşılabileceği sıkıntıları şu ifadelerle dile getirerek buy noktada hükümeti eleştirir:

“...Kanun çıkar çıkmaz işe başlasak en aşağı bu halkı yerleştirmek için seneler ister. Hâlbuki arazileri bir müddet sonra su altında kalacaktır. Bu arazi 150 bin dekadır. Fakat suyun tuğyanı zamanını da düşünmek lâzımdır. Bu zamanlarda sular daha birçok araziye sular altında bırakacaktır.

Aşağı yukarı mühim bir kaza sular altında kalacaktır. Onun için hükümet arazi verecek diyor. Maalesef Adana'da toprak kalmamıştır, yoktur.

Adana, halkını Urfa'nın boş bir sahasına göndermek de mümkün olmaz ve yerinde bir hareket de sayılamaz.

Bir kısım insanları ihya edelim derken, bir kısım insanları perişan etmek doğru olmaz. Bilhassa Gübe'deki halk için istimlak yapıp bu araziden onlara vermek icap eder.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 180-442).

Demokrat Parti Erzurum Milletvekili Şevki Erker söz alarak; Seyhan barajında su tutulmaya başlanmasıyla doğacak meselenin bir an evvel çözümü için getirilen kanun teklifinin kabulünü, ama ilerde benzer durumlarla karşılaşmamak için baraj sahasında kalacak arazilerin inşaat aşamasında istimlak edilerek halkın uygun mahallere nakil iskanı konusunda gerekli yasal önlemlerin alınmasını ister:

“...Mesele şudur: Bugün Seyhan barajında çok acele bir vaziyet vardır. Derhal inşaata geçilmesi, yani su altında kalacak tesislere geçilebilmesi için bu kanunun bir an evvel yürürlüğe girmesi zaruridir. Encümen bunda ittifakla mutabık kalmıştır. Ancak bu baraj o kadar müstacel olmakla beraber, temeli atılmış veya atılmak üzere bulunan barajlar, Hirfanlı barajı, Gediz barajı veya arkasından diğer barajlar da gelecektir. Binaenaleyh aynı mesele, aynı mevzu bu barajlarda da karşımıza çıkacaktır. Yine müstacel vaziyetlerle karşı karşıya geleceğiz. Onun için lâyhada birkaç kelime değiştirmek suretiyle kanunu bunlara da teşmil edelim. Encümen bu hususta tamamen müttefiktir. Bu kısma ait temennimizi teşkil eden paragrafı müsaade ederseniz okuyayım: “Lâyihanın heyeti umumiyesi görüşüldükten, tasarıdan «Seyhan» ve saire gibi muayyen mahalleri ifade eden bâzı

kelimeleri çıkartmak ve bir kısım maddelerde küçük bâzı tadilât icra etmek suretiyle bu lâyihayı memleketimizde yapılmakta olan ve yakında yapılacak bulunan bütün barajlar için lüzumlu istimlâk ve nakilleri şumulü içine alacak bir kanun haline getirme hususunda bir temenni izharına ittifakla karar verildi.”

Şimdi müsaade ederseniz yarım saatlik bir çalışma ile bu temenni şeklinde şümulendirilebilecektir. Eğer bu kanun tasarısının bu yolda Karma Encümenimize iadesi yüksek takdirinize iktiran ederse metnin Yüksek Meclisin iradesinin tezahür ettiği tarzda inşası mümkün olacaktır efendim. Bu sebeple kanunu geri istiyoruz. Maruzatım bundan ibarettir.” demiş ve sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 18.04.1955: 180-442).

BÖLÜM 5

5. DIŞ POLİTİKA İLE İLGİLİ ÇIKARILAN KANUNLAR VE KANUNLAR ÇERÇEVESİNDE MUHALEFET

5.1. 1954-1957 DÖNEMİ DIŞ POLİTİK GELİŞMELER

1950'den sonra Türkiye'nin Dış Politikasında da önemli gelişmeler olmuştur. Rus işgali altında bulunan Kuzey Kore'nin, Güney Kore'ye 1950 yılında saldırması, meseleyi milletler arası bir durum haline getirmiş ve Birleşmiş Milletler müşterek tedbirler almıştır (Eroğlu, 1977: 270).

Birleşmiş Milletler Kuzey Kore kuvvetlerinin, Güney Kore'ye saldırmasını Güvenlik Konseyi barışın bozulması olarak nitelendirmiş ve 27 Haziran'da Birleşmiş Milletler üyelerini barışı ve güvenliği tekrar sağlamak için yardıma bulunmaya çağırmıştır. Demokrat Parti liderleri de kendi aralarında yaptıkları toplantı sonunda 4500 kişilik bir kuvvetin Kore'ye gitmesine karar vermiştir (Halil, 1968: 121).

İktidarın Kore'ye asker göndermesindeki asıl maksat ise Türkiye'yi NATO'ya sokmaktır. İktidarın Kore Savaşı'nda izlediği etkili siyaset ve Türk askerinin Kore'de üstün başarısı gerçekten de 1 Mart 1952'de NATO'ya katılmamızda önemli bir paya sahip olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya girmek için verdiği mücadele ise yavaş yavaş etkisini göstermeye başlamıştır (Halil, 1968: 121).

Bu amaçla ilk adım 18 Ekim 1951 tarihinde Türkiye'nin "Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatına" (NATO) iltihakına mütedair protokol Londra'da imzalanmıştır. Türkiye'nin NATO'ya girişini öngören yasa tasarısı ise 17 Şubat 1952'de TBMM'ye sunuldu ve 1 Mart 1952 tarihinde de Atlantik Karargahı'nda Türk bayrağı çekilerek Türkiye NATO'ya alındı. NATO'ya giriş büyük bir sevinçle karşılanırken, Menderes için bu, "Millî bir siyasal zaferdir" dedin (Avcıoğlu, 1976: 1616).

Bu dönemin Dış Politika olaylarını ise yine öncelikle güvenlik ve yardım talepleri oluşturmuştur. Bu dönemde ABD, Yugoslavya'yı Avrupa'da yalnızlıktan kurtarmak ve Rusların emperyalist politikasına engel olmak amacıyla Türkiye'ye Yunanistan ile işbirliğine gitmesini önermiştir. 9 Ağustos 1954 yılında ise Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında "Balkan Paktı" imzalanmıştır. Başlangıçta

kendisinden çok şey beklenen paktın amacı gerçekleştirilememiş ve Kıbrıs ilişkileri yüzünden Yunanistan ile Türkiye'nin arası bozulunca ittifak önemini kaybetmiştir (Albayrak, 2004: 476).

29 Ağustos 1955 tarihinde toplanan birinci Londra Konferansında ise Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya karşı karşıya gelmiş, ancak konferanstan olumlu bir sonuç çıkmayınca dağılmak zorunda kalmıştır (Albayrak, 2004: 433).

5 Ocak 1957 tarihinde Orta Doğu'yu komünizme karşı savunmak amacıyla ortaya sürülen Eisenhower Doktrini ile ise Türkiye Orta Doğu'da en önemli noktayı temsil eder hale gelmiştir (Albayrak, 2004: 433).

1-Türkiye ile Pakistan arasında akdedilen Dostane İş Birliği Antlaşmasına Tasdikine dair Kanun

Türkiye ile Pakistan arasında dostane işbirliği antlaşması

Pakistan, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının gayelerine ve prensiplerine bağlılıklarımı tatbiki ve tahakkuku uğrumda çalışmak azimlerini teyit ederek teyemmümüm mevcut samimî dostluktan doğan daha geniş iş birliğinden faydalanmak arzusuyla mütehalli olarak, memleketlerinin refahını ve maiyetinin, aralarında bu gayelerin tahakkukuma matuf şekilde, her sahada, istişare ve iş birliği yapmalarımı âmir bulunduğunu takdir ederek, böyle bir iş birliğinin bütün sulhsever milletlerin ve bilhassa bu Âkîd Taraflarımı bölgesinde bulunanlara da menfaatlerinle uygun olacağına ve güvenliğin sağlanmasına hizmet edeceğime kanaat bulunarak aralarında iş bu Dostane İş Birliği Antlaşmasının akdine karar vermişler ve bu maksatla, Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti namına Karaçi Büyükelçisi Ekselans Salâhaddin Ariselli, Pakistan: Pakistan Haricîye Nazıra Sır M. Zafrullah Han'ı murahhasları olarak tayini eylemişlerdir (Türkiye ile Pakistan arasında akdedilen Dostane İş Birliği Antlaşmasına Tasdikine dair Kanun, 1954).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Mehmet Fuat Köprülü söz alarak; Türkiye ile Pakistan arasında yapılan antlaşmanın ehemmiyetine dikkat çekerek, yapılan bu antlaşmanın Orta Doğu için önemini anlatan konuşmasında:

“...Şimdi huzurunuzda getirilen Antlaşma ise, dünya siyasetinde ehemmiyetli bir mevki işgal eden Pakistan'la memleketimizin aynı yüksek ideallere bağlı olarak daha geniş iş birliği yapmaları imkânını sağlayan ve Orta Doğu'da barışın ve

emniyetin tahkiminde ilk adımı teşkil eden diğer bir vesikadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 11.06.1954: 150).

Demokrat Parti Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger ise; iki devlet arasındaki dostluğun daha da eskilere dayandığını ve bu antlaşmanın iki devlet arasındaki ilişkileri daha da artıracığını belirten konuşmasında:

“...Bundan evvel Türkiye ile Pakistan arasında akdedilmiş ve Yüksek Meclisin tasdikime iktiran etmiş bulunan Dostluk ve Kültür anlaşmalarına ilâveten yapılan bu yeni antlaşma iki memleketi dünyada sulhun, emniyetin istikrar, refah ve terfihinin sağlanması yolundaki çalışmalarında iş birliği yapmalarını temin etmek gayesine matuf bulunmaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 11.06.1954: 150-156).

Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Milletvekili Cihad Baran ise Bahadır Dülger’in konuşmasına ilaveten iki devletin tarihi daha da eskilere dayandığını belirterek:

“...Biz de kara gün dostlarımızın hâtırasını mukaddes bir emanet olarak kalbimizde taşıyoruz. Trablus Garp Harbinde, daha sonra Balkan Harbinde ve nihayet İstiklâl Mücadelemizde, bu kardeşlerimizin kalplerin, bizimle beraber çarptığını biliyoruz.” diye eklemiştir (TBMM, Z.C., 11.06.1954: 150-160).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Hikmet Bayur söz alarak; bu anlaşmanın önemine değinen konuşmasında:

“...Bundan 25 sene evvel, o memleketlerden geçmiş bir arkadaşınızım. O zaman da bize karşı Müslüman olsun, Hindu olsun, gerekse Sint olsun, elhâsıl hangi dinden olursa olsun, halktan her yerde büyük dostluk ve bize karşı büyük bir bağlılık gördük. Gençler daima bizim hizmetimize koşarlardı. Bizim Sevr Muahedesi karşısındaki mücadelemizi takdir ediyorlardı, bir gün biz de bağımsız olacağız diyorlardı. Sizin başınızda Mustafa Kemal olduğu için siz bunu daha çabuk başardınız, diyorlardı. Hakikaten aradan 20 - 25 sene geçti, bu arzuları başka şartlar altında da olsa husul buldu. Şimdi gönül ister ki, bu antlaşma ileriye bakmak, gerilikten kurtulmak isteyen doğu devletlerini uyandırsın.” demiştir (TBMM, Z.C., 11.06.1954: 150-160).

Demokrat Parti Gümüşhane Milletvekili Sabri Özcan San’da konuşmasında iki devletin ortak amaçla hareket ettiğini belirterek bu antlaşmada emeği geçen hükümete teşekkürleri sunan konuşmasında:

“...Aralarında gönül birliği, ruh birliği, kültür fedakârlığı ve kader birliği olan bu iki devletin NATO müdafaa cephesi anlayışına uygun olarak tanzim edilen, bu müşterek Antlaşmada emeği geçen Hükümetimizi candan tebrik ederim.” beyanlarını bildirmiştir (TBMM, Z.C., 11.06.1954: 150-160).

2-Türkiye Cumhuriyeti İle Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında, 1 Nisan 1954 – 31 Mart 1955 Devresindeki Mal Mübadelelerine Ait Protokol

Türkiye ile Yugoslavya arasında anlaşma, 26 Şubat 1953 tarihli Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla tanzim edilmiş bulunan karşılıklı ticari münasebatın son zamanlarda idare ettiği tezayüdü nazarı itibara alan her iki hükümet, cari mal mübadelelerini, iki memleketin ihtiyaçlarına uygun olarak daha salim esaslar dairesinde ayarlamak hususunda mutabık kalmış ve Ticaret Anlaşması'nın 6'ncı maddesinde belirtilmiş olunan Türk - Yugoslav Muhtelit Komisyonu Belgrat'ta toplanarak 22 Ocak 1954 tarihinden 10 Nisan 1954 tarihine kadar cereyan eden müzakereler sonunda Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında, 1 Nisan 1954 – 31 Mart 1955 devresindeki mal mübadelelerine ait protokol ve ekleri 10 Nisan 1954 tarihinde imzalanmıştır. Bu müzakereler sırasında, 26 Şubat 1953 tarihli Ticaret Anlaşmasının mal mübadelelerine ait listeleri gözden geçirilmiş ve bunların yerine kaim olmak üzere yeni «A» ve «B» listeleri tanzim edilmiştir. Bu listelere göre, Türkiye, Yugoslavya'ya hububat ve pamuktan başka yaş ve kuru meyve, kuru sebze, işlenmemiş deri, yağlı tohumlar, maden cevherleri, tıbbi müstahzarat vs. ihraç edilecek ve mukabilinde Yugoslavya'dan her nevi kereste, kâğıt, selüloz, çimento, cam, demir ve çelik mamulleri, makine, elektrik cihazları, fotoğraf malzemesi, pamuklu mensucat vs. ithal edecektir (Türkiye Cumhuriyeti İle Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında, 1 Nisan 1954 – 31 Mart 1955 Devresindeki Mal Mübadelelerine Ait Protokol, 1955). Kanun maddesinin içeriği bu olmasına rağmen meclis başkanının Ahmet Güngör'ün mahkûm olduğu cezanın affi hakkında söz isteyen var mı diye sorunca:

Demokrat Parti Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberöğlü söz alarak Kore'ye hareket etmekte olan askerin kıtasından ayrılarak firar ettiğini ve ailesini gördükten sonra bulunduğu bölgede birliğine teslim olduğunu belirten konuşmasında şunlara değinmiştir:

“...Muhterem arkadaşlarım, affedilmesi istenen kişi kimdir ve hangi suçundan dolayı Yüksek Meclis onu affedecektir? Kore'ye hareket etmek üzere hazırlanmış, hareket hazırlığını yakmış ve hareket için emir bekleyen bir birliğin eri resmen, ailesini görmek üzere kıta kumandanından izin istemiştir. Fakat durumun nezaketi ve birliğin hareket etmek üzere olduğu göz önüne alınarak kumandanlıkça bu isteği gerçekleştirilememiştir. Bunun üzerine mezkûr er kıtasından izinsiz olarak firar edip köyüne gitmiş ve bir hafta ailesinin nezdinde kaldıktan sonra kıtasına iltihak etmiştir. Şimdi bizden affi istenilen şahıs ve suçu budur. Bunu affettiğimiz zaman hulâsası şu olacaktır: Kore'ye gitmek üzere hazır bulunan kıtanın bir, eri firar ettiğinden dolayı affedilmiştir (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).”

Demokrat Parti Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberoglu devam eden konuşmasında birliğinden firar eden askerin affedilmesinin kabul görünemeyeceğini belirten konuşmasında:

“...Hangi asker Kore'ye gitmeden, ailesiyle görüşmek istemez? Her asker izinsiz olarak ailesinin nezdine gitmek üzere köyüne firar ederse bu kıtanın hali ne olur? Doğuştan ve yaradılıştan asker olan bir milletin dünya sulhu için üzerine aldığı mukaddes vazifeyi ifa etmek üzere hazır bulunan bir birliğin bir erinin izinsiz olarak kıtasından ayrılmasını ve firar etmesini affa lâyık bir suç olarak göremiyorum. Karar Yüksek Meclisindir. Maruzatım bu kadardır.” bunlara değinerek konuşmasını tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Sabri Dilek, Demokrat Parti Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberoglu'nun konuşmasını destekler şekilde, sebep her ne olursa olsun bir askerin birliğinden firar etmesinin hiçbir şekilde affa layık olmamasını belirterek:

“...Biz ciddî bir milletin çocuklarıyız. İşlerimizde laubaliliğe yer vermemek karar ve karakterindeyiz. Muhtelif meslekler arasında laubaliliğe en az mütehammil olan meslek, askerlik meslekidir. Bu vazifeye hazırlanmakta iken, hangi sebeple olursa olsun, firar eden bir askerin bu hareketini affa lâyık görmek ne ananemize, ne vazife anlayışımıza, ne de bizim hizmet anlayışımıza uymamak icap eder. Bu itibarla encümenin bu askeri, şu veya bu şekilde mazur göstermek için yazdığı raporu kabul buyurmamanızı ve af kararının aleyhinde rey vermenizi istirham ediyorum.” sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Şemi Ergin söz alarak; bu suçun hiçbir şekilde emsal teşkil etmeyeceğini ve bu hususta af söz konusu olmayacağını belirterek:

“...Ahmet Güngör Kore'ye tefrik edilen bilgilendirmeye gönüllü olarak müracaat etmiş ve bu birliğe alınmış bulunmaktadır. Ahmet Güngör'ün kıtasında komutanının izni hilâfına köyüne gitmiş olması inkâr kabul edilmez ki, Askerî Ceza Kanununa aykırı bir suçtur ve askerî mahkeme de kendisini mahkûm etmiş bulunmaktadır. Ancak Ahmet Güngör akıbeti meşkûk bir seyahat çıkmak üzere olan bir köylü çocuğudur.

Arkadaşlarımın dediği gibi asker ruhlu bir milletin, ciddiyetiyle kabili telif değildir. Ve yahut bu hususi af emsal teşkil eder yolundaki konuşmaları yerinde değildir. Çünkü her hususi af hâdiseye münhasırdır ve hiçbir zaman diğerleri üzerinde bir tesir icra edecek durumda değildir. Gerek Arzuhal Encümeni ve gerekse Adalet Encümeniniz bu vatandaşın hareketinin Meclisin lütuf ve atıfetine mazhar olacağı düşüncesiyle hususi af yolunu tercih etmiştir. Elbette ki, takdir Yüksek Heyetinizin olacaktır. Üç aya mahkûm olmuş ve cezasını da çekmiş bulunmaktadır (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).” konuşmasına son vermiştir.

Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özçoban konu hakkında, söz konusu askerinin durumuna biraz olsun açıklık getirmek için başından geçen bir hatırasını anlattıktan sonra askerinin diğer konu hakkında söz alan milletvekillerinin aksine affını isteyen konuşmasında şunlara değinmiştir:

“...Şimdi bir küçük hâtıramı arz edeceğim: İskenderun'da sevk edilmekte bulunan bir kıtanın komutanı ile beraberce merasimde bulunurken kumandanın ağzından şu sözü duydum: Üç er Kore'ye gönüllü olarak gönderilmelerini istemişler. Dilekleri kabul edilmeyince kaçak olarak Kore'ye gitmek üzere İskenderun'a gelerek gizlice vapura binmişler. Yakalanınca ağladılar, bizim de gözlerimiz yaşardı. Ceza verirken vicdanımız sızladı, dedi. İşte arkadaşlar bu da bir suçtur. Ama kasıt ve niyet ulvidir. Onlar vatan için çarpışmak ve hizmet etmek aşkıyla bu suçu işlediler. Hoş görmeyiz ama af edebiliriz. Af isteyen Ahmet de öyle değil mi? Gönüllü olarak Kore'ye gitmek istemiş, muvaffak olmuş, belki şehit düşerim, son olarak anamı, babamı göreyim, demiş, izin verilmeyince, yetişeceğini hesaplamış, izinsiz gitmiş. Ve iki gün geçirmiş. Kore'ye giden Ahmet

kahramanlıklar göstererek dönmüş, bu cezaya çarpılmış. Şimdi bunu leke telâkki ederek affımı istiyor. Aleyhte konuşan arkadaşların da vicdanlarına hitap ediyorum. Bu gazinin hareketinde şenaat yoktur. Komisyon sözcüsüne göre de kendisine verilen cezası çektirilmiş. Kendisi Kore'de vazifemi yaptım affedin, diyor. İstirham ederim, Kore'de kahramanlıklar yapmış nasılsa şehit düşmemiş, gazi olarak gelmiş bu vatandaşa merhamet edelim, affedelim.” demiştir (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).

Demokrat Parti Niğde Milletvekili Hasan Hayati Ülkün söz alarak; yaptığı hatanın emsal teşkil edeceğini, diğer taraftan Kore'ye gitmek istemesini takdir etmesine karşın yaptığı hatayı göz ardı edilemeyeceğini belirten konuşmasında:

“...Arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi hakikaten Türklüğün şanına lâayık olan askerî hizmete gönül rızasıyla koşması kadar emir ve kumandaya da aynı şekilde riayeti mecburiyeti vardır. Eğer biz buna istediği zaman ailesini görmesi hakkını tanıyacak olursak bugün Kore'de yarım diğer buna mümasil bir hâdisede diğer erlere de bu hakkı tanımak icap edilebilir.

Gerek Kore'de ve gerekse dünya muvacehesinde, daima melhuz harpler ve tehlikeler karşısında bulunuyoruz. Böyle bir tehlike kargısında bulunurken askerî disiplin ve askerî kanunları, af ve mağfired mülâhazası ile gayri ciddiye almamız gibi bir mana çıkabilir. Bu itibarla ben, bu arkadaşın, gönül rızası ile Kore birliğine iltihakını şükranla takdir ederim, ancak şükranla takdir ettiğim bu hareketine rağmen göze aldığı bu husustan dolayı da onu asla affa şayan bulmamaktayım (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).” diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mahmut Göloğlu ise konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Adalet Bakanlığına sevkini istemektedir:

“...Bu vatandaş manevi kazanç mı ister, yoksa bu cezayı yemiş olmaktan bâzı haklarını mı kaybetmiştir de onların iadesini mi ister? Bunlar belli değildir.

Arkadaşlar, şimdi bendeniz bir önerge veriyorum, bu hukukî neticelerin neden ibaret olduğunu aramak ve o hakları tadadı surette kanuna derç ederek huzurunuzda getirmek üzere tasarının Adalet Komisyonuna iadesini rica ediyorum (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).”

Demokrat Parti Urfa Milletvekili Sami Önhon söz alarak konu hakkında;

“...Bir ere karşı şefkat ve atıfet denilince hemen arz etmek isterim ki; kırk senelik hayatımda daima tatbik ettiğim bir keyfiyettir. Buna canı gönülden tebaiyet etmek isterim. Ama bu çocuğun gönüllü olarak Kore'ye gitmek arzusunu izhar etmesi kanındaki necabet ve atılganlık ruhunun bir ifadesidir. Kore'de kahramanlık göstermesi yine evlâtlarımızın şiarıdır (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).” sözlerini sarf ederek erin yaptığı bu hareketin aslında affedilmesine olanak tanıdığını belirtmiştir.

Demokrat Parti Bursa Milletvekili Selim Ragıp Emeç ise; askerliğin ne kadar nizam ve intizam gerektirdiğini dört defa askerlik görevini yerine getirmesinden bildiğini belirleterek bu açıdan askerinin bu olayına bir kolaylık sağlanmasını isteyen konuşmasında:

“...Yüksek, kıymetli kumandan arkadaşlarımızın ordu inzibatı bakımından göstermekte oldukları hassasiyeti takdir ediyorum. Ben de aynı camia içinde dört defa askerlik nöbetini yapmış, nizam ve inzibatin orduda ne kadar sıkı bir surette muhafaza edilmesi gerektiği zaruretine inanmış bulunuyorum. Fakat bu vatan çocuğunun bütün arzusu öyle görülüyor ki maddi cezasını çektiği halde bunun manevi tesirlerinden kurtulmaktır. Bu bakımdan Yüksek Meclisin bir atıfet göstermesini istirham ediyorum (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).” diyerek konuşmasına son verilmiştir.

Ahmet Güngör 190'ıncı Piyade Alayı 2'nci Tabur 8'inci bölük erlerinden iken Kore'ye gidecek olan birliğe gönüllü olarak katılır, ancak hareketinden evvel köyünde bulunan ailesi yanına giderek onlarla vedalaşmak ister. Kısa bir müddet izin istemiş olmasına rağmen izin alamadığından 3 Mart 1951 gününde Muha köyündeki kıtasından izinsiz olarak ayrılıp köyüne gittiği ve ailesi efradıyla görüştüğünden sonra 11 Mart 1951'de köyünden yine kendiliğinde kıtasına katılır. Kıtası ile beraber Kore'ye giderek bütün muharebelere iştirak edip yararlıklar göstermek suretiyle vatani vazifesini ifa ederek yurda döner. Ahmet Güngör'ün yaptığı bu hareketin suç oldu kabul edilmiş ancak mahkeme bütün cezalarını affetmiştir (TBMM, Z.C., 11.11.1955: 50-73).

3-Federal Almanya Cumhuriyetinin Kuzey Atlantik Antlaşmasına İltihakına dair Kanun

Avrupa sanayi birliği kurmak için tespit edilmiş bazı belgelerin Fransa Meclisi tarafından ret edilmesi üzere, duruma yeni bir çare bulmak üzere, üyesi olduğumuz Kuzey Atlantik Konseyi'nin onayı ile 28 Eylül – 3 Ekim 1954 tarihlerinde Londra'da toplanan konferansta bazı kabul etmeler kararlaştırılmıştır. Bunlar ise; Batı-Almanya'ya hükümlerlik haklarının iadesi, 1948 Brüksel Antlaşması'nın düzeltilmesi ve İtalya ve Batı-Almanya'nın katılmasını sağlayacak şekilde genişletme; Batı-Almanya'nın NATO'ya katılması daveti karar altına alınmıştır (Federal Almanya Cumhuriyetinin Kuzey Atlantik Antlaşmasına İltihakına dair Kanun, 1955).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili ve Hariciye Encümeni Mazbata Muharriri Füzûzan Tekli söz alarak, Almanya Devleti'nin NATO'ya katılmasında bir sakınca olmadığını ayrıca Almanya Hükümeti'nin ağır başlı ve olgunluk haliyle bunu hak ettiğini belirten konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“... İşbu Protokolün tetkikinden anlaşılacağı üzere, Federal Almanya Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ikinci maddesinde münderiç vebeleri kabul etmiştir. Yine aynı Protokolün tetkikinden anlaşılacağı gibi adı geçen Federal Devlet, Kuzey Atlantik Anlaşmasını iltihakı anından itibaren, bu Antlaşmanın münhasıran tedafüi olan mahiyeti ile uygun düşmeyecek herhangi bir hareketten içtimaa bir taahhüt eylediğini beyan etmiştir.

Bugünkü Federal Almanya, Avrupa'nın medeni ve hür parçası içinde gayretiyle, hüsnüniyetiyle, insan hak ve hürriyetlerine tam riayeti ile hatta bâzı yersiz tarizlere karşı takındığı hoş görülük ve olgunluk ifadesi ağır başlı haliyle, hulâsa lâyük ve medeni bir millet olmak şeref ve haysiyetiyle yer almış kıymetli bir devlettir. Eski hâdiselerin sebepleri de elbette eskidir. Bugün bu sebepler mevcut değildir. Komisyonumuz bu inanış içinde protokolün tasdikine mütedair kanun lâyihasını tasvip ve kabul dileğiyle yüksek huzurunuzda sunmaktadır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Hikmet Bayur konuşmasında, NATO'ya üye devletlerin askeri bakımdan bazı eşitsizlikler bulunduğunu belirten konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“NATO devletlerinin mükellefiyetleri bakımından büyük bir eşitsizlik mevcuttur, o da bizim aleyhimizdedir. Biz 23 - 24 milyon nüfusla 20 tünden

fazla asker besliyoruz ki sanayiimizin, ekonomimizin durumu da bilinmektedir. Karşı tarafa 60 milyondan fazla nüfusu olan ve muazzam bir sanayiye sahip bulunan Almanya 12 tümen besleyecek. Ona yakın kuvvette olan Fransa 14 tümen besler. Bu böyle devam edemez. Bizim kudretimizin çok üstünde bir yük vardır. Hâlbuki onlarda daha çok hafif yük vardır. Bir savaş sırasında biz daha çok fedakârlık edeceğimiz demektir. Ondan sonra savaşa hazırlanırken barışta taşıdığımız yük dolayısıyla ekonomimizin gelişmesinde çok güçlük çekiyoruz.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

Demokrat Parti Elazığ Milletvekili Mehmet Şükrü Yazman ise NATO’ya Almanya’nın katılmasıyla Devletimiz doğudan gelecek tehlikelere karşı daha sert durabileceğini belirten konuşmasında şunlara değinmiştir:

“...Şimal Atlantik Paktı camiasının bir uzvu sıfatıyla Federal Alman Cumhuriyetinin bu camiaya alınmasını kanunlaştıracak olan lâyihayı hükümetimiz Yüksek Meclisin huzuruna sevk etmiş bulunmasından dolayı büyük inşirah duymaktayım. Zira ancak bu lâyihanın kanuniyet kazanmasından ve Federal Alman Cumhuriyetinin camia içerisinde yerini almasından sonradır ki, demokratik esaslara bağlı olan Garp âlemi ve bu meyanda Devletimiz Şarktan gelmesi melhuz mütecaviz kuvvetler karşısında daha emin bir vaziyete girmiş, milletin ve memleketin refah ve huzur seviyesini yükseltmek için daha emin çalışmak imkânlarını elde etmiş olacaktır (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).”

Demokrat Parti Çanakkale Milletvekili Nurettin Fuat Alpkartal ise müzakerelerin başlangıçta ki gibi gitmediğini ama gelinen noktanın NATO için müsait olduğunu belirtip sözlerine şöyle son vermiştir:

“Teklif icaplarının, ne maksatla, Avrupa Savunma Birliği formülü dâhilinde mütalâa edildiğini biliyoruz. Bu hal sureti tahakkuk ettirilemedi. Bugün tensibinize arz olunan mesut netice, Atlantik stratejilerinin teklifleri ruhuna tamamen uygundur (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).”

Demokrat Parti Elazığ Milletvekili Hüsnü Göktuğ konuşmasında ise Almanya’nın Avrupa barış harekâtında önemli bir nokta arz ettiğini bunun yanında kurulacak bir denge siyasetinde Almanya’nın değerinin ölçülemeyeceğini belirterek, Almanya ile iş birliği yapılmasından duyduğu iftiharını belirterek konuşmasını bitirmiştir:

“Nasıl ki, Almanya'sız bir Avrupa muvazenesi yaratmak imkânı olmadığı gibi, Uzak-Şarkta da Japonyasız bir muvazene (denge) olamaz. Bunların her ikisi de mütenazır bir vaziyet arz edebilirler. Bilhassa Birinci Cihan Harbi boyunca arkadaşlık yaptığım Alman milletinin içimizde olarak bizimle iş birliği yapması ile büyük gurur ve iftihar duyuyorum. Sulh cephesi ancak bu şekilde tamamlanacaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

Demokrat Parti Niğde Milletvekili Hasan Hayati Ülkün söz alarak aslında komisyonun gayet güzel hazırlandığını belirterek Almanya'nın NATO'ya katılımının ülke açısından önemine değinip kürsüden ayrılmıştır:

“...Komisyonun pekiyi hazırlanmış, hakikati olduğu gibi ifade eden beyanatından sonra söz almak istemezdim. Ancak Federal Almanya'nın NATO'ya iltihakı meselesi hakikaten tarihî bir dönüm noktası ve mesut bir hâdise teşkil ettiği için benim de fâni sesimin bâzı izlerinin bu mesut eserler içinde bulunmasını arzu ettim.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

Cumhuriyet Halk Partisi Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü söz alarak, eski diktatör Almanya'dan eser kalmadığını görmek ve Almanya ile hükümetimizin yan yana bir teşkilatta yer almasının mutluluğunu dile getirmektedir:

“...Eski dostumuz Almanya'nın bugün dâhil olduğumuz, içinde bulunduğumuz antlaşmaya dâhil olması en candan temennimiz ve arzumuzdur. Bugün Federal Almanya hür dünya taraftarıdır. Bunun hiç de şeklen olmadığına, can ve gönülden olduğuna bugünkü Almanya'yı görenler, Alman gençliğinin üstün heyecanına şahit olanlar yakından bilirler. Bugün Alman gençliği diktatoryanın bütün izlerini silmiş, tamamen hür bir dünya camiasında yer alacak karakter ve haysiyet içinde bulunmaktadır.” diyerek sözlerini tamamlamıştır (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Mehmet Fuad Köprülü söz alarak, antlaşmanın içeriği hakkında bilgi vererek kürsüden ayrılmıştır:

“...Bu esaslar dairesinde çalışan Londra Konferansı, tarihî ehemmiyeti haiz üç grup vesika hazırlamış ve NATO Konseyinin tetkik ve tasvibine arz etmiştir. Konseyce tasvip edilen vesikalar şunlardır:

1. Almanya'ya hükümrânlık haklarının iadesine müteallik Protokol;

2. 1948 senesinde İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanmış bulunan Brüksel Antlaşması, İtalya ve Almanya'yı da içine alacak ce bâzı tamamlayıcı hükümleri ihtiva edecek şekilde tadil eden Protokol;

3. Almanya'nın NATO'ya iltihakına mütedair Protokol.

Bu son Protokol gereğince, Almanya'nın NATO'ya iltihakı, bütün protokollerin tasdik edilmesini müteakip tahakkuk etmiş olacaktır.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 4-127).

4- Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 9 Ağustos 1954 Tarihinde «Bled» de Akdedilen İttifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasını Tasdiki hakkında Kanun

Antlaşma tarafların, Birleşmiş Milletler Antlaşmasın da ifade edilen prensiplere bağlılıklarını ve barışın korunmasına, emniyetin kuvvetlenmesine ve milletlerarası iş birliğinin gelişmesinde gayretlerini birleştirmek suretiyle çalışma isteklerini bir kere daha teyit etmektir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ki prensiplere ve hükümlere uygun şekilde toprak bütünlüklerini ve siyasi istiklâllerini en etkili şekilde sağlamaya azimli olmaktadır.

Devletlerarasında, 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanan ve büyük etkisi olan, Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasının dostluk ve iş birliği esaslarını genişletmek ve kuvvetlendirmek arzusuyla bu antlaşma imzalanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 9 Ağustos 1954 Tarihinde «Bled» de Akdedilen İttifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasını Tasdiki hakkında Kanun, 1955).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur söz alarak iki devlet arasındaki geçmişten gelen ilişkiye değinerek sözlerine şöyle devam etmiştir:

“...Menfaatlerimiz hiçbir yerde çatışmamaktadır. Bu, büyük bir kuvvettir. Gerek Osmanlı Devletine karşı, gerek son harpte Alman ve İtalyan işgaline karşı yaptığı mücadelede ve gerekse demir perdenin arkasından sıyrılıp çıkmakta büyük bir başarı ve kahramanlık göstermiş bir millettir. Kâh dostumuz, kâh düşmanımız olmuştur, ama kahramanlığını, vakarını, mertliğini daima takdirle anarım.” demiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 93-164).

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili ve Hariciye Vekili Fuad Köprülü söz alarak; Türkiye Cumhuriyeti'nin Yugoslavya ve Yunanistan ile yaptığı antlaşmaların neticesinde ilişkilerimizin her zaman gelişmeye yönelik olduğuna değinerek sözlerine devam etmiştir:

“...28 Şubat 1953 tarihli Ankara Antlaşmasının tasdikinden bugüne kadar geçen zaman zarfında Yugoslavya ve Yunanistan ile iş birliğimiz daima inkişaf etmiş ve nihayet 9 Ağustos 1954 tarihinde Yugoslavya'nın Bled şehrinde, üç Devlet arasında «İttifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın» imzasına müncer olmuştur. Filhakika, kısaca Bled ittifak namesi diye andığımız ve bugün tasvibinize arz edilmiş bulunan Antlaşma doğrudan doğruya Ankara Antlaşmasına tabii ve zaruri bir tekâmül ve inkişafıdır. Ankara Antlaşmasında, üç Akıt Taraf mevcudiyetlerinin bekası için elzem bulunan emniyeti tesis zımında gereken istişareleri yapmayı ve plânları hazırlamayı birbirlerine taahhüt etmişlerdi. Bu suretle, üç Âkîd Taraf bir tecavüz muvacehesinde birbirlerine karşı bigâne kalmamalarının bilâkis müştereken neler yapılabileceğini tespit etmenin zaruretini ve faydasını teslim eylemiş bulunuyorlardı.” diyerek kanun hakkında görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 16.11.1955: 93-164).

5- Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 2 Mart 1955 Tarihinde Ankara'da İmza Edilen 'Balkan istişare Meclisinin Teşkiline Mütedair Anlaşma'nın Tasdiki hakkında Kanun

Söz konusu antlaşmanın içeriği, oluşturulacak Balkan İstişare Meclisi, adından da anlaşılacağı üzere anlaşma taraflarının kendi meclislerinden seçeceği 20'şer aza ile istişare yani danışma meclisi olarak vazife görecektir. Normal zamanlarda sende bir defa toplanacak olan meclis olağanüstü hallerde de toplantılar düzenleyebilecektir. Meclis'in geleceği Ankara ve Bled antlaşmalarının yürürlükte kalmasına bağlıdır. Meclisin amacı ise müttefikler arasındaki iş birliğini daha geniş ve kapsamlı bir hale getirmektir (Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 2 Mart 1955 Tarihinde Ankara'da İmza Edilen 'Balkan istişare Meclisinin Teşkiline Mütedair Anlaşma'nın Tasdiki hakkında Kanun, 1955).

Demokrat Parti Denizli Milletvekili Ali Çobanoğlu kürsüye çıkarak anlaşmanın içeriği hakkında bilgi vermiştir:

“...Mezkûr anlaşmanın maksat, gaye ve fonksiyonu hakkında kısaca malûmat arz edeyim. Anlaşmaya göre teşkil edilecek olan Balkan İstişare Meclisi Âkid Tarafların Millî Meclislerinden seçilecek 20 şer azadan tereküp edecek ve istişare mahiyette vazife göreceklerdir. Bu istişare Meclis gerek re'sen seçeceği, gerekse Balkan Daimî Konseyinin mütalâası alınmak üzere kendisine havale edeceği meseleleri tetkik edecek ve mütalâa ve telkinlerini Daimî Konsey kanalıyla Âkid Taraflar hükümetlerine bildirecektir. Meclis, sıra ile Âkid Taraflar hükümet merkezlerinde veya diğer şehirlerinde senede bir defa alelade olarak toplanacak ve icap ettiği zaman ayrıca fevkalâde toplantılar da yapabilecektir. İşbu Anlaşmanın meriyete girmesinden en geç bir ay zarfında Balkan İstişare Meclisinin statüsünü tanzim etmek üzere bir üçlü komisyon kurulacaktır. Ankara ve Bled Anlaşmalarının diğer devletlerin iltihakına dair hükümleriyle ahenkli olarak mezkûr Antlaşmalara katılacak devletlerin otomatik olarak İstişare Meclis Âzası olacakları, Anlaşma metninde sarahatle zikredilmiştir. Anlaşma, Ankara ve Bled Anlaşmalarının meriyeti müddetince yürürlükte kalacaktır. Maddelerin tetkikinden anlaşıldığı gibi, Yüksek Meclisin tasdikine arz edilen işbu Anlaşma Âkid Tarafların hükümetlerinin iş birliği sahasındaki faaliyetlerine parlâmentolarını da iştirak ettirmek suretiyle üç dost ve müttefik arasındaki iş birliğini daha geniş ve daha şümüllü bir hale getirmek gayesini gütmektedir. Öyle ümit ederiz ki, Balkan İstişare Meclisinin kurulup faaliyete geçmesinden sonra Türk, Yugoslav ve Yunan ittifakı takviye edilmiş olacak ve üç memleket arasındaki müteakabil Anlaşma her sahada daha ileriye giderek müşterek menfaatlerimiz korunacaktır (TBMM, Z.C., 20.05.1955: 456-574).”

Demokrat Parti Antalya Milletvekili Burhanettin Onat söz alarak; böyle antlaşmaların samimiyete dayandığını ve Kıbrıs'tan dolayı Yunanistan'la olan samimiyetimizin bir kez daha gözden geçirilmesi gerektiğini değinen konuşmasında:

“...Muhterem arkadaşlar; dünya siyasi durumunu alâkadar eden anlaşmalar bilhassa samimiyete dayanır. Ben ırkdaşlarımı ağır tazyikler altında kaçırmaya, malını mülkünü bırakıp Türkiye'ye iltica etmeye mecbur eden, Kıbrıs'ta çeşit çeşit kargaşalıklar çıkarıp burnumun dibine biraz daha sokulmayı istihdaf eden Yunanistan'ın samimiyetinden ne dereceye kadar ve nasıl emin olabilirim. Akdi tasavvur edilen konsey belki bunun ilerlemesine yardım eder. Kabul edelim, ama

bunu kabul ederken bilhassa Yunanistan'la olan siyasi münasebetlerimizin bir kere daha gözden geçirilmesinin muvafık olacağı kanaatini arz etmekten kendimi alamadım arkadaşlar.” diyerek kürsüden ayrılmıştır (TBMM, Z.C., 20.05.1955: 456-574).

Demokrat Parti Kastamonu Milletvekili Hasan Basri Aktaş kürsüye gelerek; olumlu düşüncelerini belirterek böyle bir anlatmanın devletlerarasındaki münasebetleri daha da kuvvetlendireceğini belirten konuşmasında:

“...Muhterem Reiscumhurumuz ve başvekilimize Yunanistan ve Yugoslavya'da, her sınıf vatandaşlar tarafından, yapılan emsalsiz istikballer Yunan ve Yugoslav halkının Türk milleti hakkındaki güzel düşüncelerinin ve sulh içinde beraber yaşama arzusunun ifadesi idi. İşte (Balkan istişare Meclisi) bu güzel hatıraları yad ederek çalışmalarına başlayacak, Türk, Yunan ve Yugoslav milletleri arasında her sahadaki işbirliğini çok daha kuvvetlendirecek, Balkan Yarımadası Birleşmiş Milletler prensiplerinin hâkim olduğu sulh ve sükûn içinde yaşayan milletler topluluğunun vatani olacaktır.” diyerek kanun hakkındaki görüşlerini belirtmiştir (TBMM, Z.C., 20.05.1955: 456-574).

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Sudi Mihçioğlu söz alarak; anlaşmanın bir kez daha görüşülmesi gerektiğini ve bu görüşmede hükümet ve encümenlerinde burada olması gerektiğini belirterek konuşmasına son vermiştir:

“Dış memleketlerle her hangi bir anlaşma yapıyoruz. Bu anlaşmanın müzakeresi sırasında ne Hükümet, ne de encümen mevcut bulunmamaktadır. Haricî meselelere taallûk eden mevzularda Hükümetin muhakkak burada bulunması, ortaya atacağımız fikirlere cevap vermesi lâzımdır.” demiştir (TBMM, Z.C., 20.05.1955: 456-574).

SONUÇ

Türkiye’de demokrasinin en önemli göstergelerinden biri sayılan çok partili siyasal hayata geçiş süreci, oldukça uzun bir dönemi kapsamaktadır. Söz konusu dönemin başlangıcını Tanzimat’a kadar götürmek mümkündür. Tanzimat, çoğu yazarlarca, siyasal ve hukuki alanda modernleşmenin, anayasal rejim ve demokratikleşme akımlarının kaynağı olarak görülmektedir. Tanzimat Dönemi’nde yapılan reformlar ve bunlara bağlı olarak oluşan siyasal gelişmeler, 1876 Anayasası ile başlayan I. Meşrutiyet rejiminin temelini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti, I. Meşrutiyetle birlikte çeşitli etnik özellikler taşıyan parlamentolu bir siyasal hayata geçiş yapmıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan I. Meşrutiyet Dönemi’nin ardından II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesi ve bunun arkasından gelen İttihat ve Terakki Partisi’nin iktidar dönemi Türk siyasal hayatına önemli izler bırakmıştır.

1946-1963 yılları arasında Türkiye’deki gelişmeleri değerlendirmeden önce kısaca tek parti dönemini özetlemekte fayda vardır; çünkü çok partili dönemdeki bütün değişimler tek partili dönemdeki zeminde meydana gelen değişiklikler üzerine oturmaktadır. Nedir tek partili dönemde olan? İktisadi açıdan bakıldığı zaman 1930 öncesi izlenen liberal iktisat politikalarının, yani özel kesime ağırlık veren iktisat politikalarının başarısızlığı 1930’lu yıllarda devletçi iktisat politikalarına geçilmesini gerektirmiş, devlet özellikle iktisadi devlet teşekkülleri aracılığıyla yoğun bir biçimde Türkiye’nin sanayileşme çabalarına katkıda bulunmuştur.

1946-1963 yıllarına iktisadi açıdan bakıldığı zaman önemli bir büyüme oranı yakalanırken, çalışma hayatı açısından önemli sonuç, bir işçi kitlesinin ortaya çıkması ve büyük sanayi kuruluşlarında toplanması olmuştur.

1930’ların Türkiye’si, 1920’lere göre, sanayileşme çabaları ile bunun çalışma hayatına yansımaları ve bir ücretli emek olgusunun ortaya çıkması açısından ciddi ölçüde farklılaşır. Türkiye iki defa çok partili siyasal yaşama geçmeyi denemiş, bunlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Tek parti yönetiminin katılmasında da bu iki başarısızlık herhalde önemli bir rol oynamıştır.

II. Dünya Savaşı’nın sonu, Türkiye’nin siyasi ve ekonomik gelişimini tamamlamak adına Batı dünyasının yanında yer almasını gerektirdi. Avrupa’da tek

partili idarelerin hâkimiyetinin son bulması, Türkiye'nin idare sistemini değiştirmesi yönünde adımlar atmasını sağladı. Demokratikleşme adına atılan ilk adım tek parti iktidarının her alandaki gücünü gevşetmek ve siyasal rejim değişikliği yapmaktı.

Tek partili sistemden, çok partili sisteme geçişin temelinde cumhuriyeti oluşturan liberal düşünceler, sosyal, siyasal, ekonomik iç gelişme ve değişmelerle, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın imzalanması yatmaktadır. Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulmasından kısa bir süre sonra 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçimlerde açık oy gizli tasnif sistemine rağmen önemli bir başarı elde etmiştir. DP'nin bu başarısı CHP'deki aşırı kanadın hırçınlaşmasına neden olmuştur. Ancak Sovyet tehdidi Türkiye'nin Batı'ya yaklaşmasını ve liberalleşmeyi beraberinde getirmiştir.

Bu durum Türkiye'de çok partili yaşamın yerleşmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde DP büyük bir zaferle iktidara gelmiştir. DP iktidarının ilk yıllarında demokrasinin yerleşmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. CHP ise iktidarda düşmenin şaşkınlığını bir kaç yıl üzerinden atamamıştır. CHP'nin mallarının hazineye devri CHP ile DP ilişkilerinin oldukça gerginleşmesine neden olmuştur.

DP iktidarını pekiştirmek amacıyla muhalefeti kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Bu durum muhalefet partilerini birbirine yaklaştırmıştır. 1954 Genel Seçimlerinden önce CHP ile C.M.P. arasında işbirliğine yönelik görüşmeler yapılmış ancak partilerin politikalarının ve taleplerinin farklılığı bu işbirliği çabasının sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Kanaatimizce, 1945 muhalefeti Cumhuriyet Dönemi'nin en geniş tabanlı halk hareketi olarak doğmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik sıkıntıların yanında CHP'nin otoriter uygulamaları ve halktan kopuk bir siyaset izlemesi, insanların akın akın DP'ye koşmasına neden olmuştur.

Bir diğer önemli husus ise; DP'nin İnönü'nün isteği doğrultusunda anlaşmalı bir parti olarak kuruluşu şeklindeki iddiasının asılsız olduğudur. Eğer böyle bir iddia gerçek olsaydı DP büyük bir halk tabanına hitap edemezdi. Nitekim 1950 seçimlerinde bu durum, DP'nin halkın büyük desteğini alarak iktidarı ele geçirmesiyle somut olarak görülmektedir. Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı İnönü ile

zaman zaman diyaloga girerek, iki parti arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları asmaya çalışmış olması, onun muvazaa anlayışıyla hareket ettiğinin bir kanıtı olamaz. Yirmi üç yıllık bir tek parti yönetiminden sonra birdenbire siyasette çoğulculuğa yönelmenin, gerçekçi bir gözle bakıldığında, birtakım sıkıntılar yaratması normaldir. Ve böyle bir süreç içinde söz konusu bir diyalogun gerçekleştirilmiş olmasını bir kazanç saymak gerekir.

Dörtlü Takrir'in CHP'nden ayrılarak yeni bir parti kurmak için önceden tasarlandığı şeklindeki iddialar da gerçekleri yansıtmamaktadır. Nitekim takrircilerin DP kurulduktan sonra da ifade ettikleri gibi bu takririn asıl amacı; CHP'nde bir liberalleşme hareketini başlatmaktır.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Anlaşması'nı imzalamakla zaten çok partili hayata geçmeyi kabul ettiği gerçeğidir. Çünkü Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın temel hükümleri bu anlaşmayı imza edecek devletin demokratikleşmesi ve çok partili bir rejime olanak sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum ise, Bayar, Menderes, Koraltan ve diğer muhalif vekiller olmasa bile Türkiye'nin o tarihlerde çok partili bir yasama geçiş denemesi yapabileceğini ama bu durumun SCF'nin de olduğu gibi bir muvazaa partisi şeklinde olacağıdır.

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da; İkinci Dünya Savaşı sonrasında faşist-otoriter yönetimlerin savaşı kaybetmesi ve demokratik eğilimlerinin plana çıkmasıyla birlikte bu tür rejimlere sahip olan ülkeler üzerindeki oluşan baskıdır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı olmamış olsaydı yahut demokrasi cephesi savaşı kaybetseydi, Türkiye'deki çok partili bir hayata geçiş çok daha uzun bir zamanı alabilirdi.

Sonuç olarak, ünlü siyaset bilimci Maurice Duverger'in de ifade ettiği gibi, “partiler, kökenlerinin etkisi altında kalırlar” sözünün gerçekten tüm siyasi partiler açısından az veya çok gerçeklik payının olduğu görülmektedir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde ve hatta Cumhuriyet Halk Partisi'nde, İttihat ve Terakki'nin izleri bulunmaktadır. Bu izler yalnız tüzüklerdeki benzerliklerle sınırlı kalmayıp, söz konusu partilerin eylemlerine yansımıştır. İttihat ve Terakki'den miras alınan ve tek parti döneminde de devam eden otoriter bir yönetim anlayışı, demokrasiye ve özellikle de muhalefete şüphyle bakan bir siyasal kültürün

yerleşmesine neden olmuş, 1950’de iktidarı CHP hükümetinden devralan DP ise, tek parti anlayışının baskıcı ideolojisini devam ettiren bir görüntü vermiştir.

1950-1960 arası döneminde giderek gerginleşen iktidar muhalefet ilişkilerinin, birbiriyle çelişen toplumsal dinamiklerle yakından ilgisi vardı. Bu dinamikler DP’yi destekleyen, sosyal ve ekonomik gücü zamanla yükselen ticaret-sanayiciler ve köylü kesim ile statüsü ve toplumsal konumu giderek düşme eğilimindeki sivil-asker bürokrasinin desteklediği CHP arasındaki gerginliğin taraflarıydı.

1960 müdahalesine bu iki “blok” arasındaki çekişme eşliğinde gelinmiştir. CHP bürokrat ve ordu desteğini arkasına daha kolay alabilmek için iktidarı rejimin ilkelerini ihlal ile suçlama yoluna gitmiştir. Sorunun rejimin siyasi ilkeleri temelinde ortaya konması ideolojik kamplaşmayı körüklemiştir. Bu kamplaşmada laik sivil toplum örgütleri ve devlet bürokrasisini bir bakıma temsil eden üniversiteler muhalefetin yanında yer almışlardır.

1960 Askeri müdahalesini sadece iktidar ve muhalefet arasındaki kamplaşmanın ürünü saymak yanlış ve eksik bir değerlendirme olacaktır. Elbette meşru bir hükümetin anayasal bakımdan önceden öngörülmuş kurallara aykırı olarak görevden alınması demokratik bir toplumda yüceltilemez. Fakat ortada bir realite vardır, bunu neden ve niçinleriyle gözden geçirmek gerekir. Bu yapıldığında Türkiye’deki sivil toplum hakkında daha anlaşılır gözlemde bulunulabilir.

1960 askeri darbesini CHP-DP çekişmesinden daha geniş bir eksenle ele almak gerekir. DP’nin icraatları bu yönetimin meşruluğuna gölge düşürecek nitelikteydi.

CHP’yi illegal faaliyetler yürüttüğü gerekçesiyle kapatmayı amaçlayan Tahkikat Komisyonunun kurulması siyasi muhalefete tahammül edemeyen eksik bir demokrasi anlayışının dışı vurmasıydı. Aslında hem muhalefet hem de iktidar çevreleri gelinen noktada sorumluydu. Ancak DP tarafından böyle bir komisyon kurulması artık demokrasi kurallarının dışına ciddi bir kayma ve meşruluk yıpranması olduğunu gösterir. Bir bakıma DP’nin demokrasiyle bağdaşmayan bu tutumu askeri darbe gibi bir eylemi destekleyenlerin çelişkili bir şekilde demokrat olarak değerlendirmelerinin önünü açtı.

Diğer yandan dar ve sabit gelirliler DP iktidarı dönemindeki enflasyon nedeniyle siyasi iktidardan hoşnut değildi. Buna DP tarafından ekonomik ve sosyal bakımdan dışlanan aydın-bürokrat kesim de dâhildi. Askerlerin ücret düşüklüğü de bilinen hoşnutsuzluk nedenleri arasında yer alıyordu. Özellikle askeri bürokratların dışlanmaları devletin dinamik unsurları açısından hoşnutsuzluğu kışkırtıcı bir etki yaratmaktaydı. Bu durum sivil aydınlarla askeri kesim arasında bir koalisyona doğmasına yol açacaktı.

Müdahale öncesi toplumsal muhalefette ciddi bir güçlenme söz konusuydu. Bu güçlenme CHP lehineydi. Bu bağlamda aydınlar ve üniversite öğrencilerinin iktidara muhalif faaliyetlerini anmak gerekir. Aydınlar ve öğrencilerin giriştikleri sivil protestolar ordu mensupları arasında da yansıma bulmuştur. Konuya toplumun dinamik kesimlerinin müdahil olmaları siyasal rejim bunalımına sivil toplum kesimlerinin de dahil olmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu görüş öğretilerde özellikle Bülent Tanör tarafından açık bir şekilde ortaya konmuştur. Ona göre 1960 Müdahalesi salt bir askeri müdahale değil “sivil toplumun kendi dinamikleri” çerçevesinde gelişen toplumsal bir başkaldırıdır. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda 1960 Müdahalesinin “tepeden inme” bir hareket olduğu tezinin tam karşısında yer alır. Tanör bu görüşünü ortaya koyarken söz konusu müdahalenin diktatörlüğe giden yolu kesen bir hareket olmanın yanında “sivil toplumun” kaydedeceği sıçramayı hazırlayan bir basamak olarak değerlendirir. Bu tarz bir yaklaşım yine de askeri müdahalelerin otoriter ve özgürlük karşıtı konuşlanması gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Öğretilerde Tanör’ün değerlendirmesine paralel bir görüş de Kapani tarafından savunulur. Kapani’ye göre 27 Mayıs 1960 Devrimi baskıya karşı direnmenin tipik örneklerinden biri olarak kabul edilebilecek ölçüde toplumsal bir tabana dayanıyordu.

Kitleler demokrasiden uzaklaşmaya bu devrimle engel olmuşlardır. 1960 ihtilali nasıl yorumlanırsa yorumlansın ortada bir gerçek vardı. Bu gerçek, yeniçeriler döneminde alışkanlığa dönüşen ordunun siyasete karışması ve yönlendirmesine ilişkin miras bir gelenek olarak Cumhuriyet döneminde ordu tarafından yeniden üstlenilmişti. Her iki dönemde de bu karışma “rejimi koruma” gerekçesi ile “perdelenmekteydi”.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

I.I. TBMM Zabıt Cerideleri

- T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 1, Ankara: TBMM Matbaası,1954.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 2, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 3, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 4, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 5, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 6, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 7, Ankara: TBMM Matbaası,1955.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 8, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 9, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 10, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 11, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 12, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 13, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 14, Ankara: TBMM Matbaası,1956.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 15, Ankara: TBMM Matbaası,1957.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 16, Ankara: TBMM Matbaası,1957.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 17, Ankara: TBMM Matbaası,1957.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 18, Ankara: TBMM Matbaası,1957.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 19, Ankara: TBMM Matbaası,1957.
T.B.M.M.Z.C., 10. Devre, C: 20, Ankara: TBMM Matbaası,1957.

I.II. Resmî Gazete

Ticaret Kanununun 483 ve 484 üncü Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına dair Kanun (1954, 24 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 8887, s.10765). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8887.pdf>

Ticaret Kanununun 483 ve 484 üncü Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına dair Kanun (1954, 27 Şubat). *Resmî Gazete* (Sayı: 8645, s. 8289). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8645.pdf>

Kadrodan Çıkarılmış Bulunan Harp Gemilerinden Mecidiye, Bandırma, Bafra, Kemal Reis Gemileri ile Dumlupınar Denizaltı Gemisi, Şimşek, Bora, Kasırga, Yıldırım, HB 8, Doğan, Martı, Tayfun Hücumbotları, Çamur Dubası ve Torpido Takip Motoru ile Zorlu Motorunun Satılması (1955, 16 Şubat). *Resmî Gazete* (Sayı: 8932, s. 11047). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8932.pdf>

Kanun, Ankara Üniversitesinin 1954 yılı içerisindeki gelirler, kadrolar, değişen kadrolara bağlı ücret değişiklikleri, borçlar ve bunların nasıl ödeneceği (1954, 4 Mart). Resmî

Gazete (Sayı: 8649, s. 8425) Erişim adresi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8649.pdf>

Devlet Su İşlerinin 1955 yılı gelirler, borçların ödenmesi ve kadrodaki değişiklikleri içeren bütçe düzenlemesi (1956, 20 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 9212, s. 13424) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9212.pdf>

Hudut ve Sahiller Umum Müdürlüğünün yatırımlar dışında kalan masraflarının, gelirlerinin, borçlarının ve harcamalarına ilişkin 1955 yılı bütçe düzenlemesi (1955, 28 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8942, s. 11145). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8942.pdf>

İnhisarlar Umum Müdürlüğünün gelir-giderlerin, fabrika tuzla işletme gibi iş yerlerinde çalışan memurlarda dâhil diğer memurlarla birlikte maaşlarının ödenmesi ve mesai saatleri içerisindeki yemek ihtiyaçlarının teminini (1955, 02 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 8944, s. 11221). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8944.pdf>

Kanun, Karayolları Umum Müdürlüğünün 1955 yılı içerisindeki masrafları, gelirleri, mevcut olan borçların yapılandırılması ve ödenmesi ayrıca kadro değişikliklerine bağlı olarak değişen maaş ücretlerinde düzenlemeye gidilen bütçe düzenlemesi (1955, 28 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8944, s. 11237) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8944.pdf>

Türkiye demir ve çelik fabrikasının iktisadi devlet teşekkülü haline getirilmesi için gerekli hüküm ve düzeltmeler (1955, 21 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı:9011, s. 11909) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9011.pdf>

İdare-i Umumiye Vilayet encümenlerinin ayrı kazalardan olması şartını getirmektedir. Ayrıca vilayet umumi meclis seçimlerinin de dört senede bir yapılması şartı getiren kanun, yapılacak seçimin hangi şartlarda gerçekleştirileceği (1954, 29 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8741 s. 9725) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8741.pdf>

Belediye Kanununa bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun bâzı maddelerinin kaldırılmasına dair olan 5669 sayılı kanunun ek 1 ve 4'üncü maddelerinin değiştirilmesi (1954, 23 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8741 s. 9726) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8741.pdf>

Malatya vilâyetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Kanun (1954, 22 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8735 s. 9681) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8749.pdf>

Bağlı Buldukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun (1954, 08 Temmuz) *Resmi Gazete* (Sayı: 8749 s.9842) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8863.pdf>

Belediye Kanununa Bâzı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Bası Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Olan 5669 Sayılı Kanunu Tadil Eden 6424 Sayılı Kanunun Değiştirilmesi (1954, 26 Kasım). *Resmi Gazete* (Sayı:8863 s. 10649) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8863.pdf>

İdare-i Umumiye Vilâyet Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan 6423 Sayılı Kanunun Tadili Hakkında Kanun (1954, 29 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8741 s. 9725) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8741.pdf>

- Jandarma Kanununun 5061 sayılı Kanunla Değiştirilen 12'nci Maddesinin Tadili hakkında Kanun (1955, 08 Şubat) *Resmi Gazete* (Sayı: 8925 s. 11005) Erişim adres: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8925.pdf>
- Zabitan Ve Askerî Memurların Maaşları Hakkındaki Kanuna Ek 3661 Sayılı Kanunun İkinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun (1955, 6 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 8999 s. 11769) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8999.pdf>
- Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesi ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılması hakkındaki 5669 sayılı Kanunu Tadil Eden 6437 sayılı Kanunun Değiştirilmesine dair Kanun (1955, 18 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 9009 s. 11890) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9009.pdf>
- İşçilere Hafta Tatili Ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun (1951,15 Ağustos). *Resmi Gazete* (Sayı: 7885 s. 1801). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7885.pdf>
- Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir Vilâyet kurulması hakkında Kanun (1954, 14 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8735 s. 9681). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8735.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun (1954, 25 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8738 s. 9702) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8738.pdf>
- İnhisarlar Umum Müdürlüğünce Yapılacak Sak Tütün Bakım Ve İşleme Evleri İçin Gelecek Senelere Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki 5113 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1955, 23 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8938 s. 11101) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8938.pdf>
- İstanbul Kapalı Çarşısının Tamir Ve İhyası Hakkında Kanun (1955, 25 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı:8989 s. 11681) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8989.pdf>
- Baraj İnşaatı Dolayısıyla Sular Altında Kalacak Kasaba, Köy Ve Arazi Hakkında Kanun (1955, 27 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı: 8991 s. 11721) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8991.pdf>
- Türkiye ile Pakistan arasında akdedilen Dostane İş Birliği Antlaşmasına Tasdikine dair Kanun (1954, 16 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 8730 s. 9635) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8730.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti İle Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında, 1 Nisan 1954 – 31 Mart 1955 Devresindeki Mal Mübadelelerine Ait Protokol (1955, 16 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8932 s. 11047) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8932.pdf>
- Federal Almanya Cumhuriyetinin Kuzey Atlantik Antlaşmasına İltihakına dair Kanun (1955, 23 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8938 s. 1098) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8938.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 9 Ağustos 1954 Tarihinde «Bled» de Akdedilen İttifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasını Tasdiki hakkında Kanun (1955, 23 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 8938 s. 1098) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8938.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 2 Mart 1955 Tarihinde Ankara'da İmza Edilen 'Balkan istişare Meclisinin Teşkiline Mütedair Anlaşma'nın Tasdiki hakkında Kanun (1955,28 Mart).*Resmi Gazete*(Sayı:9014s.11980) Erişim adresi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9014.pdf>

II. TELİF-TETKİK ESERLER

- Ahmad, F. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Ahmad, F. (2002). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akbulut, D. A. (2004). *Çöken Devlet*. D. Yalçın, Y. Akbıyık, D. A. Akbulut, M. Balcıoğlu, N. Köstüklü, A. Süslü, . . . M. A. Tural içinde, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (Cilt I)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Akşin, S. (1987). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Armaoğlu, F. (1984). *20. Yüzyıl Tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aslan, Y. (1997). *TKF'nin Kuruluşu ve Mustafa Suphi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atay, F. R. (1946, Nisan 27). *Yeni Seçimlere Doğru*. Ulus.
- Avcıoğlu, D. (1976). *Milli Kurtuluş Tarihi (Cilt IV)*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Başgil, A. F. (1966). *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*. (M. Sevük, & İ. Akın, Çev.) İstanbul: Çeltüt Matbaacılık.
- Bayar, C. (1986). *Başvekilim Adnan Menderes*. (İ. Bozdağ, Ed.) İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Çavdar, T. (1983). *Demokrat Parti. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Cilt VIII) içinde* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, E. (1969). *100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çetin, H. (2003). *İktidar ve Meşruiyet*. M. Türköne (Ed.) içinde, *Siyaset*. Ankara.
- Çoker, F. (Dü.). (1994). *Türk Parlamento Tarihi (1919-1923) TBMM Birinci Dönem (Cilt III)*. TBMM Vakfı Yayınları.
- Demirel, A. (2003). *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*. İstanbul: İletişim Yayınları .
- Demokrat Parti Tüzük ve Program*. (1946). İstanbul: Galata Merkez Basımevi.
- Duverger, M. (1992). *Siyasi Partiler*. (E. Özbudun, Çev.) İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Erer, T. (1963). *Türkiye'de Parti Kavgaaları*. İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.
- Eroğlu, H. (1977). *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını.
- Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ertem, B. (2013, Ağustos). *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İlk On Yılında Parlamento İçi Muhalefet ve Bir Örnek: Serbest Cumhuriyet Fırkası*. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*(2), s. 345-362.

- Halil, A. (1968). Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Hanioglu, M. Ş. (2004). Meşrutiyet. Diyanet İslam Ansiklopedisi (Cilt XXIX). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İslamoğlu, A. (2004). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Siyasal Muhalefet (1908-1913). İstanbul: Gökkubbe Yayınları.
- Karpat, K. (2010). Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koçak, C. (1996). Milli Şef Dönemi (1938-1945) (Cilt I). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, C. (1988). Abdülhamid II. Diyanet İslam Ansiklopedisi (Cilt I). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lewis, B. (2000). Modern Türkiye'nin Doğuşu. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları.
- Mardin, Ş. (1992). Türk Modernleşmesi (Makaleler 4). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Menderes, A. (1946, Mayıs 19). Teessür Verici Bir Manzara . Vatan.
- Okumuş, E. (1999). Türkiye'nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat. İstanbul : İnsan Yayınları.
- Okyar, A. F. (1980). Üç Devirde Bir Adam. (C. Kutay, Ed.) İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Okyar, A. F. (1987). Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fes Edildi? İstanbul.
- Özüçetin, Y. (2009). Çok Partili Hayat'a Geçiş Sürecinde Kırşehir. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Soysal, İ. (1983). Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları (1920-1945) . Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şahin, E., & Tunç, B. (2015). Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947). Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, I.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2012, Şubat). 12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasi Etkileri ve Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(16).
- Tahran, E. (1982). Anayasalar ve Seçim Kanunları (1876-1982). İstanbul: Çelüt Matbaası.
- Teziç, E. (1991). Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- Timur, T. (2003). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş. İstanbul: İmge Yayınları.
- Tökin, İ. H. (1965). Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1859-1952). İstanbul: Elif Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1995). Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952. İstanbul: Arpa Yayınları.
- Turgut, N. (1984). Siyasal Muhalefet: Batı Demokrasileri-Sosyalist Ülkeler-Türkiye. Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Us, A. (2012). Hatıra Notları. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Uyar, H. (1999). Tek Parti Yönetimi ve CHP. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Uzun, T. (2002). Atatürk Dönemi Muhalefet Hareketleri. Türkler Ansiklopedisi (Cilt XVI). içinde Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ünsal, H., & Topuz , H. (1984). Cumhuriyet'in Beş Dönemeci . İzmir: Sergi Yayınları.
- Yetkin, Ç. (1983). Türkiye'de Tek Parti Yönetimi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yılmaz, E. (2001). Hukuk Sözlüğü . Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.

III. GAZETELER

Tasvir

Ulus

Vatan

IV. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.mkek.gov.tr> Erişim tarihi: 09.08.2013

<http://www.milli-tarih.blogspot.com/> Erişim tarihi 21.09.2013

<http://www.mevzuat.gov.tr/> Erişim tarihi: 11.09.2013

EKLER

EK 1. 1954-1957 Arası Muhalefet Edilmeden Kabul Edilen Kanunlar

EK 2. TBMM Zabıt Ceridesi

EK 3. Gazete Haberleri

EK 1. 1954-1957 Yılları Arası Muhalefet Edilmeden Kabul Edilen Kanunlar

- 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı Cetvelin Maarif Vekâleti Kısımına ve 4926 sayılı Kanuna bağlı (2) sayılı Cetvele Bâzı Kadrolar İlâvesi hakkında Kanun
- Maarif Vekâleti Kuruluş Kadrolarıyla Merkez Kuruluş ve Görevleri hakkındaki 2287 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Olan 4926 sayılı Kanunla Ek ve Zeyilleri Bulunan Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun
- Türkiye ile Pakistan arasında işbirliği antlaşması
- Azınlık Okulları Türkçe ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretmenlikleri hakkında Kanun
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Adıyla Trabzon'da Bir Üniversite Kurulması hakkında Kanun
- Ege Üniversitesi Adıyla İzmir'de Bir Üniversite Kurulması hakkında Kanun
- 1954 yılı Muvazeneyi Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü 1954 malî yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- 1954 malî yılı Muvazeneyi Umumiye Kanununun 17 inci maddesi ile bağlı cetvellerinde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dâhil Memleketlerle borçlanma, Yardım ve Ödeme anlaşmaları akdi için Hükümete salâhiyet verilmesine Dair 5436 sayılı Kanunun meriyet müddetinin uzatılması hakkında Kanun
- Kocaeli Vilâyetine Bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun
- 1954 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli cetvellerin bâzı tertiplerine munzam tahsisat verilmesi hakkında Kanun
- Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1954 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli cetvellerin bâzı tertiplerine munzam tahsisat verilmesi hakkında Kanun
- Yeniden yapılacak su işleri için gelecek yıllara sâri taahhütlere girişilmesine mezuniyet verilmesi hakkındaki 3132, 4100, 4649, 5259 ve 6089 sayılı kanunlara ek Kanun
- Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında, « Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletlerarasında, kuvvetlerinin statüsüne dair Sözleşme» nin tatbikatına müteallik Anlaşmanın tasdiki hakkında Kanun

- 1954 Malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde münakale yapılması hakkında Kanun
- Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü 1954 Malî yılı bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- İstanbul Teknik Üniversitesi 1954 yılı bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Kanununa iki madde ve bu kanunun 13 üncü maddesine bir fıkra eklenmesine dair Kanun
- Türk ceza Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 6123 sayılı Kanuna muvakkat bir madde eklenmesine dair Kanun
- İstanbul Teknik Üniversitesi 1954 yılı Bütçe Kanununa bağı (A/2) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
- Nafia Vekâleti Teşkilât ve Vazifelerine dair Kanunun 5 inci Maddesinin 4 üncü Fıkrasının Değiştirilmesi hakkında Kanun
- 1954 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde münakale yapılması hakkında Kanun
- Bâzı Silâh, Mermi ve Malzemenin Libya Devletine Hibe Edilmesi hakkında Kanun
- İnhisarlar Umum Müdürlüğü Mütedavil Sermayesinin (300) Milyon Liraya Çıkarılması hakkında Kanun
- Millî Korunma Kanununun Tadiline dair olan 6084 numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili hakkında Kanun
- Ankara'daki Kızılay Hastanesinin Satın Alınması hakkındaki 5970 sayılı Kanuna ek Kanun
- Ceza ve Tevkif Evleri Umum Müdürlüğünün Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki 4358 numaralı Kanunun 14 üncü Maddesinin Tadiline dair Kanun
- Gümrük Tarifelerindeki Eşya Tasnif Noman klâtürüne ve Gümrük Kıymetine Mütedair Mukavelelerin Tasdiki hakkında Kanun
- 4 Kasım 1953 tarihli Türkiye - Polonya Ek Protokolünün tasdikine dair Kanun
- 27 Ekim 1953 tarihli Türkiye - Finlandiya Protokolünün tasdikine dair Kanun
- Temsil Ödeneği Kanununun Birinci Maddesine Bir Fıkra İlâvesine dair Kanun
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Kraliyeti Hükümeti arasında 7 Kasım 1953 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Tasdiki hakkında Kanun
- 1954 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Kraliyeti Hükümeti arasında 7 Kasım 1953 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Tasdiki hakkında Kanun

• Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında İmzalanan, 1 Nisan 1954 - 31 Mart 1955 Devresindeki Mal Mübadelelerine ait Protokol ile Melfufu Mektupların Kabulü hakkında Kanun

• Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 5 Nisan 1954 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Tediye Anlaşmaları ve Ekleri ile Tasfiye Protokolünün Tasdiki hakkında Kanun

• Diyanet İşleri Reisliği Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki Kanunda Bâzı Değişiklikler Yapılmasına dair olan 5634 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• Üç Tane Uğur Tayyaresinin Ürdün Devletine Hibe Edilmesi hakkında Kanun

• Brüksel'de 10 Nisan 1926 Tarihinde Devlet Gemilerinin Muaflığına dair Bâzı Kaidelerin Birleştirilmesi için İmzalanan Milletlerarası Anlaşmaya Ek Olarak Brüksel'de 24 Mayıs 1934 Tarihinde İmzalanmış Protokole Katılmamız hakkında Kanun

• Gemi Sahiplerinin Mesuliyetlerinin Tahdidi ve Konşimentoya müteallik Bâzı Kaidelerin Tevhidi hakkındaki 25 Ağustos 1924 Tarihli ve Deniz Ticaret Vasıtalarının Ehli ve İmtiyazı ve Devlet Gemilerinin Muafiyetleri ile Alâkalı Bâzı Kaidelerin Tevhidi hakkındaki 1926 Tarihli Milletlerarası 4 Sözleşmeye Katılmamız hakkında Kanun

• Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısmında Değişiklik Yapılmasına dair Kanun

• Vakıflar Umum Müdürlüğü 1954 yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1954: yılı Bütçe Kanununda Münakale icrasına dair Kanun

• Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi hakkındaki 2133 sayılı Kanuna Ek Kanun

• 18.1.1952 tarihli ve 5861 sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili hakkında Kanun

• 11.1.1952 tarihli ve 5857 sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi hakkında Kanun

• Türkiye Büyük Millet Meclisi Reis vekillerinin Tazminatı hakkında Kanun

• 1954 Malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• İstanbul Teknik Üniversitesi 1955 Yılı Bütçe Kanunu

• Ankara Üniversitesi 1954 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1) işaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1) ve (A/2) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

- İstiklâl Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfatı hakkında Kanun
- Karayolları Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1) ve (A/2) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında Kanun
 - Türkiye ile Irak Arasında 24 Şubat 1955 Tarihinde İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Antlaşmasının tasdikine dair Kanun
 - Karayolları Trafik Kanununun 77 inci Maddesinin Değiştirilmesi hakkında Kanun
 - İstanbul Birleşik İdaresinin Ayrılması hakkındaki 6349 Sayılı Kanunun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine dair Kanun
 - Petrol Dairesi Reisliği 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - İstanbul Üniversitesi 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - Bütçe Encümeni mazbatası
 - Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - Orman Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - Vakıflar Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu
 - Devlet Havayolları Umum Müdürlüğünün 1951 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Devlet Havayolları Umum Müdürlüğünün 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Orman Umum Müdürlüğünün 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Devlet Orman işletmelerince ve Kereste Fabrikalarınca Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1947, 1948, 1949, 1950, 1951 ve 1952 Yılları Bilânçolarıyla Kâr ve Zarar Hesaplarının Tasdiki hakkında Kanun
 - Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğünün 1951 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğünün 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Karayolları Umum Müdürlüğünün 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Umum Müdürlüğünün 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - Ankara Üniversitesinin 1952 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
 - 1110 sayılı Askerî Memnu Mıntıklar Kanununun 1nci Maddesinin «B» Bendinin Tadili hakkında Kanun
 - Askerlik Kanununun 35nci Maddesine Bir Fıkra İlâvesi hakkındaki 5010 sayılı Kanunun Tadiline dair Kanun
 - Memleketimizde Açılacak Olan Birleşmiş Milletler Çayır, Mera ve Yem Nebatları
 - Yetiştirme Merkezi İçin Teknik Yardım Yapılması Hususunda Türkiye Cumhuriyeti

• Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Teşkilâtı Arasında imzalanan (12) Numaralı Ek Anlaşmanın Tasdiki hakkında Kanun

Şap Hastalığı Avrupa Mücadele Komisyonu Kuruluş Anlaşmasına İltihakımız hakkında Kanun

• 31 Ağustos 1946 tarihli Türk - Fransız Ticaret Anlaşmasına Ek Protokolün ve İlişkilerinin Tasdiki hakkında Kanun

İspanya'ya 100 000 Ton Buğday Satışı Hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İspanya Hükümeti Arasında Teati Edilen Mektupların Tasdikine dair Kanun

• Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Mısır Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 15 Ağustos 1953 tarihinde Kahire'de İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Tasdiki hakkında Kanun

• 9 Şubat 1954 tarihli Türkiye - Macaristan Ek Protokolünün Tasdikine dair Kanun

• 4 Aralık 1953 tarihli Türkiye - Polonya Buğday Protokolünün Tasdikine dair Kanun

• Sınaî Standardizasyon Uzmanı Celbi Hususunda Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilâtı ile Akid olunan 8 sayılı Ek Anlaşmanın Tasdiki hakkında Kanun

• Mensucat Sanayi Mevzuunda Türkiye'ye Teknik Yardım Temini Hususunda Türkiye Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Arasında İmzalanan 12 Numaralı Ek Anlaşmanın Tasdiki hakkında Kanun

• Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına Ekli Listelerin Metinlerinde Yapılan Düzeltme ve Değişikliklere müteallik Üçüncü Protokolün Tasdiki hakkında Kanun

• Toprak Mahsulleri Ofisi Tarafından veya Nam ve Hesabına Hariçten İthal Olunacak Hububat ve Unlarla Bunların Naklinde Kullanılacak Her Nevi Malzemenin İthal Vergisiyle Resim ve Harçlardan Muaf Tutulması hakkında Kanun

• Bir Avrupa Tediye Birliği Kurulması hakkındaki 19 Eylül 1950 tarihli Anlaşmayı Tadil Eden 5 sayılı Ek Protokolün tasdikine dair Kanun

• Hâkimler Kanununun 5457 numaralı Kanunla Muaddel 47, 56, 58 ve 60ncı Maddelerinin Değiştirilmesi hakkında Kanun

• Türkiye'ye Teknik Yardım Temini Hususunda Türkiye Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresi Arasında İmzalanan 6 Numaralı Ek Anlaşmanın Tasdiki hakkında Kanun

• 1952 yılında Buenos Aires'te imza edilmiş olan Milletlerarası Telekomünikasyon Sözleşmesinin tasdiki hakkında Kanun

• Nakdî Tazminat Kanununun 1, 2 ve 4 üncü Maddelerinin Değiştirilmesine dair Kanun

• Damga Resmi Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Bâzı Hükümler İlâvesine dair Kanun

• Muhasebei Umumiye Kanununun 24 üncü Maddesinin Tadili hakkında Kanun

• 5.VII. 1930 tarihinde Londra'da Akdedilen Beynelmillel Yükleme Sınır Mukavelesine İltihakımızın Tasdiki hakkında Kanun

• Ahmet Güngör'ün Mahkûm Olduğu Cezanın Affi hakkında Kanun

• Millî Müdafaa Vekâleti ile Bu Vekâlete Bağlı Teşekküllerde Kullanılacak Yabancı Devlet Tebaasından Mütihazsıs ve Ustalarla Yapılacak Mukaveleler hakkındaki 2832 sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadiline dair Kanun

• Bira, Tabii Köpüren Şarap ve Viskinin İstihlâk Vergisine Tâbi Tutulması hakkında Kanun

• 4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfî Kanununun 5611 sayılı Kanunla Değiştirilen 10ncu Maddesi ile Subay ve Askerî Memurların Maaşları hakkındaki 5609 sayılı Kanunun 5838 sayılı Kanunla Değiştirilen Birinci ve İkinci Maddelerinde Değişiklik yapılması hakkında Kanun

• Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Kanunu

• Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Hastaneleriyle Rehabilitation Müesseselerine Verilecek Mütedavil Sermaye hakkında Kanun

• D. D. T. Mütedavil Sermayesi Kanunu

• 6 Haziran 1947 Tarihinde La Haye'de Kurulan «Milletlerarası Beratlar Enstitüsü» ne İltihakımız hakkında Kanun

• Emniyet Umum Müdürlüğü Kadrosuna Dâhil Memurlara Fazla Mesai Ücreti Verilmesi hakkında Kanun

• Türkiye Büyük Millet Meclisi Emniyet Kadrosunda Çalışan Memurlara fazla Mesai Ücreti Verilmesine dair Kanun

• Telsiz Kanununun 5 inci Maddesinin Değiştirilmesi hakkında Kanun

• Türk Ceza Kanununun 6123 sayılı Kanunla Değiştirilen 46ncı maddesinin Tadiline dair Kanun

• Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Yeni Maddeler ilâvesine dair Kanun

• Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi hakkındaki 5254 sayılı Kanunun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bâzı Hükümler Eklenmesi ve Göçmenlerle Nakledilenlere ve Muhtaç Çiftçilere Tohumluk ve Yemeklik Dağıtılması hakkındaki 3242 sayılı Kanunun 5 inci Maddesinin Değiştirilmesine dair Kanun

• Çırağan Sarayı Enkazı ile Arsasının Hazineye İadesi ve Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına Devri hakkında Kanun

• 5392 sayılı Basın -Yayımlar ve Turizm Umum Müdürlüğü Teşkilât Kanununun 21nci Maddesinin Tadili hakkında Kanun

• Kore Türk Silâhlı Birliği Aşçısı İken Şehit Düşen Mehmet Akman'ın Karısı Satı Akman ve Annesi Döndü Yıldız'a Vatani Hizmet Tertibinden Maaş Tahsisi hakkında Kanun

• Ordu ve Jandarma Kadroları Haricindeki Hidematı Devlette Müstahdem Orduya Mensup Muvazzaf Zabıt ve Muvazzaf Askerî Memurları hakkındaki 1281 sayılı Kanunun İnci Maddesinin Tadiline dair Kanun

• Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Kuruluşu hakkındaki 6145 sayılı Kanunun geçici VI'ncı Maddesine Bir Fıkra Eklennesi hakkında Kanun

• Yüksek Mühendis Cavit Ader'in Hükümlü Olduğu Cezanın Affına dair Kanun

• Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Muvakkat Bir Madde Eklennesine dair Kanun

• Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna Bağlı (1) sayılı Cetvel ile Tadil ve Eklerinin Adliye Vekâleti Kısmında Değişiklik Yapılması hakkında Kanun

• 5397 sayılı Kanunla İstanbul Konservatuarına Tahsis Edilmiş olan Natamam Binanın Hazinece İnşasının Tamamlanmasına dair Kanun

• Bâzı Silâh, Mermi ve Malzemenin Lübnan Devletine Hibe Edilmesi hakkında Kanun

• Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair Olan 3656 sayılı Kanuna Bağlı (1) sayılı Cetvelin Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğüne Ait Kısmında Değişiklik Yapılmasına dair Kanun

• Yeni Radyo İstasyonlarının Kurulması ve Ankara Radyo İstasyonunun Tevsi ve Takviyesi için Gelecek Yıllara Geçici Taahhütlere Girişilmesi hakkındaki 6128 sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi hakkında Kanun

• Türkiye Büyük Millet Meclisi Binasıyla Müştemilatının Tefriş ve Tezyin İşleri için Gelecek Senelere Sâri Taahhüde Girişilmesi hakkında Kanun

• Etibank Kanununun 10 uncu Maddesinin Kaldırılması hakkında Kanun

• 28 Nisan 1304 tarihli Alâmeti Farika Nizamnamesine Ek Kanun

• 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanununun 9 uncu Maddesine Bir Fıkra Eklennesine dair Kanun

• Ecnebi Devletlere Ankara'da Sefarethane ve Konsoloshane İnşa Etmek Üzere Meccanen Arsa Tahsisi hakkında Kanun

• Limanların inşa, Tevsi, İslah ve Teçhizine dair olan 5775 ve 6192 sayılı kanunlara Ek Kanun

• Edirne Müdafî Merhum Şükrü Paşa Zevcesi Zafer Edirne'ye Vatani Hizmet Tertibinden Maaş Tahsisine dair Kanun

• Kara Salih Çavuşa Vatani Hizmet Tertibinden Maaş Tahsisi hakkında Kanun

• Oyun Kâğıtları İnhisarı hakkındaki 1118 sayılı Kanunun 4584 sayılı Kanunla Değiştirilen 2nci Maddesinin Değiştirilmesine dair Kanun

• Kozlu - Ereğli Hattı ile Armutcuk Şube Hattı İnşasına Ait Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi hakkındaki 5415 sayılı Kanunun İnci Maddesinin Tadili hakkında Kanun

- 5413 sayılı Kanuna Ek Kanun
- 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun 41, 43'üncü Maddelerine Fıkralar İlâvesine, Muaddel 45'inci Maddesinin Tadiline ve 55 inci Maddesinin Kaldırılmasına dair Kanun
- Ankara Şehri İmar Müdürlüğünün Ankara Belediyesine Bağlanması hakkındaki 3196 sayılı Kanunun 3'ncü Maddesinin Değiştirilmesine dair Kanun
- Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dâhil Memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmaları Akdi için Hükümete Salâhiyet Verilmesine dair 5436 sayılı Kanunun Meriyet Müddetinin Uzatılması hakkında Kanun
- 2262 sayılı Sümerbank Kanununun 4852 sayılı Kanunla Değiştirilen 4ncü Maddesinin Tadili hakkında Kanun
- Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyet hakkındaki 5 Nisan 1341 tarihli ve 601 sayılı Kanunun Meriyet Müddetinin Temdidi hakkında Kanun
- Harçlar Kanununa Bağlı (10) sayılı Tarifenin 6401 sayılı Kanunun Birinci Maddesiyle Muaddel 41 sıra Numarasının II İşaretli Bendinin Değiştirilmesi hakkında Kanun
- 5889 sayılı Akar Yakıtlardan Alınacak Yol Vergisi Kanununun İkinci Maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun
- Lice Kasabasında Kayaların Tehdidine Maruz Mahallelerin Yerlerinin Değiştirilmesi hakkında Kanun
- 4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 5611 sayılı Kanunla Değiştirilen 10uncu Maddesi ile Subay ve Askerî Memurların Maaşları hakkındaki 5609 sayılı Kanunun 5838 sayılı Kanunla Değiştirilen 1nci ve 2nci Maddelerinde Değişiklik Yapılması hakkındaki 13.V. 1955 tarih ve 6557 sayılı Kanuna Muvakkat Bir Madde Eklenmesi hakkında Kanun
- Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ödeme Anlaşmasının Bir Sene Müddetle Uzatılmasına Mütedair Mektupların Tasdiki hakkında Kanun
- Konservecilik ve Gıda Maddeleri Muhafazası Uzmanı Celbi hususunda Türkiye Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilâtı Arasında Addolunan 14 sayılı Ek Teknik Yardım Anlaşmasının Tasvibi hakkında Kanun
- 1949 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
- 1951 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu
- 3202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 5453 sayılı Kanunla Muaddel 5nci Maddesiyle Mezkûr Kanunun 37nci Maddesinin Tadili hakkında Kanun
- Türkiye ile Pakistan Arasında Akdolunan Dostane İş Birliği Antlaşması hakkındaki 11 Haziran 1954 tarihli ve 6416 sayılı Kanuna Ek Kanun
- Ankara Antlaşması Daimî Sekreterliği Memurlarının Diplomatik Statüsüne Mütedair Protokolün tasdikine dair Kanun

- 3. V. 1928 Tarihli ve 1234 sayılı Hayvanların Sağlık Rabıtası hakkındaki Kanunun 3ncü Maddesinin Değiştirilmesine dair Kanun
- 1782 sayılı ölçüler Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddeler İlâvesine dair Kanun
- Türk Havayolları Anonim Ortaklığı Kanunu
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına Ekli Listelerin Metinlerinde Düzeltme ve Değişiklik Yapılmasına müteallik Birinci Protokolün Tasdiki hakkında Kanun
- Türkiye Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında 12. VII. 1947 tarihinde Ankara'da İmzalanan (Türkiye'ye Yapılacak Yardım hakkında Anlaşma)nın Onanmasına dair 1 Eylül 1947 Tarih ve 5123 numaralı Kanunun İkinci Maddesine Bir Fıkra ile Ayrıca Geçici Bir Madde Eklenmesine dair Kanun
- Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün, Mısır, İran, Afganistan, Libya, Pakistan, Kıbrıs ve Türkiye'nin istifadesi için Orman Siyaseti Eğitimi Temin Eden Bir Merkezin Teşkili Suretiyle, Teknik Yardım Yapılması Gayesiyle Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Teşkilâtı ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında imzalanan 10 numaralı Ek Anlaşmanın Tasdiki hakkında Kanun
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Mer'i 16 Şubat 1952 tarihli Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının 31 Ekim 1954 tarihine Kadar Uzatılmasına dair Teati Olunan Mektupların Tasdiki hakkında Kanun
- 19 Ocak 1954 tarihinde Türkiye ile Fransa Arasında İmzalanan «Sınaî ve İktisadi Teçhizat Siparişleri hakkındaki Anlaşma» nın Tasdikine dair Kanun
- 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kuruluğu hakkındaki Kanunun 5, 8 ve 10ncu Maddelerinin Tadili hakkında Kanun
- Chicago'da 7 Aralık 1944 tarihinde İmzalanmış Olan Milletlerarası Sivil Havacılık Konvansiyonunda İcrası Mukarrer Tadilâta Ait İki Protokolün Tasdikine dair Kanun
- Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki vergi muafiyetleri Anlaşmasının tasdikine dair Kanun

Kırşehir vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 7. VII. 1954 - Sayı : 8748)

No.
6429

Kabul tarihi
30. VI. 1954

MADDE 1. — Kırşehir vilâyeti kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Niğde vilâyetine bağlı Nevşehir kazası merkez olmak ve (Nevşehir) adıyla anılmak üzere yeniden bir vilâyet kurulmuştur.

MADDE 3. — İlişik cetvelde gösterildiği ve hile Nevşehir kazasını ihtiva eden nahiye, kasaba ve köyler Nevşehir vilâyetinin merkez kazasına bağlanmış ve bugünkü Kırşehir merkez kazasını ihtiva eden nahiye, kasaba ve köylerden tereküb-etmek üzere Kırşehir adıyla yeniden bir kaza kurularak bu kaza ile eski Kırşehir vilâyetinin Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacibektaş ve Niğde vilâyetinin Gülşehir ve Kayseri vilâyetinin Ürgüp kazaları Nevşehir vilâyetine, Kaman kazası Ankara ve Çiçekdağ kazası da Yozgad vilâyetine bağlanmıştır.

MUVAKKAT MADDE 1. — Nevşehir vilâyetinin umumi meclisi, bu vilâyete bağlanan Kırşehir, Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacibektaş, Gülşehir ve Ürgüp kazalarıyla Nevşehir merkez kazasının mevcut umumi meclis üyelerinden teşekkül eder.

Kaman kazasının umumi meclis üyeleri Ankara ve Çiçekdağ kazasının üyeleri de Yozgad vilâyeti umumi meclisi üyeleri olurlar.

MUVAKKAT MADDE 2. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren umumi meclis bir hafta içinde âdi toplantılarına başhıyarak daimî encümen üyelerini seçer, bütçe ile kadroyu tanzim eder ve İdarei hususiyei vilâyat Kanunu ile mer'î kanunların verdiği diğer vazifeleri ifa ve salâhiyetleri istimal eyler.

MUVAKKAT MADDE 3. — Nevşehir vilâyetine bağlanan kazalarla Ankara ve Yozgad vilâyetlerine bağlanan kazalar özel idarelerinin bilûmum nakid, varidat, tahakkuk, tahsilât ve bakaya muamele ve hesapları ve bu kazalarda mevcut menkul ve gayrimenkul mal, hak, alacak ve borçları ve bunları ihtiva eden defter, dosya ve evrak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Nevşehir vilâyeti ile Ankara ve Yozgad vilâyetleri özel idarelerine devir ve teslim olunur.

Adı geçen kazalarda bulunan her çeşit gayrimenkullerin tapu kayıtları bu kazaların bağlandıkları vilâyetler hükmi şahsiyeti adına harçsız tashih olunur.

EK 2. Kırşehir vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun. (T.B.M.M.Z.C., C.I, Birleşim 15. T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1954)

Kırşehir İlcesi tekrar İl oldu

Kanun tasarısı Meclis'te kabul edildi

C.M.P. Genel Başkanı İsmet İnönü Kırşehir tasarısının kanunlaşmış durumunu girizgözüyle katılmak üzere B.M.M. ne girmektedir.

1 Temmuzda yürürlüğe girecek kanuna göre Kırşehir, Mucur, Çiçekdağ ve Kaman ilçelerinden teşekkül ediyor
Yaptığı konuşmada Meclis'e hakaret ettiği iddiasıyla Osman Bölükbaşı 3 oturum için salondan çıkarıldı

Kırşehir'in tekrar il haline getirilmesi için kanun tasarısı, Meclis'in 13 Haziran'da oturumunda görüşülüp kabul edildi.

Ötleden 271 milletvekili katıldı ve tasarı 1 reddle kabul edildi.

272 oyla kanunlaştı. Milliyetçi parti milletveletlerinden bazıları bu kanun tasarısını Kırşehir'in tekrar il olması için yeterli olduğunu iddia ettiler ve bu iddiaları Meclis'e sundular. Bu iddiaların üzerine Meclis'in 13 Haziran'da oturumunda görüşülüp kabul edildi.

Dışişleri bakanlığı ise bu iddiaları Meclis'e sunmadığı için Meclis'e hakaret ettiği iddiasıyla Osman Bölükbaşı 3 oturum için salondan çıkarıldı.

(Sıra No 5 80. 5 de)

Dün Mecliste kabul edilmiş olan Kırşehir'in haritası

Kırşehir İl olurken...

Dün Büyük Millet Meclisinde kabul edilen bir tasarı ile yeniden il haline getirilen Kırşehir, ilin idari sınırları 1944 seçimlerinden itibaren - burada - seçimleri muhaffifletmektedir. (Sıra No 5 80. 7 de)

EK 3. 13 Haziran 1957 tarihli Milliyet gazetesinin, Kırşehir'in yeniden vilayet olmasına dair iç sayfalardaki haberi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı, Soyadı : Fatih AKKUŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Çarşamba - 1983

Yabancı Dili :İngilizce

E-posta : fatihakkus83@gmail.com

Eğitim Durumu:

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı